

1956

ANDRA KAMMAREN

Nr 19

18—23 maj

Debatter m. m.**Fredagen den 18 maj**

	Sid.
Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen	6
Nybyggnad för konstfackskolan	17
Karolinska sjukhuset: Avlöningar	27
Tjänstebostadssystemet m. m.	33
Interpellation av herr Nestrup ang. de försämrade resemöjligheterna från och till Halland	45

Tisdagen den 22 maj

Svar på interpellation av fröken Löwenhielm ang. kostnaderna för sjukvård i vissa fall åt patienter intagna på epileptikeranstalt	48
--	----

Onsdagen den 23 maj fm.

Svar på interpellationer av:

fröken Vinge ang. åtgärder för beredande av ökat skydd åt riksarki- vets arkivalier	52
herr von Friesen ang. ämnesområdet för professuren i klinisk expe- rimentell allergologi	55
Ungdomsbrottsligheten	57
Åtgärder för effektiv minskning av bilstölder, m. m.	96
Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, tillika svar på interpellation av fru Sand- ström ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfrågor	97

	Sid.
Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup	100
Allmän prisregleringslag, m. m.	109

Onsdagen den 23 maj em.

Allmän prisregleringslag, m. m. (Forts.)	133
Ändring i lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegrän- ning inom näringslivet m. m.	151
Inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m.	153
Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.	157

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 18 maj

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 108, ang. anslag till tandläkarhögskolan . .	5
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. ändrad lydelse av § 22 mom. 2 regeringsformen.	6
— nr 11, ang. ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen m. m.	17
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 116, ang. anslag å kapitalbudgeten för ecklesiastikdepartementet	17
— nr 117, ang. anslag till universitetssjukhusen m. m.	27
— nr 118, ang. tjänstebostadssystemet m. m.	33
— nr 119, ang. ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	44
— nr 120, ang. ändring i tjänstepensionsreglementet för arbetare m. m.	44
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 47, ang. uppskov med vissa ärenden	44
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 29, ang. uppskov med ärende	45

Onsdagen den 23 maj fm.

<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 22, om ungdomsbrottslig- heten m. m.	57
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 30, om åtgärder för effektiv minsk- ning av bilstölder, m. m.	96
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 33, ang. uppskov med ärenden.	97
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. ändring i övergångsbestäm- melserna till lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar	97
— nr 19, om ändring av 7 § lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m.	99
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. taxeringsmäns straffrätts- liga ansvar m. m.	99
— nr 13, om upphävande av § 114 regeringsformen.	99
— memorial nr 14, ang. uppskov med motioner	100
— nr 15, om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup.	100

Sld.

Onsdagen den 23 maj em.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. allmän prisregleringslag, m. m.	109
— nr 35, ang. ändring i lagen om motverkande av konkurrensbegrän- ning	151
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 123, ang. inrättande av en pris- och kar- tellnämnd m. m.....	153
— nr 124, ang. konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.....	157

Fredagen den 18 maj

Kl. 13.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 108 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 244 och II: 444,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Stockholm, som föranledes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1956 anfört;

b) godkänna följande avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	683 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	850 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ..	1 152 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> ..	450 000

Summa kronor 3 135 000

c) till *Tandläkarhögskolan i Stockholm*: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 3 135 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 244 och II: 444, beslutat att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Stockholm, som föranledes av vad utskottet anfört;

b) godkänna följande avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	683 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	850 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ..	1 173 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> ..	455 000

Summa kronor 3 161 000

c) till *Tandläkarhögskolan i Stockholm*: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 3 161 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 41 Ja och 155 Nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd,

hade utfallit med 59 Ja och 73 Nej,
vadan, då därtill
lades andra kam-
marens röster
eller 41 Ja och 155 Nej,
sammanräkningen

visade 100 Ja och 228 Nej,
och hade alltså beslut i denna fråga
blivit av riksdagen fattat i överensstäm-
melse med nej-propositionens innehåll.

§ 2

Justerades protokollet för den 11
innevarande maj.

§ 3

Föredrogs den av fröken *Karlsson*
vid kammarens nästföregående sam-
manträde gjorda, men då bordlagda
anhållan att få framställa interpella-
tion till herr statsrådet och chefen
för ecklesiastikdepartementet angående
proportionen mellan ordinarie och icke
ordinarie lärare i folkskolan.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

Föredrogs konstitutionsutskottets ut-
låtande nr 10, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till änd-
rad lydelse av § 22 mom. 2 regerings-
formen.

Till konstitutionsutskottet hade båda
kamrarna den 8 februari 1956 hänvisat
en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlå-
ten proposition, nr 51, däri Kungl.
Maj:t, under återopande av proposition-
nen bilagt utdrag av statsrådsprotokol-
let över justitiedepartementets ärenden för
den 13 januari 1956, till riksdagens
prövning framlagt nedan intagna för-
slag till ändrad lydelse av § 22 mom.
2 regeringsformen.

Utskottet hemställde, att riksdagen,
med bifall till Kungl. Maj:ts förevaran-
de proposition, nr 51, såsom vilande
för vidare grundlagsenlig behandling
mätte antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 22 mom. 2 regeringsformen

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 22.

2:o. I regeringsrätten kunna mål
prövas och avgöras av fem ledamö-
ter, så ock av fyra, där tre av dem
äro om slutet ense.

2:o. I regeringsrätten kunna mål
prövas och avgöras av fem ledamö-
ter, så ock av fyra, där tre av dem
äro om slutet ense. *I den ordning
87 § 1 mom. stadgar bestämmes an-
talet regeringsråd som skola deltaga
vid behandling av fråga, huruvida
talan må komma under regeringsrät-
tens prövning, där enligt författnings-
arna särskilt tillstånd därtill kräves.*

Reservation hade avgivits av herrar
Ragnar Bergh, von Friesen, Håstad,
Swedberg och *Hamrin*, som ansett att
utskottet bort hemställa, att Kungl.
Maj:ts förevarande proposition mätte
av riksdagen avslås.

Utskottets hemställan föredrogs, och
anförde därvid:

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Det är två regler eller
principer som gäller för grundlagsänd-

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

ring i Sverige. Den första är den som är inskriven i riksdagsordningen och enligt vilken grundlagsändringar för att böra företagas skall vara »högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa», som det heter i § 38. Den andra regeln är sedvanemässig; enligt denna har tyngdpunkten i den svenska riksdagens behandling av grundlagsfrågor praktiskt taget alltid legat på det första tillfället för frågans behandling, alltså när riksdagen som vilande skall anta ett grundlagsändringsförslag. Ifrån båda dessa regler avviker, förefaller det mig, det förslag, som regeringen i vår framlagt rörande införande av prövningstillstånd i regeringsrätten för skattemål ungefär på samma sätt som de prövningstillstånd, som tillämpas i högsta domstolen.

Det märkliga med denna grundlagsändring är emellertid att den endast är att tolka som en beredskapsåtgärd, för att nu använda det uttryck som finns i handlingarna. Man har inte i regeringen eller den kommitté som behandlat detta ärende ännu tagit definitiv ståndpunkt till frågan, om ett system med prövningstillstånd av denna art skall genomföras för skattemål. Man vill endast ha en grundlagsändring att tillgå såsom vilande för att definitivt bekräftas, ifall man efter nyval skulle slå in på denna prövningstillståndslinje. Det innebär, framför allt med den motive-ring, som majoriteten i konstitutionsutskottet anfört, att beslutet om grundlagsändringen faktiskt helt och hållet förskjutes till nästa riksdag. Det blir i realiteten en vanlig lagstiftning, då riksdagen avgör huruvida prövningstillstånd skall införas eller ej. Några regler för kvalificerad majoritet för en grundlagsändring finns ju inte i Sverige. Visserligen har utskottet framhållit att riksdagen bör ha full handlingsfrihet, när den nästa år går att ta definitiv ståndpunkt till denna fråga, men detta är ändå ett lindrigt sagt mycket ovanligt — för att inte säga alldeles ena-

stående — förfaringsätt när det gäller grundlagsändringar.

Det sakliga skälet mot att redan nu företa en grundlagsändring har enligt utskottsreservanterna varit att skatteprocessen i dag icke erbjuder samma tillförlitlighet som den civila processen — om jag får använda det uttrycket. Enligt de uppgifter som kommit oss till handa vid utredningen av föreliggande ärende skulle inemot 30 procent av de mål som går till regeringsrätten bli föremål för ändringsbeslut. Detta måste sägas vara en mycket hög procent, som inte enligt min mening talar för att redan nu införa ett snabbar och mera summariskt system. I stället bör vi så länge som möjligt hålla fast vid den grundlighet, som den fiskaliska rättegångsordningen nu erbjuder. Ett ostridigt faktum är att processförfarandet på det civila området är mycket fastare än beträffande skattemål. Även civillagarna och strafflagarna, balkarna etc., har en fasthet, som skattelagstiftningen saknar. Skattelagarna ändras dessutom ideligen. Det hinner därför aldrig utbilda sig någon fast praxis för skattemål, och just för att skapa en sådan praxis måste regeringsrättens utslag vara av utomordentligt stor betydelse. Riksdagen kan enligt min mening inte bortse från dessa förhållanden. Vi reservanter kan därför inte på nuvarande stadium medverka till att minska medborgarnas och skattebetalarnas rättsskydd gentemot statens fiskaliska makt.

Om regeringsrättens förhandlingar i framtiden till följd av ändringar i den administrativa besvärprocessen blir offentliga — vilket i varje fall de besvärssakkunniga siktar till — kommer även det momentet till, att beviljandet eller ej av prövningstillstånd i regeringsrätten ej skulle ske i offentlighetens ljus utan på det sätt, som vi känner till från högsta domstolens förfarande och som i ett uppmärksammat fall blivit föremål för en interpellation

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

i första kammaren av herr Carl Albert Anderson. Jag anser att detta inte är något avgörande eller ens något starkt argument, men jag har velat peka härpå såsom en av konsekvenserna, om vi nu godtar det förslag, som regeringen framlagt.

Jag tillåter mig också att ställa mig tvivlande till om regeringsrätten alltid i de mycket svåra skattemålen innehåller tillräckligt många personer, som äger verklig sakkunskap på skatteområdet. Antingen skulle det bli så, att de verkliga skatteexperterna i regeringsrätten sätts i prövningsnämnden, och då förlorar ju avdelningarna motsvarande experter, eller också kan det hända att i denna prövningsnämnd insättes regeringsråd, som t. ex. därför att de är nya kanske inte alltid äger den sakkunskap, som måste vara mycket svår att förvärva när det gäller ett så intrikat och komplicerat område som skattelagstiftningen. Detta, herr talman, säger jag med all skyldig respekt för den höga kapaciteten i övrigt hos regeringsrättens ledamöter.

Mot reservationen kommer naturligtvis från utskottsmajoritetens sida — kanske också från statsrådets sida, om statsrådet kastar sig in i debatten — att invändas, att regeringen ju samtidigt i år lagt fram ett förslag till reformering av skatteprocessen. Jag vill gärna framhålla, att det är ett mycket tacknämligt steg som regeringen på detta sätt tagit för att i olika avseenden åstadkomma förbättringar i skatteprocessordningen, ägnade att öka medborgarnas rättssäkerhet. Men denna nya processordning träder ju inte i kraft förrän den 1 januari 1958, och dessutom framhålls det uttryckligen, att det nya systemet förutsätter en assistentorganisation, alltså en organisation av tekniska experter, vilken inte kan beräknas bli färdiguppsatt förrän efter »åtskilliga år» eller »avsevärd tid», för att använda olika uttryck i den föreliggande utredningen.

Det rimligaste är att man avvaktar resultaten av dessa reformer för att kunna bedöma den tidpunkt, då det möjligen kan vara motiverat att införa samma förfarande i regeringsrätten med avseende å skatterna som allmänt gäller för högsta domstolen. Men verkningarna kan ju såvitt jag förstår inte bedömas förrän tidigast 1959, möjligen 1960. Ett uppskov med denna beredskapsgrundlagsändring under en riksdagsperiod kan därför inte få någon större praktisk betydelse — den kan på sin höjd försena reformen något år.

Det bör också framhållas, att det ju finns andra tänkbara alternativ, som väl är under undersökning, för att arbeta balansen av skattemål i regeringsrätten. Vi har inte heller sett verkningarna av det beslut angående inrättande av en ny avdelning i regeringsrätten, som riksdagen i år på regeringens förslag har fattat, en avdelning som ju skall börja sin verksamhet i höst.

Ytterligare och slutligen, herr talman, vill jag framhålla, att det måste finnas ett samband mellan denna fråga och regleringen av den administrativa besvärsgården i övrigt, eftersom ju regeringsrätten inte blott har skattemål utan även andra besvärsmål att handlägga. Besvärssakkunniga har levererat ett principbetänkande, som vi hade tillfälle att något diskutera för ett par veckor sedan. Det är fortfarande okänt, vilken ställning regeringen och justitieministern ämnar ta till detta betänkande och i vilken ordning detta stora problemkomplex kommer att behandlas. Kvar står i varje fall, att i dag har regeringen inte tagit ställning, och riksdagen har ännu inte satts i tillfälle att ta ståndpunkt ens i princip.

Herr talman! Jag skulle vilja sammanfatta det första, rent principiella och mycket väsentliga skälet för oss på det sättet, att grundlagsändringar inte annat än i absolut trängande fall skall företas såsom beredskapsåtgärder. Hela vår grundlagsprocedur förfaller till en

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

ren formalitet, om det system, som justitieministern genom sin proposition har föreslagit riksdagen att inaugurera, skulle fortsätta. Det måste väl vara ett gemensamt intresse för oss alla, att vi hyser vördnad för grundlagarna och för den ordning, i vilken dessa skall ändras. Jag kan erinra herr statsrådet om att i exempelvis Norge har det funnits särskilda grundlovsföreningar, för att helga grundlagen och för att hindra, att man onödigtvis ändrat och kraftsat i denna. Precis samma pietetsfulla känslöstämning förefinns i Amerika och åtskilliga andra länder gentemot regeringsformen. Jag upprepar än en gång: Skulle detta med beredskapsgrundlagsändringar bli praxis, är gärdet såvitt jag förstår fullständigt upprivet, och det måste vara det grundlagsvårdande konstitutionsutskottets uppgift att tillse, att grundlagsändringar företas i den ordning, som grundlagen föreskriver.

Det andra skälet är rättssäkerhetsintresset som jag redan, herr talman, talat tillräckligt mycket om. Jag finner detta rättssäkerhetsintresse i dag så starkt, att jag inte kunnat vara med om att i konstitutionsutskottet ta på mitt ansvar att redan nu införa provningsstillstånd även när det gäller skattemål i regeringsrätten.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Mot vad herr Håstad anför om det betänkliga i hypotetiska grundlagsändringar har jag ingenting att invända. Det är ingalunda någon stelbent formalism som ligger bakom reservanternas ställningstagande i denna fråga, och det är beklagligt, att justitieministern bidrar till en dylik lösighet när det gäller respekten för grundlagens helgd.

Men till detta resonemang skulle jag vilja lägga också ett annat, som rör den bakomliggande reformåtgärd, som förslaget ytterst syftar till, nämligen möj-

ligheten att få en fullföljdsbegränsning till regeringsrätten av samma slag som gäller för högsta domstolen. Vi hade för några veckor sedan här i kammaren en debatt, som rörde resningsinstitutet. Jag tillät mig då att framhålla, att en fråga som är minst lika viktig som en reform av resningsinstitutet är en reform av själva det fullföljdsförfarande, som äger rum i högsta domstolen.

Ty vad sker där? Jo, det är en avdelning inom högsta domstolen själv, som bestämmer i vilken utsträckning fullföljd får äga rum — med andra ord: domstolen bestämmer sin egen arbetsbörda. Det finns inom andra länders lagstiftning, t. ex. Danmarks, en annan anordning. Där har man en särskild nämnd, som prövar rätten till fullföljd, och detta förefaller mig också vara ett rimligare arrangemang än det som gäller hos oss.

Det är väl alldeles uppenbart, att en viss begränsning av själva fullföljden måste äga rum, och mot detta har jag ingen erinran att göra, ej heller när det gäller regeringsrätten och skattemålen. Jag kan mycket väl förstå, att man kan behöva tillgripa sådana åtgärder. Men av rent principiella skäl förefaller det mig mindre välbetänkt att låta denna högsta domstol, d. v. s. regeringsrätten, själv vara beslutande beträffande de mål, som skall få vinna fullföljd. Har man den uppfattningen, att fullföljdsrätten är felaktigt anordnad när det gäller högsta domstolen, så vill man inte heller vara med om en analogi när det gäller regeringsrätten.

Det är detta jämte den allmänt principiella motiveringen beträffande grundlagarna som har gjort att jag varit med om en reservation till detta utlåtande, och jag tillåter mig, herr talman, att med vad jag här anför yrka bifall till reservationen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! I anledning av särskilt

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

vad herr Håstad sade vill jag först bara framhålla, att det väl inte råder någon tvekan om att vördnaden för våra grundlagar är lika stor hos oss alla, vare sig det gäller reservanternas i utskottet, utskottets majoritet, de övriga medlemmarna av riksdagen eller regeringen. Denna sak tror jag inte vi behöver säga något mera om, ty den är självklar.

När reservanternas vänder sig mot förslaget är det ju framför allt ur den principiella synpunkten, att det skulle vara något principiellt oriktigt i att riksdagen tar närmare och slutgiltig ståndpunkt först vid den andra av de två behandlingar, som ett grundlagsförslag skall genomgå. Men detta är ju inte alls något enastående. Det är inte så sällsynt, att riksdagen som vilande antar två alternativa förslag till samma grundlagsparagraf. Jag minns, att när tryckfrihetsförordningen var uppe, så kunde man i första omgången här i riksdagen inte ena sig om hur man i ett visst avseende ville ha den slutliga texten avfattad, utan på riksdagens eget initiativ antog riksdagen i första omgången två alternativa förslag, om vilka man inte alls visste, vilket som skulle segra i den senare omgången.

Där kunde man mycket mera än i detta fall tala om att hela avgörandet uppskötts till en senare tidpunkt. Här är dock de allmänna principerna klarlagda i grundlagsförslaget, och det är bara den närmare utformningen, som senare skall antas i vanlig ordning genom lagstiftning, vid vilken riksdagen får tillfälle att medverka.

Även reservanternas medger, att man skulle kunna anta ett förslag av denna art, om det finns mycket starka skäl för det. De skäl som talar för det föreliggande grundlagsförslaget är verkligen mycket starka. Det gäller att utan att behöva vänta ända till en ny grundlagsperiod kunna få igenom en lagstiftning, som möjliggör, att målen i den högsta förvaltningsdomstolen, vilka ju — om jag minns rätt — till 90 procent består

av skattemål, skall kunna bli avgjorda inom något så när rimlig tid. Vid flera tillfällen har under de senare åren regeringsrätten fått förstärkningar, och trots detta ökar dess balans ständigt. Nu uppgår denna till över 6 000 mål; och vad det vill säga kan man förstå, om man därtill lägger två andra siffror: förra året avgjorde regeringsrätten 3 768 mål, men det kom in 3 865 stycken. Regeringsrätten fick alltså in 100 mål flera än den kunde avverka, och ändå har den en balans på 6 000 mål. Detta gör, att det för en klagande, som söker rättelse av en taxering, där ju stora ekonomiska värden kan stå på spel, nu dröjer sex eller sju år efter det han avgivit sin deklaration tills regeringsrätten bestämmer hur det hela skall vara. De olägenheter, som därav följer ligger ju inte bara på det ekonomiska planet. Reservanternas talar om att det skulle vara på något sätt vådligt ur rättssäkerhetssynpunkt med det här föreliggande förslaget. Som jag nyss sade, kan man med hänsyn till riksdagens egen praxis när det gäller grundlagsändringar inte hävda att så är fallet. Däremot kan man väl säga, att ett så mångårigt dröjsmål med viktiga ärendens rättsliga avgörande är betänkligt just ur rättssäkerhetssynpunkt.

Om man inte väljer denna väg, påstår reservanternas, kan man kanske hitta andra metoder för att avhjälpa svårigheterna. Det har man ju också försökt. Den närmast till hands liggande möjligheten är förstås att öka regeringsrådets antal, och som jag nyss nämnde har man gjort det gång på gång under de senaste åren. Enligt regeringsrättens egentliga organisation skall den omfatta sju regeringsråd, och av dem tjänstgör regelbundet ett i lagrådet. Det är alltså sex ledamöter, som enligt normalorganisationen skall döma i regeringsrätten. År 1946 utökades, på grund av att balansen redan då ingav bekymmer, regeringsrådets antal med tre stycken till tio. Det blev alltså en 50-

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

procentig ökning av antalet dömande regeringsråd. Detta hjälpte inte; balansen bara förvärrades. År 1952 fick man tre nya ledamöter, så att antalet utökades till 13, och i år har jag fått framlägga förslag, som riksdagen har godtagit, om utökning till 16 stycken regeringsråd från 1 oktober. Det är alltså en utomordentligt stor ökning av antalet domare i den högsta administrativa instansen, och jag måste framhålla, att alla dessa ökringar har ingivit mig betänkligheter. Det är inte lämpligt att i ett så litet land som Sverige de högsta domstolarna omfattar alltför många ledamöter, men nöden har inte haft någon lag. Även detta år har alltså en stor utökning gjorts, men ingen tror, att det skall räcka med den. Det framgår av de siffror om balansen, som jag nyss har omtalat.

Vad kan man annars göra? Man har naturligtvis framkastat den tanken, att man skulle kunna ha en begränsning av rätten att gå till högsta instans allt efter skattebeloppets storlek, men detta är ur demokratiska synpunkter en ytterst litet tilltalande utväg. Ett belopp, som för ett stort företag är obetydligt, kan för en vanlig medborgare vara så betydelsefullt, att hela hans ekonomi avgöres därav. Hur man vänder och vrider på saken, blir begränsningen förmodligen den enda möjligheten, även om inte kommittén ännu framlagt ett definitivt förslag. Som man nu kan se på saken kan man alltså tänka sig en åtgärd i riktning mot ungefär den ordning, som högsta domstolen har, och det är därpå som grundlagsförslaget går ut. Det förhåller sig nämligen inte heller så, som herr Håstad sade, att man inte vet något om den blivande lagstiftningen. Sättet att begränsa mål till högsta domstolen innebär, att en mindre avdelning än en fullsuttan dömande avdelning avgör, om de ena eller andra skälen talar för att målet skall komma upp till verklig prövning. På det viset får man en sällning, som i högsta dom-

stolen länge tillämpats och som där gör, att de allra flesta mål kan avgöras på lägre stadium. Det är en liknande utväg, som här är angiven. Förhållandet är alltså ingalunda det, att man inte vet vad saken gäller, utan det är fråga om en metod, som man på nuvarande ståndpunkt väl känner till och mot vilken man egentligen inte har några större invändningar i princip. Vad sedan de närmare formerna beträffar, som herr Håstad berörde, varken kan eller skall de ju behandlas grundlagsvägen utan i form av en vanlig lagstiftning, vartill riksdagen på sedvanligt sätt får tillfälle att ta ställning. Herr von Friesen erkände också, att en begränsning av fullföljdsrätten nog var motiverad, och därigenom har han strängt taget själv slagit fötterna av reservationen.

Reservanterna har även tagit upp ett par andra synpunkter. De menar, att man inte skulle vinna mycken tid genom den föreslagna nya taxeringsförfordningen. Denna innebär emellertid — det har reservanterna också medgivit — ett förbättrat prövningsnämnds-förfarande. Reservanterna har dock tagit miste i fråga om den tidpunkt, då detta förbättrade förfarande skall införas. Den avsevärda utbyggnadstid, varom de talar, gäller taxeringsnämnderna, inte prövningsnämnderna. Det reformerade förfarandet i fråga om prövningsnämnderna skall enligt taxeringspropositionen utan inskränkningar tillämpas från och med 1958 års taxering. Skulle alltså inte grundlagsändringen nu träda i kraft, skulle detta betyda, att de nuvarande ytterst otillfredsställande förhållandena kvarstode mycket längre än vad som är nödvändigt.

Slutligen har reservanterna tagit upp frågan om huruvida det är lämpligt att isolerat lösa spörsmålet om fullföljdsbegränsning i skattemål. Till detta är att säga, att det är just skattemålen som utgör den överväldigande majoriteten av regeringsrättens mål. Det är de som

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

skapar balansen och åstadkommer svårigheterna för regeringsrätten. Vidare vill jag framhålla att skulle man i fråga om andra mål vilja införa ett liknande förfarande, så står med detta förslag till grundlagsändring den vägen öppen.

Över huvud taget bör det understrykas att denna grundlagsändring inte får någon verkan, förrän riksdagen antagit en vanlig lag enligt 87 § regeringsformen, vari — såsom alltid i sådana här fall sker — de närmare formerna och reglerna för de principer, som anges i grundlagen, utformas.

Jag vill än en gång framhålla att balansen i regeringsrätten är så stor och medför så svåra skadeverkningar, både ur ekonomiska synpunkter och med hänsyn till rättssäkerheten, att man inte längre än nödvändigt bör vänta med att genomföra en reform. Och jag vill understryka att den här föreslagna reformen inte innebär något annat än sådana åtgärder i grundlagsfrågan som riksdagen själv tidigare har tagit initiativ till.

Herr FAST (s):

Herr talman! Efter det att de två huvudreservanterna här utvecklat sina synpunkter och justitieministern haft tillfälle redogöra för de motiv som varit vägledande för propositionen, vilken i allt väsentligt har godkänts av utskottet, är det egentligen inte så mycket att tillägga. Jag skall också nöja mig med att göra några få reflexioner, allra helst som föredragningslistan för dagens sammanträde är ganska omfattande.

Jag ger reservanterna rätt så till vida att man bör vara utomordentligt försiktig när det gäller antagandet av grundlagar, där tillämpningen väsentligen är avhängig av en civillagstiftning och denna icke föreligger till påseende i samband med antagandet av grundlagsändringen. Men nöden har ingen lag, och man måste ibland göra undantag även från principerna, ty annars

blir det hela alldeles för stelt. I fråga om ett annat förslag, som sedermera kommer på riksdagens bord, har jag också reagerat mot att det göres en grundlagsändring utan att följdreglementena är färdiga att antagas av riksdagen.

Jag ser inte det här föreliggande förslaget bara som en beredskapslagstiftning utan även som en nödvändig åtgärd för att öka rättssäkerheten på ifrågavarande område. Vi behöver nog inte heller diskutera, huruvida reservanterna eller utskottsmajoriteten är mest intresserade av att värna om rättssäkerheten för skattebetalarna här i landet. Det är ju i dessa mål fråga om mycket stora belopp, som för vederbörande person eller företag rent av kan vara avgörande med hänsyn till deras ekonomi i framtiden. Det är ganska självklart att det har stor betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt, om ett sådant mål får vänta sex, sju år på avgörande. Förhållandena kan under den tiden ha till den grad ändrats, att en dom i regeringsrätten inte blir till någon hjälp. Vederbörande kanske har hunnit avlida eller det ekonomiska läget har måhända blivit sådant, att han inte kan åstadkomma de inbetalningar som det är fråga om, etc. Det är sådana omständigheter som gör att man måste vara beredd att vidta åtgärder för att få till stånd en ändring.

Ingen har ju kunnat ge något recept på den medicin som härvidlag skulle kunna vara den lämpligaste, och jag har inte heller något recept att komma med. Vi kan väl emellertid vara överens om, inte bara att det är skattemålen som här är det stora flertalet mål, utan också att dessa ärenden tar regeringsrättens mesta tid i anspråk, eftersom dessa mål ofta är av mycket svårbedömbart beskaffenhet. Jag kan därför inte se någon annan möjlighet än att det måste ske en begränsning av fullföljdsrätten, hur tråkigt det än kan te sig — på den punkten delar jag justitieminis-

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

terns uppfattning — med hänsyn därtill att för den som har litet att röra sig med kan ett mindre belopp vara mycket mer väsentligt än för den som har en god ekonomisk ställning.

Jag skulle emellertid, herr talman, ha varit utomordentligt tveksam beträffande lämpligheten av att antaga det här föreliggande grundlagsförslaget, om det inte varit så, att behandlingen av skattemål i lägre instanser blivit förstärkt. Prövningsnämnden har inte varit jämförbar med en domstol, som opartiskt har behandlat skattedragarnas ärenden, utan den har varit mera fiskaliskt anordnad. Så som prövningsnämnden nu får sin verksamhet organiserad, blir dess omändrade ställning till verklig domstol enligt min mening i många fall betydligt värdefullare än fullföljdsrätten i regeringsrätten. Det är ju ändå endast en mycket liten del av skattemålen, som når upp till regeringsrätten.

Även med erkännande av att man inte bör förfara på detta sätt annat än i undantagsfall, så anser dock utskottet att mycket starka skäl i detta fall föreligger för en sådan undantagsbehandling. Jag är livligt övertygad om att den som är kvar i riksdagen vid den tidpunkt då grundlagsförslaget skall behandlas andra gången säkerligen kommer att finna denna sak ännu mer nödvändig då än i dag. Men om så är fallet kan man knappast säga att detta är en beredskapsåtgärd, som man inte vet om man skall ta eller inte.

Jag vill erinra om att det förekommit fall, då riksdagen vid den andra behandlingen avslagit en grundlagsändring som antagits första gången. Detta skedde för åtskilliga år sedan i fråga om postavgifterna. För egen del har jag ett personligt minne av det nu ifrågasatta förfarings sättet beträffande tryckfrihetslagstiftningen, eftersom jag rådde vara föredragande från utskottet. Man fick anteckna förslagen med siffror för att få en konsekvent linje andra

gången grundlagsändringen skulle antas. Det förelåg då en hel rad dubbla grundlagstexter. Även om jag sålunda gärna erkänner, att man just första gången skall lägga tyngdpunkten vid prövningen av en grundlagsändring, får man dock även andra gången vara försiktig och inte anse att saken då är fullständigt oomtvistlig. Man måste även då ta hänsyn till föreliggande omständigheter.

Jag ber, herr talman, att med detta kort och gott få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern gjorde sig mycken möda att klarlägga olägenheterna med denna långa skatteprocess — hur länge de klagande medborgarna fick vänta innan deras mål kunde avgöras. Det är dock en annan senfärdighet som vi reservanter också påtalat. Det är senfärdigheten inom departementet att komma med de riktiga remedierna mot detta.

Herr Fast använde uttrycket, att man väl kände till den sjukdom som det här var fråga om men att man funnit anledning att töva så länge med utskrivningen av ett recept. Eftersom jag i någon mån sysslar med sjukdomar och receptskrivning skulle jag i det sammanhanget vilja göra den reflexionen, att en läkare som så länge dröjer med utfärdandet av de behövliga läkemedlen till en sjuk med rätta skulle kunna karakteriseras som en doktor Hjälplos.

Herr ANGUR (fp):

Herr talman! Jag skall inte säga så många ord i detta sammanhang, men jag anser mig dock tvungen att göra en del reflexioner i en diskussion, där man framför såsom ett bidrag till rätts-säkerhetens höjande att man skall hindra folk att föra talan. Jag måste också fästa uppmärksamheten på de paralleller, som man drar med fullföljdsbe-

Andrad lydelse av § 22 regeringsformen

gränsningarna när det gäller högsta domstolen.

För oss som arbetar ute i rättslivet är det nog en alldeles klar och fast grundad erfarenhet, att dessa begränsningar stundom leder till mycken orättvisa. Naturligtvis blir resultatet av ett sådant hinder som här föreslås för fullföljd av talan till regeringsrätten svårbedömligt, när man inte vet hur reformen bl. a. beträffande prövningsnämnderna kommer att fungera.

Vad är det nu som är problemet här? Jo, det är att talan fullföljs i mycket stor utsträckning till regeringsrätten. Detta är väl ett tecken på att det är någonting som är fel. Inte fullföljer folk talan mot utslag, om de hade full tilltro till avgörandena. Ingen fullföljer väl talan därför att man är intresserad av att se hur det går, utan därför att man är tvungen till det.

Justitieministern sade, att man inte kan införa en spärr grundad på någon summa revisibilis eller dylikt. Då skulle den för vilken pengarna betydde mindre ha det lättare än den för vilken pengarna betydde mycket. När det gäller fullföljd till högsta domstolen i civilmål har man emellertid en summa revisibilis på 1 500 kronor, som för många människor betyder oerhört mycket. Där har man inte tvekat. Inte heller ingår rättegångskostnaderna där i beräkningen. Det betyder att det oftast inte är 1 500 kronor utan kanske 3 000 eller 4 000 kronor som man får punga ut med utan möjlighet att få prövning i högsta domstolen.

En av de viktigaste frågorna är ju efter vilka grunder uteslutning av mål skulle ske. Kommer bara prejudikatsynpunkterna i stort sett att bli avgörande? Lämnar man utanför alla de mål, där man nu blir förpliktad att utge skatt på grund av bevissvårigheter, så blir det ju en oerhört stor ändring till det sämre beträffande rättssäkerheten. Det skulle innebära, att man förhindras att fullfölja talan till regeringsrät-

ten, därför att man inte kan fullt styrka sin talan i ett läge, där man enligt hittills gällande regler är bevisskyldig gentemot statens fiskaliska intressen. I skattemål finns ingen civil motpart, utan staten är motpart. Staten kan inte bli lidande på att vänta på avgörandet, bland annat därför att staten tar ut skatt på icke lagakraftvunna utslag från kammarrätten eller prövningsnämnden eller till och med taxeringsnämnden. Staten väntar alltså inte, men det får den rättssökande göra. Inte ger man honom någon hjälp genom att beta honom också prövningsmöjligheten. Det är väl inte att bidra till rättssäkerhetens främjande. Det är väl inte heller någon rättvisesynpunkt som ligger till grund för spekulationen om begränsning av fullföljdrätten. Det resonemanget bär inte alls.

Det förslag, som vi nu har till bedömande, förutsätter nu att vi skall begränsa fullföljdrätten. Vi vet alla hur lätt det är, när man kommit in i en fåra, att fortsätta i densamma. Det är naturligtvis inte något teoretiskt hinder att fatta ett annat beslut när grundlagsfrågan kommer upp andra gången, men om det redan finns ett beslut är trögheten inte på långt när så stor då. Även om det skulle visa sig att rättssäkerheten skulle komma att lida på begränsningen är sannolikheten att ändringen då genomföres ändå mycket stor. Ett beslut kommer med säkerhet att betyda en puff i den riktningen, vilket är alldeles onödigt, eftersom det inte föreligger någon tidsnöd. Man kan avvakta och se hur taxeringsdomstolsreformen utfaller. Man kan samla material och ta upp denna fråga på ett senare stadium. Det finns inga skäl för att forcera den.

Jag instämmer helt och fullt med herrar Håstad och von Friesen och biträder reservanternas yrkande.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag tvivlar inte på att

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

statsrådets och majoritetens vördnad för grundlagen i princip är lika stor som utskottsminoritetens. Men jag tvivlar på att den i detta fall i praktiken är jämförbar med eller lika stor som vår. Det finns tre sätt att införa ett tröghetsmoment, att uppställa garantier vid ändringar av konstitutionen. Man kan ha en folkomröstning efteråt, men den metoden finns inte i Sverige. Man kan kräva kvalificerad majoritet i riksdagen. Den har vi ej heller. Man kan slutligen kräva dubbel behandling. Men eftersom vi inte har infört någon bestämmelse om kvalificerad majoritet i Sverige och eftersom det nu faktiskt inte blir någon dubbelbehandling, eftersom vi i år blott fattar ett hypotetiskt beslut, har vi i detta fall varken den ena eller den andra hämmande formen. Därför vidhåller jag bestämt gentemot statsrådet, att vår vördnad för regeringsformen i detta fall är större än statsrådets.

Sedan säger statsrådet, att riksdagen själv har inaugurerat denna princip att ta litet lätt på den första behandlingen av en grundlagsändring. Statsrådet anförde som exempel de alternativa förslagen 1948 beträffande tryckfrihetsförordningen. Jag tycker statsrådets exempel är ovanligt olyckligt valt. För det första tvangs riksdagen den gången till dessa alternativa förslag, därför att regeringens proposition kom i allra sista ögonblicket och det visade sig svårt att penetrera alla problem under de få fattiga dagar, som riksdagen fick på sig. Det var alltså regeringen, som var skuld till att man då måste förfara på det viset. För det andra gällde det några obetydliga frågor i jämförelse med den stora frågan, om den nya tryckfrihetsförordningen skulle antas eller inte. Jag skulle kunna lämna kammaren en redogörelse på dessa små och få alternativ, som då blev resultatet av kamrarnas behandling av ärendet. Inget av dem kan i betydelse jämföras med den fråga det nu gäller. Riksdagen stod

då inför situationen att antingen låta hela tryckfrihetsförordningen falla eller att uppskjuta avgörandet i detaljfrågorna till 1949.

Jag kan fortsätta att berätta för statsrådet hur det gick med behandlingen av de alternativa grundlagsförslagen 1949. Konstitutionsutskottet 1949 gav ingen vägledning till kammarens ledamöter utan redovisade blott de två alternativen. En delegation tillsattes inom utskottet, och denna kom under hand överens om att förordna vissa bestämda alternativ för vederbörande riksdagsgrupper. Någon diskussion förekom inte här i kammaren. Över huvud taget har väl ett beslut av grundlagskaraktär knappast någonsin fattats på så lösa bollar som då. Vi hade pressläktaren full av pressfolk som satt och undrade varför ingen yttrade något. Jag skulle med utgångspunkt från herr justitieministerns eget exempel vilja säga, att just detta visar hur olyckligt det är att slå in på denna väg.

Efter herr Angurs anförande — som var utomordentligt värdefullt eftersom herr Angur är praktiserande jurist och har stor erfarenhet — skall jag i övrigt inskränka mig till att säga något om den faktiska storleken av balansen. Jag vill först understryka vad herr von Friesen sade, nämligen att storleken av denna balans ju delvis är en följd av regeringens underlåtenhet att i tid sörja för regeringsrättens utvidgning. En utvidgning av regeringsrätten till tre avdelningar måste ju påtvingas regeringen för ett par år sedan. Hade en sådan tredje avdelning tillkommit tidigare hade vi alldeles säkert nu haft en mindre balans. Dessutom bör det observeras, att antalet skattemål i högsta instans ju inte ökat på de sista åren. Det var tvärtom högre 1953 än 1955. Då en fjärde avdelning nu tillkommer, bör regeringsrätten väl kunna avverka åtskilligt mer än tidigare. Vidare bortfaller nu krigskonjunkturskattemålen, och slutligen har vi fått riksskattenämnden,

Ändrad lydelse av § 22 regeringsformen

som genom sin verksamhet säkerligen kan bidra till att något minska de stora och svåra skattemålen antal i regeringsrätten.

Statsrådet sade att den nya taxeringsreformen snart skulle komma att verka i prövningsnämnderna. Ja, det är sant, men vi bör se den nya skattereformen som en helhet, och statsrådet medgav ju att beträffande taxeringsnämndernas arbete kommer taxeringsorganisationen inte att kunna utbyggas förrän senare. Först sedan vi fått se hela det nya systemet från botten till toppen, kan ett säkert omdöme om dess effekt fällas.

Det var också intressant att höra — jag hade tänkt säga det i mitt första anförande men avstod för att inte bli för långrandig — att just frågan om prövningstillstånd till högsta domstolen ju har varit och är mycket omstridd. Det är alltså denna omstridda metod, som man i dag så hastigt och, jag måste säga, på så lösa boliner vill införa beträffande regeringsrätten.

Herr Fast yttrade något om att det var viktigt med snabbhet i processen, och självfallet instämmer jag i princip med honom. Men jag tror att det alldeles övervägande antalet människor ändå föredrar säkerheten framför snabbheten just i vår processordning. Eftersom detta intresse för närvarande bäst realiseras genom att man dröjer med denna reform, vidhåller jag, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag skall bara replikera på ett par punkter.

Herr Håstad talade här om de ändringar i tryckfrihetsförordningen som jag åberopade och sade dels att det var små ändringar, ett par detaljfrågor, och dels att det var omöjligt för riksdagen att få tid att syssla med dem. Dessa båda saker går inte riktigt ihop, men det spelar inte så stor roll, ty det gäller

ju en principfråga, nämligen att man, om det finns vägande skäl därtill, kan förlägga tyngdpunkten vid behandlingen av ett grundlagsförslag till den andra omgången. Det kan väl inte göras tydligare än genom alternativa förslag, och det finns säkerligen flera exempel på detta. Det vet den lärde talaren bättre än jag.

Beträffande vad herr von Friesen sade om att läkemedlen har kommit för sent vill jag bara upprepa vad jag nämnde i mitt föregående anförande, nämligen att trots de betänkligheter, som man måste hysa mot alltför stora utvidgningar inom de högsta dömande instanserna, har regeringen gång på gång under de senaste åren företagit mycket stora ökningar av regeringsrådets antal. Det är också mediciner, och när dessa mediciner inte hjälper får man till slut göra en större operation, doktorn. Det är det som nu har föreslagits. Beträffande denna operation säger doktorn, dels att den har kommit för sent men dels också att man borde vänta — ty det är ju reservanternas mening — och att den alltså har kommit för tidigt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Håstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Nybyggnad för konstfackskolan

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Håstad begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 117 ja och 81 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen m. m.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

§ 6**Anslag å ecklesiastikdepartementets kapitalbudget**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1956/57, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12**Nybyggnad för konstfackskolan**

Kungl. Maj:t hade (punkt 14, s. 29—31) föreslagit riksdagen att till nu ifrågavarande ändamål för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor.

2 — Andra kammarens protokoll 1956. Nr 19

Sedermåra hade på uppdrag av chefen för ecklesiastikdepartementet med en till statsutskottet ställd, den 24 april 1956 dagtecknad skrivelse överlämnats en inom nämnda departement utarbetad promemoria angående nybyggnader för konstfackskolan. I skrivelsen hade tillika hemställts, att utskottet måtte beakta innehållet i promemorian och föreslå riksdagen medgiva utförande av konstfackskolans nybyggnad i enlighet med förslaget i promemorian.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) godkänna att en nybyggnad för konstfackskolan utfördes i huvudsaklig enlighet med vad utskottet anförte;

b) till Nybyggnad för konstfackskolan för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Arrhén samt Skoglund i Doverstorp och fröken Karlsson, vilka ansett att utskottet under a) bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförte rörande utförande av en nybyggnad för konstfackskolan.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Innan kammaren fattar beslut i det ärende som behandlas under punkt 12 i utskottets utlåtande vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på det sätt, varpå detta ärende har handlagts.

Enligt tidigare uppgjort förslag skulle kostnaden för nybyggnad av konstfackskolan uppgå till sammanlagt 11,2 miljoner kronor. För innevarande budgetår har 1,5 miljoner kronor anvisats, och till årets riksdag hade Kungl. Maj:t föreslagit ett investeringsanslag på 2,5 miljoner kronor.

Jag skall inte redogöra för hur tiden har utsträckts genom att man har bytt tomt ett par gånger. Däremot kan jag

Nybyggnad för konstfackskolan

inte underlåta att mycket bestämt reagera mot det sätt, varpå ärendet har handlagts.

När man i januari läste vad som angick denna sak hade man den uppfattningen, att riksdagen hade att här fullfölja ett redan i stort sett avgjort ärende. Emellertid kom det till statsutskottet en den 24 april 1956 dagtecknad skrivelse med en inom departementet utarbetad promemoria. I denna promemoria, som var undertecknad av en byråchef, föreslogs att riksdagen skulle medge utförande av en helt annan byggnad för konstfackskolan. Därigenom skulle kostnaden komma att uppgå till 24 miljoner kronor i stället för 11,2. Några handlingar som visar huruvida den utökade byggnaden skulle bli så lönsam som angivits i promemorian har icke företetts. Över huvud taget har det icke företetts några andra handlingar än denna promemoria. Därför kan man gott säga, att utskottet icke har varit i tillfälle att ingå i någon saklig prövning av frågan.

Men även om så hade varit fallet måste man inte endast, som utskottet skriver, finna tillvägagångssättet »anmärkningsvärt» utan helt enkelt säga att man icke kan godta detsamma. Här har, menar vi, riksdagen på ett flagrant sätt frångått den rätt, som den enligt riksdagsordningen har, att motionsvis framlägga sina önskemål i fråga om de från regeringen kommande förslagen. Givetvis borde ärendet ha gått den vanliga vägen genom en proposition till riksdagen. Att riksdagen, såsom här skett, nonchaleras måste betraktas som uppteendeväckande.

I en tid då man i utskottet, även när det gäller nog så berättigade krav, med hänvisning till det finansiella läget måste nöja sig med »mycket välvilliga skrivningar» kommer alltså helt oförberett till riksdagen ett förslag om en statlig kapitalinvestering, som är så omfattande att den redan under nästkommande budgetår skulle komma att nöd-

vändigöra ett anslag av 5 miljoner kronor på tilläggsstat. När det ekonomiska läget tvingar till återhållsamhet även i fråga om mycket angelägna investeringar, både enskilda och offentliga, menar jag att man här icke har föregått med gott exempel.

Utskottet skriver i sitt utlåtande, att ett förslag som innebär en så avsevärt ökad statlig kapitalinvestering borde ha framlagts för riksdagen i särskild proposition och icke på det sätt som nu skett. Utskottet skriver verkligen denna gång mot sin vana icke välvilligt.

Man skulle nästan, när man läser utskottets skrivning, vänta sig, att den skulle utmyнна i avslagsyrkande. Så har emellertid inte skett. Detta kan vi inte vara med om, varför jag, herr talman, yrkar bifall till den reservation, som är knuten till denna punkt och är avgiven av herr Arrhén m. fl.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Det finns, som fröken Karlsson har framhållit, skäl till allvarliga invändningar mot det förslag från departementets sida, som behandlas under denna punkt. De invändningarna är av två slag. Den första är att förslaget till utökning av byggnadsprogrammet inte kom i proposition utan som fröken Karlsson påpekade i form av en promemoria. Denna promemoria var undertecknad av en befattningshavare i departementet på uppdrag av ecklesiastikministern, och man säger där att samråd har skett med statsrådets övriga ledamöter. Det är ett mycket egendomligt förfarande. Det måste innebära att saken har behandlats i statsrådsberedningen men inte i konselj.

Jag finner det, herr talman, mycket egendomligt för att inte säga anmärkningsvärt, att ecklesiastikministern inte är närvarande i kammaren när denna fråga behandlas. Han kunde då åtminstone ha lämnat en förklaring till att han handlat på detta sätt.

Nybyggnad för konstfackskolan

Nu bör ju inte en diskussion om den konstitutionella frågan förekomma vid behandlingen av ett statsutskottsärende. Frågan berördes för övrigt av herr Helén under dechargedebatten, och jag förutsätter att frågan återkommer nästa år.

Sedan har vi den andra sidan av saken, den rent praktiska sidan, som rör bristen på planmässighet vid behandlingen av ärendet. Det reella ansvaret för detta vilar på en annan myndighet. Jag vet inte om talmannen anser att det strider mot riksdagsordningen att nämna det ämbetsverkets namn, men vi kan ju räkna ut vilket ämbetsverk det är fråga om. Men ett visst ansvar faller givetvis också på ecklesiastikdepartementet. Ecklesiastikdepartementet måste naturligtvis hålla sig underkunnigt om vad andra myndigheter gör på ett område, som så intimt berör ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Fröken Karlsson har redan talat om vad detta innebär i anslagshänseende. Formellt har vi bara att behandla det anslag på 2,5 miljoner kronor som äskats i statsverkspropositionen, men det förutskickas i promemorian, att vi till nästa år kommer att få en proposition om anslag på tilläggsstat om minst 5 miljoner.

Man har alltså anledning att vara mycket betänksam mot hela det sätt, på vilket detta ärende behandlats. Men trots detta kan jag inte biträda reservationen. Det beror för det första på att det nya förslaget förefaller klokare än det gamla. Det blir ett mera effektivt utnyttjande av tomtmarken, och det är en viktig synpunkt i detta sammanhang.

Det andra skälet till att jag inte vill yrka bifall till reservationen är ärendets brådskande natur. Man bör givetvis, om man ställer ett yrkande här i riksdagen, göra det under förutsättning att man är beredd att ta konsekvenserna av att detta yrkande bifalles, även om man i ett fall som detta inte tror

att det kommer att bifallas. Jag skulle inte kunna ta konsekvenserna av ett ställningstagande, som innebar en ytterligare förhållning av detta ärende.

Skolan behöver nya och ändamålsenliga lokaler för att kunna bedriva en modern undervisning. Den gamla byggnaden måste bort, och en ny byggnad måste följaktligen komma till stånd.

Enligt det ursprungliga avtalet mellan staden och staten skulle skolan flyttas före den 1 januari 1957. Alla inser ju att det inte finns någon möjlighet att åstadkomma detta. Men när man sedan säger i departementspromemorian, att i jämförelse med det ursprungliga programmet medför det nya förslaget bara en försening med 2—4 månader, så frågar man sig: Från vilken tidpunkt räknar man? Om själva uppförandet av byggnaden bara tar 2—4 månader mera, är det väl fullkomligt klart att det sätt, på vilket ärendet förhållats, har lett till en mycket stor ytterligare försening av ärendet.

Det finns alltså, herr talman, anledning att allvarligt påtala dessa saker. Nu har ju utskottet också gjort det. Jag vill instämma i de starkt kritiska synpunkter som utskottet har anfört i denna fråga, och jag kommer att rösta för bifall till utskottets utlåtande.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Jag vill hänvisa till fröken Karlssons yttranden, som jag helt kan instämma i, och vill bara ytterligare understryka, att det tillvägagångssätt som Kungl. Maj:t här har använt är i hög grad ovanligt. Här anmäles i en promemoria, att ecklesiastikministern efter gemensam överläggning med statsrådets övriga ledamöter hemställer om riksdagens medgivande till en nybyggnad för konstfackskolan. Därmed vill man ändra ett riksdagens beslut, som gällde mellan 10 och 11 miljoner kronor, och kommer med ett förslag som kostar 24 miljoner. Detta lägges fram

Nybyggnad för konstfackskolan

i en sådan form, att det är alldeles omöjligt för de av riksdagens ledamöter, som icke tillhör utskottet, att genom motioner eller över huvud taget påverka denna fråga.

Jag förmenar att både statsutskottet och riksdagen måste allvarligt reagera mot ett sådant förfarande. Det förefaller mig också som om utskottets majoritet har haft mycket starka betänkligheter i det här fallet. Man har även givit uttryck åt sådana betänkligheter, ehuru jag tycker att det borde ha gjorts på ett kraftigare och tydligare sätt.

Jag har, herr talman, med detta bara velat säga, att riksdagen i detta fall måste hävda sig och se till att detta förfaringssätt icke får betraktas såsom användbart i fortsättningen.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Det är riktigt som fröken Vinge nyss framhöll, att debatten i denna fråga i viss mån redan är avverkad i och med vad som hände vid dechargede-batten i förra veckan, men då det kanske är önskvärt att bakgrunden till det föreliggande utskottsutlåtandet anges, skall jag be att få anföra några fakta i saken.

I föregående års statsverksproposition föreslogs på förslag av byggnadsstyrelsen en nybyggnad för konstfackskolan på Gärdet till en beräknad kostnad av 11,2 miljoner kronor, varav dock 350 000 kronor avsågs för förrådsutrymmen för försvaret. Den i 1955 års statsverksproposition föreslagna förläggningen av skolan till en tomt på Gärdet förverkligades dock inte, utan byggnaden flyttades över till den andra sidan av Valhallavägen, varigenom behovet av utrymme för militära förråd bortföll. Kostnaderna för den nya byggnaden skulle då kunna stanna vid 10,8 miljoner kronor. Innevarande budgetår har 1,5 miljoner beviljats för ändamålet, och för nästa budgetår — 1956/57 — har, såsom alla kan konstatera i det fö-

religgande utskottsutlåtandet, äskats ytterligare 2,5 miljoner kronor för fortsättande av byggnadsföretaget.

Såsom av föregående talare angivits har det sedan kommit emellan en den 24 april 1956 dagtecknad promemoria från ecklesiastikdepartementet till statsutskottet, vilken blev behandlad av andra avdelningen i samband med denna punkt. Den innehåller en hemställan om ändring av det i propositionen föreslagna byggnadsprogrammet och innebär, att man inte skulle bygga enbart för konstfackskolan, eftersom den värdefulla tomten borde utnyttjas effektivare. Därigenom skulle man vinna en hel del andra lokaler, som skulle ge ekonomiskt utbyte. Det utvidgade byggnadsprogrammet innebär, att man skulle gräva ut källarutrymmet under hela byggnaden och där inreda garage eller arkivutrymmen, bygga ut en bottenvåning mellan källarvåningen och själva konstfackskolan samt tillbygga ytterligare en våning ovanpå konstfackskolans egna lokaler. Huset skulle då ge utrymme, förutom för konstfackskolan, även för kontorslokaler, garage och affärslokaler, som det nu är stor brist på i Stockholm och som det alltid går att få hyresgäster till. Detta skulle ge en ökad inkomst på drygt 1 miljon kr. per år, och man skulle därmed få en hygglig förräntning av det byggnadskapital, som nedlades utöver vad som erfordras för konstfackskolans behov. Som förste vice talmannen framhöll stiger emellertid byggnadssumman högst avsevärt, nämligen till 24 miljoner kronor, och Kungl. Maj:t har förutsatt att man första halvåret 1957 skulle behöva begära ett ytterligare investeringsanslag på cirka 5 miljoner på tilläggsstat.

Jag vill i likhet med förste vice talmannen konstatera, att utskottet har reagerat mot detta tillvägagångssätt och skarpt sagt ifrån, att det inte är formellt riktigt. Vi framhåller, att förslag till en så omfattande omändring och utökning av det ursprungliga byggnads-

Nybyggnad för konstfackskolan

projektet, vilket förslag innebär en mycket avsevärt ökad statlig kapital-investering, enligt utskottets mening borde ha av Kungl. Maj:t i särskild proposition framlagts för riksdagen och icke såsom nu skett redovisats i en från ecklesiastikdepartementet till utskottet överlämnad promemoria. Utskottet tillägger, att det finner det anmärkningsvärt, att ett så kostnadskrävande byggnadsföretag som det här ifrågavarande icke på ett tidigare stadium fått den omsorgsfulla planering som ärendet krävt.

Såsom tidigare här har framhållits föreligger det ett avtal mellan staten och Stockholms stad om utrymning av konstfackskolans nuvarande lokaler inom en relativt snar framtid, eftersom huset inte får hindra tunnelbanebygget. Vi kan således konstatera att det föreligger tidsnöd. Vi får väl såsom förste vice talmannen framhöll anta, att det nu tillämpade förfaringssättet är en engångsåtgärd, föranledd av speciella förhållanden. Vi måste väl dessutom rent förnuftsmässigt konstatera, att det är en klok åtgärd i och för sig, och att tidsnöden kan förklara tillvägagångssättet, även om det inte direkt försvarar detsamma. Tunnelbanebygget måste som sagt fortgå, och de avtal som man träffat måste i största möjliga mån programenligt fullföljas. Utskottet har ju också uttalat följande: »Med hänsyn till de fördelar som torde stå att vinna med ett byggnadsprogram av den omfattning byggnadsstyrelsen nu skisserat och då kronans allt knappare marktillgångar i Stockholm böra utnyttjas så effektivt som möjligt, har utskottet icke velat motsätta sig» — jag understryker *»icke velat motsätta sig»* — »att byggnadskomplexet uppföres efter de i departementspromemorian uppdragna riktlinjerna». Men, herr talman, och det vill jag kraftigt understryka, utskottet säger också att det förutsätter, »att den projekterade utökningen av byggnadsprogrammet icke till någon del kommer

att belasta ecklesiastikdepartementets byggnadskvot».

Jag vill med dessa ord, herr talman, säga, att såsom läget är och såsom det har utvecklats, är det ingenting annat att göra än att gå på det föreliggande förslaget, och det har utskottet gjort.

Jag ber, herr talman, med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken VINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Mysinge missförstod mig på en punkt. Jag har inte sagt att jag anser debatten om den konstitutionella frågan avslutad, därför att den var föremål för ett replikskifte i årets dechargedebatt. Det får ankomma på nästa års konstitutionsutskott att undersöka, om det finns anledning för kammaren att återkomma till den saken.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag ämnar inte delta i den konstitutionella debatten om denna fråga utöver vad jag gjorde i samband med dechargedebatten, där jag mycket kategoriskt framhöll, att när det gäller kontakten mellan regering och riksdag måste varje regeringsförfarande, som leder till faktisk inskränkning av riksdagsledamöternas motionsrätt, vara av ondo och absolut stoppas.

Utöver detta ber jag endast att få ställa en enda liten fråga. Jag ser att statsrådet Persson egendomligt nog inte är närvarande, när en så uppseendeväckande framställning behandlas. Men jag skall ställa frågan till statssekreterare Edenman, som ju är närvarande.

I följande förelades riksdagen en proposition om nybyggnad för konstfackskolan, och ett anslag av 1,5 miljoner kronor beviljades till denna. Det framgick av framställningen, att konstfackskolan skulle förläggas till kvarteret Förrådsbacken, alltså till det område, som ligger i Karlavägens förlängning på det gamla militärområdet. Riksdagen biföll

Nybyggnad för konstfackskolan

detta och lämnade allt vad regeringen föreslagit utan erinran. Detta måste innebära, att riksdagen då också accepterade förflyttningen av konstfackskolan just till detta område bortom Karlavägen.

Nu står det i årets proposition, att genom beslut den 30 juni 1955 förklarade Kungl. Maj:t sig inte ha något att erinra mot vad byggnadsstyrelsen föreslagit rörande lokalprogram för och förläggning av konstfackskolans nybyggnad. Enligt detta förslag skulle konstfackskolan förläggas till en annan plats.

Jag frågar statssekreterare Edenman: Vad är det för mening i att vi fattar beslut om disposition av kronans mark, om regeringen bara stryker ett streck över detta och efter något år endast meddelar riksdagen, att en annan plats har blivit vald? Det är ju möjligt — jag är inte ledamot av statsutskottet — att det existerar en dylik praxis, men i så fall är det en ganska oförnuftig och meningslös praxis. Den medför nämligen att vad vi beslutar här är något som regeringen inte fäster stort avseende vid.

Jag vill alltså, herr talman, lämna det bidraget till denna debatt, att jag ställer den frågan till statssekreteraren, huruvida detta är sedvanlig praxis inom departementet.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Det är praktiskt taget omöjligt att utan tillgång till handlingarna svara herr Håstad på detta. Men det väsentliga i denna fråga är ju, att ännu har inte spaden satts i marken och att under alla dessa år, som vi har planerat för konstfackskolan, har det tyvärr ideligen inträffat nya lägen för regeringen och därmed också för riksdagen. För varje gång har vi dock i efterhand hela tiden hållit riksdagen underrättad om vad som skett.

Var och en förstår ju att detta är en mycket komplicerad fråga. Den gäller

nedre Norrmalms reglering och är beroende av ett avtal mellan staten och staden, där ecklesiastikdepartementet kommer in på en enda punkt, nämligen beträffande konstfackskolan. Var och en vet ju var den står; den står ju som en propp i hålet vid Hötorget. Vi har i departementet sökt bevaka en enda sak, nämligen att konstfackskolan inte rives, förrän vi har fått en ny konstfackskola, så att den undervisning och verksamhet som bedrivs där inte blir lidande. Det är vår skyldighet som huvudman att se till att undervisningen där kan bedrivas.

Samtidigt har man på ett helt annat plan, nämligen det stadsplanemässiga, vid markförhandlingar och mycket annat, där ju byggnadsstyrelsen är den agerande parten, kommit fram till lösningar, som man gemensamt med Stockholms stad har ansett vara förbättringar. Det är ju, som var och en vet, fråga om en stor bytesaffär. Det gäller väldiga summor och stora områden, och i det sammanhanget har byggnadsstyrelsen anmält, att det uppkommit ett nytt läge, och frågat, om det inte är bättre att vi i stället gör så och så. Därvid har anförts så starka skäl, att regeringen ansett förslaget vara riktigt.

Byggnadsarbetena har ännu inte kommit i gång, fastän pengar är beviljade, och året efter det att detta skett redovisar man det nya läget för riksdagen. Då vi äskade anslag av årets riksdag på kapitalbudgeten, kände vi inte heller till, att man ville ge huset en annan utformning. Den senare utformningen hade skett i samråd med representanter för konstfackskolan, konstindustrien och konsthantverket. Och så en dag anmäler byggnadsstyrelsen till departementet — det var den 23 mars, således ganska sent — att det är nog ganska dumt att följa vårt ursprungliga förslag och bygga huset endast i då angiven omfattning. Skulle man inte nu passa på att göra det och det? Den frågan har jag ingen anledning att gå in på. Den

Nybyggnad för konstfackskolan

har finansministern i samband med dechargedebatten avklarat.

Vad jag här sagt är ett försök till svar till herr Håstad. Vi har ännu inte använt de pengar, som riksdagen redan beviljat för ett speciellt ändamål. Vi har inte varit i tillfälle att använda dessa pengar till det ändamål som riksdagen angivit. När ett nytt läge uppstått, har regeringen framlagt ett nytt förslag, där man sagt att man föredrar en ändring.

Men helst skulle jag vilja sitta vid ett bord tillsammans med herr Håstad och med honom gå igenom handlingarna. Att föra diskussionen, när den ene har formuleringarna i sin hand och den andre står tomhänt, är besvärligt, framför allt när man har att göra med en så pregnant person som herr Håstad.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag har i handen inga andra handlingar än statsutskottets utlåtande, och jag repeterade fjolårets riksdagshandlingar för någon timme sedan. Handlingarna i saken är dock självfallet mera tillgängliga för en statssekreterare än för en kammarledamot som mig.

Jag kan så till vida acceptera herr Edenmans resonemang, att någon spade inte satts i marken på det nya stället. Men kvar står i alla fall, att Kungl. Maj:t den 30 juni 1955 förklarar sig inte ha någonting att erinra emot vad byggnadsstyrelsen föreslagit rörande ändringen av lokalprogram och ny förläggning för konstfackskolans nybyggnad. Om man fortsätter på s. 9 i utskottets utlåtande säger man där, att det lett till vissa omritningar o. s. v., som allt har företagits innan riksdagen hunnit pröva, huruvida den går med på ändringen av förläggningen.

Jag måste säga att det kan inte vara någon riktigt ändamålsenlig ordning, att riksdagen först fattar beslut och fastställer en viss lokalisering och att sedan regeringen börjar arbeta i en helt

annan riktning, så fort riksdagen hunnit hem.

Sedan vill jag uttala ett önskemål. När det gäller stora byggnader för staten vore det önskvärt, om riksdagen och riksdagsmännen kunde få litet mera material. Varför skall vi inte kunna få ritningar, planskisser eller dylikt i propositionerna? Det får ju många stadsfullmäktige och landsting så vitt jag vet. Det kan hända att detta i några fall skulle innebära smärre kostnader, men vad jag anser gäller blott monumentalbyggnader, och då tycker jag den svenska riksdagen skall ha samma rätt att få se på vederbörande handlingar som stadsfullmäktige normalt torde ha.

Dessutom framgår inte heller i detta fall, huruvida det har varit någon kontakt mellan Stockholms stad och de statliga myndigheterna. Vi vet ju att Gärdet är en pärla, och Gärdet måste bevaras. Här är det fråga om hur omgivningen till Gärdet skall byggas ut. Jag har haft den uppfattningen tidigare, att man ville ha en låg bebyggelse på Gärdet. Man vill inte upprepa det ganska sorgliga arkitektoniska exempel som den amerikanska ambassaden erbjuder, där man plötsligt i en lågbebyggelse har fått ett ganska främmande höghus. I fråga om konstfackskolan höjer man ett hus med två våningar, en våning i botten och en våning upptill. Den som läser handlingarna med uppmärksamhet och dessutom är stockholmare undrar, hur detta går ihop med det intresse för en vacker utformning av trakten kring Gärdet, som även Stockholms stad kan hysa i denna fråga.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Jag vill bara replikera, att avdelningen i statsutskottet har samma möjlighet som departementet att ta del av ritningsförslag. Ritningar kan väl inte gärna användas på annat sätt än att utskottet får studera dem. Vi kan väl inte studera dem här i kammaren.

Det är väl inte att undanhålla riks-

Nybyggnad för konstfackskolan

dagen fakta i målet, om allting tillställes avdelningen. Det är nämligen otänkbart att i en text redogöra för ritningar, utan man får i stora drag hänvisa till att man ansluter sig till byggnadsstyrelsens planer och ritningar.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! I sitt tidigare anförande angav herr Edenman beträffande sin ställning jämförd med herr Håstads, att herr Edenman inte haft handlingarna tillgängliga. Det är just vad som hänt både i det samlade utskottet och i avdelningen. Det har inte företetts någonting annat än denna promemoria. Följaktligen har det varit omöjligt att över huvud taget ingå på en saklig prövning. Därför kan man heller inte säga som utskottets ordförande, att det skulle bli en lönsam byggnad. Det har vi över huvud taget inget bevis för.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar om inte statssekreterare Edenman missförstod mig.

Jag har uttryckt ett allmänt önskemål om att riksdagen när det gäller monumentalbyggnader skall få ritningar. Jag tycker inte det är någon orimlig fordran. Nu säger herr Edenman, att det må vara tillräckligt, om avdelningen får detta. Avdelningen består dock blott av sex ordinarie ledamöter och några suppleanter. Vi kan hysa hur stort förtroende som helst för avdelningen, men våra cirka 360 röster skall ju vara med i den slutliga räkningen.

Jag vill nämna för herr Edenman — jag är ledsen att jag så ofta kommer tillbaka till Schweiz — att när en folkomröstning anordnas i en kommun, en stad eller en kanton i Schweiz, är alltid ritningar med bland de papper, som sänds ut till varje röstberättigad medborgare i kantonen, i fall det är

fråga om byggnadsärenden. Jag tror det skulle intressera oss alla att få veta mera om vad som förekommit i denna sak.

Sedan vill jag tillägga att inte ens namnet på ifrågavarande kvarter finns med i propositionen. Jag har förgäves sökt efter uppgift om den saken, och det är endast efter nära nog rent matematiska beräkningar, som jag har kommit fram till var ungefär konstfackskolan nu skall ligga. Så mycket har alltså vi vanliga riksdagsmän fått reda på i denna 24-miljoners-fråga.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Jag kan ge herr Håstad rätt på en punkt, nämligen att det kanske vore lämpligt att vi använde oss av en större apparat, när det gäller frågor av detta slag. Det finns en modell uppgjord över skolan, och den är noggrant studerad i samtliga de departement, som haft någon beröring med frågan, nämligen finans-, kommunikations- och ecklesiastikdepartementen.

Det är tänkbart att vi som regel borde redovisa anslag på kapitalbudgeten på ett annat sätt än hittills. Sedan decennier tillbaka är det emellertid praxis att man i frågor av detta slag hänvisar till byggnadsstyrelsen. Vi har ingen byggnadsexpertis i departementen. Vi gör därför endast en ekonomisk uppskattning och värdering av förslagen, och sedan hänvisar vi till vad byggnadsstyrelsen anfört.

I avdelningen och utskottet hade ni kunnat få studera alla ritningar och modeller, fröken Karlsson, om ni bara hade ringt upp vederbörande eller på annat sätt framfört önskemål om att få ta del av materialet. Även om man tillhör oppositionen, borde man väl här ha försökt få fram det material man önskade studera. Jag tycker det är mycket egendomligt att först nu i kammardebatten komma med kritik och säga att man i utskottet inte har fått ta del av materialet.

Nybyggnad för konstfackskolan

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag beklagar att jag på grund av att enahanda debatt som denna försiggår i medkammaren inte kunnat följa debatten här. Jag förstår emellertid att en redogörelse för ärendet lämnats här, och jag skall därför inskränka mig rätt mycket i fråga om historieskrivningen i denna sak. Jag kan emellertid ändå inte underlåta att säga, att när det från byggnadsstyrelsens sida i fjol i god tid till statsverkspropositionens uppgörande hemställdes om ett anslag av icke obetydlig omfattning för denna byggnad var dock inte huvudritningarna uppgjorda, utan byggnadsstyrelsen anmälde att de kunde beräknas komma till årsskiftet 1955/56; då först skulle Kungl. Maj:t kunna slutgiltigt fastställa dem. Det är klart att under sådana förhållanden fick vi ta ställning till propositionens avlämnande innan några fastställda ritningar kunde föreligga, och det dröjde i själva verket så länge som till den 23 mars innan vi i departementet fick höra något från byggnadsstyrelsen i frågan. Då hade byggnadsstyrelsen kommit fram till att man borde göra vissa utökningar av detta byggnadsverk därför att man inte fullt utnyttjat den mycket dyrbara och välbelägna tomten under de förhållanden man tidigare tänkt sig. Det är ju kanske då inte så konstigt att man, när man en gång behövt byta tomt och haft en arkitekttävling, som tog sikte endast på själva undervisningens byggnadsbehov, inte så noga penetrerat på vilket sätt den nya tomten egentligen bäst skulle kunna utnyttjas. Men lika klart är ju att när vi i departementet fick reda på att det skulle bli ett ganska oekonomiskt utnyttjande av tomten, om det ursprungliga förslaget genomfördes, så tog vi detta ad notam och försökte göra det bästa möjliga av situationen. Vid det tillfället var emellertid tiden för anslagspropositioners avlämnande i vanlig ordning redan förliden. Tiden

för avlämnande av andra propositioner, som inte skulle påverka nästa års budget, var emellertid inte slut, och teoretiskt sett kanske det sålunda skulle kunnat tänkas att det lades fram en proposition utan begäran om något anslag. Det hade nog inte varit det lyckliga i detta fallet, och det signalerades nu behov av tilläggsanslag för nästa budgetår också.

Emellertid började vi behandla frågan i ecklesiastikdepartementet i vanlig budgetordning. Även andra departement måste vara med, och det gjorde att det hela drog ut på tiden ytterligare. I samband med en undersökning som vi gjorde om man kunde flytta ut konstfackskolan från Stockholm och sålunda använda denna förnämliga tomt till något helt annat, kom frågan att dra ut så pass lång tid att regeringen tyckte, att det konstitutionellt minst tveksamma var att komma med en sådan här promemoria i stället för en försenad proposition. Det sades i medkammaren, att det varit konstitutionellt bättre i alla fall att komma med en sen proposition, ja, därom kan man ju tvista. Nu har emellertid regeringen valt denna väg, och det har kanske sagts här, att det är en så ovanlig väg att den inte bort — även om den var aldrig så ekonomiskt fördelaktig — försökas.

När jag har haft att göra jämförelser med vad som tidigare kan ha hänt i sådana här fall har jag emellertid kommit till att det har avlämnats promemorior av någon liknande karaktär, som den nu ifrågavarande utan att riksdagen har reagerat däremot, och därför menade jag att något sådant skulle vara rimligt även i detta fall. Jag hoppas att ingen här har gjort några sakliga invändningar mot att man på detta sätt söker utnyttja en dyrbar tomt bättre, ty det är onekligen så att det är ett mera ekonomiskt projekt som Kungl. Maj:t på detta något ovanliga sätt inbjuder riksdagen att biträda.

Jag skulle kanske nämna något exem-

Nybyggnad för konstfackskolan

pel på att någon sådan här underhandspromemoria accepterats av riksdagen och att riksdagen med tillfredsställelse låtit saken passera. Jag tror att man kan säga att en dylik promemoria lämnades på våren 1950 från ecklesiastikdepartementet. Den innebar betydande besparingar på folkskoleväsendets område. Man hade ganska hastigt kommit underfund med att det var nödvändigt på grund av lärar- och lokalbristen att utfärda en provisorisk förordning, som Kungl. Maj:t inte ansåg sig ha rätt att göra utan att frågan anmälts till riksdagen. Då kom besparingskungörelsen beträffande antalet elever i våra folkskoleavdelningar till stånd på en sådan här underhandspromemoria, och jag kan inte erinra mig att det väckte vare sig sakliga eller konstitutionella invändningar. Det hela ansågs vara nödvändigt och därför önskvärt, varför man fann sig i ett ovanligt tillvägagångssätt. Den föreliggande frågan är naturligtvis inte en så stor sak som den åsyftade, men det hela visar dock att man kanske inte heller i detta fall behöver hänga upp sig så utomordentligt hårt på den konstitutionella sidan av saken.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag blev litet förvånad, när jag hörde fröken Karlsson klaga över att det hade funnits för litet material för att rätt kunna bedöma denna fråga. Jag skall inte här tvista med fröken Karlsson om huruvida vårt material har varit tillräckligt eller inte. Den frågan lämnar jag därhän. Men jag vill påpeka att varken fröken Karlsson eller någon annan ledamot i avdelningen har begärt att få några ytterligare uppgifter från byggnadsstyrelsen. Vi brukar vara mycket tillmötesgående i sådant fall och ta hänsyn till alla önskemål. Ävenså brukar vi i avdelningen, om någonting är oklart, kalla in specialister för att få klargjort hur saker och ting ligger till. Vi hade sannolikt gjort så även i detta

fall, om någon hade framställt önskemål därom. Så har emellertid inte skett.

Sedan vill jag också säga att visst kan vi infordra ritningar och kostnadsförslag rörande investeringarna i samtliga punkter i propositionerna från ecklesiastikdepartementet — men vad skulle det vara för nytta med det? Samtidigt med de för icke-specialister mycket svårförståeliga ritningarna och kostnadsförslagen rörande de mycket stora företag, som det ofta är fråga om, borde man väl då nästan skicka med expertis, som kunde göra en bedömning, vilken man kunde lita på. Jag är i varje fall inte någon sådan specialist att jag vågar göra några mera ingående bedömningar i byggnadsfrågor.

Faktum är sålunda att möjligheter har förelegat att påfordra att få studera materialet i detta fall, och ingen i avdelningen har i varje fall försökt hindra någon att ta del av detsamma.

Herr talman! Med det anförda ber jag att ännu en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 12:o) i utskottets utlåtande nr 116, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall

Karolinska sjukhuset: Avlöningar

till den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 164 ja och 28 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 13—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17

Lades till handlingarna.

§ 7**Anslag till universitetssjukhusen m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 till avlöningar vid karolinska sjukhuset samt vissa andra anslag till universitetssjukhusen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2**Karolinska sjukhuset: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 55, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 20 januari 1956, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, vilka påkallades av vad de-

partementschefen föreslagit dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57 dels ock till Karolinska sjukhuset: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 25 070 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bl. a., att föreståndarinnorna vid karolinska sjukhusets nu befintliga avdelningar och kliniker skulle inordnas under chefen för en föreslagen kansli- och personalavdelning.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Huss* och *Sunne* (I:487) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer* och herr *von Friesen* (II:645), hade hemställts, att riksdagen måtte vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 55 besluta dels att föreståndarinneorganisationen skulle vara direkt underställd överdirektören och vad gällde medicinska frågor vice direktören, dels att omprövning av föreståndarinnornas löneställning snarast måtte ske dels ock att nio sjukskötersketjänster i Ce 12 skulle inrättas vid de allmänna kirurgiska vårdavdelningarna och anslaget härför i erforderlig utsträckning uppräknades.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. beträffande föreståndarinneorganisationens ställning i administrationen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:487 och II:645, såvitt nu vore i fråga, besluta att föreståndarinnorna skulle inordnas under chefen för kansli- och personalavdelningen;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:487 och II:645, till den del de icke behandlats under I.,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, vilka

Karolinska sjukhuset: Avlöningar

påkallades av vad departementschefen förordnat i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 20 januari 1956;

b) godkänna av utskottet föreslagen avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 25 070 000 kronor;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla om en förutsättningslös, allsidig och skyndsamt utredning av frågan, på vilket sätt behovet av ytterligare sjukvårdsavdelningar i landet i samband med den pågående upprustningen av läkarutbildningen för framtiden bäst borde tillgodoses.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Elmén*, herr *Widén*, fröken *Ager* och herr *Helén*, vilka ansett, att utskottet under I och II bort hemställa att riksdagen måtte,

I. beträffande föreståndarinneorganisationens ställning i administrationen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 487 och II: 645, såvitt nu vore i fråga, besluta att föreståndarinnorna skulle vara direkt underställda överdirektören och vad gäller medicinska frågor vicedirektören;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 487 och II: 645, till den del de icke behandlats under I.,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska sjukhuset, vilka påkallades av vad departementschefen förordnat i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 20 januari 1956;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 25 162 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs, och anförde därvid:

Fröken **HÖJER** (fp):

Herr talman! Förslaget till omorganisation av föreståndarinneorganisationen vid karolinska sjukhuset har i princip godkänts av alla intresserade parter. Men besparingssakkunniga har i en mycket viktig detalj i det ursprungliga förslaget gjort en ändring, som lett till att man kan ifrågasätta, huruvida det är möjligt att vinna vad som avsetts med omorganisationen. Jag tänker beröra denna fråga ganska ingående. Det gäller nämligen mycket pengar, och när nu riksdagen skall besluta om de olika detaljerna, är det av vikt att riksdagen verkligen vet vad som sker.

Frågan gäller, huruvida man skall ha en föreståndarinneorganisation, som verkligen kan följa med fluktuationerna i arbetet inom sjukvårdens olika avdelningar — polikliniker etc. — så att de ändringar, som betingas av nyheterna på området, så fort som möjligt genomföres. Allt på sjukhuset kommer att bero av om dylika ändringar sker. Skall vi kunna använda våra dyrbara apparater och kunna belägga alla vårdplatser, måste personalsammansättningen motsvara vad nyheterna kräver.

Besparingssakkunniga har funnit, att föreståndarinneorganisationen såsom en administrativ del av förvaltningen bör höra under kansli- och personalavdelningen. Sjukhusdirektionen däremot anser, att föreståndarinneorganisationen såsom hörande till en avdelning, som skall gripa in i allt som dagligen sker på sjukhuset, i likhet med läkarorganisationen bör sortera direkt under överdirektören och vicedirektören, alltså läkaren. Sjukhusdirektionen säger mycket koncentrerat och mycket direkt just vad man vill ha fram. Man börjar med att framhålla, att besparingssakkunniga har föreslagit, att föreståndarinnorna för sjukvården skall underställas byrådirektören vid kansli- och

Karolinska sjukhuset: Avlöningar

personalavdelningen, och fortsätter: »Detta ställningstagande torde ha föräranletts av det förhållandet, att föreståndarinnorna för närvarande, på grund av föreståndarinneorganisationens otillräcklighet, till övervägande del måste ägna sig åt personalrekryterings- och dylika göromål. Genom den av direktionen i anslagsäskandena den 21 juni 1955 föreslagna förstärkningen av föreståndarinneorganisationen åsyftas emellertid att ge föreståndarinnorna ökad möjlighet att ägna sig åt den viktiga uppgiften att ha översyn över sjukvården och att i samarbete med läkarna verka för förbättrade arbetsmetoder och lämpligare arbetsfördelning samt bättre utnyttjande av vårdplatserna m. m. Liksom läkarorganisationen bör föreståndarinneorganisationen vara direkt underställd överdirektören och, vad gäller medicinska frågor, vicedirektören.»

Direktionen framhåller vidare att detta förslag ursprungligen lades fram av sjukhusutredningen i dennas betänkande nr 8 och att det givit en mycket stark ställning åt föreståndarinnorna. Direktionen finner, att denna viktiga personalgrupp bör stå direkt under högste chefen, alltså styresmannen. Direktionen hemställer därför att föreståndarinnorna inte skall underordnas byrådirektören vid kansli- och personalavdelningen utan som hittills sortera direkt under överdirektören och vicedirektören. Det tillägges, att byrådirektören givetvis skall handlägga den del av frågorna, som rör förvaltningsorganisationen, dvs. löner och dylikt, men det är ju inte denna sak det gäller.

Så långt sjukhusdirektionen.

Jag skall ta ett exempel för att visa vad det här kan gälla. Det finns för närvarande på de olika operationsavdelningarna s. k. nattpatruller — alltså en hel liten personalgrupp — en för kirurgavdelningen, en för öronavdelningen, en för ögonavdelningen, etc. Nu håller man på med undersökningar,

huruvida inte de nattooperationer, som förekommer på specialavdelningarna, mycket väl skulle kunna utföras av en sådan patrull, som har allmänkirurgisk operation till huvudspecialitet. Det är en sådan fråga som det gäller för de kunniga på området att besluta om. Det är med andra ord en fråga i vilken man inte vänder sig till en aldrig så skicklig högste jurist på en kansliavdelning. Han förstår inte om en sådan sak över huvud taget går för sig, om man kan kräva detta av ifrågavarande personal. Inom våra sjukhus är det så många sådana där saker som ständigt kommer fram på nytt och där man måste känna till detaljerna för att veta vad man ålägger de olika grupperna, så att inte den patient som tas in skall få mera skada än gagn av sin sjukhusvistelse. Det torde också intressera andra kamraren att vi får ut det mesta möjliga av organisationen.

Departementschefen anför i denna del följande: »Även departementschefen anser de sakkunnigas förslag innebära sådana förbättringar i fråga om administrationens funktioner, att en omorganisation av densamma i enlighet med förslaget bör komma till stånd. Därför tillstyrkes att administrationen tills vidare organiseras på nämnda två avdelningar med den uppdelning på underavdelningar och sektioner, som av de sakkunniga föreslagits. Härav följer att departementschefen anser att föreståndarinnorna bör inordnas under chefen för den föreslagna kansli- och personalavdelningen.»

Detta uttalande ger belägg för att man i departementet inte har haft klart för sig vad omorganisationen innebär. Det tror jag att man tryggt kan påstå.

Vad säger utskottet? Utskottet viftar bort saken mycket lätt. Det säger bl. a.: »Det är beträffande frågan huruvida föreståndarinnorna skall ingå i den föreslagna kansli- och personalavdelningen, såsom besparingssakkunniga föreslagit, eller om de utanför avdel-

Karolinska sjukhuset: Avlöningar

ningsorganisationen skall vara direkt underställda överdirektören eller vice-direktören, som meningarna går isär. Utskottet anser för egen del att betydelsen av om föreståndarinneorganisationen hänföres till kansli- och personalavdelningen eller direkt underställes sjukhusets båda chefstjänstemän inte får överdrivas. Det centrala är i båda fallen ett förtroendefullt och friktionsfritt samarbete.»

Jag trodde för min del att denna omorganisation av föreståndarinneorganisationen verkligen skulle läggas upp så att man därmed lade grunden till ett förtroendefullt och friktionsfritt samarbete. Jag vet mycket väl att hur tokig och vrång en organisation än är, så kan en övermänniska klara sig ändå. Men jag vet också att gäller det en utredning som skall syfta till en rationell organisation, då är det de i detta sammanhang viktiga argumenten man skall ta fram. Men här vill man få till stånd en sådan ändring, som inte alls kan förstås av dem som har med frågan att göra, de sakkunniga på området.

Vi har alltså härvidlag tänkt oss något rationellt, men vi har konstaterat, att man fört in något irrationellt, något som intet har att skaffa med huvudspörsmålet, nämligen hur vi skall ordna det så att den personal sättes in som passar bäst för arbetsuppgifterna i fråga och som kan utföra dem på både billigaste och bästa möjliga sätt.

För min del kommer jag att rösta för reservationen. Jag har inte funnit att man anfört eller ens försökt anföra någon förklaring till denna omorganisation.

I denna reservation vid punkt 2 i utskottets utlåtande tar reservanterna också upp frågan om ytterligare sjukskötersketjänster på de nio kirurgiska vårdavdelningarna.

Om man gör — såsom i sådana här fall gärna sker — en jämförelse med andra sjukhus av ungefär samma typ, t. ex. Lunds lasarett, finner man att på

likartade avdelningar med motsvarande antal patienter är det tre sjuksköterskor anställda. Men i fråga om karolinska sjukhuset skall det räcka med två sjuksköterskor på varje avdelning, samma antal som funnits alltsedan sjukhusets tillkomst år 1939.

Vad säger sjukhusdirektionen om denna sak? Jo, direktionen betonar att det har skett en mycket kraftig ökning av arbetet för vårdpersonalen. Speciellt den kvalificerade personalen, alltså dessa två sjuksköterskor på varje avdelning, har fått en så stor arbetsbörda att de blivit »alltmer slitna» — direktionen använder just de orden. Jag skall inte trötta kammaren med att redogöra för de nya stora kirurgiska ingrepp som man nu gör. Däremot inser var och en lätt att med de mycket förnämliga narkosmetoder, som numera användes, kan även mycket dåliga patienter opereras. Intravenösa droppinjektioner ges i mycket stor utsträckning, ofta just till patienter med dåligt allmäntillstånd. Vidare tas det en massa prov av olika slag, och forskarna behöver en mängd uppgifter för sitt arbete. Antalet röntgenundersökningar har ökat. Vidare kräver de elever från sjuksköterskeskolorna, som finns på dessa avdelningar, mycket mer undervisning av avdelningssjuksköterskorna än tidigare, eftersom eleverna numera endast vistas tre månader på varje avdelning.

Detta är påpekanden som sjukhusdirektionen gör. Sjukhusdirektionen slutar med att säga, att det inte är tal om annat än att personalen på alla avdelningar behöver ökas men att det bäst behövs en ökning på de kirurgiska avdelningarna. Därför inskränker man sig till det uttalandet, att det är av behovet påkallat med ytterligare en sjuksköterska i Ce 12 på vardera av de nio kirurgiska vårdavdelningarna.

Jag vill ett ögonblick gå tillbaka till reciten till utskottets utlåtande på denna punkt. Departementschefen är där inne på frågan om sjukhusens olika typ.

Karolinska sjukhuset: Avlöningar

Det händer nog lätt, när man här i riksdagen har att ta ställning till frågor som denna, att man gör en jämförelse mellan det ena sjukhuset och det andra och resonerar som så: »På Falköpings lasarett har vi så och så stor personal på vårdavdelningarna, och det är väl också ungefär vad som behövs på karolinska sjukhuset.» Departementschefen framhåller emellertid här: »Av dessa sjukhusens uppgifter följer, att desamma i fråga om byggnadssätt, utrustning och personaluppsättning kommer att väsentligt skilja sig från andra sjukvårdsinrättningar. Medan vid dessa endast erfordras de lokaler, som behövs för sjukvården, tillkommer vid ett undervisningssjukhus en hel del lokaler för undervisningen och den vetenskapliga forskningen.» I fortsättningen får vi sedan höra en del om hur mycket som tillkommit i fråga om apparaturer, lokaler, specialavdelningar, etc.

Finns det någon här som tror att inte detta inverkar på vårdpersonalens arbetsuppgifter? Det är ju de som i stor utsträckning skall antingen själva ta alla dessa nya prov eller förbereda proven. Det är en enorm utveckling av sjukvården som ägt rum sedan 1939. Det enda, som inte har skett, är att den kvalificerade personalen har utökats. Vid sjukhusen i våra grannländer har man aldrig funnit sig i att ha en så fåtalig kvalificerad sjukvårdspersonal som vi har i Sverige.

Inom Svensk sjuksköterskeförening har vi roat oss med att göra en utredning om hur de kvalificerade arbetsuppgifterna förhåller sig till de okvalificerade på de kirurgiska vårdavdelningarna. Det har varit skrämmande att se, hur stor del av arbetet som åvilar de två sjuksköterskorna på varje avdelning. Men några nya tjänster skall inte inrättas! Det betyder — eftersom personalen skall arbeta 192 timmar per fyraveckorsperiod — att efter klockan 12 — med det schema, som man måste lägga upp för att täcka dagen och för

att under de hektiska timmarna ha två sjuksköterskor till hands — endast en sjuksköterska kommer att svara för alla patienter på avdelningen.

Nu säger man, att man håller på att fundera ut något, man håller på att undersöka, om man inte kan rationalisera på ett sådant sätt, att man slipper till-sätta en ny sjuksköterska på varje avdelning. Det som man håller på att fundera ut är en s. k. efteroperationsavdelning, där man tänkt sig, att ett dagskift skall förekomma. Under åtta timmar har avdelningen alltså de patienter, som är opererade denna dag, men efter klockan 12 har vederbörande dels alla, som är dåliga eller i behov av detaljerad hjälp efter föregående dags operationer, och vidare dem, som senare på kvällen kommer från operation. Det är inte tal om något annat än ett skift på efteroperationsavdelningen.

Vid en sådan avdelning hände det en olycka för en tid sedan. Det kostade staten inte så litet att göra en människa, en arbetsam, ivrig, kunnig och duktig människa, arbetsoduglig för en period framåt. Det var tur, att vi kunde få henne arbetsduglig igen. Man kan inte lägga på människor mera än vad de orkar med. Nu, när vi talar om jag vet inte hur kort arbetsdag, är det besynnerligt, att man inte också kan lyssna litet mer på sakkunskapen och förstå, att man här inte vinner något på att inte bevilja utökning av denna personal. Det är tvärtom så, att man inte kan utnyttja alla de fina och dyrbara apparater och alla avdelningar på olika håll, som är till för att utnyttjas, om dessa inte får den kunniga personal, som de kräver.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till reservationen under punkt 2 av herr Axel Andersson m. fl.

I detta yttrande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fröken *Elmén* (fp) och fru *Eriksson* i Stockholm (s).

Karolinska sjukhuset: Avlöningar

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Kammarens ledamöter har nu fått ta del av Svensk sjuksköterskeförenings syn på den fråga, som vi har att behandla. Statsutskottet har vid sitt ställningstagande följt Kungl. Maj:t och därmed också besparingssakkunniga, som arbetar inom karolinska sjukhuset. Jag har ett intryck av att fröken Höjer inte tilltror dessa besparingssakkunniga någon som helst sakkunskap. Vi i utskottet är alltså av en något annan mening, eftersom vi har följt dem.

När jag i övrigt har att bemöta fröken Höjer, vill jag hänvisa till vad hon själv citerat på sidan 19 i utlåtandet, men där hon slutade vill jag fortsätta. Den sista mening, som citerades av fröken Höjer, löd: »Det centrala är i båda fallen ett förtroendefullt och friktionsfritt samarbete.» Jag fortsätter med vad som står skrivet därefter: »Med hänsyn härtill och då ett av syftemålen med den föreslagna omorganisationen är att bereda överdirektören lättnad i hans arbetsbörda är utskottet inte berett att tillstyrka detta yrkande i motionerna.»

Utskottet har emellertid gjort ett tilllägg — jag vet inte, om fröken Höjer haft behov av att observera det: »För den händelse framtida erfarenheter av den nya organisationen skulle visa, att olägenheter är förknippade med detaljutformningen av densamma, föreligger uppenbarligen ej hinder att då vidtaga erforderliga jämkningar.»

Beträffande yrkandet om ett antal av nio operationssköterskor har utskottet svarat — jag citerar: »Ovan har utskottet understrukit angelägenheten av att åtgärder för rationalisering av operationsarbetet vidtages. Då sådana åtgärder kan tänkas påverka behovet av sjukskötersketjänster vid de kirurgiska vårdavdelningarna, är utskottet inte berett tillstyrka yrkandet i motionerna om inrättande av nio sjukskötersketjänster i Ce 12 vid de allmänna kirurgiska vårdavdelningarna och uppräkningsavdelningen för detta ändamål.»

Under hänvisning till det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Det är riktigt, att jag tillhör Svensk sjuksköterskeförening och vågar tala om det. I denna kammar brukar det inte spela någon roll att man nämner, att man också arbetar inom en organisation.

Vad jag särskilt tryckte på och gärna skulle vilja, att utskottets ärade talesman hade tagit upp, var att det är sjukhusutredningen, som kommit med annat förslag, och sjukhusdirektionen, som önskar den i reservationen föreslagna utformningen. Dess ledamöter torde representera en sakkunskap, som verkligen erkännes av vem det vara må.

Det har sagts, att överdirektörens arbetsbörda skulle lättas. När nu överdirektören själv anser, att han inte får det lättare i sitt arbete utan att det blir besvärligare för honom att ha en kansli-direktör som mellanled, undrar man verkligen vad det är för sakkunskap, som inte lyssnar på vad han och sjukhusdirektionen säger. Det är alldeles riktigt att jag har observerat vad utskottet här säger om överdirektören — jag har redan svarat på detta — och att om olägenheter visar sig vara förknippade med detaljutformningen kan man tänka sig att vidtaga erforderliga jämkningar. Men, utskottets ärade talesman, jag är gammal i gamet. Jag vet att när en nyhet införs och det kommer någon emellan som får en högre ställning, då vill han inte gärna maka åt sig. Det skall allt till någonting alldeles speciellt för att få till stånd en sådan jämkning. Varför kan man inte få höra någonting om det arbete det här gäller, och varför är det så viktigt med att få in en person med juridisk examen? Det är inte den juridiska examen som har betydelse just på detta område.

Jag tycker vidare att utskottet, när det behandlat dessa tjänster på de nio

Tjänstebostadssystemet m. m.

kirurgiska avdelningarna, borde ha inhämtat uppgifter från sjukhusdirektionen om det verkligen fanns något behov. Då hade utskottet fått veta vad denna omorganisation innebar och att den icke eliminerade föreliggande behov av ytterligare en sjukskötersketjänst på varje avdelning.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Om fröken Höjer förutsätter, att avdelningen skulle vara främmande för några detaljer i denna fråga, så är det fel. Vi har inhämtat alla erforderliga upplysningar, och fröken Höjer har inte kunnat påpeka någon nytt för oss i varje fall.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Det är bara detta, att man inte kunnat tala om varför det är så önskvärt med denna lilla detaljförändring.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Höjer begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 117, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Höjer begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 134 ja och 56 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 3—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8**Tjänstebostadssystemet m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstebostadssystemet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 116 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1956, föreslagit riksdagen att godkänna de principiella riktlinjer i fråga om tillämpning av tjänstebostadstvång och i fråga om hyressättningen för tjänstebostäder, som i nämnda statsrådsprotokoll förordats.

I propositionen framlades på grundval av ett av 1952 års tjänstebostadsutredning avgivet betänkande (SOU 1955:30) principförslag till ändrade riktlinjer i fråga om tillämpning av tjänstebostadstvång och i fråga om hyressättningen för tjänstebostäder. Sålunda skulle tjänstebostadstvång föreligga endast då upplåtande av bostad vore av väsentlig betydelse för de med tjänsten förenade arbetsuppgifternas behöriga fullgörande eller eljest krävdes för ett ändamålsenligt bedrivande av

Tjänstebostadssystemet m. m.

verksamheten vid tjänstestället. Detta innebar, att tjänstebostadstvånget starkt begränsades och tjänstebostäderna för folkskolans lärare avvecklades. Tjänstebostäder för ordinarie församlingspräster avsågs däremot skola bibehållas i ungefär samma utsträckning som för närvarande. I fråga om hyressättningen för kvarvarande tjänstebostäder skulle till utgångspunkt tagas den hyra, som en tjänsteman i den fria hyresmarknaden skulle få betala för en med tjänstebostaden likvärdig bostad på orten. Med hänsyn till bostadstvånget förutsattes dock en hyresreducering kunna ske i vissa fall. Vid vilken tidpunkt förslagen borde bringas i tillämpning skulle icke bestämmas förrän erforderliga detaljföreskrifter och övergångsanordningar utformats.

I anledning av förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Nilsson m. fl.* (I: 559) och den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Luttra och *Larsson* i Hedenäset (II: 738), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen nr 116 hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att de i motionerna anförda synpunkterna måtte beaktas vid den fortsatta prövningen rörande statsbidragen till kommunerna för tillhandahållande av bostäder åt folkskolans lärare;

dels en inom andra kammaren av herr *Rylander m. fl.* väckt motion (II: 739), vari hemställts att riksdagen ville vid behandlingen av propositionen nr 116, med godtagande av Kungl. Maj:ts förslag i övriga delar, för sin del besluta dels att nuvarande tjänstebostadssystem för präster, även i tätorter, skulle tills vidare bibehållas och dels att nuvarande system för hyressättningen av de prästerliga tjänstebostäderna skulle tills vidare bibehållas;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Widén m. fl.* väckt motion

(II: 740), vari hemställts att riksdagen måtte besluta att avslå propositionen nr 116, i vad den avsåge principbeslut om avskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare.

Utskottet hemställde,

1. att motionerna I: 559 och II: 738 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att riksdagen måtte beträffande bibehållande av tjänstebostadssystemet för präster och grunderna för hyressättningen av de prästerliga tjänstebostäderna, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 739, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, godkänna de principiella riktlinjer, som i förevarande hänseende i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1956 förordats;

3. att riksdagen måtte, med avslag å motionen II: 740, bifalla Kungl. Maj:ts förslag, såvitt det avsåge principbeslut om avskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare;

4. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt, godkänna de principiella riktlinjer i fråga om tillämpning av tjänstebostadstvång och i fråga om hyressättningen för tjänstebostäder, som i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1956 förordats.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Rubbestad*, som ansett att utskottet under 1. bort hemställa att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 559 och II: 738 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

2) av herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Rubbestad*, *Staxäng* och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett att utskottet bort under 2. hemställa

att riksdagen måtte beträffande bibehållande av tjänstebostadssystemet för präster och grunderna för hyressättningen av de prästerliga tjänstebostäderna, i anledning av Kungl. Maj:ts för-

Tjänstebostadssystemet m. m.

slag och med bifall till motionen II: 739, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, godkänna de principiella riktlinjer, som i förevarande hänseende i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1956 förordats, dock med den jämkningen att vid beräkning av hyran för de prästerliga tjänstebostäderna hyresbeloppet skulle reduceras med tolv procent;

3) av herr *Widén*, som ansett att utskottet under 3. bort hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 740, avslå Kungl. Maj:ts förslag, såvitt det avsåge principbeslut om avskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare;

4) av herr *Einar Persson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs, och yttrade därvid:

Herr **WIDÉN** (fp):

Herr talman! Den 7 mars 1952 tillsatte chefen för ecklesiastikdepartementet en utredning, den s. k. Curtmankommittén med uppgift att dels göra en översyn av gällande bestämmelser om statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare, dels ompröva gällande bestämmelser om hyresmarknadsbegreppet.

Kommittén framlade sitt betänkande 1954. Förslaget innebar helt nya bestämmelser för att fastställa en kommuns skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder men därtill också en väsentlig nedskärning av denna skyldighet. Ecklesiastikministern godtog i stort sett utredningens förslag, och riksdagen beslöt 1955 i enlighet därmed.

Den 20 augusti 1952, alltså fem månader efter det Curtmankommittén tillsattes, tillkallade chefen för civildepartementet en utredningsman för att verkställa en översyn av bestämmelserna om hyressättningen av tjänstebostäder. Den proposition, som vi nu har att behandla, bygger på denna utredning och

innebär, att tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare skall avvecklas.

Kort sagt: 1955 framlägger Kungl. Maj:t genom ecklesiastikdepartementet ett förslag, som behandlas av statsutskottets andra avdelning och sedan går till statsutskottet och kamrarna. Riksdagen beslutar i enlighet med detta förslag. 1956 framlägger Kungl. Maj:t genom civildepartementet ett förslag som går över femte avdelningen i statsutskottet, och nu står riksdagen i färd att besluta i enlighet med det förslaget. Båda förslagen avser samma problem. 1955 behandlas tjänstebostäderna för folkskolans lärare som ett skolproblem, 1956 behandlas samma fråga, ehuru snarare som ett löneproblem. Intrycket av behandlingen av denna fråga måste bli förvirrande. Finns det ingen samordning inom regeringen av sådana frågor? Det verkar som om den ena handen inte visste vad den andra gjorde.

Syftemålet med 1946 års boställsordning, som reglerar tjänstebostäderna för folkskolans lärare, var dels att hjälpa landsbygdens lärare till goda bostäder, dels att genom goda tjänstebostäder hjälpa landsbygdsdistrikten till att få bra lärare.

1955 konstaterade departementschefen, att tjänstebostäder ännu så länge vore av stor betydelse för folkskoleväsendet på landsbygden och ansåg sig fördenskull inte för det dåvarande kunna förordna avveckling av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare. I detta departementschefens uttalande instämde statsutskottet. I år säger chefen för civildepartementet: »Därest såsom utredningen förordnat och av mig i det föregående tillstyrkt i princip endast tjänstesynpunkter skall vara avgörande för anordnandet av tjänstebostäder och för åläggande av bostadstväng, finner jag följdriktigheten kräva, att beslut nu fattas om en avveckling av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare.» Nu kan man fråga sig om det var annat

Tjänstebostadssystemet m. m.

än tjänstesynpunkter som var avgörande för 1955 års beslut.

Nu har här införts en ny definition på begreppet tjänstebostad. Enligt denna nya definition kan inte folkskolans tjänstebostäder räknas som tjänstebostäder, eftersom en lärare endast varit tvungen att ta emot bostaden och betala hyra för den men ej att bebo den. Det är en rätt egendomlig tolkning av bestämmelserna. Var och en förstår, att det endast är i ett fåtal fall, som en lärare betalar hyra för en bostad utan att även bebo den. Det har säkert ansetts önskvärt, och det med all rätt, att lärarna inte bor alltför långt från skolan, detta inte för lärarens egen bekvämlighets skull utan framför allt för skolans egen skull. Därtill kommer att kommunen genom det nuvarande systemet haft garanti för en hyresinkomst för bostaden. Enligt det nya förslaget kan denna inkomst försvinna.

Civilministern synes dock ha en känsla av att man befinner sig på hal is, eftersom han gör ett indirekt förbehåll. Han framhåller att statsbidrag även i fortsättningen skall kunna utgå till uppförande eller anskaffande av lärarbostad i vissa fall. Observera att det sägs lärarbostad, icke tjänstebostad.

Det är alltid vanskligt att spå. Jag tror emellertid att utvecklingen på denna punkt kommer att gå i icke önskvärd riktning. Det råder ingen tvekan om att kommunerna kommer att få bygga lärarbostäder. De kan formellt bestämma hyran fritt, men man frågar sig huruvida det går att få några lärare på landsbygden om det tas ut en hyra, motsvarande vad som krävs för att täcka byggnadskostnaderna. Jag är rädd att så inte blir fallet, i varje fall får landskommunerna inte möjlighet att konkurrera om de bättre lärarna. Jag fruktar att kommunerna kommer att få sitta emellan för den besparing, som statmakterna här kommer att göra genom att i fortsättningen inte behöva lämna

några statsbidrag till tjänstebostäder för lärare.

Det enligt min mening allra allvarligaste i detta sammanhang är emellertid att jag har en känsla av att man genom det nya systemet kommer att få nya påtryckningsmedel för att bortrationalisera bygdeskolorna, som ju riksdagen vid flera tillfällen sagt sig vilja slå vakt om. Jag anser detta förslag innebära, att man går den motsatta vägen. Fara föreligger att bygdeskolorna kommer att försvinna.

Kungl. Maj:t framhåller att vissa övergångsproblem kommer att uppstå. Här om anföres: »Ett avskaffande av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare måste med hänsyn till de föreliggande förhållandena i väsentligt högre grad än på andra områden påkalla särskilda övergångsanordningar.» Härom råder ingen tvekan. »Den närmare utformningen av övergångsanordningarna bör vidare övervägas i samband med det utredningsarbete, som ett principbeslut i frågan föranleder. Avvecklingen av förevarande tjänstebostadstvång torde böra ske successivt under en längre tid än som kan ifrågakomma beträffande andra tjänstebostäder.» Utskottet understryker dessa synpunkter.

Det av riksdagen förra året antagna systemet med tätortsförteckningar innebär i sig självt möjligheter till en avveckling av tjänstebostadssystemet. Där har förutsatts att det vart femte år skulle omprövas vilka tätorter som skulle uppföras på tätortsförteckningen och därigenom slippa tillhandahålla tjänstebostäder för lärare. Denna omprövning vart femte år ger ju möjligheter till en successiv avveckling av tjänstebostadssystemet i de mindre tätorter det här är fråga om. Man kan då fråga sig om det krävs något nytt system. Är det rimligt att vi vid denna riksdag skall upphäva det beslut vi fattade så sent som 1955 och vars verkningar vi ännu inte hunnit få någon erfarenhet av? Jag kan inte finna det och ber därför, herr

Tjänstebostadssystemet m. m.

talman, att få yrka bifall till den av mig till detta utlåtande fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Cassel* (h), *Åhman* (fp) och *Berggren* (fp).

Herr LARSSON i Luttra (bf):

Herr talman! Som herr Widén redan erinrat om var frågan om tjänstebostäder för folkskolans lärare föremål för beslut vid fjolårets riksdag. Då infördes begreppet tätortsförteckningar i stället för det tidigare hyresmarknadsbegreppet, d. v. s. vissa orter skulle vara undantagna från skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostäder. Samtidigt genomfördes en höjning av statsbidraget, i synnerhet beträffande den lägsta hyreskostnadsgruppen. Allt detta måste betraktas som mycket värdefulla förbättringar jämfört med vad som tidigare gällt. Ännu har vi alltså inte några erfarenheter av hur detta system skulle verka, och det kan därför anses vara litet brådstörtat att redan nu tänka sig en avveckling av tjänstebostadssystemet. Eljest är det uppenbart att man från kommunal synpunkt i övrigt inte har några betänkligheter mot att skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostäder över huvud taget avskaffas, ty den har medfört ganska stora kostnader för kommunerna. Emellertid råder det ju, i synnerhet i fråga om folkskol-lärarkåren, särskilda förhållanden på landsbygden, och det blir, såsom också framgår av propositionen, under alla förhållanden nödvändigt för kommunerna att ordna lärarnas bostadsfråga. Det kan då kanske lätt bli på det sättet, att den föreslagna förändringen i stället kommer att medföra större kostnader, och möjligheten att ta ut hyror som täcker byggnadskostnaderna kan det många gånger vara svårt att utnyttja.

Vi har i en motion strukit under dessa synpunkter och sagt: »Det är enligt vår mening angeläget, att landsbygds-distrikten även i fortsättningen får goda möjligheter att med ekonomiskt bistånd

från statens sida bjuda aspirerande lärare sådana villkor, icke minst i fråga om tillhandahållande av bostad, att kompetenta och dugande lärare söker ordinarie tjänster och även stannar vid folk- och småskolorna på landet.» Jag tror att dessa synpunkter bör understrykas mycket kraftigt.

Nu har det ju inte varit tänkt att detta system skall omedelbart avvecklas, utan det är förutsatt att en viss utredning skall företagas, och om vad utskottet här har sagt skall uppfattas som ett understrykande av att man här skall gå försiktigt fram, så vill jag ytterligare stryka under den saken. Utskottet säger: »Av förslagets karaktär av princip-förslag torde följa, att en viss rörelsefrihet bör inrymmas åt det fortsatta utredningsprogrammet. Även om de ledande tankegångarna i förslaget vinner statsmakternas gillande, bör detta enligt utskottets mening inte uppfattas som ett rigoröst fastläggande på alla punkter av de däri uppdragna riktlinjerna. Där så kan ske utan uppgivande av de ledande principerna bör alltså vid detaljutformningen utrymme finnas för modifikationer i de utstakade riktlinjerna, i den mån sådana befinnes önskvärda eller påkallade. Från denna allmänna utgångspunkt anser sig utskottet kunna lämna sin principiella anslutning till det nu framlagda förslaget.» Det är alltså uppenbart att utskottet här har strukit under, att man bör ta all möjlig hänsyn till de speciella förhållanden som här kan råda.

I en annan passus i propositionen — och det kanske är denna passus som i första hand har orsakat att vi har väckt vår motion i ärendet — sägs att det bör övervägas, huruvida och i vad mån bidrag till lärarbostäder, som utbetalts före slopandet av tjänstebostadssystemet, bör återbetalas till statsverket. Vi menar att man över huvud taget inte enbart av den anledningen, att man slopar tjänstebostadssystemet, bör återkräva statsbidrag från kommunerna. Redan

Tjänstebostadssystemet m. m.

nu är det ju på det sättet att kommunerna, om de säljer bostadsfastigheter, härigenom ikläder sig återbetalnings-skyldighet, och det bör kunna räcka även i fortsättningen.

Nu har ju tidpunkten för förslaget genomförande lämnats öppen i propositionen, och därvidlag vill man nog göra det uttalandet, att den tiden inte bör tillmätas alltför kort, utan att det här blir en tillräcklig övergångstid innan de nya bestämmelserna helt skall tillämpas.

Jag medger gärna att vad utskottet här har skrivit i viss mån innebär ett tillmötesgående av motionärernas synpunkter, men jag vill ändå, herr talman, yrka bifall till reservationen nr 1 av herr Rubbestad.

Herr HOPPE (s):

Herr talman! Bara ett kort ord om Kungl. Maj:ts förslag i fråga om de prästerliga tjänstebostäderna.

För närvarande gäller den ordningen, att den prästerlige tjänsteinnehavaren har 12 procents reduktion på vad man kan kalla för normalhyran. Denna har beviljats av riksdagen med tanke på att prästgårdarna inte bara får vara bostäder för vederbörande prästmän, utan i rätt stor utsträckning också står öppna för församlingsbor. Nu har genom det här föreliggande förslaget denna 12-procentiga reduktion tagits bort, och i anledning därav har det väckts en motion — underskriven även av mig — där det begärs att bestämmelsen om denna reduktion skall få stå kvar.

Emellertid har jag, herr talman, under debatten i statsutskottet fått en del besked och erinringar i detta ärende av ordföranden i statsutskottets femte avdelning. Han gjorde oss till att börja med uppmärksamma därpå, att en tjänsteinnehavare — och detta kommer kanske framför allt att gälla präster — i framtiden skall vara skyldig att betala hyra blott för fem rum och kök. Detta

innebär helt säkert en viss reducering av hyran för de allra flesta.

Därtill kommer att för närvarande den regeln gäller, att vederbörande prästman inte betalar hela uppvärmningskostnaden för prästgården, utan har en viss reduktion. Enligt den uppgift som lämnades från femte avdelningen måste detta nya förslag, som innebär att prästen skall betala bara för fem rum och kök, även medföra den konsekvensen, att han får mindre bränslekostnader i framtiden. Under sådana förhållanden, herr talman, har man räknat med — och det vitsordades av talesmannen för femte avdelningen — att Kungl. Maj:ts föreliggande förslag inte kommer att innebära högre hyreskostnader för prästerna, utan snarare något lägre.

I anledning av detta, herr talman, har jag beslutat mig för att förklara att jag inte har något yrkande på denna punkt.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Det förslag som kammaren nu skall ta ställning till är ju grundat på 1952 års tjänstebostadsutredning. Ärendet är ingalunda enkelt. Det är en rätt genomgripande omkastning av hela tjänstebostadsfrågan som här föreslås, och det är såsom nämndes av den förste talaren, kanske så att riksdagen i sitt ställningstagande går fram på andra vägar nu än den gjorde för något år sedan. Nu gäller det i alla fall att ta ställning till denna proposition.

När jag har gått igenom detta förslag har jag på flera punkter kunnat konstatera att föredraganden inom regeringen har gjort en del uppmjukningar, vilka enligt min mening har stärkt det förslag som nu har framlagts.

Beträffande tjänstebostäder på skolans område har det väckts en motion, som jag i hög grad hade sympati för. Det ifrågasättes nämligen i propositionen huruvida och i så fall i vad mån bidrag till lärarbostäder, som hade ut-

Tjänstebostadssystemet m. m.

betalats före slopandet av tjänstebostadssystemet, borde återbetalas till staten. Jag sympatiserar på den punkten med reservation nr 1 av herr Rubbestad, som anser att denna återbetalning icke bör utkrävas, men när utskottet har framhållit i sin skrivning, att denna sak kommer att bli föremål för utredning, är jag övertygad om att det sedermera blir möjligt för oss att på denna punkt bevaka de synpunkter som har anförts i motionen, och därför har jag i detta fall kunnat ställa mig bakom utskottets förslag.

Jag har emellertid anslutit mig till reservation nr 2 av herr Skoglund m. fl., där vi framför en annan mening än utskottsmajoriteten beträffande prästernas tjänstebostäder. Jag är också intresserad av den fråga som föregående talare riktade, väl närmast till herr Andersson i Mölndal, om det kommer att bli en sänkning i hyressättningen för prästernas bostäder.

Det är nog rätt svårt att direkt ge svar på en sådan fråga med tanke på omläggningen av systemet. Det system, som hittills har tillämpats när det gällt dessa tjänstebostäder och som bygger på det förslag, som prästlöneutredningen lade fram 1948, var riksdagen enig om för bara några år sedan. Man framhöll att dessa bostäder var särpräglade i förhållande till andra, och med hänsyn härtill var de beräknade hyresbeloppen låga i jämförelse med hyresbeloppen för andra tjänstebostäder, och därutöver beräknas ett generellt avdrag på 12 procent. Att hyressättningen redan vid sin första bestämning skulle vara lägre framkommer inte minst i ett yttrande av statskontoret, som inte ville gå med på den 12-procentiga nedsättningen, eftersom statskontoret ansåg att dessa befattningshavare redan i hyressättningen fått compensation. Den departementschef som 1949 handlade denna fråga framhöll gentemot detta yttrande av statskontoret att han inte kunde godta statskontorets ståndpunkt, att

själva metoden för hyresbeloppens sammanvägning innebar en reducering av hyresvärdena, som i tillräcklig mån kompenserade de faktorer, vilka kommittén åberopat för den vidtagna generella jämkningen.

Denna generella jämkning hänför sig alltså till den öppna karaktär som prästgårdarna har. Om denna sak talas det i motion nr 739 till årets riksdag av herr Rylander m. fl., där det framhålls att församlingsborna sedan gammalt är vana att söka prästen i hans bostad även i tjänsteangelägenheter. Kyrkliga förrättningar som dop och vigslar förrättas i mycket stor utsträckning i prästens hem. Där hålles också ett stort antal sammanträden med kyrkoråd och andra kommunala organ. Det framhålles vidare i motionen: »I flertalet församlingar, där församlingshem icke finnes i kyrkans och prästgårdens närhet, är prästgården mycket ofta den enda lokal, som står till förfogande för det frivilliga kyrkliga församlingsarbetet. I stor utsträckning uppsökes också prästen i sin bostad för enskilda samtal, vilka icke lämpligen kan förläggas till pastorsexpeditionen.» Det är i viss utsträckning detta sista som gör, att dessa tjänstebostäder måste ställas i en särställning.

Nu skulle det vara orätt att inte medge, att departementschefen har gjort vissa tillmötesgåenden i vad gäller tjänstebostäder för präster. Han säger visserligen att lägenhetsstorleken nu sänkts från sex rum och kök, som förut var normen för vad kyrkoherden högst skulle betala — för komministern var det fem rum och kök, om jag inte är fel underrättad — till fem rum och kök. Därtill kommer att denna norm skulle gälla också uppvärmningen. Det är ett tillmötesgående som jag medger att departementschefen har gjort. När det gäller själva hyran blir det visserligen en lättnad för kyrkoherden men inte för komministern, ty han hade redan förut fem rum och kök som norm.

Tjänstebostadssystemet m. m.

Det är på denna punkt, herr talman, som vi i en reservation har yrkat på att detta 12-procentiga avdrag även i fortsättningen skulle kunna beviljas för dessa tjänstebostäder, och jag vill med dessa ord yrka bifall till reservation nr 2 av herr Skoglund m. fl.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ANDERSSON i Mölndal (s):

Herr talman! Förevarande förslag är ett principförslag rörande tjänstebostadstvånget; utformningen av detaljerna skall senare göras. I detta principförslag har framlagts vissa grundförutsättningar för tjänstebostadstvånget, och man utgår ifrån att, därest tjänstebostadstvånget skall åläggas, det skall ske endast då det är av väsentlig betydelse för de med tjänsten förenade arbetsuppgifternas behöriga fullföljande eller eljest krävs för ett ändamålsenligt bedrivande av verksamheten vid tjänstebostället. Man har dessutom fastslagit huvudprincipen för hyressättningen, enligt vilken marknadshyran skall vara basen för den hyra, som sedermera skall fastställas för den bostad där tjänstebostadstvång föreligger.

Det är endast på två punkter som här i debatten framförts från utskottet avvikande mening när det givit sin anslutning till propositionen, nämligen i fråga om tjänstebostadstvång för skollärare och hyressättning för präster. Vad gäller tjänstebostadstvång för skollärare vill jag med anledning av vad herrar Widén och Larsson i Luttra påpekat rörande 1955 års beslut erinra om att man i dessa anföranden bortsåg ifrån en i detta sammanhang viktig faktor, nämligen vad statsutskottet då sade, och varemot från riksdagens sida icke gjordes någon erinran. Statsutskottet uttalade följande: »Utskottet finner sig kunna ansluta sig till departementchefens sålunda redovisade ställningstagande men vill samtidigt framhålla att

utskottet förväntar att frågan om skälen för tjänstebostadssystemets bibehållande på folkskoleväsendets område kommer under förnyat övervägande i samband med prövningen av 1952 års tjänstebostadsutrednings blivande betänkande.» Riksdagen gjorde sålunda i föl ett uttalande, där man förutsatte en omprövning av det beslut som fattades 1955.

Man kan väl ändå säga att bostadsfrågan för lärare i vår tid befinner sig i ett annat läge än den har gjort tidigare därigenom att kommunerna på ett helt annat sätt har tvingats att intressera sig för bostadsfrågan över huvud taget, men att de också måste ha ett väsentligt intresse av att tillse att undervisningen vid skolorna skall ske i behörig ordning och sålunda kommer att tillgodose det behov av skolläraryrkesbostäder, som kan komma att föreligga. Jag tror för min del att intresset — ja, man kan säga nödvändigheten — från kommunernas sida att tillgodose detta behov är av den karaktären att det kommer att ske i framtiden.

I en av motionerna, en parmotion, har berörts statsbidragsfrågan. Det har då särskilt påpekats, att statsrådet har förutsatt ett eventuellt återbetalande av tidigare erhållna statsbidrag. I motionen har hemställts om beaktande av vad som där i detta hänseende har framförts. Utskottet förutsätter att, då hela problemkomplexet om statsbidrag kommer att bli föremål för utredning, jämväl vad i motionen anförts kommer att upptagas till övervägande. Jag vill för min del understryka, att det naturligtvis ur kommunernas synpunkt många gånger kan te sig oskäligt att återkräva statsbidraget, och man bör naturligtvis vara ytterligt försiktig i detta hänseende. Jag förutsätter att man vid denna prövning kommer att ta vederbörlig hänsyn till kommunernas intressen i denna fråga.

Vad gäller hyressättningen för prästerskapet, så är det sant, att man för

Tjänstebostadssystemet m. m.

närvarande har en generell regel för reducering av hyran, men det torde vara ytterligt svårt att förena en sådan generell hyresavdragsregel med det system som föreslås här i fråga om hyresättning för tjänstebostäderna, då det skall bli en individuell prövning av varje bostad och man skall ta hänsyn till olika frågor i sammanhang med bestämmandet av hyran. Jag vill bara erinra om att i och för sig kan ju bostadstvånget medföra sådana olägenheter för den anställde eller den som innehar bostaden, att man med hänsyn till detta måste genomföra en viss reducering i jämförelse med marknadshyran. Skulle bostaden dessutom, som man här har påpekat kan vara fallet, till viss del komma att utgöra ämbetslokal, så skall också hänsyn tagas till denna faktor vid hyrans fastställande. Härtill kan ju också läggas, att prästerna nu betalar hyra för en större lägenhet än som föreslagits i propositionen, enligt vilken hyra icke skall utbetalas för större lägenhet än fem rum och kök. Jag kan också tillfoga, att prästerskapet får en mindre kostnad för bränslet genom att det kubikinnehåll som skall uppvärmas blir mindre genom begränsning av det rumsantal, för vilket hyra skall erläggas.

Herr Staxäng påpekade att för komministrarna en sådan inverkan inte skulle förekomma. Med anledning därav vill jag bara erinra om de fyra faktorer jag tidigare uppräknade här, som kommer att ha sin betydelse i samband med fastställande av hyra för komministrar liksom också för andra tjänstebostadsinnehavare.

Jag tror att en lösning i enlighet med de principer som föreslagits i propositionen är rimlig. Den kan komma att innebära, att man kan reducera tjänstebostädernas antal ifrån cirka 22 000 för närvarande ned till cirka 6 000. Jag vill också i detta sammanhang erinra om att Statstjänarkartellen och TCO, som varit i tillfälle att yttra sig om förslaget,

sådant som det föreligger i propositionen, har accepterat detsamma liksom att Landskommunernas förbund har godkänt förslaget i fråga om folkskollärarna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Det principförslag beträffande tjänstebostadsfrågans ordnande, som nu ligger på kammarens bord, innebär ju i och för sig ett tillmötesgående av ett gammalt önskemål bland tjänstemännen. Det här från deras sida vid åtskilliga tillfällen framförts en önskan om att slippa bostadstvånget, tvånget att bebo en viss bostad. Önskan att man själv skulle få söka och välja sin bostads belägenhet, storlek och utformning har kommit till många starka uttryck. Man har känt det som ett tryck, att man av myndigheter har tvingats att bebo en viss bostad, även om det inte på något sätt har varit beroende av tjänsten att man skulle bo där. Det har ju också i vissa fall givit eko, framför allt i denna kammare i form av interpellationer, att man efter tjänstetidens slut har tvingats att lämna de bostäder, som man tidigare ålagts att bebo. Hela den irritationen tror jag att man kan komma ifrån.

Herr Widén efterlyste i sin detaljgranskning, på vilken han i väsentliga punkter fick svar av utskottets talesman herr Andersson i Mölndal, en sammanhållande hand inom regeringen och menade, att det var litet underligt, eftersom det förra året förelåg ett förslag till bostadsfrågans lösning, att det kommit ett nytt förslag i år.

Men, herr Widén, det är väl ändå så, att det har hänt någonting i riksdagen i samband med frågans behandling förra året. Statsutskottet gjorde ju då ett ganska bestämt uttalande, att det förväntade, att den frågan också skulle

Tjänstebostadssystemet m. m.

lösas i samband med 1952 års bostadsutrednings arbete. Det som har hänt här är alltså ingenting annat än att man effektuerat ett beslut, som riksdagen har fattat på förslag av statsutskottet. Jag tycker att, i den mån det kan föras kritik på den punkten, det i så fall skulle vara den, att man ena året knorrar emot ett visst system för att året därpå, när man får sin önskan tillgodosedd, knorrar för att man inte får behålla just det som man knorrade över föregående år. Jag tror vi får försöka få litet bättre ordning på våra principer.

I denna debatt har också speciellt framhållits vissa statsbidragsfrågor. På den punkten skall det ju bli en utredning, som skall undersöka i vad mån, i vilken utsträckning och i vilken form ett eventuellt statsbidrag skall utgå i framtiden. Då får man givetvis också i denna utredning pröva, huruvida man över huvud taget skall återfordra tidigare utgivna statsbidrag.

Jag vågar försäkra kammarens ledamöter, att dessa frågor skall prövas mycket grundligt. Jag vågar också säga att de synpunkter som anförts, kommer givetvis att stå till utredningens förfogande, så att den vid sin prövning får möjlighet att bedöma i vilken utsträckning man kan tillgodose de önskingar som framförts.

För min personliga del skulle jag nog våga säga, att dessa problem torde det bli relativt lätt att komma överens om.

Vad sedan gäller prästerskapets bostadsfråga, så har det också på den punkten anförts en liten kritik. Jag vill då erinra om att det gamla systemet är väl ändå rätt svårt att tillämpa. Där bygger man på en medelhyra för 1945, som sedermera reducerats med 12 procent.

Det är svårt att säga exakt, hur det nya systemet kommer att verka rent ekonomiskt i förhållande till det gamla, men såvitt jag förstår kan det icke innebära någon försämring för tjänste-

bostadsinnehavarna, utan det kommer åtminstone i ett antal fall att innebära ett förbilligande, alldenstund man har dels maximigränsen på fem rum och kök och dels, såsom tidigare anförts, bestämmelsen att bränslesättningen inte skall utgå för större del än den del som man betalar hyra för, alltså högst fem rum och kök. Därtill kommer också uttalandet om att i de fall där man nyttjar tjänstebostad skall det tas särskild hänsyn till detta vid hyres-sättningen. Detta gör att jag tror att även detta problem skall kunna lösas relativt väl.

Jag vill till slut bara understryka en sak till, och det är att de berörda personalorganisationerna samtliga har uttalat sin anslutning till de i propositionen anförda principerna, och däri ligger väl också en garanti för att man i detta avsnitt inte skall behöva möta några större konflikter.

Om jag därtill lägger att även de kommunala organisationerna, Landskommunernas förbund, Stadsförbundet och Landstingsförbundet har visat sig ganska välvilliga i sina remissvar, så tror jag för min personliga del att när man efter principbeslutet skall gå till detaljbehandling, man då skall ha möjlighet att finna lösningar, som verkar tillfredsställande åt alla håll.

Jag vill till slut bara ge uttryck åt den förhoppningen, att andra kammaren i likhet med första kammaren skall biträda statsutskottets förslag.

Herr WIDEN (fp):

Herr talman! Med anledning av vad statsrådet här uttalade beträffande förra årets beslut och att utskottet då knorrade, vill jag framhålla att utskottet visserligen då uttalade, att det förväntade, att frågan skulle ställas under omprövning, men utskottet uttalade också i likhet med vad chefen för ecklesiastikdepartementet gjorde, att tjänstebostäder är av stor betydelse för folk-skoleväsendet på landsbygden.

Tjänstebostadssystemet m. m.

På en punkt har efter vad jag kan förstå varken den Curtmanska utredningen eller statsutskottet förra året tagit slutgiltig ställning, nämligen i fråga om hyressättningen. Denna ansåg man inte vara klar med det beslut som fattades förra året, utan detta var att betrakta såsom ett provisorium.

Jag skulle här gärna vilja höra, hur ecklesiastikministern, som är här närvarande, ser på denna fråga. Med det bestämda uttalande, som han gjorde förra året angående tjänstebostädernas betydelse för folkskoleväsendet på landsbygden, har jag svårt att förstå, att han också kan biträda förslaget, som innebär praktiskt taget avskaffande av tjänstebostäder.

Sedan skulle jag vilja säga att kommunerna har ju nu på ett helt annat sätt än tidigare möjlighet att tillgodose behovet av bostäder åt sina lärare. Här om råder ingen tvekan. Men fara finns för att folkskollärarnas bostäder placeras i tätorter, så att lärare som tjänstgör på landet inte längre kommer att bo där utan i en angränsande tätort. Vi har exempel på skolor, som ligger så nära städer att lärarna bosätter sig i städerna och reser ut till skolorna, där de har sin tjänstgöring. Jag måste säga att både ur kommunal och speciellt ur skolans synpunkt är detta ingen önskvärd utveckling.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! På den tid jag var ledamot av statsutskottet hade jag nog det intrycket, att statsutskottet menade allvar när det gjorde ett uttalande i en sakfråga.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att när statsutskottet förra året behandlade folkskollärarnas bostadsfråga, yttrade utskottet bland annat följande: »Utskottet finner sig kunna ansluta sig till departementschefens sålunda redovisade ställningstagande men vill samtidigt framhålla att utskottet förväntar

att frågan om skälen för tjänstebostadssystemets bibehållande på folkskoleväsendets område kommer under förnyat övervägande i samband med prövningen av 1952 års tjänstebostadsutrednings blivande betänkande.»

Av detta uttalande kan jag för min del inte utläsa något annat än en beställning från statsutskottet, att även folkskollärarnas tjänstebostadsfråga skall behandlas i samband med tjänstebostadsfrågan för övriga befattningshavare. Och då tycker jag det är att gå för långt att här kritisera att vi följt en på detta sätt uttalad önskan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Eftersom man i denna debatt har efterlyst min inställning i här förevarande fråga vill jag säga, att det kan synas underligt att så snart efter beslutet om ändring av tjänstebostadsbestämmelserna för folkskolans lärare presentera ett sådant ändringsförslag som det nu framlagda. För mig är emellertid det väsentliga inte, att folkskolans lärare har tjänstebostäder, utan att det över huvud taget kan ordnas bostäder åt folkskollärarna på sådana platser, där det är svårt att göra detta på annat sätt än genom kommunens försorg. Jag finner det därför inte vara inkonsekvent att nu försöka skapa likartade bestämmelser om tjänstebostäder för olika befattningshavare.

Utredningen har också ovedersägligen motiverat sin ståndpunkt, att anledning finns att tränga tillbaka tjänstebostadssystemet. Det beslut vi fattade i fjol innebar också ett sådant tillbaka-trängande, och det är ingen tvekan om att man redan i fjol var på det klara med att det behövdes ett ytterligare dylikt i detta fall. Hur snabbt detta skulle gå och på vad sätt det skulle ske, kunde man däremot inte säga då. Och märk väl, att med det resonemang om övergångsbestämmelser, som föres såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet,

Tjänstebostadssystemet m. m.

fastslår man inget tidsschema, utan man ger ju till att börja med på hand att ytterligare utredning skall göras, vidare att tidpunkten inte kan fixeras, och slutligen att det måste dröja längre på skolområdet, innan man kan komma fram till ett fullständigt genomförande av ett nytt system.

I och med att man pekar på att det troligen blir motiverat att sätta in någon form av statsbidrag till kommuner med verklig glesbebyggelse för att kunna tillgodose de ensamtliggande skolornas behov, har man också sagt, att där kommer det att bli en form av kommunalt ansvar för att tillgodose behovet av lärarbostäder även i fortsättningen, låt vara att det inte kommer att ske i den nuvarande formen av tjänstebostadssystem.

Som jag tidigare sagt är det mig fullständigt likgiltigt vilken form detta får. Huvudsaken är att man bibehåller de kommunala skyldigheterna och inte drar bort alla statliga skyldigheter. Om det sålunda — jag har också resonerat i den riktningen, det skall jag erkänna — skulle visa sig tendenser, som herr Widén pekade på, att skolmännen för denna saks skull vill dra in flera bygdeskolor, har vi skäl att uppmärksamma detta, och jag tror för min del att i den utredning som här är signalerad kommer det att uppmärksammas. Jag menar i vart fall att vi i ecklesiastikdepartementet har anledning att medverka till att så sker.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten 1, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Beträffande punkten 2 gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Vidare gav herr talmannen propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten 3, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3 i utskottets utlåtande nr 118, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Widén.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteeringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Slutligen bifölls på därå framställd proposition utskottets hemställan i punkten 4.

§ 2

Föredrogos vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m., och

nr 120, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare m. m., dels ock i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets memorial nr 47, angående uppskov med behandlingen

Interpellation ang. de försämrade resmöjligheterna från och till Halland

av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden; samt

första lagutskottets memorial nr 29, angående uppskov med behandlingen av visst utskottet tilldelat ärende.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 10**Interpellation ang. de försämrade resmöjligheterna från och till Halland**

Herr NESTRUP (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! När SJ kungjorde sommarens tidtabell, kunde man i halmstadstidningarna läsa därom under rubrikerna »SJ-nytt på gott och ont för västkusten i sommar» och »Tidtabellen försämrar trafiken för Halmstad».

SJ har ändrat det nordgående nattsnälltågets tidtabell så att det ej kommer att stanna vid någon station inom Halland. Därmed bryts sovvagnsförbindelse med Oslo. Resande från Danmark och kontinenten till Halland tvingas härigenom ävenledes att lämna kontinentaltågets genomgående vagnar i Helsingborg för att byta till ett nyinsatt snabbgående sommarpersonståg, som dock ej tycks vara avsett att stanna i Laholm. På plussidan må antecknas att detta tåg medför förbindelse med Falun och Gävle, men tågbyte tycks skolaske klockan halv fyra på morgonen i Göteborg.

1953—55 hade Halmstad en mycket förnämlig förbindelse med huvudstaden. Man kunde resa med expresståg från Halmstad vid fyratiden till Göteborg och där få förbindelse med expresståget mot Stockholm, dit man kom vid halvelvatiden på kvällen. Denna förbindelse bröts förra sommaren.

Om nu denna nyssnämnda förbindelse mellan Halmstad och Stockholm via Göteborg ej skulle kunna gå att ordna, borde en snabb eftermiddagsförbindelse med Stockholm kunna åstadkom-

mas över Veinge—Hässleholm. Tåg går från Halmstad kl. 15.53 och kommer till Hässleholm kl. 17.26. Expresståg med ankomst till Stockholm kl. 23.15 avgår från Hässleholm kl. 17.28, men förbindelse med tåget från Halmstad finns icke.

Tidigare hade ett tåg från Jönköping, Nässjö och Falköping med ankomst 10.23 till Halmstad anknytning söderut. Denna har upphört.

Från Halmstad går ett tåg kl. 21.02 med sovvagnsförbindelse med Stockholm. Detta tåg gick tidigare kl. 21.05 och hade då förbindelse med den s. k. snabbvagnen från Nässjö, vilken kom till Halmstad kl. 20.58. Härigenom kunde resande från sträckan Värnamo—Halmstad nå sovvagnen till Stockholm. Denna förbindelse är bruten.

Som synes har SJ:s ändringar i tidtabellerna för hallänningarnas del i stor utsträckning varit baklängesreformer. Missnöjet är också stort, och man måste förstå, att allmänheten klagat och reagerat när det blir sämre än det har varit.

Med anledning av vad jag här har anfört ber jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet observerat de försämrade resemöjligheterna från och till Halland?

Ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder för att få en rättelse till stånd?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 12, i anledning av väckt motion angående utredning om taxeringsmäns straffrättsliga ansvar m. m.,

nr 13, i anledning av motioner om upphävande av § 114 regeringsformen,

nr 14, angående uppskov med behandlingen av vissa motioner, och

nr 15, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup,

statsutskottets utlåtanden:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1956/57 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret,

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m., dels ock anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission jämte i ämnet väckta motioner,

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 125, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1956/57 till hemkonsulentverksamhet i städer,

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till atomforskning,

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1956/57 till universitetssjukhusen m. m. jämte i ämnet väckt motion,

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning åt smittbärare, m. m., såvitt an-

går anslag för budgetåret 1956/57 till Ersättning vid vissa ingripanden i hälsovårdens intresse jämte i ämnet väckta motioner,

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående television jämte i ämnet väckta motioner,

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen jämte i ämnet väckta motioner,

nr 133, i anledning av väckta motioner angående undersökning och planläggning av trafikförhållandena i Bohusläns kustland och skärgårdar,

nr 134, i anledning av väckta motioner angående skyndsam prövning av frågan om broförbindelse mellan Öland och fastlandet,

nr 135, i anledning av väckta motioner angående en fast broförbindelse över Göta älv vid Jordfallet,

nr 136, i anledning av väckt motion angående en ny kustradiostation på sydkusten,

nr 137, i anledning av väckt motion om trafikförbindelse med en bilfärja mellan de båda delarna av Holmsunds köping,

nr 138, i anledning av riksdagens år 1956 församlade revisorers särskilda berättelse angående statsliggarens bihang, och

nr 139, i anledning av väckta motioner om pensionsförbättring för viss personal, som tjänstgör i för pensionerade underofficerare avsedda arvodesbefattningar vid försvaret;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckta motioner om en allmän pensionsförsäkring,

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om se-

mester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän prisregleringslag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), jämte i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Avsättning till statens hästavelsfond jämte i ämnet väckta motioner.

§ 12

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. och till beföringskurser för folkskollärare;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av neurologiska och neurokirurgiska kliniker vid karolinska sjukhuset; och

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts

i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till Tullverket: Anskaffning av viss materiel m. m.;

från bankoutskottet:

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 122) med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m.; samt

från första lagutskottet:

nr 266, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation, m. m.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till det reviderade allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) samt till avtalet rörande Organisationen för handelssamarbete (OTC) m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten.

§ 13

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion av herr *Håstad*, nr 794, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 177, med förslag till ändrad lydelse av 6 § riksdagsordningen.

Denna motion hänvisades omedelbart till konstitutionsutskottet.

§ 14

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 23—26 maj 1956 för fullgö-

rande av kommittéarbete inom Europarådet anhålles härmed.

Stockholm den 18 maj 1956

James I. A. Dickson

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.01.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 22 maj

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 15 in-
nevarande maj.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr
Olsson i Gävle, som vid kammarens
sammanträde den 9 maj med läkarintyg
styrkt sig tills vidare vara hindrad att
deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag
åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på interpellation ang. kostnaderna
för sjukvård i vissa fall åt patienter, in-
tagna på epileptikeranstalt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr
statsrådet ERICSSON, som yttrade:

Herr talman! Fröken Löwenhielm har
redogjort för ett fall, där en patient på
ett epileptikerhem på grund av en till-
stötande ögonsjukdom måst överföras
till lasarett med ögonavdelning för till-
fällig vård. På grund av att epileptiker-
anstalterna fr. o. m. 1956 betraktas som
sjukvårdsanstalter i sjukförsäkringsla-
gens mening har sjukkassan inte ersatt
kostnaderna för lasarettsvården utan
dessa har fått bestridas av patientens
anhöriga. Fröken Löwenhielm har frå-
gat inrikesministern *dels* huruvida han
anser, att det relaterade förhållandet
står i överensstämmelse med huvud-

syftet med den allmänna sjukförsäk-
ringen, *dels ock* — om så ej är fallet —
huruvida han har för avsikt att föreslå
någon ändring.

Som svar härpå vill jag — sedan in-
terpellationen överlämnats till mig för
besvarande — meddela följande.

Som interpellanten anført har epilep-
tikeranstalterna före den 1 januari 1956
icke ansetts som sjukvårdsanstalter i
sjukförsäkringslagens mening. Ändring-
en sammanhänger med en ändrad upp-
fattning om epilepsien ur medicinsk
synpunkt. Medicinalstyrelsen betrak-
tar sålunda numera epilepsien som en
egentlig sjukdom i stället för, såsom
tidigare, ett medfött stationärt tillstånd.
På grund härav och då epileptikeran-
stalterna åtnjuter statsbidrag blir de att
anse som allmänna sjukhus. Som sådana
är de sjukvårdsanstalter i sjukförsäk-
ringslagens mening. Till följd av änd-
ringen, vilken av de allmänna sjukkas-
sorna tillämpas med verkan från sjuk-
försäkringslagens ikraftträdande, åtnju-
ter nu den som intages på epileptiker-
anstalt ersättning från allmän sjuk-
kassa för vården i 730 dagar. Har vår-
den fortgått mer än 730 dagar i följd,
mister patienten sitt medlemskap i sjuk-
kassa. Det har nämligen ansetts, att lång-
varigt sjukhusvårdade personer bör
slippa erlagga avgift till sjukförsäkring-
en, då de ej har nytta av denna. Ut-
skrives en sålunda utförsäkrad patient
från anstalten, återvinnes medlemskapet,
och han blir berättigad åtnjuta sjukför-

Svar på interpellation ang. kostnaderna för sjukvård i vissa fall åt patienter, intagna på epileptikeranstalt

säkringens förmåner, dock i regel ej ersättning för sjukhusvård vid förnyad anstaltsvistelse för samma sjukdom förrän efter två år av full arbetsförmåga.

I det av interpellanten åberopade fallet har någon ersättning för lasarettsvården samt resorna till och från lasarettet inte lämnats av sjukkassan, tydligen därför att patienten ansetts utförsäkrad. Om ifrågavarande epileptikeranstalt tillämpat samma förfaringssätt som den statliga epileptikeranstalten Vilhelmsro torde denna situation inte ha uppkommit. Där följes samma praxis som i motsvarande fall tillämpas vid de statliga sinnessjukhusen. Denna innebär, att om en patient för tillfällig vård överföres till kroppssjukhus vårdavgiften därstädes, bortsett från eventuella merkostnader för utomlänspatienter, samt resekostnaderna bestrides av sinnessjukhuset. Vid de enskilda epileptikeranstalterna torde man däremot i regel skicka särskild räkning till den betalningsskyldige för vård på kroppssjukhuset. Detta sammanhänger med dessa anstalters mindre goda ekonomiska ställning.

Frågan om den allmänna sjukförsäkringen och epileptikervården har även andra aspekter än de nu berörda. Jag vill emellertid i detta sammanhang endast hänvisa till att epileptikervården är föremål för omprövning med anledning av ett av en delegation inom medicinalstyrelsen utarbetat förslag. Enligt uttalande av inrikesministern vid anmälan av propositionen 1956: 96 kommer proposition i ämnet att föreläggas 1957 års riksdag. I samband med denna omprövning torde det bli anledning att ta upp även sjukförsäkringssidan av problemet. Härvid bör bl. a. det av interpellanten påtalade förhållandet beaktas.

Härefter anförde:

Fröken LÖWENHIELM (fp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för socialdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Jag är dock inte helt nöjd, eftersom jag anser, att antingen bestämmelserna måtte vara felaktiga eller också att medicinalstyrelsen måtte felaktigt ha bedömt de små anstalternas sjukvårdsmöjligheter, när den förklarade att dessa små epileptikerhem är att betrakta såsom allmänna sjukhus. I det fall jag närmare känner till är hemmets ekonomiska resurser trots statsbidrag ytterst begränsade. Hemmet kan icke som den statliga anstalten Vilhelmsro hjälpa sina patienter med lasarettsvård och dylikt annat än om det rör sig om mycket små kostnader. Hemmet förestås visserligen av diakonissor, som är sjuksköterskor. En läkare kommer någon gång och kan tillkallas vid behov. De patienter som vistas på hemmet är sådana, som i många år vårdats hemma för epilepsi av sina anhöriga. När dessa ej längre orkat eller kunnat vårda dem och det funnits en plats ledig, har dessa sjuka blivit intagna på hemmet. Det är alltså inga nya fall, där man kan hoppas på förbättring, som kommer till detta hem.

Jag anser icke att det kan vara riktigt, att ett sådant vårdhem förklaras vara allmänt sjukhus. Borde inte medicinalstyrelsen och riks-försäkringsanstalten, innan de skickade ut bestämmelser där-om, ha undersökt förhållandena bättre?

Sjukassebestämmelserna är svåröverskådliga. När jag försökte bilda mig en uppfattning om detta lilla vårdhems resurser, fick jag bl. a. veta, att en patient där, som har sockersjuka, nu inte heller skulle få sitt insulin gratis. När jag frågade om detta fick jag motsäggande svar. Sjukassan sade: Nej, patienten får inte insulinet. En av tjänstemännen på ett av departementen sade: Jo, det skall hon ha. Det visade sig emellertid, att sjukkassan hade rätt.

Svar på interpellation ang. kostnaderna för sjukvård i vissa fall åt patienter, intagna på epileptikeranstalt

Är bestämmelserna kring den allmänna sjukförsäkringen så svårförståeliga, att inte ens de centrala ämbetsverken vet vart en ändring av en liten detalj leder?

Till sist ber jag att få tacka för löftet, att dessa patienters förhållanden skall beaktas i en proposition, eventuellt redan till nästa års riksdag. Jag beklagar bara att det har gått till så, att dessa patienter först fick vissa förmåner genom sjukkassorna men att dessa förmåner den 1 januari i år försvann. Men vi kan kanske nu hoppas på en god lösning, även om den dröjer något.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Jag vill understryka, att i och med att medicinalstyrelsen ändrat uppfattning och numera betraktar epilepsien som en egentlig sjukdom har det inträtt ett nytt förhållande. Vidare anses sådana sjukvårdsanstalter, som erhåller statsbidrag, såsom allmänna sjukhus. Det är detta som varit avgörande för det besked som lämnas i interpellationssvaret. Sedan är det en sak för sig, att dessa anstalter har dålig ekonomi och det är det som nu skall bli föremål för åtgärder från inrikesministerns sida.

Jag tror att frågan vinner i klarhet genom att betraktas på detta sätt och inte som en tolkningsfråga, och inrikesministern har ju lovat komma med ett förslag redan till nästa års riksdag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial nr 12—15, statsutskottets utlåtanden nr 121—139, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, andra lagutskottets utlåtanden nr 30, 32, 34, 35 och 36 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 31.

§ 5

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren beträffande föredragningslistan för morgondagens sammanträde dels att andra lagutskottets utlåtanden nr 34 och 35 skulle uppföras närmast före statsutskottets utlåtande nr 123, dels att statsutskottets utlåtanden nr 121 och 122 skulle uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 125, dels ock att följande fem ärenden skulle i angiven ordning uppföras sist på föredragningslistan, nämligen sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, andra lagutskottets utlåtanden nr 30 och 32 samt statsutskottets utlåtanden nr 127 och 128.

§ 6

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 till bidrag till handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg jämte i ämnet väckta motioner,

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1956/57 till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner,

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till ersättningsanstalter för Långholmen och för kvinnofängelset i Växjö,

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående ytterligare utgifter för fångvården å tilläggsstat II för budgetåret 1955/56 jämte i ämnet väckta motioner,

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstgöringstiden för tandläkare inom folktandvården jämte i ämnet väckta motioner,

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen jämte i ämnet väckta motioner,

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar,

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster, och

nr 150, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1950/51;

bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning, med förslag till ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för riksbanken;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m.,

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland rörande tyska tillgångar i Sverige, m. m., dels ock i ämnet väckt motion, och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

trede lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående en reformering av skogslagstiftningen; och

jordbruksutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner om åt-

gärder för att stimulera samarbete mellan mindre skogsägare för gemensamma skogliga åtgärder m. m.

§ 7

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 82 med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation; och

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 145 med anhållan om yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1955 vid dess sjunde ordinarie möte fattade beslut; samt

från statsutskottet:

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1956/57, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1956/57 till avlöningar vid karolinska sjukhuset samt vissa andra anslag till universitetssjukhusen m. m.;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstebostadssystemet m. m.;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.; och

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare m. m.

§ 8

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.12.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 23 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 16 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. åtgärder för beredande av ökat skydd åt riksarkivets arkivalier

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har fröken Vinge frågat mig, vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att skydda riksarkivets arkivalier från risken att förstöras genom eldsvåda eller andra katastrofer.

Jag är väl medveten om att riksarkivets lokaler är i hög grad otillfredsställande. Frågan om en nybyggnad för riksarkivet är också sedan några år aktuell. 1955 års riksdag beviljade sålunda efter förslag av Kungl. Maj:t ett investeringsanslag av 150 000 kronor för upprättande av ritningar och vidtagande av vissa andra förberedande åtgärder för en nybyggnad. Klarhet har även nåtts beträffande såväl lokalprogram och byggnadsplats som principerna för arkivlokalernas anordnande. Kostnaden har preliminärt beräknats till 9,2 miljoner kronor. Hittills har det tyvärr icke varit möjligt att anvisa anslag för en nybyggnad, men jag hoppas att så skall kunna ske utan alltför långt dröjsmål.

När det gäller säkerhetsanordningarna i den nuvarande byggnaden är läget sådant, vilket jag ånyo försäkrat mig om, att alla brandskydds- och säker-

hetsåtgärder har vidtagits, som över huvud taget varit möjliga.

Härefter anförde:

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret.

Jag vill börja med det som statsrådet slutade med, att statsrådet försäkrat sig om att alla brandskydds- och säkerhetsåtgärder har vidtagits, som över huvud taget var möjliga. Hur mycket ligger det i ordet »möjliga»? Har det gjorts något sedan riksdagens revisorer år 1951 påtalade de allvarliga bristerna i skyddsanordningarna i riksarkivet? Revisorererna påtalade inte bara det mycket utsatta läget omedelbart vid järnvägen — den saken har man ju ännu inte kunnat göra någonting åt — utan också att skyddsanordningarna var bristfälliga. När riksarkivet yttrade sig över revisorerens uttalande framhöll det bland annat, att trappuppgångarna var belamrade med pappkartonger. Under sådana förhållanden är fullständiga skyddsanordningar inte möjliga att åstadkomma, sade riksarkivet. Det tillade, att de som bär ansvaret för samlingarna är dömda till en ständig oro för de omistliga värden de har i sin vård. Man har haft anledning att vara orolig flera gånger. Eldsvådan på Strömsborg är riksbekant. Mindre känd är kanske en ganska allvarlig eldsvåda som inträffade i en barack vid tunnelbanebygget alldeles intill riksarkivet. I båda fallen var det ren tur att vinden hade en sådan riktning, att flammorna gick över sjön och inte mot riksarkivet.

Svar på interpellation ang. åtgärder för beredande av ökat skydd åt riksarkivets arkivalier

Sedan är det materielen. Elledningarna lär ha reparerats inte mindre än nio gånger under de sista åren. Det säger en del om deras kvalitet.

Det eldsvådetillbud som var det omedelbara incitamentet till min interpellation säger också en del om det bristfälliga skick, vari materielen inom riksarkivets huvudbyggnad befinner sig. Morgonen efter det jag hade väckt min interpellation blev jag uppringd av en representant för en firma som levererar brandalarmanordningar. Hankom sedan upp till riksdagen och demonstrerade en modell av en alldeles ny sorts brandalarmanordning, som utlöses av rökutveckling. Man påpekade det som i och för sig är ganska allmänt bekant, att när papper brinner dröjer det länge innan någon starkare hetta utvecklar sig. Däremot blir det en tidig rökutveckling. När det verkligen kommit så långt att en stark hetta utvecklar sig, när alltså en vanlig brandalarmanordning träder i funktion, då kan det ofta vara för sent att rädda arkivalierna. Det är också typiskt, att vid en eldsvåda i Östermalmsfilialen brandalarmanordningen aldrig hann träda i funktion innan påpassliga tjänstemän upptäckte elden på grund av att de kände brandrök.

Jag har fått den uppfattningen — jag hoppas att det är ett misstag — att man över huvud taget inte har någon brandalarmanordning i riksarkivets huvudbyggnad, i kammararkivet och i bankohuset. Hur kort eller hur lång tid man än måste vänta på riksarkivets nybyggnad så förefaller det mig alldeles nödvändigt att man ser till, att man åtminstone får brandalarmanordningar i dessa lokaler.

Det finns även andra katastrofrisker än genom eld. Ett vattenledningsrör brast för en tid sedan i bankohuset och det var en ren tur att det upptäcktes så tidigt att inte arkivalierna dengången blev allvarligt vattenskadade.

Den rationella lösning som jag hoppas på är, att riksarkivet får sina nya lokaler. Jag vill gärna erinra om att statsutskottet och riksdagen 1952 ställde sig bakom riksdagens revisorers uttalande, att riksarkivets lokalfråga snarast borde bringas till sin lösning. Revisorerna uppmärksammade bland annat att riksarkivets vetenskapligt utbildade personal i stor utsträckning måste sysselsättas med löpande expeditionsgöromål. Detta sammanhänger med att man har sina lokaler på så många olika håll i staden och måste ha sina expeditioner för allmänheten öppna på flera olika ställen. Det finns fyra expeditioner för allmänheten, av vilka tre är öppna varje dag, och dessutom är några öppna på kvällen, om jag inte misstagit mig. Lokalerna är även opraktiska. Utrymmet kan inte utnyttjas ordentligt. Om man får nya lokaler kan man anordna hyllorna enligt compactsystem.

På tal om de opraktiska förhållandena i riksarkivets huvudbyggnad vill jag även tala om de besvärliga trapporna. Det är en känd sak att nestorn bland våra humanistiska forskare, Henrik Schück, under sina sista levnadsår inte kunde bedriva forskning i riksarkivet eftersom han inte kunde ta sig uppför trapporna. Hans själskrafter var obrutna men kroppskrafterna räckte inte till. Han är givetvis inte den ende i detta sammanhang.

Nu vill naturligtvis statsrådet säga, att så många byggen är aktuella. Jag skulle därför vilja fästa uppmärksamheten på den mycket viktiga synpunkten, att om riksarkivet får en nybyggnad, blir samtidigt lokaler friställda för annat ändamål. Det är huvudbyggnaden, det s. k. Röda huset, det är Stenbockska huset, det är kammararkivet, alla dessa på Riddarholmen, och det är bankohuset i Gamla staden och Östermalmsfilialen. Lokalerna i det gamla fängelset på Östermalm är kanske gammalmodiga,

Svar på interpellation ang. åtgärder för beredande av ökat skydd åt riksarkivets arkivalier

men de ligger på en stor och förnämlig tomt, som borde kunna antingen utnyttjas för statligt ändamål eller vara ett härligt bytesobjekt vid de många förhandlingar, som Stockholms stad och staten får om olika markområden. Dessutom lär det finnas åtta, nio lokaler runt om i staden i olika källare och skyddsrum.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att finansministern i dechargedebatten i samband med diskussionen om det olyckliga konstfackskoleförslaget framhöll, att statsförvaltningen har behov av 1 000 rum för kontorsändamål. Jag menar nu, att om riksarkivet får en nybyggnad, blir alla dessa andra lokaler tillgängliga för statsförvaltningen. Om t. ex. socialstyrelsen kan få flytta in i Stenbockska huset och måhända ta kammararkivet till hjälp, kanske man slipper den nybyggnad, som är projekterad vid Karlaplan. Detta är givetvis bara ett hugskott från min sida.

Det har många gånger anmärkts på byggnadsstyrelsen, att den inte kan klara upp puzzlet med kontorslokaler. Då det är så många ämbetsverk, som har lokaler på många olika håll i staden, har man undrat varför inte härvan nystas upp, så att varje ämbetsverks lokaler sammanförs till en enda eller några få byggnader, vilket ju skulle innebära en stor rationalisering av verksamheten. Byggnadsstyrelsen brukar svara, att man måste först ha ett helt, nytt hus någonstans, dit en institution kan flytta. Sedan kan man rulla upp nystanet. Kanske en nybyggnad åt riksarkivet just skulle kunna vara det som hjälper lösningen av alla dessa lokalfrågor på traven. Man får alltså inte betrakta riksarkivets nybyggnad bara som en konkurrent till andra nödvändiga byggnadsföretag utan måste se det som ett led i arbetet på att rationalisera lokalförhållandena inom statsförvaltningen.

Sedan är det givet, att riksarkivet

är inte bara en depå utan en forskningsanstalt. Jag tror att man förbiser detta ibland. Det är en viktig forskningsanstalt, men tiden tillåter mig inte att nämna alla olika vetenskapsgrenar som är beroende av riksarkivet.

Jag vill till sist fästa uppmärksamheten på en annan sak, som riksdagens revisorer framhöll. De påpekade nämligen, att riksarkivets samlingar har synnerlig betydelse när det gäller att tillvarata allmän och enskild rätt. Det är inte bara fråga om domstolshandlingar. Där finns också urkunder, sådana som jordeböcker, åtkomsthandlingar, skattelängder och andra handlingar med uppgifter om jord, ägo gränser, vattendrag, rättigheter och skatter, urkunder som bildar grundvalen för vår ekonomiska rättsordning.

Nu säger statsrådet beträffande den nybyggnad, som vi i fjol var med om att bevilja det första anslaget till men som det till vår besvikelse inte fanns någonting om i årets kapitalbudget, att han hoppas att det skall bli möjligt att anvisa anslag för nybyggnad utan alltför långt dröjsmål. Jag vill sluta, herr talman, med att uttala den förhoppningen, att statsrådets förhoppning har reell grundval.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Med anledning av vad fröken Vinge först nämnde, vill jag bara ännu en gång understryka, att riksarkivets ledning har försäkrat mig, att alla brandskydds- och säkerhetsåtgärder har vidtagits, som över huvud taget har varit möjliga.

Jag är fullt på det klara med att fröken Vinges huvudönskemål här är att en nybyggnad kommer till stånd. En sådan skulle ju, som hon påpekade, vara av betydelse i många olika hänseenden. Jag tror mig utan tvekan kunna säga, att alla de synpunkter, som hon har anlagt på denna byggnadsfråga, kom-

Svar på interpellation ang. ämnesområdet för professuren i klinisk experimentell allergologi

mer att noga penetreras vid nästa budgetberedning. Men fröken Vinge vet ju lika bra som jag, att våra byggnadsresurser är begränsade. Det är naturligtvis det riktiga att se dessa frågor i så intimt samband med varandra som det är möjligt, och detta ämnar jag också göra.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. ämnesområdet för professuren i klinisk experimentell allergologi**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr von Friesen till mig framställt två frågor, nämligen

1. om jag är i tillfälle att precisera, vilket ämnesområde den nyligen tillsatta professuren i klinisk experimentell allergologi skall omfatta, och

2. vilka riktlinjer jag avser att följa när det gäller allergologiens fortsatta utveckling.

I sin interpellation uttalar herr von Friesen farhågor för att utvecklingen inom allergologien, vilken omfattar icke blott dermatologisk allergologi utan även har anknytning till bl. a. invärtesmedicinen, barnsjukdomarna samt öron-, näs- och halssjukdomarna, kan riskera att bli snedvriden, om den sker ensidigt inom dermatologiens område. Av vad interpellanten anförde torde framgå, att enligt hans uppfattning tendenser till en dylik ensidig utveckling föreligger.

Beträffande det av interpellanten åsyftade instruktionsförslag för professuren i klinisk experimentell allergologi, som karolinska institutets lärarkollegium underställt universitetskanslern, och den däri intagna föreskriften om vederbörande professors undervisningsskyldighet må framhållas att — enligt vad

jag inhämtat — lärarkollegiet med den föreslagna föreskriften avsett, att professorerna skulle meddela undervisning i den dermatologiska delen av allergologien och i anslutning därtill göra vissa mera allmänna utblickar över läran om allergisjukdomarna. Undervisningen i de delar av allergologien, som anknyter till invärtesmedicinen, barnsjukdomarna, öron-, näs- och halssjukdomarna och andra här aktuella discipliner, skulle däremot meddelas i samband med sistnämnda ämnen och av de för dessa ämnen anställda lärarkrafterna. Huruvida det nämnda instruktionsförslaget på här avsedda punkt erhållit en adekvat formulering anser jag mig i detta sammanhang icke ha anledning att närmare gå in på. Jag kan nämligen meddela, att universitetskanslern redan tagit ställning till instruktionsförslaget och att instruktionen vid kanslerns prövning fått en sådan redaktionell utformning, att det av den fastställda instruktionen klart framgår, att professorns undervisning skall begränsas till de delar av allergilärans teori och praktik, som avser klinisk dermatologisk allergologi.

Vad beträffar interpellantens påpekande, att man vid karolinska institutet avser att inrätta en docentur i experimentell allergologi avsedd för en dermatolog, så får man av interpellantens ordval närmast den uppfattningen, att det skulle vara fråga om att inrätta en docentbefattning i angivna ämne — genom ianspråktagande av en av institutets för kliniska ämnen avsedda docentbefattningar i lönegrad Ce 30. Så är emellertid ej förhållandet. Vad som förekommit är, att en medicine licentiat, som för en kort tid sedan disputerat för medicine doktorsgrad, ansökt om förordnande som docent (»titulärdocentur») i förutnämnda ämne. Detta ärende, vars avgörande enligt gällande bestämmelser ankommer på universitetskanslern, har ännu inte avancerat så långt, att det sakbehandlats av lärarkollegiet.

Svar på interpellation ang. ämnesområdet för professuren i klinisk experimentell allergologi

I samband härmed vill jag emellertid framhålla att, därest nu ifrågavarande ansökan om docentförordnande skulle bifallas, jag för egen del icke kan hålla med interpellanten om att man därigenom kan sägas ensidigt gynna den dermatologiska allergologien på bekostnad av andra discipliner.

Vad angår riktlinjerna för allergiforskningens fortsatta utveckling, så är jag väl medveten om att det är icke blott inom dermatologien utan även inom exempelvis invärtesmedicinen och pediatriken som man möter mycket allvarliga allergiska sjukdomar, vilka det är i hög grad angeläget att komma till rätta med bland annat genom en intensifierad forskning. Såsom interpellanten framhållit torde sålunda den vanliga allergiska sjukdomen astma tillhöra främst invärtesmedicinen. Och astman anses av många som den från invaliditetssynpunkt svåraste allergiska sjukdomen. Bland annat med hänsyn till det anförda delar jag interpellantens uppfattning, att allergologien bör erhålla en allsidig utveckling. Jag anser mig kunna utgå ifrån att de medicinska fakulteterna, karolinska institutet och statens medicinska forskningsråd noga följer den vetenskapliga utvecklingen inom allergologien och i sina anslagsäskanden på sedvanligt sätt för statsmakternas prövning framlägger de förslag, som befinnes lämpliga och möjliga att förverkliga på hithörande område.

Härpå anförde

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till ecklesiastikministern för det svar som han har lämnat och för den snabbhet med vilken han har lämnat det.

I stort sett måste jag också konstatera att vad statsrådet här har sagt är ägnat att väcka tillfredsställelse, och jag tror att det i mer än ett avseende kommer att verka klargörande.

Det är först och främst glädjande att statsrådet här är i tillfälle att meddela att universitetskanslern har uppmärksammat det uppgjorda förslaget till instruktion för den nye professorn och är beredd att ge instruktionen en sådan formulering, att det klart och tydligt framgår att det är dermatologisk allergologi som det rör sig om. Det är mycket viktigt och mycket glädjande att man har fått en sådan precisering.

Så skall jag be att få säga ett par ord om den av mig i interpellationen omnämnda docentur, som jag tog som ett exempel på den snedvridning av utvecklingen som jag befarade. Ty om en hudläkare disputerar på en avhandling som i allt väsentligt berör dermatologiens ämnesområde och om han dessutom inte har någon större utbildning i invärtes medicin bör också benämningen på den docentur som han skall få — även om det bara gäller en titulärdocentur, som statsrådet säger — uppenbarligen vara sådan att det klart och tydligt framgår vilket område som det här rör sig om. Visserligen är det ju så att statsrådet och departementet tydligen inte närmare har med denna sak att göra, men i detta sammanhang kan jag inte underlåta att uttala den förhoppningen, att, därest nu vederbörande får docenturen, det också klart och tydligt anges att denna docentur omfattar dermatologisk allergologi och inte allergologi i detta ords vidaste betydelse.

De allmänna uttalanden som görs av statsrådet i slutet av interpellationssvaret vill jag mycket kraftigt understryka. Det kanske kan förefalla kammaren som om det här rörde sig om en mycket speciell akademisk stridsfråga. Visserligen är det alldeles uppenbart — det torde framgå för den som det allra minsta försöker tränga in i detta ämne — att det har förekommit mycket stridigheter och tvister i denna sak, men vad det ytterst gäller är ju åtgärder som avser

Ungdomsbrottsligheten

att främja forskning på den bredaste front och därigenom också den praktiska läkekonsten på detta viktiga sjukvårdsområde.

Det är den invärtes medicinen som är moder till denna som till så många andra dottervetenskaper. Det är angeläget att allergologien får fritt utvecklas inom ramen för den invärtes medicinen, och jag tror också att genom de uttalanden, som statsrådet har gjort i detta interpellationssvar, riktlinjer är angivna som kommer att vara nyttiga och lämpliga när det gäller en sund och riktig utveckling på detta område.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 140 och 143—150, bankoutskottets utlåtande nr 31, första lagutskottets utlåtanden nr 31—33, tredje lagutskottets utlåtande nr 20 och jordbruksutskottets utlåtande nr 32.

§ 5

Ungdomsbrottsligheten

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om utredningar beträffande vissa aktuella ungdoms- och uppfostringsfrågor samt om åtgärder för motverkande av ungdomsbrottsligheten m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att överläggningen finge avse även första lagutskottets närmast härefter uppförda utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om åtgärder för effektiv minskning av bilstölder, m. m.

Sedan allmänna beredningsutskottets hemställan i ärendet föredragits, yttrade:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig alltför mycket i problemet bilstöl-

der och rattlås. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkter är kanske inte så förtvivlat stor. Summerar man ihop utskottets ståndpunkt blir det ungefär följande: Det finns nu goda möjligheter till bättre tekniskt stöldskydd, och om de tekniskt bästa låsen anbringas på bilarna minskas stöldriskerna avsevärt. Man kan också utgå från att brottsimpulserna hos unga biltjuvar i de flesta fall knappast är så starka, att dessa tar tid på sig att forcera både dörren, starten och ett tekniskt någorlunda säkert bensinlås eller växelspaklås eller kondensatorlås eller vad det nu heter. De lås som det här är fråga om skulle även, anbragta å bil, medföra 50 procents nedsättning av stöldförsäkringspremien. Det lär förhandlas med försäkringsbolagen om att eventuellt lösa problemet på denna väg, vilket kanske vore det bästa. Förhandlingar lär också pågå mellan Kungl. Maj:ts kansli och bilimportörer om man kan finna en väg att icke införa bilar som ej är försedda med effektiva stöldskydd. Till detta sista kan måhända sägas, att det ju är ganska genant att inför utlandet behöva annonsera Sverige som biltjuvarnas land nr 1, men då vi nu har fem gånger fler biltjuvar procentuellt än New York, så får vi väl stå där med en ökning på 400 procent från 1950.

Utskottet påvisar, utan att framlägga något förslag, att man givetvis kan tänka sig att gå lagstiftningsvägen. I mitten på s. 13 i första lagutskottets utlåtande nr 30 antydes ett exempel där man gått denna väg utan att frihetens principside anses ha trätts för nära. Utskottet skriver så försiktigt som det gärna är möjligt och säger att eventuella föreskrifter om obligatoriskt stöldlås torde böra begränsas till fabriksnya bilar. Utskottet framhåller vidare att en bestämmelse om skyldighet att utrusta bil med stöldskydd icke a priori har till följd en straffsanktionerad skyldighet att alltid tillsluta låsanordningen. Enligt utskottets lagkunniga kan man tänka sig att

Ungdomsbrottsligheten

det räcker med att lås finns i utrustningen liksom ljus, broms och signal, och att den som äger bilen av eget intresse läser när han anser det böra ske.

Utskottet redovisar en saklig prövning och ger Kungl. Maj:t till känna denna sin prövning utan att förorda vidtagande av några åtgärder, men säger till sist att det inte har några principiella betänkligheter mot att gå lagstiftningsvägen, om frågan om anbringande av stöldskydd inte kan lösas på annan väg.

Reservanterna är lika angelägna om att antalet bilstöldar nedbringas och att stöldskydd anbringas på bilarna, men varnar ur både praktisk och principiell synpunkt för stadgande om obligatoriskt stöldskydd. Frågan bör, säger man, lösas på frivillighetens väg. Här går alltså skiljelinjen, och någon fara på taket är det väl inte vem som än segrar. Jag anser emellertid för min del att utskottet i sin redovisning har gått den väg som är lämpligast.

Till detta vill jag till sist endast säga: Principen att undanröja tillfällen till brott strider i varje fall inte mot de etiska idéer, på vilka vår nationella odling bygger, så som jag ser saken. Det ligger ganska stor visdom i det gamla ordet från vårt Nya Testamente: »Inled oss icke i frestelse.» Jag yrkar här bifall till utskottets förslag, och därmed lämnar jag, herr talman, frågan om bilstöldar och billås och första lagutskottets utlåtande och går över till allmänna beredningsutskottets utlåtande.

Utskottet har till behandling fyra motioner, som upptar några av de mest svårbemästrade problem som kan tänkas, och det vore bara dumhet att kräva att utskottet på grundval av motionerna skulle kunna komma till kammaren med några patentlösningar, giltiga i alla sammanhang. Motionärerna konstaterar att ungdomsbrottsligheten ökat starkt och ger statistik som räcker ett stycke, även om den är ofullständig. Man pekar på den sexuella lössläpptheten, kriminaliteten bland ungdomen i tonåren, allt svä-

rare vålds- och egendomsbrott, råhet mot lärare, ungdomens spritmissbruk. Och, herr talman, vill man få dagsaktuella belägg för dessa saker räcker det med att gå igenom huvudstadens tidningar t. ex. en vecka. Där får man material så att det räcker till: »Pistolbevapnad 14-åring sökte råna taxichaufför», »Havande fru attackeras av tre 12—13-åriga ligister», »13-årig pojke slog kvinna blodig på kyrkogård» och »17-åring pistolhotar polis efter teckningen i kriminalnovellen 'Hatten av för mördaren'». Jag skall bara till detta foga, herr talman, att rubrikerna är gränslöst trista i sin massa och i sin enformighet.

Motionärerna och utskottet har mobiliserat ett icke ringa konstruktivt tänkande för att söka göra vad göras kan. Vi har att söka återinpassa de unga brottslingar som finns till en positiv attityd gentemot samhället. Här brister det mycket. Om jag inte tar fel så hade vi för något tiotal år sedan omkring 2 000 vårdplatser mot nu cirka 850. Det är naturligtvis bättre med förebyggande åtgärder än att förpassa ungdomar till anstalter, men nu står vi i den situationen att vi får överbelägga anstalterna, och så blir effektiviteten lidande. Här i huvudstaden går ett stort antal ungdomar och väntar på att enligt barnavårdsnämndens beslut komma till en ungdomsvårdsskola, men när detta kan ske står skrivet i stjärnorna. När utskottet säger på s. 18 att det icke med säkerhet kan konstateras att ungdomsbrottsligheten ökat i förhållande till ungdomskullarnas tillväxt, så är väl detta riktigt. Men nog förefaller det vettigt om socialstyrelsen räknat med att antalet ungdomar i åldern 14—18 år på 10 år, räknat från 1950, ökar med 175 000 och tagit konsekvenserna av detta. Det snabba straffet, som vi talar om som ett effektivt medel mot brottslingen, har säkert sitt värde, men nu är väntetiden för många så oviss att pojkarna säger: »Det är inte lönt att skaffa sig jobb, jag ska på anstalt när som helst» och så an-

Ungdomsbrottsligheten

vänds tiden för nya stötar efter det gamla ordet: »Fåfång gå lär mycket ont.» Alltså, herr talman, jag ville i detta avsnitt säga: Upprustning av ungdomsvårdsskolorna och sådan differentiering av klientelet, som riksdagen en gång iklätt sig ansvar för, är påkallade och beslut som fattats här bör effektueras så snabbt som möjligt.

Jag är sedan helt ense med de motionärer som framhåller att ungdomsbrottslighetens orsaker spåras till många källor. Dit hör fritiden, trångboddheten, svårigheten att få bostad, spriteländet, samhåndsmiljö, att man slösat med åtalseftergift åt unga brottslingar och kanske också den villkorliga domens alltför generösa tillämpning. Jag kan också tala om hemlivets upplösning, teknikens utveckling och mycket annat.

Herr talman! På det ekonomiska området lider vi ingen nöd, vad vi där strider om är bara fördelningen. Men jag tvekar inte att instämma med de motionärer, som menar att våra verkliga bekymmer gäller våra barns och vår ungdoms fostran moraliskt, och jag ser det som något hoppfullt att dessa frågor inte bara snuddas vid utan tas upp på fullt allvar utan någon partitouche. Och jag vill tillägga att vad man här förväntar är att regeringen ger sådana frågor den angelägenhetsrang, som är berättigad, och griper in med all kraft och snabbt. Sådana åtgärder skulle hälsas med djup tillfredsställelse av alla ansvarskännande människor. Jag tror att vår ungdom i stort är sund och frisk, men den växande skaran av förvildad ungdom utgör en så stor falang, att man redan nu från myndigheterna annonserar att man har svårt att hålla det hela under verklig kontroll.

Jag tror förvisso på behovet av att den kriminologiska forskningen i Sverige upprustas och får en egen professur och att orsakerna till ungdomsbrottsligheten vetenskapligt kartlägges och att tillförlitligt statistiskt material framlägges så att man kan bättre än nu

förebygga ungdomsbrottslighet. Ungdomsdomstolar och specialutbildad ungdomspolis kan regeringen ha i blickfältet, och alla de goda rekommendationer som utskottet trätt som röda smultron på strå vill man på det varmaste stryka under: byråer för familjerådgivning, lämpliga bostäder åt barnfamiljer, stöd åt ungdomsorganisationer, stöd för ledarutbildning och mycket annat som utskottet formligen radar upp. Anslag till en rikt fasetterad ungdomsvård är väl använda pengar. De medel det här gäller får väl betraktas som en klok investering för det dyrbaraste ett land och ett folk äger — dess ungdom.

Det skulle vara av ett visst intresse att få litet närmare belyst vad utskottet skriver på s. 24—25 om att experter och lekmän skulle bearbeta befintligt material och föreslå åtgärder som kunde vidtas utan tidsutdråkt. Jag vill gärna uttala mitt gillande av vad utskottet säger om samarbete mellan den teoretiska expertisen och det praktiska livets människor, men jag undrar om detta arbete kan utföras i departementet med dess hårda arbetsbelastning. Kanhända utskottets ordförande har ett ord att säga till denna frågas belysning.

Herr talman! Det finns i detta utlåtande ytterligare en del saker som jag nu till sist vill säga några ord om. Här talas om de etiska sammanhangen, om den minskade vördnaden för kristna värden, om brottns samband med den religiöst och profanetiskt underbyggda moralen, om hemmen som ett ankarefäste i samhållsbyggandet, och man är lyckligtvis i ganska förnämligt sällskap när man ordar om dessa ting. Till och med Svea hovrätt poängterar kraftigt i sitt remissvar, att mer tid och uppmärksamhet bör ägnas åt sådan undervisning som främjar befastandet av moraliska förestållningar och själva karaktärsdanningen. Denna sida av skolutbildningen, säger hovrätten, har undanskymts av strävandena att med tanke på förvärvslivet sammanställa ett

Ungdomsbrottsligheten

lämpligt mått av kunskaper. Häri skymtar hovrätten en av orsakerna till ungdomsbrottslighet. Att ungdomen från början bibringas moral, stadga, hänsyn till nästan och känsla av eget ansvar utgör enligt hovrättens sätt att se en av grundförutsättningarna för att brottsskurvan skall bringas att vika. Svea hovrätt vill att dessa synpunkter skall beaktas vid den nu pågående genomgripande omdaningen av skolväsendet.

Jag tror, herr talman, att hovrätten här rör vid centrala ting. Vill man arbeta förebyggande, som det sägs i motionen II: 171, måste man sätta in arbetet i skola och hem. För min del tvekar jag inte ett ögonblick att säga, att kristendomsämnet på skolschemat inte är ett häng-med-ämne utan ett ämne som både hem, barn och skola skördar den största välsignelse av. Jag kan inte underlåta att säga, att den ringaktade ställning, som man på en del håll velat ge detta ämne, kanske ändå har ett ödesdigert sammanhang med de frågor som nu håller på att nöta sönder huden över vårt samhälles pulsåder, nämligen ungdomsbrottsligheten. För min del tackar jag både Gud och mina föräldrar att jag som barn fick lära mig tio Guds bud och Fader vår och även en del annat utantill. De var för mig under barndomens och ungdomens stormtid som klockbojar i farleden eller som en vägbom vid en järnvägsövergång som sade: »Passa dig! Här är fara å färde!» Man kanske rent av behöver det bättre än att kunna tolvan i multiplikationstabellen.

Jag har talat vid en hel del av den ungdom som vistas på våra ungdomsvårdsskolor, och det vore dumt att mena, att denna ungdom står utan skuld. Det finns även sedan man tagit hänsyn till arvsanlag och miljö alltid ett »jag» eller ett »du» som måste stå till ansvar. Men, herr talman, jag hör till dem som hellre riktar ljusstrålen mot oss, den äldre generationen, än kastar all skuld på de unga. Det hade va-

rit hälsosamt om utskottet sagt något mer om de faktiska brottskällor som är klart skönjbara i stället för att något svärbegripligt säga, att brottsligheten i hög grad är betingad av samhällsutvecklingen. Jag vet inte vad utskottet lägger in i detta påstående. Det kan vara riktigt men det kan också vara ett sätt att komma ifrån de faktiska problemen.

Vi matar vår ungdom med amerikanskt filmdravel av allra uslaste slag, om vi inte kan tillverka nog själva. Aftontidningen lät oss i förra veckan få veta, att en 16-åring stod åtalad vid Stockholms rådhusrätt för en serie brott som han och hans gäng begått, påtagligt inspirerade av film och deckarlitteratur. På socialvårdshåll är man, heter det i samma tidning, på det klara med att amerikanska filmer är den direkta inspirationskällan till många av ungdomarnas brott. Jag går inte mycket på bio, herr talman, men jag gick och såg »Ung rebell», och jag måste säga att en bättre brottets bottenskola får man leta efter. Sedan kommer amerikanska journalister hit och skriver om vår låga moral och vår stora ungdomsbrottslighet!

Tidningen tillägger, att det kanske måste hända någonting allvarligt innan man vidtar åtgärder. Här kunde man vidta snabba åtgärder så att vårt land sluppe bli avstjälningsplats för dålig amerikansk film och för lika usla seriemagasin.

Jag kan inte heller underlåta att uttrycka min förvåning över att den smörja av kriminallitteratur som säljs i våra kiosker inte stoppas. Jag fick för några veckor sedan mig tillsänd en bok som en läroverkslärare hade hittat bland sin skolas elever. Jag läste den och lät den sedan gå till fyra av denna kammarens ledamöter, som inte alls har samma syn på kristna frågor som jag och som inte heller tillhör mitt parti. En av dem som jag sätter mycket högt i fråga om omdöme skrev: »Jag har läst

Ungdomsbrottsligheten

boken. Det minsta man kan säga är att den utgör en ruskig samling av våldsdåd, mord, våldtäkter, rån, inbrottsstöld, narkotikahandel, bordellverksamhet etc. Man får inte förvåna sig om vår ungdom, som insuper denna veritabla smörja, blir rå och ohysad. Inflytandet måste vara i hög grad ofördelaktigt på ungdom i tonåren.» Jag sände boken till JK, men intet var att göra tydligen, bara ett bleklagt nej. Man kan här ingenting uträtta utan står med hängande slaka armar. Ingen kan säga att det här var fråga om litteratur, bara ett smaklöst staplande av ogärningar. Det bästa med boken kanske kan sägas vara att den var tryckt på mycket dåligt papper och översättning- en från engelska var den allra sämsta tänkbara.

Jag har nu svårt att inse logiken i att å ena sidan ta emot alarmerande rapporter från auktoritativa myndigheter om en stigande brottsfrekvens, men samtidigt låta den andliga förgiftningsprocessen fortgå som om den ingenting betydde. Så länge uselheten av samhället bjuds de unga till förtäring i smaklösa tryckalster, som inte har ett uns med litteratur att göra, i moralupplösande kriminalfilmer etc., får vi nog räkna med känslainvalider, som varken kan göra sig själva eller andra lyckliga och som väljer brottets väg. Man vill i motionerna inte säga rent ut, vad likväl många tydligen tänker: Vi skördar till en del nu frukterna av nedbrytandet av de kristna moralbegreppen. Jag tror att den forskning som förordas liksom det i och för sig lovvärda barnpsykologiska reformarbetet kommer att visa till full evidens, att hemmet och dess atmosfär bestämmer det mesta. Undantag kommer bara att bekräfta regeln. Men i hemmet måste finnas far och mor, kärlek och omsorg. Jag har sett någon uppgift om att på våra ungdomsvårdsskolor finns 2,5 procent ungdomar från goda hem. De andra startar från stympade hem, utom-

äktenskaplig börd, spritmissbruk i hemmet, kriminalitet i hemmet etc.

Om regeringen ägnar dessa i utskottet redovisade frågor all den uppmärksamhet de är värda och kommer med kloka och snabba grepp på problemen kommer den säkert att mötas av förståelse och sympati. Naturligtvis kan också kommunerna göra en hel del. Det kan gälla skärpning av straff där så behövs, åtgärder för att få bort osunda tryckalster och dålig film men framför allt positiva åtgärder som alltid är betydelsefullare och effektivare på längre sikt. Utskottet har pekat på en hel del framkomliga vägar, och om man vill följa de vägarna kan det ha mycket gott med sig.

Med detta, herr talman, vill jag sluta.

I detta anförande instämde herrar *Löfgren* (fp), *Hoppe* (s), *Rimås* (fp), *Boija* (fp), *Hamrin* (fp), *Ahlsten* (fp), *Kristensson* i Osby (fp), *Nilsson* i Lönsboda (fp) och *Johansson* i Öckerö (fp).

Herr HALLEN (s):

Herr talman! Jag vill först säga några ord om motionen angående stävjandet av bilstölderna. Jag tillät mig för ett par år sedan att här i kammaren väcka en motion, som vann första lagutskottets bifall och resulterade i en riksdagskrivelse till Kungl. Maj:t. Denna motion, förmodar jag, ligger hos strafflagberedningen. Den är av helt annan art än den föreliggande motionen. Den sysslar inte med frågan om billås och sådana preventiva åtgärder, utan i den föreslås, att man skulle undersöka, om det är möjligt att tillämpa införselinstitutet i detta fall. Det är alldeles uppenbart, att om det ginge, skulle det effektivt begränsa bilstölderna. Den som döms att av sin inkomst årligen betala en viss andel i skadestånd kommer säkerligen inte att under amorteringstiden göra några bilstöld, och säkerligen inte heller sedan. Medlemmar av ligor m. fl. kommer att dra öronen åt sig, när de får höra, att någon råkat så illa ut.

Ungdomsbrottsligheten

Man kan mot att utsträcka lagen till detta område invända, att då skall man ålägga över huvud taget var och en, som har begått ett egendomsbrott, att på detta sätt återbetala med hjälp av införselinstitutet. För närvarande gäller ifrågavarande lag dels dem som häftar för oguldna skatter, dels utomäktenskapliga fäder, som inte betalar barnuppfostringsbidrag, eller vanliga försumliga familjeförsörjare. Jag menar emellertid, att då dessa bilstölder blivit en riktig folkröta, så är det motiverat att man tillämpar införselinstitutet även i fråga om denna särgrupp av förbrytelse.

Det finns ingen tvekan om att effekten skulle bli utomordentlig. Jag känner till fall, där t. ex. en springpojke, som inte har haft någon inkomst, har stulit en bil och blivit ådömd nominellt ett par tusen kronor i skadestånd. Då han inte har kunnat betala det har det avskrivits. Sedan har han flyttat till annan ort och där fått 700 å 800 kronor i månaden. Men ingen kan passa på en sådan yngling och hålla efter honom och förnya sitt krav. Om däremot den vanlige exekutorn finge bevaka antingen försäkringsbolagets eller bilägarens rätt, skulle en sådan yngling bli skyldig att av sin lön återbetala detta i mån av sina resurser.

Frågan ligger för närvarande hos strafflagberedningen, och jag vill varmt lägga justitieministern på hjärtat att undersöka denna sak. Jag tror att det i det långa loppet skulle vara mycket effektivare än rattlös och annat.

Sedan skall jag fatta mig kort om de andra motionerna. Jag vill betyga allmänna beredningsutskottet min varma erkänsla för det fylliga sätt, varpå utskottet behandlat de olika omständigheter som medverkar till det nuvarande tillståndet och även för den rikhaltiga överblick av hjälpmedel som utskottet lämnat. Dock tycker jag mig, med undantag av allmänna ordalag, sakna en avgörande faktor då det gäller att kom-

ma till rätta med ungdomsbrottsligheten, och det är helt enkelt *frågan om upprätthållandet av föräldraauktoriteten*. Vi har väl alla en känsla av att en företeelse, som sträcker sig över hela fältet, är den mesiga och släpphänta hållning, som föräldrarna visar mot de uppväxande barnen.

Många pedagoger anser, att åldern mellan 4 och 7 år är den gynnsammaste, då barnen är mest bildbara. Jag anser att därvidlag begås för närvarande oerhörda försummelser. Vi ser t. ex. den slapphet och svaghet för barnens önsksningar, som nu är vanlig. Vi skall inte underskatta detta. Därigenom fostras barnen till egoister, hänsynslösa egoister. Detta kommer i sin tur att inverka skadligt på våra folkrörelser. Våra folkrörelser bygger på solidaritet och hänsyn till nästan. Det får massor av ungdomar och barn inte lära sig nu för tiden, och vi kommer att få märka följderna av detta. Strömmen av ungdom till folkrörelserna sinar.

En annan sak som jag skulle vilja påpeka är att föräldrarna, som utskottet säger på något ställe, är villrådiga. De har en känsla av att den gamla, stränga uppfostran med ris och karbas är otidsenlig. Det råder i stället en rädsla för att genom att hävda föräldraviljan kan man hos barnen skapa nevroser och hämningar, så att de inte blir fria personligheter, när de växer upp. Jag tycker detta är mycket oklart tänkt. Det finns många exempel på villrådighet hos föräldrar. De vet inte hur de skall göra. Jag skall inte trötta kammaren med att berätta dessa härresande exempel på hållningslöshet och slapphet från föräldrarnas sida, vilket sätter så dåliga frukter.

Man kan emellertid inte alltför mycket lasta föräldrarna i vår tid. När människorna kommer hem från sitt arbete, är de säkerligen tröttare i vår tid än någonsin förr. De har dessa tidsur och kontrollanter över sig, och jäktet på verkstäder och fabriker ökar. Det

Ungdomsbrottsligheten

är inte detsamma som i forna tider, då vi hade en annan samhällsordning. De är trötta och de är dessutom upptagna av det moderna föreningslivet och mycket annat. De kan inte och orkar inte att ägna den personliga vård och det intresse åt sina barn som de skulle önska.

Sedan är det också ett typiskt tecken att man i tusentals hem i vårt land litar på andra. Man litar på att skolan, staten, samhället, föreningarna, organisationerna och alla möjliga skall gripa in och göra det. Det är alldeles riktigt i många stycken, men det kullkastar inte det faktum, att under vissa år är mor i hemmet eller far den absoluta och oemotsagda auktoriteten. Det är de rätta säningsåren, som ofta försummas och inte kan ersättas av andra.

På livets alla områden griper samhället in och övertar en del av uppgifterna. Jag kan nämna en löjlig liten detalj, som på sätt och vis inte hör hit. Det stod i en tidning att en köping i Dalarna köpte in 500 tandborstar för att utdela dem och undervisa, hur de användes. Vad skall föräldrar vara till för, om inte så enkla uppgifter kan fullföljas från deras sida? Otaliga andra sådana exempel finns.

Det framgår av handlingarna att Svea hovrätt har yttrat sig mycket pessimistiskt angående hemmens uppfostran. Den säger att den uppgiften kan tyvärr hemmen inte längre gå i land med, utan det är en skolans uppgift. Men samtidigt säger den, att det är sådan trängsel på schemat, att den karaktärsfostran som skolan skall ge är näppeligen möjlig. Jag skulle vilja säga att med den poängjakt som det nuvarande skolsystemet utlöser, så är det mycket utopiska drömmar att tänka att skolan skall kunna träda i hemmens ställe i fråga om barnens uppfostran.

Jag skulle vilja nämna att massor av människor som besökt Ryssland har bl. a. frapperats av den hållning som ungdomen där iakttar i skolan med den

fasta disciplin som äger rum och över huvud taget den entusiastiska hållning som de lägger i dagen. Det är inte alls fråga om några som blivit liksom knäckta av några neuroser och hämningar i sin utveckling utan en glad och sjungande och kamplysten ungdom; det har vitsordats från flera håll av rysslandsfarare från samhällets höjder och nedåt. Jag anför detta som exempel därför att någon invänder, att vi inte kan genom statsmakternas försorg bibringa de svenska hemmen en rätt och riktig uppfattning om vilket grepp man skall ha på barnen. Jo, säger jag, det är möjligt, det har vi kunnat se i ett annat land, där man genom en väldig rikspropaganda och liksom en folkrörelse levandegör litet bättre dessa frågor så att man kan få uppfostran baserad på både kärlek och fasthet. Det är fastheten som saknas här och som resulterar i att förhållandena är som vi bevittnar dem. Vi skall inte vara pessimister. Det sades av en föregående talare, att vi har tusentals hem med strålande och välartad ungdom, hem där man både håller på en fast ordning och föräldraauktoritet och en varm ömhet och personlig kärlek till barnen. Om samhället kan liksom lösgöra alla de resurser det disponerar över för att levandegöra denna princip skulle det vara värdefullt. Där tror jag att det effektivaste hjälpmedlet är att finna för att komma till rätta med detta problem.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Föreliggande ungdomsfrågor hör förvisso till de mest betydelsefulla ärenden riksdagen har att behandla. De rör inte i första hand materiella och ekonomiska värden, men de har betydelse för hela vårt folks framtid. Ty de unga i dag är framtidens Sverige.

Majoriteten av dagens ungdom är helt visst både ambitiös och sund — låt oss hålla fast vid detta! Men de på-

Ungdomsbrottsligheten

visbara tendenserna till en ökning av ungdomsbrottsligheten och till en uppluckring av moraliska normer kan inte negligeras. De många motionärerna i ungdomsfrågorna — bland vilka jag är en — har observerat och gått ut ifrån dessa allvarliga tendenser och framlagt förslag härutinnan. Beredningsutskottet har också gjort sitt bästa för att tillgodose önskemålen i de olika motionerna och även lyckats vinna enighet om ett förslag till samordning och översyn av allt tillgängligt utredningsmaterial. Detta noteras med tacksamhet. Man har också krävt snabba och resoluta åtgärder mot ungdomsbrottsligheten, även om det inte är riktigt klart utsagt vari dessa ingripanden skall bestå.

I en av de hithörande frågorna, nämligen den som rör bilstölderna, har första lagutskottet föreslagit vissa åtgärder rörande stöldskydd. Jag delar utskottets mening att något därvidlag måste göras. Det ligger åtskilligt i det gamla ordstävets: »Tillfället gör tjuven.» I görligaste mån skall man söka undanröja frestelserna, och i detta fall gäller det givetvis att genom låsanordningar o. d. åtminstone försvåra bilstölderna. Jag delar emellertid även utskottets mening, att man först bör se vad som kan åstadkommas på frivillighetens väg genom propaganda för stöldskydd och eventuellt också genom ytterligare sänkta försäkringspremier efter inmontering av sådant skydd. Lyckas man inte härigenom få någon avsevärd förbättring, anser jag att tvång på låsanordningar för nya bilar bör övervägas. Att ådöma bilägare straff för uraktlåtenhet att tillsluta sådant lås är emellertid enligt min mening både stötande och orimligt.

Vad sedan gäller de djupast liggande orsakerna till den ökade ungdomsbrottsligheten och botemedlen däremot på längre sikt, hade jag emellertid gärna sett att utskottet litet starkare hade understrukit de enligt min mening kloka och viktiga synpunkter, som Svea

hovrätt har anfört. Herr Gustafsson i Borås har varit inne på samma tanke, och jag skall inte här upprepa vad han sade. Efter att ha talat om hemmens fostrande betydelse som ett radikalt hjälpmedel — vilket hovrätten emellertid inte tror att man kan räkna med så mycket i fortsättningen — framhåller hovrätten på s. 13 i utskottets utlåtande följande beträffande skolundervisningen: »Särskilt torde det vara av vikt att mera tid och uppmärksamhet ägnas åt sådan undervisning som främjar befästandet av moraliska föreställningar och själva karaktärsdaningen...»

Vidare understryker man i Svea hovrätt betydelsen av »att ungdomen från början bibringas moral, stadga, hänsyn till nästan och känsla av eget ansvar, vilket i själva verket är en grundförutsättning för att brottsskurvan skall bringas att vika».

Vad de urspårade ungdomarna främst synes sakna, är just rätts- och moralnormer. Jag tror därför det är väsentligt att denna skolans karaktärsdanande uppgift framhäves mer än vad som nu är fallet. Kristendomsundervisningen och anknytningen till de kristna rätts- och moralbegreppen bör på ett klokt och förståndigt sätt utnyttjas för en sådan karaktärsdanande fostran.

Det är också av vikt att föreningsverksamheten bland ungdomen på allt sätt effektiviseras och understödes. Man bör vara tacksam för de många frivilliga krafter som där är engagerade. Dessa krafter bör emellertid få känna att de har samhällets stöd, och de anslag som nu utgår till utbildning av ledare för ungdomens fritidsverksamhet och till utbildning av instruktörer inom ungdomsorganisationerna o. s. v. är förvisso väl använda pengar — de anslagen bör så snart som möjligt också utökas. Det är ju också bevisat att föreningsungdom mera sällan — ja mycket sällan — träffas på brottets bana.

Sedan får man emellertid inte skyla över föräldrarnas och hemmens stora

Ungdomsbrottsligheten

ansvar. Detta får inte övervältras helt på skolan — som man stundom synes vara beredd att göra. Ett gott och intimt samarbete skall råda mellan hem och skola, men det är dock i hemmen som den grundläggande fostran skall ske. Fasthet och konsekvens i denna fostran i förening med god vägledning och efterföljansvärda exempel kan inte undgå att sätta spår efter sig.

Man bör sålunda i nuvarande läge inte bara vända sig till ungdomen utan också, och inte minst, till hemmen. Först när dessa får tillbaka något av sitt tidigare goda inflytande och sin auktoritet, kan en bestående förbättring väntas. Ty goda hem är grundvalarna för en nations lycka. Här behövs det i sanning en folkväckelse!

Herr talman! Jag har med dessa ord endast velat göra en komplettering och ett understrykande av vissa delar i utlåtandena och ber i övrigt att få yrka bifall till de båda utskottens förslag.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Det är otvivelaktigt riktigt som det ibland sägs, att i den allmänna debatten om ungdomsbrottsligheten och orsakerna till densamma man ganska ofta kommer att röra sig med allmänna talesätt. Ungdomsbrottsligheten har skapat en allmän och därtill befogad oro hos litet var, och man söker så gott sig göra låter för sig själv klargöra de samverkande orsakerna till det tillstånd vi råkat in i. När på detta mycket stora och komplicerade område, som ungdomsbrottsligheten omfattar, en massa talare här framlägger sina uppfattningar, kan det inte hjälpas att det i mångt och mycket blir en upprepning av vad som tidigare sagts. Som roten och upphovet till det onda finner man hemmens alltmer minskade betydelse, vilket delvis sammanhänger med samhällets ändrade struktur, teknikens utveckling och otvivelaktigt även — det vill jag också säga — med den höga

levnadsstandarden. Hemmen har, som en remissinstans uttryckt det, »förlorat sin betydelse som ankarfäste för fostran, moralbildning och en sund livsföring över huvud taget». Detta tror jag att vi alla är fullständigt överens om. Men möjligheten att genom direkta och omedelbara åtgärder från samhällets sida komma till rätta med den saken är sannerligen mycket begränsad; det måste, tror jag, bli ett mål och en uppgift på lång sikt. Upplysning och propaganda tror jag inte kan åstadkomma någon nämnvärd förbättring; på den vägen kommer man inte till rätta med själva livsinställningen. Vi skall också komma ihåg att det övervägande antalet ungdomsbrottslingar kommer från vad vi betecknar som dåliga hem, och vad dessa hem beträffar kan vi egentligen göra ganska litet. Men även när det gäller de mera normala hemmen känner man sig ofta desorienterad i uppfostningsfrågor och den komplicerade livsform, som den fortgående industrialiseringen framkallar, vilken åstadkommit en klyfta mellan generationerna, där förståelsen för ungdomens problem från den äldre generationens sida kanske inte alltid är som man önskar den borde vara. Det ligger också såsom tidigare sagts en fara i — så ser jag saken — att det blivit så, att samhället genom en massa samverkande orsaker kommit att mer och mer överta hemmens roll. Jag skall inte gå in på den saken, men utvecklingen har drivit det därhän, och det är ingen lycklig utveckling.

I en sådan situation tror jag alltså, herr talman, att man inte kommer till rätta med ungdomsbrottsligheten genom att enbart tala om hemmens minskade betydelse, detta eftersom man inte gärna kan komma med några förslag till radikala och omedelbara förbättringar. Vi får, hur beklagligt det än är, se sanningen i vitögat och endast konstatera faktum, att en fortgående levnadsstandardökning och teknikens landvinning-

Ungdomsbrottsligheten

ar har sin avigsida. Då kommer jag till det jag i denna debatt egentligen ville ha sagt — jag begränsar mig till denna enda sak — skolans uppfostrande betydelse. Jag tycker att man till stor del förbisett denna dess uppgift, vilken dock var målsättningen då man projekterade våra skolorformer.

En stor del av ungdomens fostran och karaktärsdanning kommer i vår tid att långt mer än tidigare bli en skolornas uppgift. Men hur skall man få plats för denna ytterst angelägna uppgift i vår skolorganisation, där möjlighet icke längre ges kunskapsinhämtandet att gå hand i hand med personlighetsfostran? Det har i realiteten mer och mer blivit så, åtminstone hittills, att poängjakten blivit det väsentligaste, och för våra hårt ansträngda lärare med enormt stora klasser ges helt enkelt inte tillräcklig tid för just personlighetsfostran. Förvärvslivet kräver ett ständigt ökat mått av kunskaper, och dessa fordringar har helt naturligt måst ökas, men utvecklingen inom vårt land vad gäller ungdomsbrottsligheten borde bli ett observerandum, som leder fram till en omprövning. Minst lika viktigt som ett visst kunskapsmått är att ungdomen — och här citerar jag Svea hovrätt — »bibringas moral, stadga, hänsyn till nästan och känsla av eget ansvar» såsom en grundförutsättning för att vi skall kunna se en ljusning i fråga om ungdomsbrottsligheten, att den med andra ord skall avtaga.

Mot allmänna beredningsutskottets utlåtande har jag, herr talman, intet att invända. Jag tycker att utskottet ytterst samvetsgrant har prövat sig fram, och jag tror att det är lämpligt med en översyn och en samordning av det sammanbringade materialet från de olika utredningar som är i gång och att denna översyn anförtröas, såsom utskottet vill, åt ett fåtal, där såväl experter som lekmän blir företrädde. Jag yrkar sålunda bifall till utskottets förslag.

Vad sedan bilstölderna beträffar skall

jag inte uppehålla mig vid den avskräckande statistik som dessa stölder utgör i vårt land och som vi mycket väl känner till vid det här laget. Den ställer Sverige i en särställning som sannerligen är allt annat än smickrande.

Herr Hallén har tidigare varit inne på frågan om möjlighet att genom införsel utkräva ersättning från den skadevällande biltjuven. Jag var 1952 med om att väcka en motion i detta ärende, och jag är alltså fullständigt övertygad om att om införselinstitutet komme till användning härvidlag så skulle det vara ett led i åtgärderna för att komma till rätta med bilstölderna. Eftersom justitieministern just nu befinner sig i kammaren, vill jag vädja till honom att överväga, om inte strafflagberedningen skulle kunna bryta ut detta spörsmål för en närmare prövning ur det stora frågekomplexet om villkorlig dom, som beredningen har att ta ställning till. Jag tror att ett införselinstitut, om det låte sig genomföra, vore ett mycket effektivt sätt att komma till rätta med åtminstone vissa bilstölder.

I första lagutskottets föreliggande utlåtande behandlas en del motioner, i vilka förordats, att det skulle bli obligatoriskt med stöldlås på bilarna. Den vägen för att komma till rätta med bilstölderna har jag aldrig förstått. Det är önskvärt att fler och fler bilägare självmant finner det vara förenligt med säkerheten för sin egendom att anskaffa sådana lås, men att göra stöldlåsen obligatoriska vore väl att driva saken för långt. Det skulle ju innebära skyldighet för föraren att låsa bilen, då han lämnar den, och om han underlät att göra detta, skulle han alltså bli bestraffad för sin »förseelse». Följden skulle ofta bli, att laglydiga och hyggliga medborgare i första hand blev bestraffade, eftersom biltjuvarna kanske ginge fria från ansvar. Mot ett sådant tankesätt reagerar jag bestämt. Jag kan därför inte dela utskottsmajoritetens uppfattning, att man inte hyser principiella be-

Ungdomsbrottsligheten

tänkligheter mot en lösning av frågan lagstiftningsvägen. Jag vill tro att flertalet av riksdagens ledamöter reagerar på samma sätt och att det blir den till utlåtandet fogade reservationen som kommer att segra. Till denna reservation yrkar jag för min del bifall.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Det är enligt min mening mycket värdefullt att riksdagen på grundval av ett så utförligt utlåtande tar upp denna stora och viktiga fråga om ungdomsbrottsligheten till en diskussion på bred bas. Om man ser på de statistiska uppgifter som utskottet har lämnat kan man säga, att det finns ingen anledning till panik. Vi vet också av jämförelser med andra länder, att brottsligheten och särskilt ungdomsbrottsligheten i flera med oss jämförbara kulturländer både är mera omfattande och tar sig grövre former. Men detta innebär absolut inte att vi kan vara tillfreds med förhållandena.

De uppgifter som lämnas i bilagan till utskottets utlåtande om att den totala brottsmängden ökat, även om man inte är säker på hur det är med den relativa, och att ungdomsbrottens relativa andel av denna brottsmängd har ökat, ger anledning till allvarliga bekymmer. Detta senaste påpekande syftar på ett förhållande som tidigare observerats, nämligen att brottsligheten så att säga sjunker ned i lägre åldrar. Och vad man klart kan konstatera är ökningen av bilstöldernas antal. Detta förhållande är allvarligt, inte bara genom dessa brott som sådana utan också på andra sätt. Genom den vårdslösa framfart, som biltjuvarna ofta gör sig skyldiga till, kan de riskera inte bara sina egna utan också andra människors liv. Dessutom utgör bilstölden inte sällan inkörsporten till en kriminalitet av annat slag.

Jag delar alltså fullständigt utskottets

mening att det är nödvändigt, att samhället vidtar effektiva åtgärder för bekämpande av ungdomskriminaliteten. Jag är också av den meningen att man inte kan påvisa något universalmedel, utan att man måste gå fram på bred front både med åtgärder som verkar på längre sikt och med åtgärder som man kan hoppas skall ge ett snabbt resultat.

Det är klart, som flera talare här har betygat, att i botten på hela problemet ligger frågan om fostran till moral, till hänsyn, över huvud taget hela problemet om ungdomens etiska inställning. Detta är emellertid en fråga som är lika djupgående som viktig men också en fråga, där man inte kan åstadkomma några omedelbara resultat, utan där man får hoppas på mer långsamt verkande åtgärder.

Om man då tänker igenom vilka åtgärder samhället genast skulle kunna vidta, måste man undersöka en lång rad olika områden, och det har regeringen också gjort på senare tid i anledning av den påtagliga aktualitet som ungdomsbrottsligheten, inte minst i fråga om bilstölderna, har fått. Dessa åtgärder spänner över olika fält och har alltså kommit att behandlas inom olika departement.

Jag skulle för det första vilja nämna några ord om lagstiftningen. Därvidlag ligger nog saken till så, att redan nuvarande lagbestämmelser ger utrymme för en rad ingripanden, nyanserade och på olika sätt anpassade efter det klientel som begår bilstölden och andra typiska ungdomsbrott. Det finns åtgärder att tillgripa både i och utom anstalter allt efter den brottsliga ålder, personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Även om sålunda domstolar och andra myndigheter redan nu har stora lagliga möjligheter att ingripa, finns det ju alltid önskemål och förhoppningar om förbättring i lagstiftningen. Fröken Wetterström nämnde särskilt strafflagberedningens arbete. Jag kan upp-

Ungdomsbrottsligheten

lysa om att beredningen sedan en längre tid varit sysselsatt med en grundlig översyn av reaktionsformerna — som också berör ungdomsklientelet — och att beredningen inom en ganska snar framtid väntas avge sitt slutbetänkande. Likaså kommer barnavårdskommittén snart att ha slutfört sitt arbete på en ny barnavårdslag.

För det andra vill jag säga några ord om polisen. Det är ett känt faktum, att en av de mest väsentliga av de åtgärder, som samhället kan vidtaga för bekämpande av brottsligheten och då inte minst ungdomsbrottsligheten, är att se till att begångna brott snabbt upptäcks. Härför erfordras att polisen har tillräckliga personella resurser. Inom inrikesdepartementet pågår en utredning om effektivisering av polisväsendet, särskilt såvitt avser möjligheterna att uppdaga och utreda begångna brott. Därvid övervägs både organisatoriska och andra förbättringar med sikte bland annat på de problem som vi nu diskutera.

För det tredje skall jag beröra behovet av en omedelbar samhällsreaktion. Det är en allvarlig brist i det nuvarande systemet, att samhällets reaktion ofta inte följer tillräckligt snabbt på brottet. Detta gäller inte bara i fråga om ungdomen, utan det gäller i fråga om brottsligheten över huvud taget. Det är en betydande olägenhet, att rättsförfarandet tar så pass lång tid som det nu gör. Inom justitiedepartementet pågår en statistisk utredning för att klarlägga tidsintervallerna mellan olika slag av åtgärder av polis, åklagare och domstol. Den utredningen väntas bli färdig inom en nära framtid, och då får vi överväga, vilka åtgärder som kan vidtagas för att påskynda förfarandet.

På det speciella område, som vi just nu behandlar, alltså ungdomsbrottsligheten och framför allt bilstölderna, har emellertid olägenheterna av det alltför långsamma ingripandet kommit särskilt till synes. Det är ju här fråga om ung-

domar i sådan ålder, att häktning enligt rättegångsbalken inte bör förekomma. I de flesta fall blir därför de ungdomar, som har begått bilstöld, efter ett första förhör på polisen släppta och får i frihet avvakta resultatet av utredningen, vilken ofta tar lång tid. Detta gäller naturligtvis inte bara i fråga om bilstölderna, men dessa är ju typiska. Erfarenheten har visat, vilket i viss mån ligger i sakens natur, att den långt utdragna utredningstiden utgör en mycket kritisk period för den unge och att han därunder lätt frestas att begå nya brott. Det har redan, bland annat av riksåklagarämbetet, framlagts förslag i syfte att på ett mera effektivt sätt omhänderta den unge under utredningstiden. Det har också från en kommitté framlagts förslag, men för närvarande saknas tillräckliga anordningar för att ta hand om ungdomarna. Detta är egentligen ett problem i de största städerna. Det har sammanhang med barnavårdsnämndernas arbete, och det ankommer närmast på de stora städerna att se till, att barnavårdsnämnderna skall kunna få sådana resurser, att de fullgör sin skyldighet att snabbt ingripa och effektivt ta hand om den ungdom, som har begått brott eller eljest visat vanart. Inom socialdepartementet har redan vidtagits vissa åtgärder för att försöka få en effektivisering till stånd på detta viktiga område, och ytterligare åtgärder övervägs.

För det fjärde skulle jag vilja säga några ord om ett problem, som kanske närmast hör till nästa ärende, nämligen rattläsen, men eftersom frågan därom, som jag ser den, ingår som ett led i de åtgärder på bred front, som samhället bör vidta, kanhända jag med herr talmannens tillstånd må nämna något om den i detta sammanhang.

Erfarenheten har ju visat, att biltjuvar i allmänhet undviker att tillgripa bilar, som är försedda med rattläs eller annan tillförlitlig låsanordning. Sådana kan också av en tekniskt kunnig

Ungdomsbrottsligheten

pojke forceras, men det tar mångdubbelt längre tid än att få upp ett vanligt billås, och risken för upptäckt är då mycket större. Det är naturligtvis riskabelt att stå en kvart och peta i en främmande bil, medan det vanliga låset av en fiffig pojke lär kunna tas upp på ett par sekunder. Man kan inte komma ifrån, att frågan om rattlås spelar en betydelsefull roll när det gäller att bestämma åtgärder emot just detta slag av brottslighet.

Nu har det sagts, att det skulle föreligga något principiellt hinder mot att föreskriva rattlås på bilar. Jag har svårt att följa detta resonemang. Bilens utrustning är ju bestämd i författningarna i första hand med hänsyn till trafiksäkerheten. Det är riktigt, men man kan ju hävda, att dessa biltjuvar, som forcerar låsen och sedan far hastigt fram, utgör en fara för trafiksäkerheten, och att man kanske redan ur den synpunkten kan ha anledning att föreskriva rattlås. Jag kan inte heller se, att man behöver begränsa resonemanget till detta. Om samhället finner, att förekomsten av rattlås är en viktig omständighet för att hindra ett svårt samhällsont, kan jag inte förstå, att några principiella betänkligheter skall behöva lägga hinder i vägen. Därmed är inte sagt, att man också behöver med hot om straff se till, att rattlåsen blir används. Det har med rätta framhållits, att detta skulle kunna leda till stötande resultat. Det är inte heller nödvändigt, ty finns ett effektivt lås på en bil, blir det nog också i allmänhet använt. Det finns ju även möjligheter att vid bestämmandet av försäkringsvillkoren ta vederbörlig hänsyn till om bilen var ordentligt låst eller inte.

Jag har velat lämna de allmänna synpunkterna på denna fråga. Den är ännu inte slutbehandlad, men jag kan dock nämna för riksdagen, att det sedan rätt lång tid tillbaka pågår en undersökning härom i samråd mellan kommunikations- och justitiedepartementen under

medverkan av företrädare för olika bilistorganisationer.

Så kommer jag in på ett par åtgärder, som verkar på litet längre sikt och som utskottet också har tagit upp i sitt betänkande. Det gäller först kriminalstatistiken. Det är av stor betydelse för klarläggandet av brottslighetens beskaffenhet och orsaker — inte minst vad angår ungdomen — att det finns en utförlig och riktigt uppbyggd kriminalstatistik. Den nuvarande statistiken behöver effektiviseras i olika hänseenden. Det finns också redan ett detaljerat förslag i den riktningen framlagt och remissbehandlat. Det står nu under övervägande hos regeringen.

Slutligen skulle jag vilja nämna något om vad som kanske på längre sikt kan spela den största rollen, nämligen frågan om en vetenskaplig undersökning. Det är ett känt faktum, att man både i vårt land och i utlandet i mycket stor utsträckning saknar en djupgående vetenskaplig bearbetning av denna fråga. Det är väl många som skrivit om ungdomsbrottslighet, men en på systematiskt studium grundad kännedom om brottsklientelet och om utfallet av olika behandlingsformer har vi ett mycket stort behov av. Detta gäller inte bara i fråga om ungdomsbrottsligheten utan om brottslighet över huvud taget. På grund härav tillkallade jag år 1954 några vetenskapliga experter med uppdrag att göra ett förslag till program för en omfattande och djupgående undersökning av kriminalvårdsklientelet med huvudsyfte att pröva det faktiska utfallet av olika behandlingsmetoder. De sakkunniga har förra året lagt fram ett sådant program, som avser först en kartläggande grundundersökning och sedan en därpå följande behandlingsundersökning. Det förslaget har varit föremål för remissbehandling och överväganden inom justitiedepartementet. Jag har just väntat på riksdagens ställningstagande i den här föreliggande frågan, innan jag lägger fram

Ungdomsbrottsligheten

ett slutligt förslag om en sådan vetenskaplig undersökning. Om riksdagen, såsom jag antar, bifaller detta förslag, är det min avsikt att låta denna stora undersökning i första hand avse ungdomsbrottsligheten. När undersökningen har skett och man alltså har fått en bred vetenskaplig grund att bygga på, både i fråga om det ungdomliga brottsklienteletets sammansättning och resultatet av olika behandlingsmetoder, så hoppas jag att vi skall ha ett bättre utgångsläge för att arbeta vidare i den viktiga samhällskampen mot ungdomsbrottsligheten.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! De utskottsutlåtanden som vi här har att ta ståndpunkt till berör otvivelaktigt allvarliga frågor. Det gäller ungdomen, och ungdomen är ju framtiden. Om vi inte kan fostra en till kropp och själ sund och frisk ungdom, då ter sig allt det som vi förmår åstadkomma i fråga om s. k. välfärdsanordningar och materiellt framåtskridande tämligen meningslöst.

Vid årets riksdag har väckts en hel serie motioner från olika politiska partier, där man tagit upp ungdomsfrågorna till behandling. Motionärerna har pekat på vissa företeelser bland vår tids ungdom, som ger anledning till oro, framför allt den slapphet och hållningslöshet som blir mer och mer allmän och som bl. a. tar sig uttryck i den ständigt stegrade ungdomsbrottsligheten. I de motioner, som behandlats av första lagutskottet, påyrkas direkta lagstiftningsåtgärder för att minska bilstölderna. Jag skall återkomma till den saken senare i egenskap av reservant, då det gäller detta första lagutskottets utlåtande.

I alla tider har väl de äldre klankat på ungdomen och tyckt att ungdomen blivit sämre än den var, då de äldre en gång själva var unga. Detta får väl därför anses vara en så att säga normal företeelse. Frågan är om det nu på nå-

got sätt blivit annorlunda än det var förr. För min del tror jag inte att ungdomen har blivit sämre; människonaturen är nog sig ungefär lik tiderna igenom. Men säkert är att det i dag är oändligt mycket svårare att vara ung än det varit någonsin tidigare. Det är synd om vår tids ungdom. Frestelserna har ökat och blivit mera raffinerade, samtidigt som försvarsmedlen mot frestelserna har minskats. Slappheten i uppfostran, både i hem och skola, som varit högsta visdom bland en del s. k. moderna uppfostrare, har inte alltid varit till nytta för ungdomen utan tvärtom. Barnen bibringas redan från början en felaktig föreställning om livet. Gamla beprövade ideal och normer har vrakats, utan att man har kunnat sätta något annat i stället. Hemmets och familjebandens upplösning är också en fruktansvärd olycka som många barn fått uppleva. Och för många är inte hemmet, om de nu har ett sådant, något riktigt hem. Ibland är det kanske endast en plats där föräldrarna sover. Gänget blir då lätt det enda fästet i tillvaron. Att en del ungdomar under sådana förhållanden spårar ur, är kanske inte så underligt. Det behövs inte någon utredning därom av s. k. experter, ty orsakerna ligger i öppen dag. Frågan gäller endast vad som skall kunna göras för att hejda den olyckliga utvecklingen.

Roten till det onda är givetvis framför allt den ständigt ökade tätortsbildningen. Kan vi inte hejda den, då tror jag att ungdomsfrågorna ur de synpunkter, som vi här diskuterar dem, är olösliga. Den enda utvägen är att föra en landsbygdsvänligare politik, så att människorna i största möjliga utsträckning kan bo kvar på landsbygden. Småbruket, som har varit och är vårt folks förnämsta kraftkälla, söker man få bort. Det verkar t. o. m. som om det vore ett av våra viktigaste samhällsproblem att rationalisera bort småbruket. Borde det inte vara tvärtom? Borde

Ungdomsbrottsligheten

vi inte i stället med alla till buds stående medel söka bevara småbruket, så att människorna kan bo kvar där och leva ett sunt liv? I längden kan inte ett folk bestå — det har erfarenheten visat — utan den sundhet och kraft som utgår från landsbygden.

Man brukar ibland med en viss överlägsenhet, för att inte säga förakt tala om oss bondeförbundare och säga att vi är klasspolitiker och inte tillräckligt ideella. Men det finns säkerligen för närvarande inte någon mer bärande idé inom svensk politik än den som bondeförbundet kämpar för, nämligen att bevara en sund och levande landsbygd.

I ungdomsbrottsligheten spelar bilstölderna en mycket framträdande roll, både direkt och indirekt. Man brukar ibland tala om världsattraktioner i sådana här sammanhang. Vad gäller bilstölderna kan vårt land verkligen göra anspråk på att bli betraktat som en världsattraktion. Vi innehar tätplatsen i fråga om bilstöld i hela världen. I den tillgängliga statistiken ligger vi skyhögt över våra grannländer; till och med Amerika lär vi ha distanserat flera gånger om. Att så är förhållandet, måste givetvis bero på att vi här i landet begår något speciellt fel från samhälllets sida. Någon annan godtagbar förklaring går ej att uppbringa. Reaktionen från samhällets sida mot biltjuvarna — i den mån det över huvud taget blir någon reaktion — sker nog inte tillräckligt snabbt och effektivt. Det finns ju många som anser, att det daltas litet för mycket med de s. k. missanpassade, och det är kanske så. Ingen vill väl ha tillbaka gångna tiders hårda och summariska bestraffningsmetoder, men det kan ju hända att vi nu gått till överdrift åt motsatt håll. Sanningen ligger kanske någonstans mellan spöstraffet och Røxtuna, om jag skall uttrycka mig symboliskt.

I de motioner som behandlats av första lagutskottet har yrkats obligatoriskt

s. k. stöldskydd på bilarna. Motionärerna anser, att man därigenom skall kunna minska bilstölderna. Inom utskottet har vi inte kunnat enas vid behandlingen av motionerna. Vi är eniga så till vida att vi alla anser, att bilägarna bör skaffa sig tillförlitligast möjliga låsanordningar till sina fordon, framför allt då här i Stockholm, där de flesta bilstölderna förekommer. Men vi som reserverat oss vill inte vara med om att gå lagstiftningsvägen, vilket däremot majoriteten anser sig kunna.

Vi reserverar oss därvidlag vara i mycket gott sällskap. Frågan har ju varit uppe förut och har då remitterats åt olika håll. De instanser som yttrat sig har så gott som samtliga avstyrkt förslaget. Den Mossbergska trafiksäkerhetsutredningen har klart avstyrkt, och den utredningen bör väl vara den mest sakkunniga i detta fall. Jag förutsätter att kammarens ärade ledamöter har läst utskottsutlåtandet, men jag tillåter mig i alla fall att citera en del av trafiksäkerhetsutredningens yttrande, som finns intaget i utskottsutlåtandet. Utredningen skriver bland annat följande: »Skulle rattlåset föreskrivas som obligatorisk utrustning på bil, innebure detta, att samhället förklarat sig oförmöget att på detta område tillförsäkra medborgarna det skydd, vars upprätthållande är en av dess primära funktioner. Åtgärden skulle därför på sätt och vis få karaktären av en kapitulation inför en hastigt växande brottsfrekvens.»

Trafiksäkerhetsutredningen skriver vidare: »Ett straffsanktionerat stadgande om rattlås måste — för att bli effektivt — förbindas med skyldighet för föraren att tillsluta låsanordningen, så snart han lämnar fordonet. Ett sådant stadgande skulle i praktiken komma att leda till orimliga och för den enskilde medborgarens rättskänsla stötande konsekvenser. En fullt laglydig och omdömesgill och ur trafiksäkerhetssynpunkt oförvittlig medborgare, som till-

Ungdomsbrottsligheten

fälligtvis råkat glömma att sätta låset i funktion och därefter blir frånstulen sin bil, skulle alltså utöver det besvär och det obehag, som biltjuven åsamkat honom, även komma att bli bestraffad för det han glömt att tillsluta rattlåset. Och detta samtidigt som biltjuven kanske går fri från ansvar, antingen därför att han icke kunde anträffas eller därför att åtalet eftergäves mot honom. Dylika situationer komma sannolikt aldrig att vinna förståelse i det allmänna rättsmedvetandet.» Så långt trafik-säkerhetsutredningen.

Nu har emellertid utskottsmajoriteten ansett, att skyldigheten att utrusta bilen med stöldskydd skall vara straffsanktionerad men inte skyldigheten att använda detsamma. Jag har litet svårt att förstå, hur en sådan anordning skulle komma att verka. Huvudsaken är givetvis, att låset användes. Om det därför skulle straffsanktioneras även att glömma låsa sin bil, måste detta, som trafiksäkerhetsutredningen säger, bli i hög grad stötande för rättskänslan. Man kan ändå inte driva resonemanget därhän, att det är bilägaren som är boven i dramat, om en bil blir stulen. Mycket kan vinnas, om bilägarna, jag skulle kunna säga främst bilägarna i Stockholm, litet bättre tog vara på sina bilar och använde de låsanordningar som finns och i den mån det behövs skaffar sig bättre. För att komma till rätta med detta problem får man, tror jag, söka sig fram på andra vägar än obligatoriskt stöldskydd. Det har ju framkommit en hel del uppslag här, som nog är värda att pröva.

Vi reserverar oss därför inte ansett oss kunna vara med om detta obligatoriska införande av rattlåset. Därför kommer jag, herr talman, att när det blir aktuellt yrka bifall till reservationen i första lagutskottet.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Johansson* i Mysinge.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! När utskottet här säger, att det inte finns några principiella betänkligheter mot en lösning av frågan lagstiftningsvägen, är det skäl att spörja vad utskottet menar med detta. Utskottet anser helt enkelt, att rattlåset kan tänkas klassificeras som en nödvändig utrustningsdetalj i stil med bromsar, signalanordningar eller lyktor, och detta utan att man behöver dra ut den juridiska logiken därhän, att man föreskriver att den som inte låser sin bil skall bli straffad. Obligatorisk utrustning med stöldskydd på varje ny bil är inte märkligare än att bilen skall ha signalanordning, bromsanordning och lyktor.

Vill man grunda åläggandet på någon redan vedertagen princip, bör det kanske erinras om att bilstölden måste hindras bland annat av samma skäl som bilar måste bromsas, nämligen för att avlägsna vanliga olycksrisker. Det kan vara skäl att bara låsa upp vad utskottet skriver om detta. Utskottet skriver helt enkelt: »Vidare kan tilläggas, att ett straffsanktionerat stadgande om skyldighet att utrusta bil med stöldskydd icke med nödvändighet behöver förbindas med en bestämmelse om straffsanktionerad skyldighet för föraren att alltid tillsluta denna låsanordning, om han lämnar fordonet.»

Jag vet inte vad auktoritet min gode vän herr Onsjö tillmäter landets justitieminister. Justitieministern har nyss här i kammaren klart sagt ifrån, att straffpåföljd för den som inte låser sin bil inte behöver stadgas. Jag antar att det uttalandet är riktigt. Så har också utskottet tänkt sig saken.

Herr ONSJÖ (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Borås säger, att om rattlåset görs obligatoriskt, är det i och för sig inte märkvärdigare än att utrusta bilen med bromsar, lyktor och signalhorn. Om

Ungdomsbrottsligheten

det emellertid skulle bli så att dessa anordningar måste finnas men inte skulle användas, så vore det ingen nytta med dem. Det är användningen som är det avgörande i detta fall. Att det finns lyktor på en bil är i och för sig bra, men det viktigaste är givetvis, att man tänder dem vid mörkrets inbrott. Därför menar jag att det är orimligt att tänka sig att rattlåset eller något annat stöldskydd skall kunna göras obligatoriskt, när man samtidigt inte gör användningen obligatorisk. Det kan man nämligen inte tänka sig. Görs användningen obligatorisk, blir det enligt min och många mening stötande för den allmänna rättskänslan om någon skall straffas för att han råkat glömma att låsa bilen. Bilägaren blir då straffad medan biltjuven kanske går fri.

Herr Gustafsson åberopade sedan justitieministern. Jag vill säga att jag har all respekt för justitieministern, men någon överdriven auktoritetstro har jag aldrig haft. Justitieministern hade en åsikt här, men man kan ju ha litet olika åsikter här i livet i många frågor.

Herr ÖSTLUND (h):

Herr talman! Vi har inom första lagutskottet varit eniga om att bilstölderna kommit att bli ett mycket stort problem för oss och att vårt land kommit att inta en särställning i detta hänseende i jämförelse med andra länder. Vi har också varit eniga om att stöldlåsen kan ha en viss betydelse, när det gäller att förhindra bilstölderna. Man kan dock inte säga att dessa lås kan bli någon patentmedicin mot dessa stöldar.

Nu säger utskottets majoritet, att den inte hyser några principiella betänkligheter emot att en lösning av frågan genom låsanordningar lagstiftningsvägen upptas till övervägande. Vi reserverar oss däremot, att vi hyser mycket allvarliga betänkligheter emot att beträda en sådan väg. Vi anser att en sådan åtgärd skulle komma att med-

föra mycket allvarliga juridiska konsekvenser, som kunde bli mycket besvärliga och stötande för den allmänna rättskänslan. Ett straffsanktionerat stadgande om rattlås måste — såsom också anförts av trafiksäkerhetsutredningen, vilken herr Onsjö refererade — för att bli effektivt, förbindas med skyldighet för föraren att tillsluta låsanordningen så snart han lämnar fordonet. Om bilägaren inte gör detta så har ju billåset ingen större verkan. Ett sådant stadgande kommer i praktiken att leda till orimliga och för den enskilde medborgarens rättskänsla högst stötande konsekvenser — vilket även anförts av trafiksäkerhetsutredningen.

Till detta kommer att man utan tvekan från en lagstiftning måste undanta utländska bilar som införs här i landet för att tillfälligt brukas. Blev svenska bilar regelmässigt försedda med rattlås samtidigt som ett sådant lås ej förekommer hos bilar med utländsk registreringsskylt kan man utgå ifrån att den som vill stjäla bilar i huvudsak komme att koncentrera sina angrepp på de utländska bilarna; dessa skulle därigenom utsättas för större risk att bli stulna. Vid en bilstöld förorsakas alltid ägaren både besvär och kostnader. En bilande utländsk turist, som i särskilt hög grad är beroende av sitt fordon, skulle försättas i ett mycket bekymmersamt läge om hans bil berövades honom. De avsevärda stöldrisker, som utländska bilar skulle komma att bli utsatta för, skulle enligt min mening menligt inverka på Sveriges anseende som turistland.

Jag kan, herr talman, inte finna annat än att de konsekvenser, som en lagstiftning på detta område för med sig, är av sådan natur, att man i stället bör gå fram på frivillighetens väg, något som medför den fördelen, att varje bilägare får sin uppmärksamhet riktad på problemet och blir i tillfälle att själv i samråd med andra bedöma den risk för tillgrepp som föreligger i hans fall

Ungdomsbrottsligheten

och på den ort där han företrädesvis använder sin bil.

Man måste nämligen komma ihåg att bilstölder hittills är ett ganska okänt begrepp på landsbygden. Genom en frivillig linje blir bilägaren på ett helt annat sätt än genom lagstiftning engagerad i kampen mot bilstöld, något som borde öka hans intresse för att förse bilen med sådana grejer som kan förhindra eller försvåra tillgrepp. Nu har man här från flera håll jämfört stöldlås med andra anordningar som finns på bilarna, t. ex. bromsar, lyktor o. s. v., som är föreskrivna i trafikförordningen. Jag kan inte finna att dessa stöldlås kan jämföras med de anordningar man måste använda vid utförandet av körningen. När man kör bil måste det ju finnas bromsar; det är föreskrivet att det skall finnas en god styranordning, det skall finnas en effektiv bromsanordning, det skall finnas lyktor o. s. v. Om dessa anordningar inte finns kan vederbörande emellertid bli åtalad. Om de anordningar som är föreskrivna inte används på det sätt som gör trafiksäkerheten så god som möjligt, så kan vederbörande bilist också bli åtalad. Detsamma skulle väl även kunna antagas bli förhållandet om en bilförare eller en bilägare t. ex. lämnar sin bil och glömmar att ansluta låset. Om det då kommer en yngling och tar bilen och kanske ställer till en hel del tråkigheter, kanske gör skada på annans egendom etc., så kan man väl fråga sig, om inte den som har glömt att låsa bilen genom denna försummelse också blir i viss mån ansvarig för den skada som »billånaren», som det heter, har åstadkommit.

Nu vet jag inte om man kan se saken på detta sätt, men för en icke juridiskt kunnig person förefaller det icke möta något hinder att anlägga detta betraktelsesätt. När jag kör bil är jag skyldig att använda bromsanordningarna. Om jag inte anlägger handbromsen när jag stannar bilen och bilen sedan kom-

mer i rullning, antingen av sig själv eller på grund av att en okynnig pojke har rullat i väg bilen, kan jag självfallet bli skadeståndskyldig för att jag inte dragit till handbromsen när jag lämnade bilen. På samma sätt skulle man också kunna ådraga sig ansvar genom glömska att låsa bilen.

Herr talman! Jag vill med detta ha sagt, att även om man är enig med utskottets majoritet om att stöldlåsen kan ha en viss betydelse och att de bör anbringas i så stor utsträckning som möjligt på frivillig väg, så kan man dock icke förena sig med utskottsmajoritetens uttalande att den icke hyser några betänkligheter mot att dessa stöldlås anbringas lagstiftningsvägen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som fogats vid första lagutskottets utlåtande nr 30 av herr Lindblom m. fl.

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! De motioner som har remitterats till beredningsutskottet har samtliga inneburit krav på utredningar beträffande ungdomsvården och ungdomsbrottsligheten. Det är kanske inte så mycket att förundra sig över att denna fråga har väckt så stor uppmärksamhet, då samtliga partier är företrädade bland motionärerna.

Om man studerar den statistik som är tillgänglig finner man, att denna visar en ökning av antalet ungdomsbrott under de senare åren. Samtidigt har emellertid ungdomskullarna ökat avsevärt, och någon ökning i relationen mellan antalet brott och antalet ungdomar har icke kunnat påvisas statistiskt.

Enligt utskottets mening är utvecklingen likväl icke tillfredsställande. Ungdomsbrottsligheten har en i och för sig stor omfattning, och man bör vid målsättningen för samhällets strävan i kampen mot brottsligheten icke stanna vid att den skall hållas inom nuvarande gränser eller bringas ned exempelvis

Ungdomsbrottsligheten

till läget före andra världskriget. Målet bör enligt utskottets mening sättas än högre. Det är en viktig uppgift för det moderna samhället att ta vara på ungdomen på ett sätt som svarar mot framtogsutvecklingen på andra samhällsområden.

Utbredningen av ungdomsbrottsligheten bör i framtiden bli mindre än någonsin tidigare. Självfallet krävs det stora ansträngningar för att utvecklingen skall vändas i rätt riktning, och det problemkomplex som sammanhänger med brottslighetens uppkomst och möjligheterna till dess bekämpande spänner över ofantliga områden. I motionerna har också upptagits en lång rad spörsmål av växlande art. Utskottet har självfallet vid behandlingen av motionerna sett som sin uppgift bl. a. att undersöka det aktuella läget för dylika frågor. Det har därvid som väntat visat sig, att staten, kommunerna och enskilda organisationer driver en livlig verksamhet dels för att genom utredningar klarlägga orsakssammanhangen och utröna möjligheterna till positiva åtgärder, dels för att genom praktiskt arbete åstadkomma bättre förhållanden.

Det har synts utskottet att kriminalstatistik och kriminologisk forskning är av grundläggande betydelse när det gäller att få ett grepp om brottslighetens orsaker. Utskottet har därför med anknytning till ett ståndpunktstagande som utskottet gjorde redan vid föregående års riksdag uttalat sig för att kriminalstatistiken utvidgas och effektiviseras och att den kriminologiska forskningen erhåller förstärkta resurser.

Det har under debattens gång och även i motionerna pekats på att en hel del utredningar kan anses vara erforderliga. Med anledning av detta har utskottet införskaffat uppgifter beträffande utredningar som verkställts inom de områden som berörs i motionerna och om utredningar som pågår. Det har visat sig att inte mindre än sex utredningar har avslutats, som berör just

ungdomsbrottsligheten och därmed sammanhängande frågor. Under året kommer, såsom justitieministern nämnde för några ögonblick sedan, ett par betydelsefulla utredningar att avslutas. Barnavårdskommittén har meddelat, att den kommer att avsluta sin verksamhet i år och avge sitt betänkande, och även den stora strafflagberedningen kommer att under innevarande år avlämna ett stort och betydelsefullt betänkande med olika förslag och riktlinjer som ligger bl. a. inom detta område. Nu pågående utredningar som i större eller mindre grad berör ungdomsbrottsligheten och därmed sammanhängande frågor är inte mindre än 13 stycken utöver vad som har nämnts.

Beträffande kommunernas och de ideella organisationernas verksamhet på detta område kan sägas, att den verksamheten är mycket omfattande och betydelsefull. Jag ber i detta avseende att få hänvisa till beredningsutskottets betänkande, där det framför allt på s. 21—22 lämnas en redogörelse för denna verksamhet.

Ett par talare har tidigare sagt, att största vikt bör läggas vid den förebyggande verksamheten, och jag vill understryka att detta också är utskottets uppfattning. Genom denna kommer man ju åt roten till det onda. Den förebyggande verksamheten bör sättas in på ett så tidigt stadium som över huvud taget är möjligt för att man skall nå de yngre åldersgrupperna. Den förebyggande verksamheten måste emellertid, även om den utvidgas och drivs energiskt, få en begränsad effekt, och man måste därför ägna stor uppmärksamhet åt åtgärder med syfte att motverka brottslighetsåterfallen. Strafflagberedningen kommer som nämnts att inom kort lägga fram ett förslag som syftar till en bl. a. ur här ifrågavarande synpunkt effektivare kriminalvård. I samma syfte, nämligen att förebygga återfall, arbetar den tillsatta utredningen om eftervården m. m.

Ungdomsbrottsligheten

De motioner, som nu förelegat till behandling inom utskottet, företer sinsemellan olikheter i fråga om detaljer och i fråga om argumentering och yrkanden, men gemensamt för samtliga är att de går ut på förslag om tillsättande av utredningar i frågor av betydelse för åstadkommande av en bättre samhällsanpassning bland de unga och för motverkande av ungdomsbrottsligheten.

Det kan möjligen förtjäna framhållas att ingen av motionärerna synes ha förutsatt annat än att man i reformarbetet skall bygga vidare på den humana grund, som den moderna barnvården och kriminalvården vilar på. Icke heller i något remissyttrande har det egentligen framförts tankar på avsteg från dessa principer. Utskottet har självfallet varit ense med motionärerna om denna principiella inställning liksom i allt väsentligt beträffande de i motionerna framförda synpunkterna på detaljspörsmålen.

Vad beträffar sättet för åstadkommande av effektivare åtgärder i motionernas syften har emellertid utskottet icke velat helt ansluta sig till motionärernas förslag. Vi har i vårt resonemang beträffande bästa sättet att nå resultat kommit till den uppfattningen, att en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om nya utredningar icke kan anses vara erforderlig. Vi har tvärtom ansett, att om vi skulle gå den väg som motionärerna har rekommenderat i sina yrkanden, detta skulle kunna innebära en fördröjning av framläggandet av förslag. Jag nämnde nyss att olika utredningsorgan redan sysslar med de frågor som berörs i motionerna. I beredningsutskottet syftade vi därför närmast till att man mellan de departement, som har fått utredningsförslag eller som inom den närmaste tiden kommer att få sig förelagda utredningsförslag, samordnar dessa förslag, som redan är eller inom de närmaste månaderna blir utarbetade. Vi tror att det skall vara möjligt att nå snabbare resultat genom att de berörda

departementen samordnar verksamheten på det sätt som vi har föreslagit i vårt betänkande.

Herr Gustafsson i Borås ställde till mig en fråga, vad utskottet syftar till när utskottet talar om att dessa ärenden inom de berörda departementen skulle kunna handläggas medelst tillkallande av experter och lekmän. Vad vi syftar till är att man inom departementen skulle kunna ha möjligheter att tillkalla exempelvis någon sociolog, någon psykolog, någon jurist och någon lekman på området, vilken är särskilt intresserad för ungdomsverksamheten, för att dessa personer skulle kunna detaljgranska förslag som föreligger och sedan inkomma till regeringen med sina yttranden och förslag. Man når på det sättet, menar utskottet, ett snabbare resultat än genom att man nu tillsätter nya utredningar.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag har anmält mig att framlägga majoritetens synpunkter gentemot den reservation som fogats vid första lagutskottets utlåtande nr 30. Efter de anföranden som har hållits av chefen för justitiedepartementet och av herr Gustafsson i Borås kan jag fatta mig mycket kort.

Jag vill här framhålla att det ju är gott och väl att säga, att det tillkommer samhället att skydda medborgarna till deras egendom och att den enskilde inte genom rättsliga sanktioner bör åläggas att värja sig mot att bli bestulen, men att vi väl här i vårt land beträffande bilstölder står i ett läge där man gott kan säga att de vägar, som samhället hittills har beträtt, inte har räckt till. Det må nu ha den ena eller andra orsaken, men man kan tydligen inte bekämpa bilstölderna effektivt med de traditionella medlen.

I och för sig är det inte heller allde-

Ungdomsbrottsligheten

les undantagslöst att man inte skulle kunna ålägga den enskilde vissa rättsliga sanktioner, som hindrar honom att bli bestulen. Det finns exempel på sådant, och det är just sådana fall där det föreligger någon risk för skada på annan eller på samhället självt. Utskottet har i sin skrivning nämnt några sådana exempel. Man är sålunda skyldig att ha lås av viss angiven beskaffenhet om explosiva varor, om gifter och om vapen. Varför är man skyldig att ha detta? Jo, uppenbarligen därför att det medför en mycket stor risk om dessa vapen, explosiva varor eller gifter kommer i händerna på obehöriga personer. Detsamma är fallet med en bil, särskilt en stor och flott bil. Den är visserligen en nyttig sak i och för sig, men den innebär också en mycket stor risk för samhället och människorna, ifall den kommer i obehöriga händer. Det har ju visat sig att de som stjälar bilar i regel är unga människor, som saknar körkort och körskicklighet och som dessutom ofta befinner sig i en sådan situation — jagade av polisen o. s. v. — som gör att de kör med oförsvarligt stor hastighet. Att köra med stor hastighet kan vara besvärligt redan för en skicklig förare, men vad skall det då inte vara för en ungdom som inte har lärt sig att köra bil och som dessutom befinner sig i affekt? Det är under sådana förhållanden, anser utskottsmajoriteten, icke någonting särskilt märkvärdigt att samhället här tillgriper den åtgärden att en bil, som införes här i landet för att bli registrerad, skall vara försedd med stöldskydd.

Nu är en del av dem som uppträtt här, herrar Onsjö och Östlund och fröken Wetterström, tydligen mycket sorgsna över att man inte vill stadga straff för den som inte sluter till låsanordningen. Det skall man nu inte vara. Enligt utskottsmajoritetens åsikt är det ett tillräckligt incitament för ägaren och föraren av en bil om det finns en sådan låsanordning på bilen,

då denna anordning dessutom kostar litet pengar och är avsedd för visst ändamål. Då är det ganska klart att man i de fall då det verkligen behövs också slår till låsanordningen. En annan sak är om man kilar ur bilen för att uträtta ett ärende och hela tiden har den under uppsikt. Det är det som skulle göra det så orimligt att straffa. För övrigt är det en gammal god regel man har, att man aldrig tillgriper större tvång är vad som är nödvändigt.

Jag kan inskränka mig till detta, herr talman, och jag yrkar bifall till första lagutskottets utlåtande.

Herr ONSJÖ (bf) kort genmäle:

Herr talman! När herr Rylander säger att bilstölderna har en sådan väldig omfattning här i landet att vi måste göra någonting, så kan det kanske vara anledning att erinra om att det inte någonstans i världen lär finnas någon obligatorisk föreskrift om dylikt rattläs. Det visar ju om något att det inte är detta som är orsaken till att bilstölderna har sådan oerhörd omfattning här i landet. Om man sedan jämför med gift och sprängämnen, tycker jag nästan att man hamnar i det orimliga.

Sedan vill jag i detta sammanhang säga, att majoriteten givetvis har gjort det litet smakligare genom att säga att låset inte behöver vara låst, det skall bara finnas. Men det vore väl lika orimligt som att tänka sig att det skall finnas en broms på bilen men att man inte har skyldighet att använda den i den situation där den behövs.

Man får även tänka på effekten av denna anordning. Man tänker sig att den bara skall apteras på nya bilar, alltså inte på gamla bilar. Då dröjer det väl åtminstone tio år innan denna bestämmelse får effekt, alldenstund det alltid finns tillräckligt många gamla bilar att stjäla. Dessutom kan vi inte lagstifta för utlänningarna. När de kommer hit med sina bilar utan rattläs, så kommer givetvis tjuvarna att ge sig på

Ungdomsbrottsligheten

dem. Jag är av den bestämda uppfattningen, att om vi skall komma till rätta med detta måste vi gå på andra vägar.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att man måste beträda en väg som tar en viss tid. Det skulle nämligen innebära ganska stora ingrepp, om man skulle sätta dylika rattlås eller liknande anordningar även på gamla bilar.

Vad nu denna jämförelse med bromsar beträffar, så kan man säga att inte heller en broms skall användas när den inte behövs. Det är likadant med rattlåset: när det inte behövs skall man inte behöva använda det.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Herr Östlund anförde nyss att obligatoriskt rattlås möjligen skulle kunna bidra till att minska Sveriges anseende i utlandet genom att utländska turister här kommer i svårigheter. Det är kanske redan nu vissa risker för att Sveriges anseende kan komma i fara genom den osäkerhet som också nu är för handen när vi får utländska gäster. Frågan är vilket som är värst. Jag tror mig veta att det inträffar så pass mycket tråkigheter med utländska bilar på besök här, att man snarare skulle önska att vi hade allmänt genomfört obligatoriskt rattlås.

Jag kom i det sammanhanget att erinra mig en erfarenhet jag gjorde i Prag 1945. Jag hade att för svenska hjälporganisationers räkning underhandla med det tjeckoslovakiska hälsovårdsministeriet, och när statssekreteraren där fick höra att jag var svensk sade han: »Å, Ni är från Sverige, landet där man inte stjälar.» Jag tänkte först svälja komplimangen med tystnad, men så sade han i nästa andedrag: »Jag är så intresserad av Sverige att jag har förberett en semesterresa dit nästa år.» Då fann jag för gott att dämpa hans hänförelse något beträffande Sverige som det land där man inte stjälar, och jag

framhöll att han borde vara försiktig även här. Jag tror alltså att det är tillbörligt. Beträffande denna fråga står jag som motionär jämte herr Nihlfors, och jag utgår ifrån att min medmotionär här kommer att tala i frågan. Jag tänker därför fatta mig mycket kort om den saken, så mycket mer som jag tänkte säga några ord om den andra delen av frågekomplexet.

Den skrivning, som utskottet har gjort, är så pass positiv, att även vi som i motionerna hade gått ett steg längre kan anse oss tillfredsställda, inte minst med tanke på de sista orden i utskottsutlåtandet om att man, därest inte alla dessa frivilliga och personliga överläggningar med bilfabrikanter och försäkringsbolag och en allmän propaganda visar sig bära frukt, inte hesiterar inför lagstiftningsåtgärder. Efter herr Rylanders anförande här tror jag inte heller att någon behöver hysa betänkligheter beträffande rättsgrunden för en sådan åtgärd.

Sedan nödgas jag, herr talman, besvära kammaren ännu några ögonblick med det större problem, i vilket bilstöldskriminaliteten ingår som en del. Eftersom folkrepresentationen ändå ganska känsligt inregistrerar den oro och de stämningar, som rör sig ute i vårt folk, måste väl alla dessa motionsframstötter vid årets riksdag beträffande ungdomsbrottsligheten anses som ett tecken på att problemet håller på att bli akut. Man har bl. a. pekat på det hastigt ökade antalet bilstölder som ett verkligt oroande symptom, likaså tendensen till sexuell löslighet och hållningslöshet och ungdomsfylleriet m. m. Det finns också andra uttryck för ungdomens rotlöshet och missanpassning, som aktualiserar frågan om ungdomsbrottslighetens orsaker och botemedel. Jag nämner båda avsiktligt i den ordningsföljden, ty det är väl uppenbart för oss alla, att man har lättare att finna botemedlen, om man något så när känner orsakerna.

Ungdomsbrottsligheten

I den folkpartimotion, som i andra kammaren undertecknats av herr von Friesen m. fl., begäres en utredning som främst skulle ta sikte på orsakerna. Vi har ansett det vara av ett alldeles speciellt intresse att genom en djupgående, metodiskt genomförd undersökning komma åt några av de bakomliggande orsaksfaktorerna, något av den hemlighetsfulla värld av motiv och impulser, föreställningar och värdenormer, som utlöser handlingsmekanismen hos dessa ungdomar, som i dag gör samhället bekymmer.

Vad betyder exempelvis filmens inflytande? Från vilket slags litteratur hämtar dessa ungdomar sina idoler och ideal? Hurudan är den anda, som präglar deras hem- och uppväxtmiljö? Hur många av dem har under någon längre period påverkats av den kristna sön-dagsskolan eller av ungdomsarbetet i de kristna samfundet och hur många har helt och hållet stått utanför sådan påverkan? Det är intressanta frågeställningar. Vidare: Kan det tänkas, att den rätt starka beskärningen av kristendomsundervisningen i skolorna har medverkat till att utarma ungdomens moralbegrepp och gjort dagens ungdomsgeneration sämre skickad att möta de moraliska påfrestningarna än tidigare generationer? Hur många kommer från klart sekulariserade hem, och har detta betytt någon skillnad i utgångsläget?

En del av svaren på dessa frågor antyds i utskottsutlåtandet. Man bör vara särskilt tacksam för detta aktstycke och för ett flertal av remissyttrandena. De angriper såvitt jag kan förstå väsentliga delar av problemet. I vår motion antydes emellertid en djupdimension på problemet, som utskottet till viss del går förbi. Det talas i motionen om: »brottens samband exempelvis med de folkliga värdeföreställningarna, med intensiteten av den religiöst eller etiskt underbyggda moralen, med folkbild-

ningens höjd och med fritidssysselsättningsarnas utformning».

Utskottet har avböjt en utredning av detta vidare problem. Man menar visserligen att justitiedepartementet skall göra en översyn, men endast av det hittills föreliggande materialet från tidigare utredningar. Olyckan är att de i och för sig förtjänstfulla materialsamlingar vi hittills har, i regel förbigår denna ideologiska strukturförändring i vårt folk och dess säkerligen utomordentligt stora andel i den nu aktuella situationen. Av justitieministerns ord nyss tycks emellertid framgå att han inte skulle ha haft något emot detta uppdrag om en större utredning. Det är därför tänkbart att den utredning han nu signalerar kan ta befattning med ett större antal frågeställningar än dem som utskottet här har redovisat.

Jag vill, herr talman, understryka, hur nödvändigt det är att vi får veta mer om detta. På andra områden är vi angelägna att utreda orsakssammanhangen, när det är något som mankerar, och det med all rätt.

Om det gäller skördeskador av hittills okända anledningar så undersöker vi saken. Ännu mer är detta fallet om vi spårar bristsjukdomar hos djur eller människor, fortfarande med all rätt. Men så snart det gäller människans andliga livsbetingelser blir vi så underligt svävande och undanglidande, som om själens behov rent av vore något som man borde skämmas för.

Personligen är jag övertygad om att sjukdomstecknen i vår ungdomsvärld, och för resten inte bara i den, hör samman med den pågående sekulariseringsprocessen. För egen del har jag alltså inte något direkt behov av en undersökning, men jag skulle å andra sidan gärna se att min uppfattning sakligt prövades. Jag vet att det skulle betyda mycket för många. Ja, gör det egentligen det? säger någon. Ponera att en undersökning skulle ge belägg för ett samband mellan låt mig säga ungdoms-

Ungdomsbrottsligheten

brottslighet och avkristning, vad skulle staten kunna göra åt den saken? Vi kan väl inte sitta här och framkalla den andliga och moraliska väckelse som vårt folk behöver! Nej, men var säker på att vi kan medverka till det. Bara det förhållandet, ärade kammarledamöter, att Sveriges riksdag mitt i sin brådaste brådskas tar sig tid att allvarligt och ingående dryfta de moraliska frågeställningarna, såsom skett här i dag, kommer att väcka många till eftertanke och framkalla mycken tacksamhet. Folk frågar nämligen i större utsträckning än vi ofta anar efter den lagstiftande församlingens syn även på våra moralproblem. Många skulle känna sig tryggare, om de visste att regering och riksdag frågar också efter vårt folks själ, inte bara efter kropparnas välfärd, hur betydelsefull och välsignad den gärningen än är. Vi har anledning vara stolta över våra åtgärder i det stycket, men ingen av oss kan väl vara blind för att materialismen håller på att få en alldeles för stor dominans hos vårt folk.

Vart vill vi nu komma med detta resonemang, och vad vill vi med en eventuell utredning? Gör vi det bara för att få tillfälle att lamentera över tidens ondska? Nej, jag tror faktiskt att det finns en väg ut och att vi kan bidra mycket till en lösning med samfälliga ansträngningar över alla partigränser. Och början är att mera öppet, frimodigt och ödmjukt erkänna de andliga värdenas och de moraliska normernas nödvändighet och önskvärdhet. Det gäller själva grunden för vår människoföstran, vår ungdomsföstran.

Kommunismen, nazismen och fascismen gjorde anspråk på att skapa en ny människotyp. Demokratien har också ett människoideal. Den vill också skapa en ny människotyp, även om den ingalunda vill tvångsprägla sina medlemmar. Vi avskyr tvånget, inte minst i livsåskådningsfrågor. Demokratiens livsluft heter frihet. Men jag tror att vi med

större frimodighet måste klargöra för vårt folk, att också friheten har sina lagar och att man inte ostraffat kränker de lagarna.

Jag sammanträffade under pingsten med en av de anställda vid en av våra ungdomsvårdsanstalter. Han konstaterade att det allt uppslukande intresset bland hans ungdomar gällde sexuallivet, och han menade också att en väsentlig anledning till detta nästan monomana intresse för sexualfunktionerna var, som han uttryckte det, den pornografiska eller översexualiserade tidskriftsfloran. I rätt allvarliga ord anklagade han för resten oss riksdagsmän för att vi utan att mera bestämt reagera mot eländet låter ungdomen utsättas för en metodisk och effektiv förgiftning på den vägen. Jag hänvisade som vanligt till tryckfriheten men måste naturligtvis samtidigt medge att de penninghungriga giftormarna i vår tidskriftspress redan fått alltför stor frihet.

En annan anklagelse läser jag i det sista numret av Riksförbundet Sveriges polismäns organ »Polisnytt». Den anklagelsen ligger delvis på ett annat plan. Det heter där: »Pedagoger, psykologer och läkare diskuterar tillsammans med ungdomsrepresentanter den uppväxande generationens livsfrågor. Ansvariga statliga och kommunala myndigheter arbetar på att lösa ungdomskriminaliteten. Under årens lopp har man haft tillfälle att lyssna till denna samlade expertis, som med jämna mellanrum diskuterar olika metoder och åtgärder men som aldrig synes vara enig om tillvägagångssättet. Under tiden växer ungdomskullarna och ökar brottsligheten. Är det inte hög tid att man på högsta ort gör något åt ungdomseländet?»

Vi är naturligtvis medvetna om att den laglöshet, som vi talar om i dag, icke är kännetecknande för den svenska ungdomen i stort. Jag skulle knappast behöva understryka det ännu en gång efter vad som sagts i tidigare inlägg.

Ungdomsbrottsligheten

Under många år stod jag själv som aktiv ungdomsledare, bland annat som ordförande i ett ungdomsråd, som avslöt all organiserad ungdom i den staden, och jag fick under denna tid snarare det intrycket, att ungdomen inte bara var bättre än sitt rykte utan också många gånger bättre än man kunde ha rätt att vänta, när man såg vilka dåliga föredömen många av dessa ungdomar hade i den äldre generationen.

Sigrid Undset blev en gång tillfrågad, vad hon ansåg om den moderna ungdomen, och man väntade sig naturligtvis någon utgjutelse om ungdomens dålighet. Hon svarade, att det mest kännetecknande, såvitt hon kunde förstå, för den moderna ungdomen var att den hade vanartiga föräldrar. Omdömet får naturligtvis icke generaliseras, men stundom är det sant. Föredömet är en av de starkaste idealbildande faktorerna, och när det brister ohjälpligt i föredömet i hem och samhälle kan man inte vänta sig bättre resultat än det vi har i dag. Jag tänker på att såvitt man nu kan beräkna finns det ca 175 000 svenska barn i hem, där fadern eller modern eller båda är alkoholskadade. Vi har också cirka 70 000 skilsmässobarn under skolåldern, alltså i de känsligaste åldrarna. Dr Gustaf Jonsson på Skå-Edeby anser, att av det klientel han får försöka ta hand om och göra folk av kommer 80 procent från söndrade hem. Det säger oss en hel del om bakgrunden till detta problem.

Vi saknar inte lagar. Det är väl i stället fara värt att vi har för många lagar. Men vi håller på att förlora känslan för lagarnas helgd, det är vår olycka. Lagstiftningen måste kunna appellera till medvetandet om oskrivna lagar och okränkbara normer, till svaret inför en makt som är högre än vi. Tio Guds bud ger en föreställning om arten av dessa normer.

En utredning i denna fråga skulle ha sitt givna värde, anser jag, även om den bara avslöjade en bristsituation; 6 — *Andra kammarens protokoll 1956. Nr 19*

ibland måste man ta den risken. Nu tror jag emellertid att vi kan komma längre. Resultatet av en sådan undersökning skulle ge oss större säkerhet och göra oss ännu mera angelägna att stödja allt gott verk i vår ungdomsverksamhet men också bekämpa alla nedbrytande krafter i vårt folkliv. Hemmen borde också aktiviseras i kampen om ungdomen. Jag hinner, herr talman, inte gå in på detta nu, men vi torde få återkomma till frågan i annat sammanhang. Jag har undrat, om vi inte skulle kunna lösa en del av ungdomsvårdsskolornas svårigheter genom att försöka låta barnavårdsnämnderna skaffa enskilda hem, som skulle kunna våga ta den stora risken att bli uppfostrare för en och en av de missanpassade ungdomarna. Jag hoppas jag inte blir missförstådd, om jag säger, att om vi kan ge dessa hem hälften av den årliga kostnaden för en elev vid ungdomsvårdsskolorna, skulle också det bidra till att vi finge flera hem, men klart är att kontrollen över hemmen skulle vara utomordentligt stark.

Det finns, herr talman, en passus i utskottets utlåtande som jag accepterar med tillfredsställelse, när det nu inte går att få ett fullständigare besked. Det är förslaget att justitiedepartementet i sin översyn av de här frågorna skall inhämta expertutlåtanden från olika håll och inte minst att lekmannasympunkterna skall bli företrädde. En verklig framgång för motionärerna är i alla fall utskottets förslag att riksdagen med anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t ger dessa sina synpunkter till känna. Jag har i det stycket inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Hammar* (fp), *Swedberg* (fp), *von Friesen* (fp) och *Nestrup* (fp).

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Jag kommer att tala kyligare än den talare, som nyss stod

Ungdomsbrottsligheten

i talarstolen, och försöka hålla mig till de fakta, som vi känner.

I en del av motionerna här krävs undersökning om brottsligheten. Nog har man redan undersökningar om ungdomsbrottsligheten i det oändliga, särskilt om orsakerna till brott, men vad man saknar är en undersökning om den aktuella ökningen, som ger besked om på vilka vägar man kan hindra människor att bli brottslingar och få dem, som redan råkat bli brottslingar, att ta sig samman och anpassa sig i samhället. Domstolsstatistiken säger ganska litet om hur det går med människor, mot vilka man ingripit på olika sätt. Inom justitiedepartementet har gjorts statistik över dem som hamnat i fängelse, d. v. s. över dem som blivit föremål för samhällets stora uppgifter. Den aktuella ökningen av fängelseklientelet från 1954 till 1955 var 1 000 personer, eller från 6 000 till 7 000 fångar. Ökningen fördelar sig ganska jämnt på de olika åldersgrupperna; ökningen av antalet till fängelse dömda utgör 890, medan straffångarnas antal ökat med bara 118. Inom gruppen straffångar är det den grova stöldbrottsligheten som ökat, medan andra brottstyper minskat. Denna ökning under rubriken grov stöld kan ju i någon mån bero på en hårdare bedömning från domstolarnas sida av dem, som man tidigare kallat billånare, och som nu straffats med frihetsstraff. Av de nyintagna fängelsefångarna 1955 kan nästan hela tusentalet hänföras till bilbrottslingar. *Bilen dominerar brottet*. Bilbrottsligheten hänför sig till alla åldrar, således inte bara till ungdomsåldrar. Medan tre fjärdedelar av ökningen av de nyintagna på fängelseanstalterna kommer på rattfylleriets konto, är ca en fjärdedel billånare, och dessa hänför sig huvudsakligen till det yngre klientelet. Ökningen i antalet intagna kan naturligtvis till viss del bero på längre strafftider än tidigare. Den förlängda strafftiden gäller emellertid bara straffångarna, den mindre delen, medan

fängelsefångarna i allmänhet har relativt korta straff, på en eller två månader. Ökningen skulle också kunna bero på att antalet recidiv blivit större, att sålunda flera återfallit i brott, men det är tvärtom så, att återfallen har minskat. Den aktuella ökningen kommer faktiskt helt på de nyintagna.

Strafflagberedningen har gjort en undersökning av behandlingsresultaten beträffande unga lagbrytare, som kom i delo med rättvisan första gången 1949. Det är en vanlig fördom, att hårdare straff ger bättre resultat. Det påståendet återfinnes även i de avgivna motionerna, där man dock inte direkt kräver strängare straff men antyder att det daltas med brottslingarna och att det råder slapphet vid behandlingen av dem. Den nu konstaterade ökningen av brottsligheten har motionärerna velat hänföra till just detta dalt och denna slapphet. Strafflagberedningens undersökning rörande förstagångsbrottslingar 1949 visar, att av 2 200 dömda ungdomar 1 200 fick åtalseftergift, 600 villkorlig dom och endast 70 dömdes att intagas på anstalt. Det daltades sålunda med nästan allihop. Och vad innebar åtalseftergift för dessa unga brottslingar? Av de 1 200 som fick åtalseftergift fick 600, alltså hälften, *bara varning utan åtgärd*. Det blev kanske föräldrar, som fick ta hand om dem och se efter dem bättre, men någon direkt åtgärd från samhällets sida vidtogs icke. En tredjedel, alltså 400, fick *övervakning*, och ett par procent skickades till *ungdomsvårdsskolor*. Av de 600 villkorligt dömda förstagångsbrottslingarna 1949 fick de flesta övervakning, och endast 20 brottslingar hamnade på ungdomsvårdsskola.

Vad blev resultatet av denna milda behandling? Jo, 82 procent av dem som fick varning utan övervakning återföll ej i brott på fem år. Där kom samhället lätt undan! Man blir därför förvånad, när det så framt påstås i en av motionerna, att åtalseftergift och villkorlig

Ungdomsbrottsligheten

dom har använts i för stor utsträckning. Herr Gustafsson i Borås sade också, att man har slösat med åtalseftergifter. Jag frågar: Vem skulle på förhand kunna peka ut de 18 procent, som inte motsvarat det förtroende man gav, när de fick varning utan övervakning? Finns det någon med detta övermänskliga förstånd, som skulle kunna säga att den och den bör inte få åtalseftergift på så milda villkor. Skulle man hellre ta risken att ge en del av de 82 procent unga brottslingar, som skötte sig, en hårdare behandling, kanske rent av sätta in dem på anstalt? Hur går det för dem som hamnar på anstalt? Ja, det är inte uppmuntrande — långt ifrån lika uppmuntrande som resultatet av den »slappa» behandlingen.

Utskottet har, inom parentes sagt, tagit föredömligt kallt på ett påstående, som kommer igen i de flesta motionerna, nämligen att storstadsfamiljerna är urusla, och att de är den egentliga orsaken till ungdomsbrottsligheten. Jag vill uppehålla mej ett tag vid denna sak. Det ligger inte så litet av fariseism i de påståenden — som kommer igen i motionerna — att »brottsligheten är ett storstadsfenomen», »huvudsakligen ett storstadsproblem», att »hemlivets upplösning befördrar brottslighet särskilt i storstäderna» etc. Strafflagberedningens undersökning av de 1949 dömda unga lagöverträdarna visar nämligen, att endast hälften av brottslingarna kom från städerna, trots att man där tack vare den starkare polisövervakningen löper mycket större risk att bli fast och trots den i städerna mycket större lockelsen till brott. Av nämnda undersökning framgår vidare, att en fjärdedel av förstagångsförbrytarna i de större städerna — Stockholm, Göteborg och Malmö — var födda i landsorten. Den totala ungdomsbrottsligheten är givetvis större i storstäderna, men detta beror mycket på att landsbygdens kriminella ungdom inte stannar kvar på landet utan flyttar in till städerna. Det är

därför riktigt att påstå, att landsbyggdens ungdom är medansvarig i den kriminalitet, som man lastar storstäderna för.

På landsbygden gör man sig helt enkelt av med sin kriminella ungdom. Det är inte lätt för sådana ungdomar, som redan är kriminellt belastade, att klara anpassningen i storstaden. Det är oerhört svårt även för s. k. prickfria inflyttade familjer att finna sig till rätta i storstadsförhållandena. Det ser vi inte minst i förorterna, där vi i stor utsträckning har inflyttad befolkning. Barnen har där svårt i skolan etc. Dessa svårigheter är som sagt stora redan för sådana familjer, som inte har någon klick på sig vid inflyttningen, och de blir givetvis oerhört mycket större för sådan ungdom, som redan har misslyckats en gång före inflyttningen till staden. Den ungdomen borde haft större möjligheter att klara sig på hemorten. Det nuvarande tillståndet blottar stora brister i samhälls- och familjelivet på de små orterna, eftersom man där inte kan hålla kvar sina missanpassade ungdomar. Familjerna i Stockholm kan inte göra sig fria sina misslyckade ungdomar. De får behålla dem, dra försorg om dem — i den mån de kan — och skämmas för dem.

Utskottet kommer i den annars försiktiga skrivningen också med en klyscha i sitt utlåtande om att en av orsakerna till att det går så dåligt för en del ungdomar är att husmödrarna i många familjer har förvärvsarbete. Detta är ett påstående, som det skulle vara mycket intressant att någon gång få belägg för, eftersom det så ofta framkastas — eller att få avliva som en ren fantasiprodukt, om så är.

Det daltas med den missanpassade ungdomen, sade herr Onsjö. Ja, låt oss se hur det går, om man inte daltar, och om vi i stället tillgriper strängare straff, dömer till anstaltsvistelse o. s. v. och i stället för åtalseftergift får »den fasta-

Ungdomsbrottsligheten

re handens ledning» under vistelse på fängervårdsanstalter?

Av de *ungdomar*, som under åren 1946—50 frigavs från fängelse, var 66 stycken *under 18 år*. 11 av dessa var rymmare från värnpliktstjänstgöring. Undantar vi emellertid dem, hade år 1955 *alla återfallit* utom tre. Men dessa tre var sannerligen inte några vita ark. Sedan de lämnat fängelset, hade en av dem dömts till böter för våldsbrott, och han misstänktes av polisen för en hel del andra brott. En annan, en zigenare, var det svårt att få veta någonting om. Den tredje, som så småningom fick denna »den hårda handens utomordentliga fostran», lyckades anpassa sig, därför att han inte togs in i fängelse förrän efter ett år, på grund av att domen överklagades i högsta domstolen och han då redan hade anpassat sig.

Av ungdomar mellan *18 och 21 år*, som tagits in på *ungdomsfängelse*, återföll 79 procent efter 5—6 år. En del domare menar, att om dessa inte fått ungdomsfängelse utan vanligt fängelse, skulle man ha lyckats bättre med dem. Med ett sådant uttalande kommer man emellertid ut på hal is, ty statistiken visar här, att ungdomar i åldern *18—21 år*, som dömdes till *vanligt fängelse*, återföll i lika hög grad, d. v. s. till 79 procent, efter en femårsperiod.

Siffrorna för den slutna vårdens och frihetsstraffens resultat beträffande särskilt de unga brottslingarna gör en närmast förtvivlad och utomordentligt ängslig för att tillgripa hårdare metoder. De 82 procent, som klarade sig med villkorlig dom eller åtalseftergift, på vilket endast varning följde utan något som helst samhällsingripande, ger en däremot en fast tro på den öppna vårdens möjligheter. Det värsta man kan tänka sig är en inblandning från samhällets sida i onödan. Den slutna anstalten och det hårda straffet är ett mycket klumpigt vapen mot brottslighet — det är som att försöka operera i hjärnan med en stor slaktarkniv. Vill-

rådigheten inför vad man skall göra med de ungdomar, som kommer på glid, får inte utmynna i att man klänger sig fast vid gamla föreställningar och talesätt, som låter moraliska och bra, nämligen att vi skall vara fasta och hålla efter ungdomen bättre — vi skall förlänga straffen. Motsatsen är snarare bevisad. Inte ens när man är förtvivlad, får man gripa till åtgärder av detta slag.

Detta är bara en kommentar till debatten om ungdomsbrottsligheten. Jag har till dem, som händelsevis av okunnighet talat för en fastare behandling av ungdomen, velat säga, att det saknas fakta för vad de instämt i. Det är riktigt att hålla sig till sanningen, även när man skall förmana ungdom från »de dåliga hemmen». Man vinner inte mycket genom att med darr på rösten tala om hur ungdomen skall uppfost-ras. Vi som själva är föräldrar ställer oss nog tveksamma och ängsliga, när det gäller att ge råd. Vi sitter alla i samma båt, och jag tror inte, att vare sig katekesläsning eller stränga metoder i hemmen är en absolut säker väg att få bra ungdom. Det händer nog, att det finns bra ungdom i rent ateistiska hem och att det finns riktigt bra barn till föräldrar, som utdömes som mycket dåliga föräldrar. Större anspråkslöshet och mera intresse för fakta skulle gagna denna fråga. Detta betyder inte ringare intresse för att verkligen göra vad man tror är rätt.

I detta yttrande, under vilket herr tal-mannen återtog ledningen av förhand-lingarna, instämde herr *Jonsson* i Strömsund (s).

Herr *GUSTAFSSON* i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag framhöll i mitt an-förande, att såväl åtalseftergiften som den villkorliga domen väl använda är ett utomordentligt instrument, som kan ge de allra bästa resultat. Jag har anled-nings att återigen påpeka detta. Min upp-fattning är emellertid, att man i en hel

Ungdomsbrottsligheten

del fall varit alldeles för generös, och jag vill fråga fru Eriksson i Stockholm, om hon verkligen kan påstå och med material från domstolar visa, att mitt påstående icke har reellt underlag. I så fall har jag fått alldeles felaktiga upplysningar från de håll, där jag sökt mina informationer.

Det är riktigt, att man ger unga mäniskor en chans, två chanser, ja, tre chanser, om så är, att visa, att felsteg och snedsprång som de gjort inte varit så ett med personligheten och karaktären att de måste märkas som avancerade brottslingar utan att de gärna vill bättra sig. Men om chanserna ges i alltför hög grad, blir såväl åtalseftergiften som den villkorliga domen ett högst vanskligt instrument.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Man kan säga att vad de 18 procenten beträffar misslyckades man med en enkel varning. Men hur skulle herr Gustafsson i Borås ha känt igen dessa 18 procent på förhand? Tänk om man i stället hade straffat en del av de 82 procent som bättrat sig utan anstalt! Vore detta inte mycket värre än att man felbedömt i andra riktningen? Låter man 18 procent slippa ett hårdare straff första gången, har man inte därmed förlorat möjligheten att senare utdöma dessa strängare straff, som man tror så mycket på. Men ger man dem, som det finns utsikt till att de ändå bättrar sig, ett hårt straff, har man därmed tagit på sig ett stort ansvar, ty då kanske man anstaltsmärker dem på ett sådant sätt, som senare inte kan plånas ut.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! I denna debatt har problemet om ungdomsbrottsligheten i dess helhet berörts i direkt anknytning till ett utskottsutlåtande, som endast avhandlar en detalj av spörsmålet om hur man skall söka komma till rätta med

denna brottslighet. Det är denna detalj, som jag finner anledning att något ytterligare kommentera. Jag syftar på frågan om obligatoriskt rattlås.

Jag fäste mig vid att fröken Wetterström sade sig inte kunna förstå, att man borde hejda bilstölder genom en lagstiftning om obligatoriskt rattlås. Hon uttryckte också, såvitt jag hörde rätt, en glad förhoppning om att reservationen skulle segra. Jag fick nästan den känslan, att en seger för reservationen skulle innebära att man var inne på tankegången: hellre fängelselås än rattlås! Det är kanske detta som ligger bakom reservanternas attityd — ehuru det inte klart säges ut — att inte vilja beträda en väg, som innebär att man tar bort en frestelse att stjäla. Man anser det all right att frestelsen skall finnas där men väntar och hoppas, att ett fängelsestraff skall drabba den som faller för frestelsen. Jag tror att det är en klar felsyn när man bedömer problemet på det sättet.

Jag tycker vi har en moralisk skyldighet, i det läge vari vi befinner oss med hänsyn till det stora antalet bilstölder, att ta en positiv ståndpunkt till en sådan fråga som den om obligatoriskt rattlås. Det har sagts, också från utskottets sida, att vi i första hand bör gå fram på den frivilliga vägen. Utskottets majoritet har dock ansett, att man inte principiellt kan ta avstånd från tanken på en lagstiftning på detta område som gör rattlåset obligatoriskt. Jag tycker inte att man skall, som reservanterna gör, alltför mycket fästa sig vid de remissinstanser, som gått emot tanken på en lagstiftning. Det finns all anledning att som utskottet har gjort också fästa sig vid de instanser som förordat en lagstiftning, om en sådan skulle behövas. Jag syftar på sådana sakkunniga myndigheter som kriminaltekniska anstalten och biltarifföreningen, som väl har en stor erfarenhet på detta område.

Nu invänder man naturligtvis, att de

Ungdomsbrottsligheten

stora motororganisationerna gått emot förslaget om obligatoriskt rattlås. Det är riktigt att de förordat den frivilliga linjen, och de stöder sig därvid bl. a. på trafiksäkerhetsutredningen. Den som följde pressdebatten omedelbart efter det att trafiksäkerhetsutredningen lagt fram sitt förslag i februari finner — i den mån man kan säga att en medborgaropinion kommer till uttryck i dagspressen — att det var mycket ofördelaktiga kommentarer från allmänheten som utredningen fick, särskilt när den principiellt sade sig icke kunna tänka sig en lagstiftning på området.

Jag tror att man här måste ta hänsyn till en bred opinion även bland de medborgare, som icke har bil men som är fullt på det klara med att trafiksäkerheten avsevärt försämrats genom den stora frekvensen av bilstölder. Biltjuvarnas lust att sätta fart på sitt tjuvgods utmed vägarna medför ju oerhörda risker för barn och även för vuxna som kommer i deras väg. Statistiken från Stockholm visar klart att bilstölder, där rattlås eller annat av polisen godkänt lås funnits inmonterat, icke har ägt rum under de tre senaste åren. Detta säger väl en hel del om effektiviteten av detta slag av skyddsanordning.

Under sådana förhållanden måste man fråga sig: Vill reservanterna inte att vi skall försöka hejda biltjuvarna i deras framfart? Vill man inte vara beredd att gå lagstiftningens väg för att få slut på ofoget? Det är klart att det finns många andra synpunkter som härvidlag spelar in, men jag tycker att vi inte skall avstå från att ta ställning till frågan om konkreta åtgärder, när det finns möjlighet till sådana. Hela debatten i denna fråga om ungdomsbrottsligheten ligger i mycket stor utsträckning på vad man skulle kunna kalla det moraliska planet. Beträffande just detta problem finns det möjlighet att vidta konkreta åtgärder.

Någon av reservanterna har pekat på att bilstölder i utlandet inte förekom-

mer i på långt när samma utsträckning som hos oss, men då har man kanske inte tänkt på att det förmodligen finns mycket flera billås inmonterade utomlands än här. Jag har fått i min hand en reklambroschyr som visar, att ett visst märke av billås sedan 20 år tillbaka har sålts över hela Europa i miljoner exemplar. Om man inte känner till frekvensen av billås i utlandet vet man inte heller i vad mån deras förekomst är avgörande för den mindre stöldfrekvensen där.

Naturligtvis kan man framhålla att utomlands finns ingen lagstiftning på området. Men eftersom vi kommit i ett läge, där vi måste konstatera, att vi kanske inte på frivillighetens väg kan få bilägarna att skaffa lås på sina vagnar, får vi väl inte tveka att gå lagstiftningens väg. Detta är emellertid, det vill jag understryka, en andra etapp i denna fråga.

Jag vill, herr talman, något beröra en annan sak, som inte tagits upp tidigare i debatten. I utlandet finns det rätt ofta parkeringsvakter. Man har sålunda ordnat med bevakning av de platser där bilarna parkeras, något som vi inte alls är vana vid. Skulle vi nu i stället gå in för en sådan utökning av polisbevakningen, så får vi också vara beredda att betala kalaset.

När reservanterna här talar om att man även måste bestraffa bilägarna, om de glömmer bort att använda rattlåset, sedan det eventuellt i lag blivit stadgat att man skall använda rattlås eller motsvarande anordningar, så är detta ingenting annat än ett försök till skräckpropaganda. Ett försök att hejda bilstölderna även med hjälp av lagstiftning kan näppeligen kritiseras — det finns nog ingen här i kammaren som kan bestrida det. Däremot kan man mycket väl kritisera den tanken, att vi inte skulle sträcka oss längre än till en allmän propaganda för användning av rattlås och sedan bara sätta vår lit till fängelselås i stället för billås.

Ungdomsbrottsligheten

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det var en allt annat än välvillig tolkning, som herr Nihlfors här gav av min och många andras uppfattning om obligatoriska billås, då han menade att vi skulle föredra fängelsestraff framför billås.

Jag vill erinra herr Nihlfors om att trafiksäkerhetsutredningen, med en sådan auktoritet som landshövding Mossberg i spetsen, har mycket skarpt kritiserat tanken på obligatoriska rattlås. Utredningen säger att »det är en för svensk rättsuppfattning främmande tanke att förplikta den enskilde att själv vidtaga åtgärder till förhindrande av att han blir bestulen på sin egendom.» Man framhåller vidare det betänkliga i att ägaren till den stulna egendomen skulle anses moraliskt medansvarig till stölden därigenom, att han icke gjort sin egendom i tillräcklig grad svåråtkomlig och alltså utsatt angriparen för frestelse att stjäla.

En annan remissinstans har gjort ett påpekande, som ligger helt i analogi med detta, nämligen, att med samma rätt som rattlåsen gjordes obligatoriska skulle det kunna föreskrivas skyldighet för varje lägenhetsinnehavare att insätta cylinderlås i sin ytterdörr.

Herr Nihlfors och jag har olika uppfattningar om billåsen, och det har vi rätt att ha. För min del kan jag inte finna annat än att man angriper problemet i galen ända, om man börjar med att införa en föreskrift om obligatoriska rattlås. Jag hälsar med största tillfredsställelse att bilägarna stimuleras att på frivillighetens väg sätta in rattlås i sina bilar, men jag anser det vara vådligt att gå den väg som herr Nihlfors föreslår.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Wetterström åberopade trafiksäkerhetsutredningen. Jag vill inte bestrida att det är en expertutredning, men just den principiella

ståndpunkt, som utredningen intagit i fråga om rattlåset och som här refererades av fröken Wetterström, har rönt kritik på ganska många håll i landet. Detta har bland annat tagit sig uttryck i en ganska skarp kritik i pressen under februari månad detta år. Jag tror inte att vi bör alltför mycket fästa oss vid vad landshövding Mossberg anser om denna sak, hur förtjänstfullt han än kan ha medverkat i andra sammanhang. Han har nog i detta fall alltför mycket fört diskussionen på det teoretiska planet.

Vi måste framför allt se denna fråga ur praktiska synpunkter, och då måste vi säga oss att det förekommer alltför många bilstölder för att vi skall enbart kunna lita till att det på frivillighetens väg ordnas med billås. Vi kan inte säga att om det inte går på den frivilliga linjen får det hela bero. Vi måste i stället genom positiva åtgärder försöka minska antalet bilstölder, och vi vet att låsanordningar är en effektiv åtgärd i sådant syfte.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm och jag är bägge överens om att åtalseftergift och villkorlig dom är goda instrument, som rätt använda har mycket välsignelse med sig. Jag skulle emellertid vilja ställa fru Eriksson inför ett fall som refererats av 1953 års trafiksäkerhetsutredning.

Det gäller en pojke, född år 1938, som, om jag fattat saken rätt, vid upprepade tillfällen erhållit åtalseftergift eller villkorlig dom av olika åklagarmyndigheter för bl. a. bilstöld. Den sista åtalseftergiften meddelades den 17/11 1954 av åklagarmyndigheten i Stockholm för tillgrepp av bil den 7/9 1954. Med anledning av bilstöld hade denne pojke tidigare, den 16/1 1954, intagits å pojkhem. Därifrån avvek han efter sex dagar. Den 26 i samma månad återfördes han till hemmet, men redan på efter-

Ungdomsbrottsligheten

middagen samma dag avvek han därifrån. Så ställdes han under åtal vid Stockholms rådhusrätt för tillgrepp av bil vid elva tillfällen, stöld av egendom i bil vid två tillfällen, samt olovlig körning, samtliga brott förövade under tiden 13/2 1954—27/1 1955.

Nu vill jag fråga fru Eriksson i Stockholm: Tycker fru Eriksson ändå inte, att 11 bilstölder är väl kraftigt? När man kommit därhän, anser jag nog, att man har gått ett stycke över strecket, därför att ungdomen under sådana förhållanden inges den tanken, att det hela inte är så farligt. Första stölden, andra stölden, femte stölden och flera med dem: det blir ändå villkorligt. På det sättet fostrar man fram en mentalitet, som vi inte vill ha.

Det är detta, fru Eriksson i Stockholm, som jag ville påpeka, och jag tror att fru Eriksson är överens med mig om att det här har gått litet för långt.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Gustafsson i Borås vill jag säga, att det är mycket lätt att lägga fram fall, där behandling inom slutna anstalter på motsvarande sätt har misslyckats. Jag har här ett fall, som har passerat pressen och väckt mycken uppmärksamhet. Vederbörande fick villkorlig dom i april 1948 och likaså i mars 1949. Vid återfall kort tid efter ville ungdomsvårdsskolan ha honom tillbaka och fortsätta behandlingen på ungdomsvårdsskola. Det var en läkare på anstalten, som var intresserad och trodde, att han skulle kunna göra något av pojken. Då grep emellertid det stora förståndet in. Pojken dömdes i stället i september 1949 till fängelse i 1 år och 6 månader. I mars 1950 fick han 1 månads fängelse, i januari 1951 straffarbete i 6 månader, i december 1951 fängelse i 2 månader, i mars 1952 straffarbete i 7 månader och i juli 1953 straffarbete i 10 månader. I augusti 1954 dömdes han till 1 års och 4 må-

naders straffarbete och fick i november samma år ett tillägg av 1 månads straffarbete. I maj 1955 fick han straffarbete i 10 månader och sitter fortfarande inne.

Detta är en annan väg. Var den mera lyckad? Den kostade i alla fall litet mera, och vederbörande hann ta lika många bilar som den andre.

Fru **SJÖSTRAND** (fp):

Herr talman! Jag vill med viss tillfredsställelse konstatera, att alla talare, som hittills varit uppe, i stort sett varit belåtna med allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 22. Man har dock i ett par fall sagt, att utskottet har velat komma ifrån problemställningarna genom att inte anvisa några universalmedel. Jag vill intyga, att utskottet har varit mycket positivt och långt ifrån velat undvika dessa problemställningar. Vi kan inte i dagens läge anvisa några universalmedel, och jag tycker, att diskussionen kring denna fråga just har visat, att den har en sådan vidd och bredd, att man inte utan vidare kan ange ett eller två eller tre sådana medel.

Jag vill här konstatera, att vi alla har skuld till ungdomsbrottsligheten. Hemmen har skuld till den, skolorna har skuld till den, samhället har skuld till brottsligheten. Jag skulle vilja sträcka mig till att säga, att riksdagen i viss mån kan ha skulden till ett och annat på detta område. Vi har under årens lopp haft en rad motioner, som syftat till att förbättra vissa förhållanden inom ungdomsvården. Vi har begärt skyddskonsulenter, vi har begärt mera pengar till övervakare, vi har begärt större bidrag till de ungdomshem, som leds av IOGT, NTO, KFUM m. fl. ideella organisationer, vi har begärt mera bidrag till samlingslokaler för ungdomarna, vi har begärt skolkuratorer, men alla dessa krav har behandlats med mycket stor kallsinnighet från riksdagens sida. Vi har också från kvinnohåll i tre olika omgångar begärt, att

Ungdomsbrottsligheten

upplysning skall lämnas de unga, som tänker ingå äktenskap. Detta har också avslagits. Vi hoppas nu, att den lilla expertutredning, som utskottet har föreslagit, tar upp alla dessa frågor på nytt i samband med den översyn av allt, som hittills föreslagits, och allt, som kommer att föreslås undr årets lopp på detta område.

Sedan skulle jag vilja påpeka en sak, som nämnts i utskottet och kanske även har nämnts i denna debatt. Man har tyckt, att det inte har föreslagits några snabba åtgärder och att det hela har ställts på litet lång sikt. Jag vill nog hävda, att det som kan göras just nu på detta område tillkommer kommunerna. Där är det först och främst barnavårdsnämnderna, som har ett stort ansvar. I den barnavårdslag, som hittills har gällt, står det i § 2, mom. 1, att barnavårdsnämnd »har att med uppmärksamhet följa de inom kommunen rådande förhållandena i avseende å barns och ungdoms vård och uppfostran» etc. I samma paragraf mom. 2 står, att barnavårdsnämnd »bör verka för förbättrad barn- och ungdomsvård och i sådant syfte, i den mån förhållandena därtill föranleda, söka främja tillkomsten och utvecklingen av barnavårdsanstalter *ävensom andra åtgärder till barns och ungdoms välfärd*».

Det är innebörden av detta sista, som enligt min mening barnavårdsnämnderna inte riktigt har förstått. »Åtgärder till barns och ungdoms välfärd» har inte många barnavårdsnämnder tagit bokstavligt, och de har inte tänkt på att de här har ett ansvar.

När det gäller den nya barnavårdslagen, som också har nämnts i sammanhanget — i dag bl. a. av justitieministern — har vi för avsikt att framställa ett förslag om att barnavårdsnämnderna skall få direkt skyldighet att företa åtgärder på detta område. Vi skall också försöka genomdriva att dessa kan göras på ett tidigare stadium. Man skall arbeta i förebyggande syfte på ett helt

annat sätt än hittills. Nu har åtgärderna skett först sedan något hänt.

Jag är också övertygad om att många av de gamla barnavårdsnämndsledamöterna i så fall får lov att tänka om och förstå vad vår tid innebär. Det kan hända, att vi inte får någon efterlevnad av denna lag, förrän vi — åtminstone i stor utsträckning — fått nya ledamöter i barnavårdsnämnderna.

Jag skulle alltså vilja understryka, att det som kan göras snabbt tillkommer det kommunerna att göra. De måste vara mera aktivt intresserade av barn- och ungdomsfrågor än hittills. Kommunerna kan inrätta flera lekstugor och flera lekplatser än nu. De kan anställa parktanter eller andra som har tillsyn över de barn som behöver det. Kommunerna kan anskaffa hobby- och fritidslokaler och ungdomsgårdar i större utsträckning, ge de ideella föreningarna ett handtag och uppmuntra klubb- och gruppverksamhet. Det finns t. ex. i Stockholm och på andra håll skinnknutteklubbar, där man lär dessa pojkar att ta vara på sina maskiner, att plocka sönder och sätta ihop dem igen, att köra försiktigt och enligt trafikreglerna och att köra tyst. Man anordnar tävlingar mellan dem. Det finns mycket att göra på detta område.

Jag hörde av fru Ingrid Andrén, vår kamrat i riksdagen, att poliserna i Västerås har tagit ett mycket bra initiativ. De har inbjudit ungdomar under vinterns lopp till sammankomster. De har inte mindre än 16 gånger samlat ungefär 60 ungdomar och lärt dem, hur polisen arbetar och hur samhällsproblemen ter sig ur polisernas synpunkter. Bara sju av dessa 60 ungdomar var anslutna till någon förening. De andra var sådana som annars skulle ha gått och drivit på gatorna. Till sist har poliserna faktiskt bestått dem kaffe av egna medel. Kommunerna måste vara generösa, när det finns folk som på detta sätt vill offra av sin fritid.

Det är klart att vi behöver lagar och

Ungdomsbrottsligheten

bestämmelser, men ytterst beror framgången i ungdomsarbetet på att det finns människor med levande intresse för ungdomen, människor vilkas arbete bärs upp av idealism. Det är ytterst på det personliga som allting beror.

Jag har ingen anledning att yrka annat än bifall till utskottets förslag.

Herr SEHLSTEDT (s):

Herr talman! Detta är en ganska märklig debatt, dels därför att i varje fall beredningsutskottet har avgivit ett fullkomligt enhälligt utlåtande och dels därför att så många har sagt så mycket om det som de menar, att vi allesammans vet så litet om.

Till sådana uttalanden hör kanske också herr Rimmerfors' rekommendation att aktivisera familjerna. Det var ett otroligt intressant förslag, eftersom han samtidigt underrättade kammaren om att ungefär 80 procent av ungdomsbrottslingarna kommer från alkoholiserade hem, ifrån trasiga hem, skilsmässohem, hem som är fyllda av inbördes tvister och hat och osämja, där kärleksbudet förmodligen spelar ganska liten roll. Det är ganska svårt att påverka de syndfulla människorna att ta hand om den avkomma, som de satt till världen, och försöka göra folk av den.

Debatten sysslar — som vanligt höll jag på att säga — med de verkningar, som åtskilliga försummelser inte minst från riksdagens och samhällets sida har vållat. Jag vågar kanske till och med beteckna försummelserna som mer eller mindre ofullkomlig ungdomsvård. Samtidigt som kammaren i dag visar denna debattmässiga generositet, märker man en ganska påtaglig ovilja vid andra tillfällen att gå med på anslag i de former som ungdomsvården i olika sammanhang behöver.

Jag skall åtminstone på en punkt, även om jag i övrigt är mycket tveksam om herr Gustafssons i Borås inlägg, instämma med honom, nämligen när han

kräver förstärkt upprustning av ungdomsvårdsskolorna. Vi som sysslar med ungdomsskoleverksamhet vet av erfarenhet, att de njugga anslagen på detta område lägger så många hinder i vägen för verksamheten, att det ibland nästan krävs övermänskliga ansträngningar av den personal, som är satt att ta hand om de ungdomar som har halkat på sned och därför kommer till dessa skolor.

Herr Gustafsson uppmanade regeringen att göra något, men vad gör riksdagen? Även denna kammare, som i dag är så ytterligt generös vid tanken på olika åtgärder, borde vid de tillfällen, då det finns möjligheter att ingripa, kunna lätta litet på penningpungen. Det går för oss vid ungdomsvårdsskolorna inte ens att få pengar till det som för arbetet anses primärt nödvändigt. Det går knappast ens att få en telefonväxel, ännu mindre att få de lokaler och verkstäder, som behövs för att genomföra den fostringsverksamhet som dessa skolor är avsedda att genomföra.

Herr Gustafsson talade om åtalseftergift. Jag förmodar att fru Eriksson i Stockholm reagerade på ungefär samma sätt som jag. Även om herr Gustafsson medgav, att instrumentet kunde användas väl, gjorde han sig till tolk för den uppfattningen, att det slösas med åtalseftergifter. Vad har herr Gustafsson för bevis för det? Vi som sitter ute i skolorna och som ofta har tillfälle och anledning att — i varje fall för det klientel som går genom skolorna — yttra oss både om åtalseftergift och villkorlig dom befinner oss inte — det är mycket sällan, herr Gustafsson — i några som helst samvetskval när vi tillstyrker åtalseftergift eller villkorlig dom, även om åtalseftergiften upprepade gånger har utnyttjats och även om den villkorliga domen har använts därför att vi ändå aldrig vet vad slutresultatet kommer att bli. Det kan nämligen inträffa, att man efter många åtalsefter-

Ungdomsbrottsligheten

gifter och villkorliga domar ändock till slut lyckas. Men i det ögonblick — här refererade fru Eriksson ett fall — då man går över till straffälägganden och fängelsestraff, kan man nästan i de flesta fall beteckna fallen som hopplösa för en återvändo till ett normalt socialt liv. Mot den bakgrunden skall man alltså betrakta både åtalseftergiften och den villkorliga domen.

Jag är väl medveten om, herr Gustafsson i Borås, att åtskilliga jurister — inte minst domare som lever i den föreställningen att det daltas litet för mycket med brottslingarna — har den föreställningen, att de instrument som används på detta område utnyttjas för generöst. Mot deras föreställning tror jag nog att man kan ställa det faktum, att de flesta som aktivt arbetar på dessa områden ändå har en känsla av att åtalseftergifter och villkorliga domar är räddningshakar, som många gånger träder i funktion även om fallen har sett mer eller mindre hopplösa ut. Man vet alltså aldrig var fallet slutar, men man har rätt att arbeta under hypotesen, att man faktiskt kan lyckas även med fall som ser ganska besvärliga ut.

Det förefaller ganska självklart, att brottslighetsutvecklingen har ett visst samband med samhällsutvecklingen över huvud taget. Den har ett samband med dessa våldsamma förändringar och många gånger även våldsamma omvärderingar av olika värden vilka skett i det moderna samhället. Denna utveckling karakteriseras kanske i högre grad nu än i den gamla goda tiden av de hem, som inte lyckas att hålla samman, som går sönder till följd av alkoholism eller av brytningar inom äktenskapet som det är omöjligt att överbrygga och som till slut skapar något av det s. k. ungdomselände, som vi faktiskt har att dras med. Det är dessa förändringar jag tycker det är angeläget att man tar särskilt stor hänsyn till. Det är viktigt att samhället i sina reaktioner — inte blott när man utdömer

straffen utan även när samhället avser att åstadkomma uppfostrande insatser — lägger sig vinn om att förse de instrument, som vi tillskapat för uppfostringsverksamheten, med de resurser som är nödvändiga för att man skall kunna genomföra denna verksamhet.

Nu tvingas ungdomsvården — barnavårdsnämnderna och myndigheterna på olika håll i landet — att ställa in ungdomarna — framför allt pojkar — i köerna vid ungdomsvårdsskolorna. Skolorna tvingas att skriva ut fall, som egentligen inte skulle skrivas ut, för att bereda plats för de allra aktuellaste fallen — detta med risk för att de för tidigt utskrivna återfaller i brottslighet.

Dessutom skulle jag, herr talman, vilja ta upp ett par synpunkter av herr Hallén, vilka framfördes i debattens begynnelse. Det var bland annat fråga om bilstölderna. Han rekommenderade återbetalningsskyldighet, och detta i den fasta förvisningen, att kravet på att betala skadan skulle komma brottslingen att erinra sig nödvändigheten av att ändra livsföring. Jag ber att få inflika, att man vid ungdomsvårdsskolorna i vissa fall tillämpar metoden med återbetalningsskyldighet för skadeverksamhet. En sådan måste emellertid avpassas inte enbart med hänsyn till pojkarnas inkomster utan också med hänsyn till den psykologiska verkan en återbetalningsskyldighet kan få i fall, där man uppenbarligen vet att vederbörande inte har några chanser att betala. Jag gjorde själv den reflexionen, herr Hallén — jag kan inte hjälpa det — att om man tillämpar en sådan form av bestraffning, så är det ungefär lika effektivt som att bota en alkoholist med ett generalrus. Han fortsätter då i stegrad grad att dricka. På samma sätt ligger det många gånger till här, sedan dessa pojkar halkat in i en för dem besvärlig situation. Detta vill jag säga utan att därför på något sätt ta deras beteende i försvar.

Ungdomsbrottsligheten

Det har sagts åtskilligt om hemmens mesiga och släpphänta behandling av barnen och ungdomen. Jag tycker att vi skall akta oss för en generell dom — herr Hallén gjorde det i varje fall — men man har så ofta återkommit till resonemanget, att jag tycker att det är nödvändigt att i debatten slå fast, att de svenska hemmen till alldeles övervåldigande grad ändå sköter sin avkomma på ett sätt, som samhället kan vara stolt över. Det som vi diskuterar är alltså de fall, som vi har svårt att komma till rätta med. Beror det egentligen på barnen själva att de är sådana de är, eller beror det på några andra? Ja, jag vill gå så långt att jag säger, att för vilket annat yrke som helst kräver man yrkeskompetens, men för att gifta sig och föda barn krävs det över huvud taget inga som helst kvalifikationer. I varje fall kräver man inte kunskaper om barnpsykologi eller ens om psykologi i allra största allmänhet. Och det som ofta sker även i goda hem — jag ber om ursäkt att jag säger det — är att föräldraauktoriteten sätter sig på barnen. Det är kanske mest en lycklig tillfällighet, att barnen i dessa familjer trots allt klarar sig. Jag tror inte att metoden är alldeles riktig.

Jag medger att det finns brister i hemmen, men jag tror att vi alltför ofta förbinder föräldraauktoriteten med förbudsauktoriteten, att vi har för ringa kännedom om barnens sätt att reagera. De vill vara individer liksom vi själva, och de kräver sitt berättigande i tillvaron ungefär som vi själva gör.

Jag tror också att skolan fortfarande, även om den har förändrats, är fylld av auktoritetstro och auktoritetsband, att den är fylld av den mänskliga ofullkomlighet som vi representerar på praktiskt taget alla områden. Auktoriteten bygger här mycket ofta på förbud i stället för att — och det är ju det som är så svårt — den borde skapas genom att helt enkelt vara, detta trygga och fasta vara, som ger fast ledning utan förbud.

Det är lätt att säga det, men det är otroligt svårt att göra det. Och kanske vi ändå här har en av nycklarna till de svårigheter som vi möter på vissa områden.

Jag har en känsla av att vi satsar för litet inte bara på ungdomsvården utan också på de naturliga replipunkter som finns inte minst i ungdomsorganisationerna. Utöver de möjligheter som hemmen och skolan ger har vi — eller borde vi ha — chansen att genom ungdomsorganisationerna få fram den form av hjälp till självhjälp och den självverksamhet, som kan kanaliseras i positiv riktning. Det är mot den bakgrunden man kanske också får se önskemålen under debatten för en eller ett par veckor sedan om att tillgodose behovet över huvud taget av medel för ungdomsorganisationernas positiva ungdomsverksamhet.

Herr Rimmerfors talade om skörde-skadorna i jordbruket. Vi sysslar i dag med skördeskador, som inte har tillkommit på en slump av Vår Herre utan som har tillkommit av andra orsaker, orsaker om vilka vi kanske till en del tvistar. Men vore det inte ändå rätt naturligt, om vi med utgångspunkt från en så här pass långvarig debatt i ett ämne, där utskottet är enhälligt, ändå kunde erinra oss dessa saker till dess att vi nästa år — om vi nu återkommer till den här kammaren, ty det är ju val i höst — får göra oss och även regeringen på det klara med att de försummelser från samhällets sida, som uppenbarligen föreligger på väsentliga avsnitt, måste avhjälpas så långt som det över huvud taget är möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till beredningsutskottets utlåtande och första lagutskottets utlåtande.

I detta anförande instämde fru *Levén-Eliasson* (s), herr *Johansson* i Södertälje (s), fru *Wallin* (s), herr *Andersson* i Linköping (s), fru *Torbrink* (s), herr *Bark* (s) och fru *Lindskog* (s).

Ungdomsbrottsligheten

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan till att börja med helhjärtat instämman med herr Sehlstedt i hans med så mycken äkta patos framförda vädjan till riksdagen att stödja samhällets åtgärder i ungdomsvårdande syfte och att stödja ungdomsorganisationerna. Kanske blir detta det verkliga resultatet av debatten här i dag, vilken herr Sehlstedt betecknade som något underlig, eftersom det inte finns något alternativ till utskottsyrkandet. Dagens debatt kommer att återverka i många kommande debatter, och i så fall har den inte varit förgäves.

Herr Sehlstedt apostroferade mitt yttrande om att aktivisera familjerna, och han tycktes ana något, såvitt jag förstod, ruskigt reaktionärt i detta uttryck. Jag kan lugna honom med att det inte finns någonting sådant att frukta för. Jag skulle visserligen högeligen glädjas om också de hem, som i dag har betecknats såsom svaga, dåliga, brutna, brustna och jag vad inte vad, kunde aktiviseras i god mening, men vad jag nämnde var en aktivisering av hemmen till stöd och upprättelse för den ungdom som är vilsegången. Där är jag på samma linje som statsrådet Sträng på den tid då han var socialminister och vi försökte få loss litet mera medel till de inackorderingshem som drivs av IOGT. Yrkandet avslogs den gången, men herr Sträng argumenterade — mycket riktigt, såsom jag menade — i samma riktning som jag gjorde nyss. Tänk om vi kunde få fram flera enskilda hem, som orkade med att ta emot missanpassad ungdom!

Herr HALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev uppkallad till replik av herr Sehlstedt, som när jag hade skisserat möjligheten att tillämpa införselinstitutet betecknade detta som en form av bestraffning. Jag måste reagera mot detta. Det kan aldrig i livet

sägas vara en bestraffning, att man förmår en människa att göra rätt för sig emot en annan. Det är inte en form av straff. Om jag begår inbrott, tar saker och ting och skadar en annan människa, och om jag då förklaras skyldig att återställa detta — låt vara med uppoffringar och ansträngningar från min sida — så är detta inte att bli bestraffad, utan det innebär bara att jag får vara med om att göra rätt för mig. Det håller jag absolut på.

Vidare måste jag säga till herr Sehlstedt att jag inte kan förstå den där parallellen med alkoholisten som skall få ta sig ett generalrus. Hur någon parallell kan dras mellan detta fall och fallet med en billånare, som får betala t. ex. 50 kronor i månaden några år framåt, trotsar jag vem som helst här i kammaren att kunna förklara.

Indirekt gav mig herr Sehlstedt rätt i mitt påpekande om hemmens betydelse då han sade, att för allt möjligt annat krävs det kvalifikationer, men för att gifta sig och sätta barn till världen fordras det inte några kvalifikationer. Detta är en fråga som jag inte har vidrört. Det är ett framtidsfrågor om man inte skulle ägna större uppmärksamhet åt den saken.

Herr Sehlstedt sade vidare, att man inte skall alltför mycket betona föräldraauktoriteten, därför att det kan bli så, att föräldraauktoriteten sätter sig på barnen. Det är ett ganska farligt uttryck. Om föräldrar vill påtvinga barnen sin smak, sina åsikter i allmänna ting och sina intressen, då kan det verkligen vara ett psykiskt övervåld mot barnen som kan medföra neuroser och hämningar. Men om föräldrar i den form som är lämplig och med fast hand reagerar mot uppenbara oarter hos barnen — t. ex. då de uppträder oförsämligt eller ohysat mot andra — innebär det inte, att föräldraauktoriteten sätter sig på barnen, utan det är att handla sunt och riktigt.

Ungdomsbrottsligheten

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det exempel jag tog från 1953 års trafiksäkerhetsutredning för att belysa denna problematik är, herr Sehlstedt, inte något enastående. Det finns många sådana exempel att åberopa, och det skulle nog inte vara omöjligt att också få fram statistik.

Jag kan följa herr Sehlstedt ganska långt i hans resonemangsväg. Jag anser att åtalseftergiftet och den villkorliga domen som brottsprofylaktiska instrument är utomordentliga, men frågan är bara hur långt detta kan drivas. När, som i det exempel jag här nämnde, en pojke, som har stulit elva bilar och därtill vid flera tillfällen stulit egendom ur bilar och varit ute på olovlig körning, får villkorlig dom gång efter annan, då är jag, herr Sehlstedt, inte säker på att man egentligen hjälper en sådan pojke genom att ge honom ett flertal villkorliga domar. Någonstans, det är vi väl överens om, måste man sätta stopp. Skillnaden mellan oss är egentligen bara, att jag anser att man skall sätta stopp litet tidigare för att bättre hjälpa denna pojke. Han har tydligen uppfostrats till mentaliteten: jag kan gärna stjäla en bil eller två bilar eller fem bilar, det blir ändå bara villkorlig dom. Han fastsättes i denna sin åskådning, och det är, tycker jag, en större fara än att han omhändertags för skyddsuppfostran. Sedan är jag givetvis villig att gå med på resonemanget, att man sannerligen inte alltid lyckas bättre på den vägen heller.

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det kan hända att jag missuppfattade herr Rimmerfors då han talade om att aktivisera familjerna. Jag trodde han avsåg att familjer som har barn behövde aktiviseras i olika bemärkelser, men jag märkte nu att det gällde aktivisering av familjer, som kan ta emot barn från hem som inte själva kan klara sina ungdomar. Här förelig-

ger alltså ingen som helst meningsskiljaktighet; jag är självfallet alldeles överens med herr Rimmerfors på den punkten.

Till herr Hallén kanske jag får lov att säga ett ord, eftersom jag använde en liknelse som herr Hallén vägrar att förstå. Jag avsåg med mitt resonemang bara att försöka ge uttryck för att man enligt min mening inte varje gång det gäller en bilstöld — ty det är ju faktiskt om dem det mest diskuteras i detta sammanhang — åstadkommer någon väsentlig förändring av situationen, därast man ådömer den som kvaddat en bil personlig skadeståndsskyldighet. Jag tog exemplet med alkoholisten som får ett rus; jag tror jämförelsen är riktig, ty pojkarnas psyke är, såvitt jag har kunnat förstå, inte inriktat på det sätt som herr Hallén önskar att det skulle vara. Jag talar utifrån min kännedom om pojkarna och inte utifrån vad också jag personligen skulle önska med avseende på den bestraffning som skulle gå ut över dem, ty jag har bibringats den föreställningen, att man inte når de avsedda syftena genom att följa den väg som herr Hallén företräder i detta sammanhang.

I fråga om föräldraauktoriteten reagerade jag helt enkelt därför att herr Hallén, utan att egentligen närmare beskriva vad han avsåg, talade om de mesiga och släpphänta familjerna. Jag tycker den domen var för hård. Emot den mesiga och släpphänta familjen ställde herr Hallén föräldraauktoriteten utan att heller tala om vad han avsåg med sistnämnda begrepp. Att göra det är så mycket mera nödvändigt som föräldraauktoriteten i vissa sammanhang åstadkommer ungefär samma frukter som alkoholisthemmen och skilsmäsohemmen. Det visar erfarenheten.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Som domare i en av våra större brottmålsdomsagor tillåter jag mig att i dagens debatt komma med

Ungdomsbrottsligheten

några kortfattade reflexioner, som nog delvis är av annan natur än de hittills framförda.

De vidgade möjligheter till villkorlig dom, som numera givits, torde i och för sig vara välmotiverade. Återfallsfrekvensen vid villkorlig dom får nämligen anses tillfredsställande låg. Emellertid är det nog tyvärr så, att medvetandet om att förstagångsbrottet så gott som undantagslöst resulterar i villkorlig dom — jag bortser från fallen av åtalseftergift — i viss mån har avtrubbat straffets brottsavskräckande effekt. En villkorlig dom anses nämligen av många som någonting ganska ofarligt, då en sådan dom ofta inte resulterar i någon kännbarare påföljd för den dömd.

Ur denna synpunkt skulle jag finna det önskvärt att den villkorliga domen kunde kombineras med böter eller kanske ännu hellre med ett kortvarigt frihetsberövande exempelvis i form av någon arrest i högst 10—15 dagar. Jag har nämligen själv erfarit, att om man stundom nödgas häkta en förstagångsförbrytare och denne sedan får sitta häktad någon vecka före huvudförhandlingen, tycks detta ofta fullt iakttagbart ha givit vederbörande en nyttig tankeställare, särskilt kanske när det gäller en ungdom.

Jag tillåter mig alltså att här uttala den förhoppningen, att de av mig åsyftade kombinationsmöjligheterna i framtiden kommer att medges. Den av justitieministern antydda vidgade möjligheten till ett omedelbart omhändertagande av vederbörande — gärna för mig i form av ett inte alltför lustbetonat frihetsberövande — skulle säkert också kunna få en gynnsam effekt.

Herr talman! Jag har intet yrkande att framställa. Beträffande ett obligatoriskt införande av stöldlås för bilar vill jag dock uttala, att jag motsätter mig en sådan åtgärd på principiellt samma grund som jag skulle reagera mot att exempelvis tvångsvis bli ålagd att an-

skaffa skottsäker väst i händelse av upprepade fall av skottlossning från kammarens läktare.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Herr Sehlfstedt konstaterade inledningsvis i sitt anförande, som säkerligen många av oss till stora delar kan instämma i, att detta var en alldeles unik situation. Ett enhälligt utskottsutlåtande har under åtskilliga timmar debatterats vid en tid på året och med en föredragningslista, som gör att vi antagligen får tillbringa åtskilliga nattliga timmar här. Jag skulle vilja säga att situationen inte endast är unik, den är på sitt sätt uppbygglig därigenom att kammaren med sådant allvar fördjupar sig i en fråga, som är så stor och så djupt väsentlig som denna.

Jag måste emellertid bekänna att jag inte tänkte gå upp i denna debatt. Jag begärde ordet när justitieministern berörde frågan om utredningshem. 1950 års barnavårdskommitté fick sina direktiv vidgade till att utreda frågan om utredningshem. Så skedde också och det redovisades i ett betänkande, som har varit ute på remiss. Jag vet inte om jag skall uttrycka det så att remissinstanserna varit mer eller mindre nådiga eller mer eller mindre onådiga, men behovet av utredningshem har inte från något håll ifrågasatts.

Justitieministern konstaterade i sitt anförande att samhällets reaktion inför ett brott kommer alldeles för sent, och en annan sak som också alltid konstateras i dessa sammanhang är den stora faran av att i häkte sammanföra ungdomar med garvade fängelsekunder.

Behovet är således ofrånkomligt. Må vara att man kan finna bättre lösningar än det förslag som framlagts av barnavårdskommittén och som går ut på inrättande av fyra utredningshem, ett i anknytning till Hammargården utanför Stockholm, ett vid Fagered utanför Göteborg och ett i Råby i Lund, samtliga för pojkar med tio platser vardera, samt

Åtgärder för effektiv minskning av bilstölder, m. m.

ett för flickor på Morängen i Uppland. Men kvar står att det som oroar oss som har sysslat med denna fråga är att behovet är så stort att något måste ske och ske snart på detta område, och det är det jag efterlyser.

Jag hade tänkt ställa en fråga till justitieministern, inte huruvida det kommer en proposition som bygger på detta betänkande, men om man överväger att se till att det ledet i de planerade åtgärderna för att komma till rätta med de ungdomar vi här sysslar med snabbt förverkligas eller om man bara har lagt hela saken åt sidan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren allmänna beredningsutskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

§ 6**Åtgärder för effektiv minskning av bilstölder, m. m.**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om åtgärder för effektiv minskning av bilstölder, m. m.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, i första kammaren nr 131 av herr *Lundström m. fl.* samt i andra kammaren nr 170 av herr *Anderson* i Sundsvall *m. fl.*, nr 31 av herrar *Nihlfors* och *Rimmerfors* och nr 50 av herrar *Netzén* och *Andersson* i Malmö.

I motionerna I: 131 och II: 170, vilka voro likalydande, hade föreslagits »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig och skyndsam utredning av de förhållanden som kan ha samband med det tilltagande biltjuveriet och de åtgärder som i olika avseenden bör vidtagas för att effektivt minska bilstölderna samt för riksdagen framlägga de förslag i sådan riktning vartill utredningen må föranleda».

I motionen II: 31 hade anhallits, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning om möjligheterna att föreskriva skyldighet att förse bilarna med av polismyndighet och försäkringsbolag godkänd läsanordning för att därigenom söka minska antalet bilstölder».

I motionen II: 50 hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande spörsmålet att på lämpligt sätt komplettera gällande lagstiftning med bestämmelser i avsikt att förebygga bilstölder genom att påfordra stöldskydd för bilar som saluhålles i vårt land.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 131 och II: 170 samt II: 31 och II: 50, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i utlåtandet angivit.

Reservation hade avgivits av herrar *Lindblom*, *Magnusson*, *Theodor Johansson*, *Onsjö* och *Östlund*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att förevarande motioner, I: 131 och II: 170, II: 31 samt II: 50, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ONSJÖ** (bf):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **GUSTAFSSON** i Borås (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Onsjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande

Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, tillika svar på interpellation ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfrågor

voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Onsjö begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 120 ja och 69 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 33, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, tillika svar på interpellation ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfrågor

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag

angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, dels ock i ämnet väckta motioner.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Zetterberg, hade tillkännagivit att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara fru Sandströms interpellation angående rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfrågor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades ordet på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har fru Sandström frågat chefen för inrikesdepartementet, om han är beredd att medverka till att landskommun, som så önskar, får bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfrågor.

Då den i interpellationen framställda frågan nära sammanhänger med lagstiftningen om vatten- och avloppsanläggningar, har inrikesministern överlämnat interpellationen till mig, och jag kan besvara den genom att helt enkelt hänvisa till den proposition och det utskottsutlåtande som nu skall behandlas av kammaren. I propositionen har nämligen upptagits bl. a. de spörsmål som beröres i interpellationen. Det förslag som framlagts i propositionen innebär, att den år 1955 antagna lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar under en övergångstid ej skall äga tillämpning, såvitt den medför inskränkning av hittillsvarande befogenhet för kommun eller municipalsamhälle att vidtaga åtgärder för vattenförsörjning

Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, tillika svar på interpellation ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfrågor

och avlopp. Förslaget har nu tillstyrkts av utskottet med viss förlängning av övergångsfristen.

Härpå anförde

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Samtidigt som jag uttalar ett tack till justitieministern för att han velat ha besväret med att så att säga rent formellt besvara min den 15 februari inlämnade interpellation, vill jag göra några små påpekanden. Besvaret av interpellationen nu måste jag betrakta som en ren artighet — svaret på det jag frågade om ligger i dag på riksdagens bord i form av ett utskottsutlåtande med anledning av en proposition. På sätt och vis är det alltså en överloppsgärning att statsrådet svarar, men jag är ändå glad över att så skett, därför att det ger mig anledning till några randanmärkningar, som kanske är på sin plats i sammanhanget.

Min interpellation ställdes till inrikesministern och inte till justitieministern. Jag frågade, om inrikesministern var beredd att medverka till att landskommun, som så önskade, kunde få bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av municipets vatten- och avloppsfrågor. Jag hade mig vid denna tid bekant, att ett par aktuella fall just då var föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Bakgrunden till alltsammans var, som man förstår, den lag, som trädde i kraft i juli i fjol och som ålägger kommunerna att sörja för vatten- och avloppsanläggningar. Lagen hade föregåtts av en utredning, som vederbörligen remitterats o. s. v. När lagtexten skulle utarbetas inom justitiedepartementet, befanns det, att man därvid frångick utredningens förslag om att som kommun skall anses stad, köping och landskommun. Inom justitiedepartementet gjordes det tilläg-

get, att sådant municipalsamhälle, för vilket byggnadslagen gäller, skall likställas med kommun. Detta senare föreföll litet ovidkommande, men det märkliga är, att denna ändring av allt att döma inte utsändes på sedvanlig remiss. Det förefaller som om vederbörande föredragande statsråd — som utgjordes av en t. f. justitieminister — inte riktigt hade klart för sig, vilka stora konsekvenser den lilla ändringen skulle få. Man greps av förtvivlan i vissa kommuner, och man blev bekymrad på vatten- och avloppsbyrån inom vederbörande verk. Och vad blev man bekymrad för?

Före den i fjol ikraftträdde lagen har det varit så, att ett municip kunnat erhålla hjälp av moderkommunen när det gällt så pass dyrbara anordningar som vatten- och avloppsanläggningar. Även om man erhållit högsta möjliga statsbidrag, har där funnits en viss procent av summan, som municipet självt haft att bekosta. Detta har municipet oftast inte kunnat göra, utan här har moderkommunen trätt till antingen med bidrag eller lån eller en kombination av båda. Ett municipalsamhälles invånare tillhör kommunen och betalar vanlig kommunalskatt. Utöver denna skatt betalas en municipalskatt. Dessa medel har i regel åtgått till renhållning, gatubelysning o. s. v. Om nu municipen måste stå för kostnaderna för vatten- och avloppsanläggningar, innebär det, att municipen måste så kraftigt höja uttaxeringen, att redan höjningen måste möta motstånd. För municipens invånare skulle detta dessutom betyda, att de betalade i verklig mening dubbel skatt, då en del av skatten till moderkommunen självfallet går till vatten- och avloppsanläggningar på andra håll inom kommunen. Municipets invånare skulle då inte bara helt bekosta vatten- och avloppsanläggningen inom municipet,

Ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, tillika svar på interpellation ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfrågor

d. v. s. vad som ej täckes av statsbidraget, utan också bidra till liknande anläggningar i andra delar av kommunen.

Tidigare har kommunerna i stor utsträckning hjälpt municipen. Det har varit möjligt, om åtgärden inte överklagats. Efter den i fjol ikraftträdde lagen är kommun obehörig, d. v. s. i praktiken förbjuden att göra något sådant. Municipalsamhällen kan i många fall helt enkelt inte åstadkomma egna anläggningar. Resultatet blir då, att municipet måste upplösas och återgå till kommunen. Sedan blir kommunen enligt den skärpta lagen skyldig att anordna vatten- och avloppsledningar inom den tätort, som utgör det forna municipet.

Med ett pennstreck åstadkom man alltså inom justitiedepartementet några rader i en paragraf, som till sina konsekvenser blivit så vittomfattande. Dessa arma rader har alltså till innebörd att radera ut municipen, åtminstone i de fall, där vatten- och avloppsfrågorna inte är tillfredsställande lösta. Därmed är vi alltså inne på principfrågan om municipens fortvaro. En så betydelsefull fråga som municipens vara eller inte vara trodde jag skulle höra hemma under inrikesministern. Jag frågade därför, om han var beredd att medverka till att landskommun, som så önskar, kunde få ge municipen den hjälp, man hittills haft möjlighet att ge. Jag konstaterar nu endast att det av allt att döma är inrikesministern tämligen likgiltigt, hur det blir med den saken. Även om han alltså inte velat svara på min fråga, är hans tystnad på denna punkt svar nog. Han är alltså antingen likgiltig för frågan eller också anser han, att detta är ett bekvämt sätt att få municipen upplösta. Och till det kan man bara fråga en enda sak: Vad är anledningen till att man vill utplåna municipen?

Jag skall inte lägga mig i den debatt, som jag förmodar följer vid behandlingen av tredje lagutskottets utlåtande nr 18. Men jag vill endast konstatera, att här har från departementets sida föreslagits den ändringen i lagen att den inskränkning, som skett för kommunernas del i möjligheterna att hjälpa municipen, inte skall tillämpas förrän den 1 april 1957. Utskottet har förlängt tiden till den 1 juli 1959. Detta kallas ju på riksdagsspråk för en uppmjukning i form av en övergångstid. Det kommer att bli en lättnad för vissa kommuner, som just nu är mitt uppe i anläggningsarbeten. Men det sker ingen ändring av själva principen om municipens framtid. Visserligen har municipbildningen avstannat sedan 40-talet och många municip har upplösts. Men denna process har skett av olika orsaker och fullt frivilligt. I många fall, i synnerhet kanske i Norrland, fyller municipbildningarna ännu en uppgift. Den nyss framställda frågan kvarstår således. Varför vill man på detta sätt radera ut municipen?

Herr talman! Jag kräver faktiskt intet svar på den frågan i dag. Jag är bara nöjd med att ha fått ställa den.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9

Föredrogos vart för sig:

tredje lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om ändring av 7 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.; samt

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 12, i anledning av väckt motion angående utredning om taxeringsmäns straffrättsliga ansvar m. m.;

nr 13, i anledning av motioner om

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

upphävande av § 114 regeringsformen; och

nr 14, angående uppskov med behandlingen av vissa motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 10**Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup**

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 15, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup.

Utskottets i memorialet gjorda anmälan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Tillsammans med ett par kamrater i utskottet har jag till detta memorial fogat en reservation i vilken vi framhåller, att vi anser, att utskottet borde ha riktat en anmärkning mot statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Jag skall, herr talman, be att få kommentera vår ståndpunkt litet grand.

Veterinärinrättningen i Skara har en liten gård på 19 tunnland åker och en något större areal av annan mark, främst skogsmark. Den där gården har en gång donerats av veterinärinrättningens grundare. Redan år 1941 förordnade Kungl. Maj:t, att gården skulle säljas och fastställde ett minimipris av 15 700 kronor. Gården fick alltså inte säljas under detta pris. Den gången blev det emellertid ingen försäljning av. Enligt vad som uppgivits och inte bestritts lämnade en lantbrukare, Erik Boström, år 1946 ett anbud på 16 800 kronor, alltså något mer än det pris, som man 1941 hade satt på gården. Då ansågs emellertid inte det priset vara tillfredsställande, och det blev inte någon försäljning då heller. I stället fick Boström arrendera gården,

och han har sedan arrenderat den ett år i sänder under åtta år. Under den tiden har tydligen veterinärinrättningen spekulerat över vad man skulle göra med detta jordbruk. Man har frågat all möjlig sakkunskap, och denna sakkunskap — lantbruksnämnden och arkitekt och skogvaktare, som har anlitats — har kommit till det resultatet, att det skulle kosta mellan 60 000 och 70 000 kronor att sätta denna gård i stånd, ifall man nu skulle bygga om den, stenröja den och dränera den. Man har dragit den slutsatsen, att så mycket pengar kan man ju inte kosta på. Det borde alltså vara bättre, menar man, att lägga igen detta jordbruk till skog.

Jag skall inte diskutera eller argumentera på den linjen, huruvida den här gården bör läggas igen till skog eller inte. Ifall man bortser från den familj, som nu sitter där, och om man ser saken principiellt och på lång sikt är det möjligt att slutsatsen, att gården borde läggas igen till skog, kan vara riktig. Vad jag här skulle vilja stryka under är, att det rent ekonomiskt sett är en mycket liten sak, i varje fall från samhällets synpunkt. Enligt de kalkyler man har gjort skulle gården ge kanske 400 kronor mera i avkastning om året, ifall man använde den för skogsodling, än vad den ger som man nu använder den, och det är ju en mycket liten summa. Jag har velat stryka under att det egentligen inte är någon ekonomisk fråga för veterinärinrättningen i Skara, eftersom staten i sista hand står bakom och beviljar de anslag som behövs för att denna inrättnings budget skall gå ihop.

Det är alltså i realiteten en fråga om staten skall tjäna 300—400—500 kronor mer eller mindre på detta jordbruk. Jag skulle vilja tillägga att det naturligtvis inte heller är någon stor fråga huruvida staten äger dessa cirka 50 tunnland skog och åkermark — efter vad det påstås ganska svag mark — eller om de ägs av en enskild. Sett eko-

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

nomiskt och från samhällets synpunkt tycker jag att de argument, som här åberopats för att arrendatorn skulle skiljas från gården och att man nu skulle lägga igen den genom skogsplantering, saknar verklig tyngd. Rent formellt kan man åberopa dem, men de saknar som sagt verklig tyngd.

Vad är det då man har i den andra vågskålen när man skall bedöma detta fall? Ja, där sitter en arrendatorsfamilj, där mannen är 47 år och har en familj på 8 personer. Han är intresserad av jordbruk och vill stanna kvar på landsbygden och helst på den här gården. Och som läget nu blivit vill han också gärna köpa gården. Man har sagt från myndigheternas sida, att man inte kan åta sig att upprusta gården. Bland andra bedrävelser lär det ha gått håll på ett spåntak. Enligt uppgift i tidningarna har arrendatorn sagt, att han kan laga det själv, ty det skulle inte kosta så särskilt mycket. Gårdens upprustning behöver inte bekymra myndigheterna därest man sålde gården.

Boström blev uppsagd för två år sedan men har inte skriftligen erkänt uppsägningen. Han har fortsatt att bruka gården och betalat arrendet och sitter såvitt jag vet fortfarande kvar där med sin familj. I januari månad i år skrev han till Kungl. Maj:t och bad om hjälp att få köpa gården. Regeringen remitterade ärendet till lantbruksstyrelsen, som i sin tur remitterade det till lantbruksnämnden i Skaraborgs län. Lantbruksnämnden besiktigade gården och konstaterade, att den är relativt svag — det är moränmark och kärrjord — och ekonomibyggnaderna är inte särskilt bra. Och så kommer den till det resultatet att denna gård inte kan bli ett bärkraftigt jordbruk och alltså bör läggas ned. Med stöd av detta lantbruksnämndens yttrande har lantbruksstyrelsen fattat ståndpunkt och konstaterat, att gården enligt dess mening inte är ett tillfredsställande försörjningsunderlag för brukaren och hans familj, och allt-

så bör han inte få köpa den; styrelsen kan sålunda inte tillstyrka att gården säljs till arrendatorn. Med stöd av dessa remissyttranden beslutar så Kungl. Maj:t, att saken inte skall föranleda någon vidare åtgärd.

Jag tycker, herr talman, att här möter man det svenska förmyndarsamhället i dess mest opraktiska och hjälplösa form. När vi nu har en regering, som inte skall vara toppen på byråkratien utan består av parlamentariska statsråd, vilka kommer ifrån folket och har den praktiska och mera frigjorda syn på tingen som sådana människor bör ha, väntade man sig ju att Kungl. Maj:t skulle se litet mindre konventionellt och formalistiskt på en fråga av denna art och hugga av den gordiska knut, som remissmyndigheterna fastnat i.

Man tycker ju att särskilt vår jordbruksminister, statsrådet Norup, skulle ha lätt för att komma in på den vägen. Han gjorde för några dagar sedan ett intervjuuttalande för Dagens Nyheter, vilket av intervjuaren relateras på följande sätt: »Den levande landsbygden är ett av statsrådets älsklingsuttryck. Han sörjer över att den håller på att försvinna. Gårdar läggs ned, skolor stänges och byar avfolkas. Det där är väl rätt och riktigt så länge det innebär en rationalisering och modernisering, men livet på landet är inte bara fråga om motorisering och ökad avkastning. Det skadar inte att vara litet sentimentalt också, i varje fall så mycket att man inte effektiviserar bort trivseln och gemenskapskänslan. Den behövs om vi skall kunna hålla kvar nästa generation vid jorden. Landsbygden har snart inte mera folk att avstå åt de omätliga städerna.»

Detta är alltså den principiella uppfattning, som chefen för jordbruksdepartementet för några dagar sedan gav uttryck åt, och jag kan helt och hållet instämma i statsrådets uttalande. Men här ställes vi nu inför ett konkret fall, där en jordbrukare med åtta personers

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

hushåll och 27 tunnland åker — gården har 19 tunnland, och 8 arrenderar han på annat håll — sitter där och försörjer sig på sitt jordbruk och på de körför-tjänster han kan ha i skogen. Han påstår också att han i fortsättningen kan försörja sig på detta sätt och förklarar att han inte vet vart han skall ta vägen, om han inte får behålla arrendegården. Skall han flytta in till Skara och ställa sig i bostadskö? Där finns åtskilliga hundra människor förut, som väntar på bostad.

I ett sådant konkret fall som detta hade det enligt min mening varit självklart att man i jordbruksdepartementet hade sagt: Så och så mycket kostar gården. Om Ni tror Er om att sitta kvar på gården tills vidare, så köp den!

Men man är så kolossalt social i vårt samhälle, så intresserad av en hög standard, att man tycker att Erik Boström inte skall bo kvar på gården, eftersom den saknar vatten och avlopp. Han bör därför flytta någon annanstans. Men man kan inte samtidigt hänvisa honom till ett annat hus att flytta in i. Nu kan man visserligen säga att det inte går i längden att driva jordbruk på gården, att den inte kan byggas om och att den därför inte kan bli ett bärkraftigt jordbruk i framtiden. Ja, den saken skall jag inte diskutera. Det är möjligt att det är så. Men varför skall man ta ut dessa bekymmer i förskott? Om denne 47 år gamle familjeförsörjare inte har någon annanstans att ta vägen och om han anser att han tills vidare kan klara sina försörjningsproblem på gården, varför kan han då inte få sitta kvar där tills vidare? Det går kanske bra i tio eller femton år. Vi vet inte hurudana problemen beträffande denna gård ter sig efter den tiden.

Vi tycker att denna konkreta situation borde ha föranlett Kungl. Maj:t att skilja sig från remissmyndigheternas byråkratiska och formalistiska syn på ärenden av detta slag och att Kungl. Maj:t borde ha handlat mera praktiskt

härvidlag. Det går givetvis bra att vid högtidliga tillfällen tala om en »levande landsbygd», men här förvandlar man ju faktiskt ett stycke levande landsbygd till död mark, där varken hund eller hane höres — och det vill ju inte jordbruksministern medverka till, enligt vad han givit uttryck åt i så många olika sammanhang.

Mina medreservanter och jag beklagar den ståndpunkt Kungl. Maj:t intagit i detta fall. Vi medger dock att man inte kan rikta några formella anmärkningar mot statsrådet, men detta är ju tämligen självklart med de vida bedömningsmarginaler vi har i våra lagar, vilka gör att nästan allting hänger på tillämpningen. Det är mycket sällan man kan påtala en fråga ur formell synpunkt, men när riksdagen nu stiftar lagar med så vida bedömningsmarginaler, måste det å andra sidan vara ett riksdagens intresse att följa med och ta ståndpunkt till bedömningen i de konkreta fallen. Jag beklagar som sagt statsrådets ståndpunktstagande i detta ärende och anser det anmärkningsvärt. Det borde ha blivit föremål för anmärkning från konstitutionsutskottets sida.

När jag gör detta påstående, herr talman, så är det också mot den bakgrunden att detta inte är ett enstaka fall. Jag har i andra sammanhang under det senaste året haft anledning syssla med frågor som gäller svensk landsbygd, och det finns gott om konkreta fall, där olika myndigheter genom sitt inbördes samspel och sin lagtillämpning hjälpt till att avfolka landsbygden. Man talar visserligen om vad man skall göra för att hindra flykten från landsbygden, men man gör en hel del för att påskynda den. Det är detta som jag tycker är beklagligt.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag ber att på utskottets vägnar få säga några ord med anledning av den kritik som herr Svensson i Ljungskile har framfört. Han sa-

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

de att det egentligen är en liten fråga ur samhällets synpunkt, huruvida staten skall tjäna 400 eller 500 kronor mer eller mindre på denna gård. Nej, så ligger det inte till, utan det är så att om denna gård skall brukas i fortsättningen krävs det — som anmärkaren själv erkände — att man lägger ned över 70 000 kronor; och det betalar sig inte, det räntar sig inte. Att i stället låta denne man, Boström, bo kvar och bruka jorden, när den befinner sig i ett så dåligt skick, är inte hedrande för staten, här företrädd av veterinärinrättningen i Skara. Skall hemmanet brukas, skall det också upprustas. För bostadshuset beräknas 40 000 kronor. Att man skulle kunna bygga en bostad för åtta personer för 40 000 kronor tillåter jag mig f. ö. betvivla, men det hör inte hit.

Herr Svensson i Ljungskile säger vidare att man kunde ha visat prov på en mer human behandling, och han citerar ett uttalande av jordbruksminister Norup om den levande landsbygden; herr Svensson uppgav att man i stället förvandlat densamma till en död mark. Ja, vi har hört från lantbruksnämnden att det är fråga om en sällsynt vanhävdad och utsugen mark, den är sumpig och den har inte vid tidigare tillfällen kunnat finna någon köpare. Under sådana förhållanden kan man inte förebrå regeringen för att den inte velat vara med om att låta mannen bo där och bruka jorden. Denne man har för övrigt uppträtt mycket egendomligt. När han blivit uppsagd från arrendet och man skickar till honom skrivelser, vill han inte lösa ut dem utan han sitter kvar och sår höstråg och säger att han är brukare. Det är inte den sortens jordbrukare som skall särskilt belönas.

Jag har själv i många år suttit med i stiftsnämnden, där man ofta får behandla frågor om både kommunal- boställen och andra löneboställen som under årens lopp fått så förfallna hus att det är oekonomiskt att bygga nytt. Kan man inte då genom lämplig ar-

rondering förmå grannar att överta stället eller sälja det i öppna marknaden — liksom i detta fall har man ibland inte kunnat få några spekulanter — finns inte någon annan möjlighet än att man besår arealen med skog. Det är den levande landsbyggen också det. Hemmanet Forsen var ingalunda en levande jord utan en jord i ganska bedrövligt skick. Dessutom begär arrendatorn att »få hjälp» av K. M:t att köpa gården. Han föreslår ingen summa att få köpa gården för utan han vill ha hjälp till detta, vilket formellt torde vara omöjligt. En anmärkning emot förfaringsättet i detta fall är, tycker jag, framställd på ovanligt lösa och svaga grunder.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Beträffande denna begäran att få hjälp behövde den inte innebära något annat än att man från myndigheternas sida sagt, att så och så mycket kostar gården; vill ni köpa den så går det an. Det är inget ovanligt att staten sätter pris på gårdar i allmän ägo och säger, att till lägst det priset får de köpas. Det är icke omöjligt och som sagt inte ovanligt att man gör på det sättet.

Konstitutionsutskottets ärade ordförande läser de där kostnadsberäkningarna rörande gårdens upprustning som om de skulle vara det enda möjliga alternativet i detta sammanhang. Det finns tusentals gårdar i detta land, för vilka myndigheterna kan sätta sig och räkna ut att det exempelvis kostar 60 000 eller 70 000 kronor att upprusta dem, men detta lönar sig inte, säger man. Men när folket bor kvar, vill vara där och vill försörja sig, varför skall man då driva dem därifrån? Det är icke socialt och det är icke förnuftigt heller.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Jag tillät mig för en stund sedan i första kammaren att på-

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

peka, att det väl inte är så vanligt att ett statsråd yttrar sig i en sådan här debatt. Men denna anmärkning har väl ansetts vara särskilt svår — den är ju så förnämlig, att den lagts in i ett förseglat konvolut och sålunda överlämnats till konstitutionsutskottet. Anmärkningen har också väckt ganska mycket uppsende.

När jag kom in i kammaren, hörde jag herr Svensson i Ljungskile hålla ett anförande av samma innehåll som det herr Nord läste upp i första kammaren. Jag har en känsla av att samme författare skrivit båda dessa anföranden, och när jag läst den skrivelse, som herr Nord satt sitt namn under, är jag inte säker på att herr Nord är författaren. Vem denne är vet jag inte.

Herr Nord kom i sitt anförande in på en del ting, som verkade att vara utslag av känslotänkande. Jag vill understrika, att jag har ett intryck av att i hela detta anmärkningsförfarande känslorna fått rusa ifrån det ekonomiska förnuftet. Man har här påpekat, att jag när jag fyllde år talat om en levande landsbygd. Ja, herr Waldemar Svensson i Ljungskile och jag har inte högtidsdagar samtidigt — herr Svensson har sina högtidsdagar när det är valår, och då gör han uttalanden. Ty allt detta är är väl ändå tillkommet för att väcka en viss uppmärksamhet just i år, när det är valår.

Vad är det egentligen som har skett? Jo, på ett litet donationshemman nere i Skaraborgs län sitter en arrendator, som ända sedan den dag då han tillträdde arrendet har haft vetskap om att detta hemman var på avveckling. Han har bara fått kontrakt för ett år i taget, och det har han varit till freds med.

Det framhålles, att han ju kunnat försörja sig, sin hustru och sina sex barn. Men jag vill påpeka, att inte alla barnen utan endast tre är minderåriga. Jag påminner mig i detta sammanhang en episod från min hembygd, där två ungdomar, som var 50 år gamla, gick omkring

och beklagade sig över att de var föräldralösa. De vuxna barnen skall väl ändå inte ha försörjning på ett 19 tunnlands hemman, och därför skall man väl inte i känslotämning tala om att det är åtta familjemedlemmar. Åtminstone vi som är jordbrukare vet, att ett 19 tunnlands hemman inte kan ge inkomst åt man, hustru och tre minderåriga barn samt därutöver försörjning åt tre fullvuxna barn. Nej, man har försökt måla ut förhållandena på ett sådant sätt, att de skall ge ett så osympatiskt intryck som möjligt.

Vad behandlingen av arrendator Boström beträffar, så var det inte han själv som tog upp denna fråga, utan det var en man som bor i Luleå och som skrev till Kungl. Maj:t. Vi satte genast i gång en undersökning via veterinärhögskolans styrelse, som redovisade remissyttranden från olika myndigheter. I alla dessa uttalades, att hemmanet inte kunde bestå i fortsättningen och att staten inte kunde ta på sitt ansvar att lägga ned 6 000 kronor för stenröjning, 4 000 kronor för dränering, 2 000 kronor för väg och 55 000 kronor för reparation av byggnader.

När jag tog ställning till frågan, anmodade jag lantbruksnämnden att se till att mannen fick möjlighet att förvärva en annan gård. Jag är övertygad om att mannen inte blir bortkörd, förän möjlighet finns att erbjuda honom ett annat ställe. Ännu sitter han emellertid kvar på gården. Han har blivit lovad ett sänkt arrende — boningshuset skulle kosta 300 kronor — och det löftet kommer säkert att hållas. Än så länge har han emellertid brukat jorden, och då har man tagit ut den i kontraktet överenskomna arrendesumman.

Jag är övertygad om att det inte bidrar till att skapa en levande landsbygd, att folk får sitta kvar på de tiotusentals jordbruk av detta slag som skapats under en annan politisk regim, då man endast ville se till att så många människor som möjligt kunde få en bit jord

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

och inte i jordbrukspolitiken såg till att människorna också kunde föda sig på jordbruken. Men varifrån kommer i dag de kraftigaste rationaliseringskraven? Jo, de kommer från de grupper, som säger sig företräda konsumenterna. Vi jordbrukare och det parti jag tillhör skulle kunna nöja oss med en betydligt långsammare rationaliseringstakt. Denna sak har vi emellertid diskuterat och kommit överens om, så att jag framför intet klander, men jag menar, att den skall inte kasta sten som sitter i glashus.

Jag vågar beträffande detta ärendes handläggning ställa den frågan: Menar man verkligen att från statens sida de åtgärder skall vidtagas, som fordras för att sätta detta hemman i stånd på sätt lantbruksnämnden angivit? Jag skulle tro, att om jag hade dömt på detta sätt, hade det varit anledning för konstitutionsutskottet att rikta en anmärkning mot mig såsom ansvarigt statsråd, ty så får man inte handha statens medel.

För att lösa denna fråga skulle, det är jag övertygad om, den som vill se till realiteterna, även om han har en mycket stor portion av människokärlek och vilja att hjälpa också denne man, handla precis så som skett vid detta ärendes handläggning. Vederbörande arrendator kommer nämligen inte att få stå i bostadskön i Skara. Jag har sett detta påstås i någon tidning såsom ett försök att utmåla den nuvarande jordbruksministern som varande en fiende till småbruket. Jag tar denna felaktiga dom lätt. Jag skulle tro, att de som riktar den anmärkning, varom detta ärende handlar, i stället har anledning att i någon mån tänka om.

Till utlåntagandet, som med stor majoritet godkänts av konstitutionsutskottet, har fogats ett par reservationer. En av reservanterna kan göra anspråk på att kunna bedöma dessa ting både ekonomiskt och känslomässigt. De andra saknar väl ändå möjligheter att ekonomiskt bedöma ett jordbruks vara eller icke

vara. Huruvida det är känslotänkande eller ett annat motiv, som har dikterat deras anslutning till reservationen, undgår mitt bedömande. Jag har dock, herr talman, velat framhålla, att när detta ärende har underställts jordbruksdepartementet, har jag försökt att redan från början handlägga det så, att man på bästa sätt kunde tillvarata såväl arrendatorns som statens intressen. Vad gäller tillvaratagandet av arrendatorns intressen så förmodar jag att jag får frågan: På vad sätt? Jo, på det sättet att jag har anmodat lantbruksnämnden att försöka skaffa honom en annan gård så fort som möjligt. Detta har för några minuter sedan bekräftats av ordföranden i Skaraborgs läns lantbruksnämnd, som har sagt, att man inom nämnden kommer att försöka hjälpa arrendatorn till ett annat hemman.

Sedan har det påståtts, att arrendatorn så väl har kunnat föda sig på denna gård. Jag borde kanske inte som herr Nord i första kammaren säga, att jag har hört av den och den att det förhåller sig så, men jag kommer ändå att nu anföra en sak, som jag har hört, nämligen att vederbörande i ganska stor utsträckning lär idka åkerirörelse. Om han inte hade haft denna, hade han kanske redan själv anmält sig för att få flytta från Forsen.

Herr talman! Jag har försökt att framhålla några synpunkter, som motiverat mitt ställningstagande.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Herr statsrådet började med att filosofera litet över samordningen mellan de synpunkter, som har förts fram i båda kamrarna, och över hur denna skrivelse till konstitutionsutskottet kan ha kommit till. Jag skall inte utsträcka talet därom; jag tycker knappast, att det hör hemma i sammanhanget, såvida man har något i sak att säga.

Statsrådet nämnde även, att han inte

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

har några högtider, när det är valår. Det blir i varje fall baksidan av statsrådets uttalande, att mina högtider är under valåren, medan hans egna finns i andra sammanhang. Det kan man också konstatera i valstatistiken, och jag förstår, att det inte blir några högtider under valåren med ett sådant uppträdande som statsrådets i detta fall.

Så pekar statsrådet på att det hela skulle kosta så mycket. Det har jag redan varit inne på, och jag får säga, att om statsrådet hade hört hela mitt tidigare anförande, skulle han ha funnit, att åtskilligt av vad han sade redan var bemött. Jag har redan förut erinrat om att det enligt lantbruksnämndens och andra myndigheters uträkning skulle kosta 60 000 å 70 000 kronor att sätta denna gård i stånd. Sedan menar jordbruksministern, att det väl ändå inte skulle vara ett ansvarsmedvetet sätt att handskas med statens pengar, ifall man kostade på gården så mycket. Det är det heller ingen, som har begärt. Jag har uttryckligen sagt ifrån från början, att man inte räknar med att staten skulle bekosta den saken. Däremot skulle mannen väl ha kunnat tillåtas att köpa gården. Den kan vara värd 10 000 å 15 000 kronor enligt de siffror, som utredningen visar upp men som jag inte skall ta upp tiden med att relatera. Varför inte sätta ett pris på gården och säga: Så mycket kostar den. Var så god och köp!

Skulle samhället inte kunna tolerera, att denne man försörjde sig på dessa 19 plus 8 tunnland jord med de byggnader, som där finns, d. v. s. försörjde sig tills vidare? För en familj i det utvecklingsstadium, vari denna befinner sig, och en jordbrukare i denna ålder, omkring 50 år, blir det en fråga om tio till femton år framåt, och sedan är han ute ur detta sammanhang. Varför skulle han inte kunna få köpa gården och leva där dessa år? Samhället behöver inte ta något ansvar för det, därest han själv anser, att han vill och kan ta detta ansvar.

Han kommer inte — såvitt jag förstår — att leva annorlunda än tiotusentals andra familjer på landsbygden.

Nu säger statsrådet att enligt vad han hört lär mannen även idka åkerirörelse. Kan man tänka sig: mannen lär även idka åkerirörelse! Vad är det för fel på det? Det verkar nästan som om det skulle vara någonting förgripligt att han gör det. Detta tal om åkerirörelse spökade även i konstitutionsutskottet, men egentligen är det så att mannen utför körslor i skogen med sina hästar, vilket återigen tiotusentals jordbrukare i detta land gör för att kunna försörja sig. Varför skulle då inte denne man få göra det »på en levande landsbygd»? Vare sig det är fråga om en åkerirörelse eller skogskörslor, är det väl bara ett plus att han skaffar sig ytterligare en försörjningsmöjlighet.

Vidare bekräftar statsrådet att en del av barnen i familjen är vuxna och alltså har egen inkomst. Familjens försörjningssituation skulle därför inte vara så dålig, om den får sitta kvar på gården. Varför får den då inte göra det, om vi nu skall ha en levande landsbygd? Statsrådet menar tydligen att på sådana gårdar skall man inte sitta kvar. Lycklig kan man vara på 300 tunnlands jordbruk. Ja, det tror jag säkert. Men jag vill återigen erinra om att det finns tiotusentals familjer i detta land som har det likadant ställt som Boström och som alltså får vara lyckliga även på 10 å 15 tunnlands jordbruk. Skall de inte få sitta kvar där? Skall vi röja bort en stor del av jordbruken på den svenska landsbygden? Det är väl ändå inte meningen.

Egentligen är det konsumenterna som vill ha till stånd den hårda rationaliseringen av jordbruket, säger statsrådet; herr Norup själv och andra skulle nog kunna nöja sig med mindre. Det är alltså konsumenternas ärenden som herr Norup går, då han skickar bort denne arrendator.

Det finns ingen anledning att göra

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

någon allmängiltig princip av denna sak, men i detta konkreta fall är det inte något landsbygdsintresse, inget stadsintresse och inget konsumentintresse eller socialt intresse att flytta arrendatorn från gården. Det är helt enkelt bara dumt.

Statsrådet säger nu att mannen skall få en annan gård av lantbruksnämnden. Det är ju tills vidare bara löst tal. Om vi skall syssla med skvaller, kan jag nämna att när lantbruksnämnden var ute och tittade på gården — och man har nog inspekterat och kostnadsberäknat för ungefär hälften av det belopp som gården är värd — så sade man till arrendatorn: »Herr Boström har väl kunnat gömma undan en del pengar.» På detta svarade Boström att han gärna skulle vilja veta, hur det gick till att gömma undan pengar, om man brukade en gård som denna och hade åtta personers hushåll. Boström har säkerligen inte så stort kapital, men han skulle kanske kunna köpa denna billiga gård, om han fick göra det och alltså hade möjlighet att fortsätta under samma omständigheter som tidigare. Jag förstår inte vad som hindrar att han får köpa den. Det skulle åtminstone ha blivit en högtid för honom och kanske i viss grad även för jordbruksministern.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Svensson säger att det bara är löst prat att herr Boström, om han så vill, skall få en annan egendom. Ja, det är också löst prat att han blivit bortkörd från gården — han sitter ju ännu kvar där.

Varför fick inte Boström köpa gården frågar herr Svensson. Ja, det var därför att han inte ville betala det pris som värderingsmännen hade åsatt gården. Ifrån det parti, som herr Svensson företräder, brukar man ofta i jordbruksutskottet göra gällande, att domänverkets värderingsmän sätter alldeles för

låga priser på de kronoegendomar som skall säljas.

Herr Svensson säger att han förstår så väl, att jag inte har högtid när det är valår. Det är ju sällan som herr Svensson och jag befinner oss i samma båt, men vi gjorde det vid valen 1954. Vi får hoppas att det nu kommer att ske en förändring, så att det bara blir herr Svenssons parti som sitter kvar i båten, medan det blir en högtid för det parti som jag tillhör.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jordbruksministerns sista förhoppning finner jag fullt naturlig, även om jag inte har någon anledning att dela den.

Det är riktigt att vi från folkpartiets sida ibland har tyckt att jordbruksministern säljer kronoegendomar alldeles för billigt, men det har då gällt mycket bra gårdar, som köpes av förmöget folk. När kronan skall sälja skrapmarker, blir det ofta höga priser, såsom när småbrukare Nilsson i Röinge skulle köpa några tunnland jord. Om den saken slogs vi här i riksdagen år efter år med interpellationer, motioner och reservationer, och till sist satte jordbruksutskottet ned det pris som herr Norup ville ha för de fattiga tunnland som denne småbrukare skulle få köpa. I sådana här sammanhang har vi inte sagt att det var för billigt. Den här gården, som år 1941 utbjöds för 15 700 kronor och som herr Boström 1946 bjöd 16 800 kronor för, den skulle man rimligtvis kunna sälja. Sedan har man kostat på boningshuset 3 500 kronor och sålt skog för drygt 7 000 kronor. Alltihop lär väl inte vara värt mer än någonting mellan 10 000 och 15 000 kronor. När vederbörande sitter med djuren och sin familj och har rätt goda försörjningsmöjligheter samt anser att han även i fortsättningen kan försörja sig, så går det naturligtvis an att betala detta pris. Om det sedan om tio eller

Anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Norup

femton år skulle visa sig att det blir bättre att plantera skog på gården, så behöver detta inte bekymra oss i dag.

Sedan säger jordbruksministern att karlen inte är bortkörd. Nej, och detta helt enkelt därför att man inte har utnyttjat exekutionsorgan för att vråka honom. Han är uppsagd till den 31 mars i år. Att han ändå sitter kvar, beror på att han är en tillräckligt klok bonde för att inte springa sin väg i första taget.

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! Det har yttrats många överord i detta ärende. Det har också yttrats överord om lantbruksnämnden.

Jag läser ur utlåtandet bland annat, att Gunnar Johansson från Luleå i sin skrift anförde, att Skaraborgs läns lantbruksnämnd »gjort sig saker till stor hänsynslöshet och bristande omdöme» och att »det sätt som Nämnden lagt i dagen, kan endast karakteriseras som översitteri och halsstarrighet».

Vad har nu lantbruksnämnden i Skaraborgs län gjort? Från veterinärrättningen kom en förfrågan om det fanns en möjlighet att lägga ned jordbruket på Forsen. Nämnden gjorde som i alla liknande fall, nämligen företog en undersökning. Större delen av nämnden för dessutom ut till fastigheten och besiktigade den. En undersökning gjordes av en konsulent i lantbruksnämnden, och fastigheten beskrevs av honom så här: »Åkerjorden är uppdelad på hemskifte och två utågor. Den ena av de sistnämnda är belägen långt från gården och till båda är vägförbindelsen dålig. Åkerjorden är delvis i behov av dikning, och större delen av åkerarealen är synnerligen stenbunden. Det ena utmarksskiftet är i hög grad försumpat och har under senare år legat i linda. På detta skifte är även hävden avsevärt eftersatt.»

Utgående från dessa förutsättningar måste vi undersöka hur stora kostna-

derna skulle bli för att ställa fastigheten i ordning. Vi tog endast hänsyn till jorden som den var. Vi konstaterade att den inte var av allra bästa slag. Vi bedömde den i stället som dålig, och om den skulle kunna utnyttjas till jordbruk, skulle den behöva dikas och stenröjas. Vägar måste göras i ordning för 12 000 kronor. Till detta kom ytterligare kostnader för att ställa en ordentlig bostad i ordning och för att uppföra ordentliga ekonomibyggnader. Efter att ha uppdagat detta drog nämnden den slutsatsen, att man inte kunde göra en så stor investering där. Man meddelade veterinärrättningen att jordbruket på fastigheten *fick* läggas ned. Därmed har vi ingalunda sagt att det *skall* läggas ned, och inte heller har vi sagt något om tidpunkten när detta skulle ske. I stället var vi mycket väl medvetna om att genom den rationalisering som pågått i Skaraborgs län är det stor brist på fastigheter av denna storleksordning. Vi skrev därför till veterinärrättningen bland annat följande: »Under senare år ha många mindre jordbruk blivit nedlagda eller ock inlemmade i andra enheter, och delvis till följd härav ha de kvarvarande mindre jordbruken blivit mycket efterfrågade. Om jordbruket på Forsen lägges ned, bör arrendatorn med hänsyn härtill beredas god tid att finna ett annat jordbruk att köpa eller arrendera.»

Jag menar att vi därmed tagit stor hänsyn till arrendatorn. Vi har direkt uppmanat inrättningen att låta honom få möjlighet att välja sig ett nytt jordbruk, och vi var beredda att hjälpa honom i detta hänseende. Efter vad vi vet har emellertid herr Boström hitintills inte vänt sig till lantbruksnämnden med förfrågan om hjälp. Jag tror att jag med bestämdhet kan säga, att om Boström gör det, skall nämnden också om möjligt vara honom behjälplig.

Efter härmed slutad överläggning lades memorialet till handlingarna.

§ 11

Allmän prisregleringslag m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän prisregleringslag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 147, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) allmän prisregleringslag; och
- 2) lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Propositionen innebar att den nuvarande tidsbegränsade prisregleringslagen skulle ersättas av en permanent beredskapslagstiftning med syfte att i vissa extraordinära situationer möjliggöra åtgärder mot prisstegringar. Den nya prisregleringslagen hade, efter mönster från de allmänna förfogande- och ransoneringslagarna, utformats såsom en fullmaktslag. Beträffande förutsättningarna för tillämpning av lagens bestämmelser skildes mellan tre fall. Komme riket i krig, trädde bestämmelserna automatiskt i tillämpning. Vid krigsfara, var riket befunne sig, ägde Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av lagens bestämmelser. Slutligen tillkomme denna rätt Kungl. Maj:t även i ett läge, där av annan orsak än krig eller krigsfara betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket. Om Kungl. Maj:t meddelat förordnande om prisreglering, skulle förordnandet inom viss kortare tid underställas riksdagens prövning. I övrigt utgjorde den föreslagna lagen en överarbetning av nuvarande prisregleringslag. Den skulle upptaga endast två former för prisingripanden, nämligen högstpris, motsvarande det nuvarande nor-

malpriset, och stoppris. Möjlighet hade föreslagits för Kungl. Maj:t att, när så erfordrades för genomförande av prisreglering, förordna om varustandardisering, varmed avsåges föreskrifter att förnödenhet finge tillhandahållas endast i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning eller dylikt. Den föreslagna beredskapslagen skulle enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1957. Med hänsyn härtill hade föreslagits, att den nuvarande prisregleringslagens giltighetstid, vilken utginge vid halvårsskiftet 1956, skulle förlängas till årets slut.

I samband med propositionen hade utskottet förehaft sex i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 580 av herr *Ewerlöf m. fl.*,

nr 581 av herr *Norling* och

nr 582 av herrar *Ohlön* och *Lindblom*, samt

inom andra kammaren

nr 756 av herrar *Hagberg* och *Holmberg*,

nr 757 av herr *Hjalmarson m. fl.* och

nr 758 av herr *Ohlin m. fl.*

Följande motioner voro likalydande: I: 580 och II: 757, I: 581 och II: 756 samt I: 582 och II: 758.

I motionerna I: 580 och II: 757 hade hemställts, att riksdagen måtte

»1) besluta att den i propositionen föreslagna allmänna prisregleringslagen endast skall kunna sättas i kraft vid 'krig eller krigsfara' och sålunda antaga Kungl. Maj:ts förslag till sådan lag med den ändringen att tredje stycket av 1 § utgår;

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303); samt

3) uttala, att av Kungl. Maj:t utfärdade direktiv för prisreglerande verksamhet utan onödig tidsutdräkt skall underställas riksdagen».

I motionerna I: 582 och II: 758 hem-

Allmän prisregleringslag m. m.

ställdes, »att riksdagen måtte besluta att 1 § allmänna prisregleringslagen ges en lydelse motsvarande 1 § i förfogande- respektive ransoneringslagen samt att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig författningstext».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med bifall till förevarande proposition, nr 147, och med avslag å motionerna I: 580 och II: 757, såvitt propositionen och motionerna avsåge förslag till allmän prisregleringslag, samt med avslag jämväl å motionerna I: 581 och II: 756 samt I: 582 och II: 758 — måtte för sin del antaga nämnda lagförslag;

B. att riksdagen — med bifall till förevarande proposition och med avslag å motionerna I: 580 och II: 757, såvitt propositionen och motionerna avsåge förslaget till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) — måtte för sin del antaga nämnda lagförslag; samt

(Kungl. Maj:ts förslag)

1 §

Kommer riket — — — — — tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall förordnandet av Konungen upphävas.

Har av annan orsak uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket, äger Konungen förordna att vad i 2—9 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning. Förordnandet skall inom en må-

C. att yrkandet i motionerna I: 580 och II: 757 om visst uttalande av riksdagen rörande av Kungl. Maj:t utfärdade direktiv för prisreglerande verksamhet, i den mån yrkandet ej kunde anses besvarat genom vad utskottet i utlåtandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

I. vid utskottets hemställan under A: av herrar *Sunne*, *Mannerskantz*, *Akeson* och *Jacobsson* i Tobo, fru *Sandström* och fröken *Wetterström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 581 och II: 756 och med förklaring att riksdagen i anledning av motionerna I: 580 och II: 757 samt I: 582 och II: 758, såvitt motionerna avsåge det genom propositionerna framlagda förslaget till allmän prisregleringslag, funnit viss ändring böra vidtagas i förslaget — för sin del antaga förslaget med den ändringen, att 1 § erhöles ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Reservanternas förslag)

1 §

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall *senast före nästkommande riksdagssessions avslutande meddelat* förordnande av Konungen upphävas.

Har till följd av krig, vari riket befunnit sig, eller krig mellan främmande makter eller annan utom riket inträffad utomordentlig händelse uppkommit knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet, som är av vikt för befolkningen eller

Allmän prisregleringslag m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag)

nad eller, om riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader gillar förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid — — — 10—22 §§ tillämpas.

(Reservanternas förslag)

produktionen, och kan härav väntas följa allvarlig stegring av allmänna prisläget, äger Konungen med riksdagens samtycke förordna att vad i 2—9 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning.

II. vid utskottets hemställan under B: av herr *Mannerskantz* och fröken *Wetterström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen med bifall till motionerna I: 580 och II: 757 i denna del måtte avslå propositionen såvitt avsåge det därigenom framlagda förslaget till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Herr talmannen meddelade, att överläggningen i detta ärende finge avse jämväl andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m., och statsutskottets utlåtande nr 123, angående inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m.

Andra lagutskottets hemställan i utlåtandet nr 34 föredrogs; och anförde därvid:

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida har under senare år, när frågan om förlängning av giltighetstiden för prisregleringslagen varit aktuell, påyrkats att lagen borde upphävas. Vi har då påvisat, att prisregleringslagen har karaktär av en kristidslag och stiftats för att bemästra de särskilda förhållanden som varuknappheten under kriget skapat.

Sedan varuknappheten förbytts i varuöverflöd har vi gjort gällande att prisregleringslagen inte längre har någon mission att fylla. Vi har starkt be-

tonat, att vid normal varuförsörjning konkurrensen är den bästa prisregulatorn. För att främja konkurrensen har vi yrkat på en upprustning av det administrativa organ, som har hand om konkurrensövervakningen.

Vi har vidare påvisat, att ett bibehållande av priskontroll och prisövervakning vid *full varuförsörjning* har varit ogynnsamt för konsumenterna. Det har sålunda visat sig, att priskontrollen försenat eller försvårat prissänkningar, som eljest varit möjliga, och att den över huvud försvårat anpassningen till den förändrade försörjningssituationen och den hårdnande konkurrensen. Ogynnsamma psykologiska verkningar på allmänheten av priskontrollen har också kunnat iakttagas. Av priskontrollen fastställda eller godtagna priser har gärna av allmänheten uppfattats såsom de lägsta, och detta har avtrubbat allmänhetens kritiska granskning av priserna.

Nu ligger på riksdagens bord tre propositioner som behandlar pris- och konkurrensfrågorna. I en av dessa propositioner föreslås, att prisregleringslagen skall upphävas och ersättas av en beredskapslagstiftning, som skall sättas i kraft endast när särskilda förhållanden påkallar detta. I en annan proposition föreslås en skärpning av åtgärderna mot konkurrensbegränsande företeelser. Båda dessa förslag anges vara grundade på principen om den fria konkurrensen såsom prisregulator. Slutligen föreslås i den tredje propositionen åtgärder för förstärkning av den

Allmän prisregleringslag m. m.

organisatoriska apparat, som skall handha konkurrensövervakningen i samband med den nuvarande prisregleringslagens upphävande från och med den 1 januari.

Det är med tillfredsställelse vi inom folkpartiet konstaterar, att man från regeringens sida nu uttalar sin anslutning till den av oss hävdade principen om den fria konkurrensen såsom prisregulator. Vår bestämda uppfattning är att fri konkurrens utgör en nödvändig förutsättning för en sund utveckling av näringslivet och samtidigt skapar den enda säkra grundvalen för en för konsumenterna gynnsam prisbildning.

I enlighet med denna grunduppfattning anser vi påkallat att samhället vidtar åtgärder, när den fria konkurrensen sättes ur funktion. Det är sålunda även enligt vår mening ett samhällsintresse, att ingripanden kan ske mot sådana företeelser som har konkurrensbegränsande karaktär i fall där skadlig verkan kan påvisas.

Förslag framläggs nu att utsträcka möjligheterna att ingripa mot konkurrensbegränsning till att omfatta inte bara kartell- och monopolfall utan konkurrensbegränsning över huvud, oavsett dess typ. Förutsättningen skall vara att prisbildningen ur allmän synpunkt otillbörligt påverkas, verkningsförmågan inom näringslivet otillbörligt hämmas eller annans näringsutövning försvåras eller hindras. Till vad sålunda föreslås uttalar vi vår anslutning.

Vidare föreslås att Kungl. Maj:t skall erhålla möjlighet att, när konkurrensbegränsning medför pris som är uppenbart för högt med hänsyn till kostnaderna och övriga omständigheter, förordna om högsta pris för viss tid. Även detta förslag finner vi välmotiverat i de fall, då priset bevisligen är orimligt högt. I de fall underhandlingarna hos näringsfrihetsrådet icke lett till resultat må dylikt ärende på näringsfrihetsrådets anmälan underställas Kungl. Maj:t.

Enligt vår principuppfattning anser vi också, att så snart anledning föreligger att anta, att inom något område av näringslivet fri konkurrens icke råder, utredningar skall företas om pris- och marknadsförhållanden. Om det då visar sig befogat att verkställa särskilda prisanalyser, bör utredningarna utvidgas till att avse sådana analyser. Detta bör ske i syfte att utröna eventuellt skadliga verkningar ur allmän synpunkt.

Det är även enligt vår mening en viktig uppgift att genom en objektiv och saklig konsumentupplysning söka påverka allmänhetens köpvanor och därigenom främja en ändamålsenlig utveckling av konkurrensen.

För en verksam konkurrens förutsättes full varuförsörjning. Rubbningar i samhällsbalansen, exempelvis till följd av krig eller krigsfara med därav följande varubrist och tvång att i stor omfattning utnyttja den inhemska produktionsapparaten för militära ändamål, kräver särskilda åtgärder från statens sida. Vi finner det därför erforderligt att en beredskapslag stiftas när, såsom nu föreslås, prisregleringslagen skall upphävas.

Kan det från folkpartiets sida över huvud vara något att erinra emot de föreliggande propositionerna? De står ju i överensstämmelse med vad folkpartiet tidigare påyrkat. Vårt partis egen grundprincip om den fria konkurrensen som prisregulator har, såsom jag förut nämnt, godtagits i propositionerna.

Härtill vill jag svara, att en del invändningar likväl är att göra. De berör den utformning bestämmelserna fått i de föreliggande propositionerna samt organisationens uppbyggnad och tillämnade funktion.

Andra laguskottets utlåtande nr 34 behandlar förslaget till allmän prisregleringslag. Detta innebär ju, att den nuvarande tidsbegränsade prisregleringslagen skall ersättas med en permanent

Allmän prisregleringslag m. m.

beredskapslagstiftning. För dess tillämpning skils mellan tre fall. Kommer riket i krig, skall lagen automatiskt träda i tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, skall Kungl. Maj:t äga förordna om lagens tillämpning. Har av annan orsak än krig eller krigsfara uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket, skall Kungl. Maj:t likaledes äga förordna om tillämpning av lagen.

Folkpartiet är, som jag nyss anfört, ense med regeringen om att prisregleringslagens upphävande gör det angeläget att stifta en särskild beredskapslag på prisområdet, avsedd att sättas i kraft när utomordentliga förhållanden påkallar det. Däremot har vi en från regeringsförslaget avvikande mening om karaktären av de utomordentliga förhållanden som bör motivera att lagen sättes i kraft.

Det ter sig naturligt att med en prisregleringslag komplettera den beredskap på det ekonomiska området, till vars upprätthållande allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen tillkom redan 1954. Men vi anser det lika viktigt, att prisregleringslagen blir helt och uteslutande en beredskapslag i detta ords vedertagna betydelse. Detta innebär att lagen skall ge regeringen möjlighet att handla och handla snabbt i ett läge, över vars förhandenvaro eller utveckling varken regeringen eller annan svensk myndighet kan råda.

De två första förutsättningarna, under vilka den nya beredskapslagen skall kunna sättas i kraft, nämligen vid krig och krigsfara, sammanfaller med vad som stadgas i de av mig nyss omnämnda förfogande- och ransoneringslagarna. Mot vad som sålunda föreslås har vi intet att erinra.

Den tredje förutsättningen, då Kungl. Maj:t skall äga förordna om tillämpning av lagen, är när det av annan orsak — alltså annan än krig och krigsfara — uppkommer betydande fara för allvarlig prisstegring inom riket. Motsvarande

bestämmelse i förfogande- och ransoneringslagarna hänvisar till knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenheter, i de fall varubristen uppstått på grund av en utom riket inträffad utomordentlig händelse. Det är just för en sådan av *varuknapphet* karakteriserad situation som behov föreligger att stifta en beredskapslag på prisområdet. Det föreligger därför enligt vår uppfattning inte någon anledning att ge den nu föreslagna beredskapslagstiftningen annat innehåll än förfogande- och ransoneringslagarna.

Tillämpningen av en beredskapslagstiftning bör vara knuten till en situation som i vedertagen mening har beredskapskaraktär. Den föreslagna lagtextens vaga formulering kan inte anses beskriva en sådan situation. Det synes angeläget att av lagtexten med tydlighet framgår när förutsättningarna för lagens tillämpning är för handen. Det föreslagna uttryckssättet »betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket» fyller icke detta krav.

När det gällde införandet av de av mig förut åberopade förfogande- och ransoneringslagarna framhöll dåvarande departementschefen i den proposition, som låg till grund för dessa författningar, att det med hänsyn till betänkligheter, som kan anföras mot en sådan lagstiftning, är angeläget tillse att tillämpningsområdet icke blir vidsträckt och att hithörande stadganden blir så entydiga som möjligt. I den nu föreliggande propositionen har departementschefen själv medgivit att formuleringen i den nu föreliggande lagtexten har så allmänna ordalag, att den kan tänkas lämna visst utrymme för olika meningar om när läget är sådant, att lagen ger Kungl. Maj:t rätt att besluta om prisreglering. Departementschefen säger visserligen att en tillämpning av lagen skulle ske endast då det efter noggranna överväganden befinnes oundgängligen nödvändigt. Men varför

Allmän prisregleringslag m. m.

skall inte riksdagen få vara med och bedöma om den oundgängliga nödvändigheten föreligger i ett visst fall? Då behövs det ju inte någon fullmaktslag på denna punkt.

Jag kan inte finna att de uttryckta farhågorna för en riskabel tidsförlust vid ett samråd med riksdagen har någon relevans. Ett sådant samråd skulle ju förutsättas endast i fall, då varken krig, krigsfara eller annan liknande situation är för handen. Härtill kommer, att priskontroll icke bör, som här förutsattes, tillgripas vid inflation av inhemska orsaker. Då andra generellt verkande medel står till buds för motverkande av en inflationsartad prisstegring, som föranletts av inom landet inträffade händelser, saknas anledning att genom en beredskapslag införa priskontroll i dylika situationer.

Värdet av att bara ha möjlighet att skrida till en prisreglering i en sådan situation hör nog knappast till de positiva. Den psykologiska verkan av en vinkande prisreglering är efter all erfarenhet att döma en stimulans till prisstegringar, och inte lär någon löntagarorganisation sätta ned sina anspråk i förhoppning om prisregleringar som man ännu inte sett.

Under återopande av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 34 fogade reservationen av herr Sunne m. fl.

Enligt herr talmannens önskan skall jag övergå till att samtidigt nämna några ord om det andra i detta sammanhang behandlade *utlåtandet, nr 35, av andra lagutskottet*. Det behandlar bestämmelser om motverkande av konkurrensbegränsning inom näringslivet samt om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden m. m.

Såsom framgår av vad jag inledningsvis anfört har vi från folkpartiets sida inte något att erinra mot den föreslagna vidgningen av möjligheterna att ingripa mot konkurrensbegränsningar. Ej hel-

ler har vi något emot förslaget om rätt för Kungl. Maj:t att under vissa förutsättningar förordna om högsta pris. Däremot har vi vissa invändningar att göra mot utformningen av förslaget om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden m. m.

Bestämmelser om uppgiftsskyldighet för näringsidkare finns för närvarande i 1946 års lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Vidare kan näringsidkare med stöd av prisregleringslagen åläggas att lämna de uppgifter som erfordras för den priskontrollerande verksamheten. Det nu föreliggande lagförslaget innebär att man i en lag sammanför bestämmelser från 1946 års lag om konkurrensbegränsning och från kristidens prisregleringslag.

Skäl att företaga mera ingående undersökningar om priser, intäkter, kostnader, vinster och andra på prisbildningen inverkan förhållanden föreligger enligt vår mening när marknadsstrukturen, antalet konkurrerande företag och varornas beskaffenhet ger anledning att räkna med förekomsten av konkurrensbegränsning. För att möjliggöra dylika undersökningar bör företagen åläggas vidsträckt uppgiftsskyldighet i sådana fall. Däremot anser vi det icke befogat att, när nu prisregleringslagen skall upphävas, från denna lag överflytta bestämmelser om viss, mycket omfattande uppgiftsskyldighet till en ny, för normala förhållanden avsedd lagstiftning.

Såsom motiv för en mera vidsträckt uppgiftsskyldighet återopas i propositionen att uppgifterna även skall utgöra underlag för konsumentupplysningen. I det hänseendet vill jag anföra några synpunkter.

Vid fri prisbildning kan priset på en och samma produkt variera inte bara mellan olika orter, utan också mellan olika företag på en och samma ort. Det måste bli ett mycket omfattande arbete att insamla prisuppgifter från olika håll,

Allmän prisregleringslag m. m.

och vidarebefordran av dessa uppgifter till konsumenterna kan knappast ge dem någon vägledning vid inköpen. Såsom även priskontrollutredningen uttalat är det inte möjligt att bygga upp något system av »skäliga priser». I detta sammanhang vill jag också åberopa några uttalanden av varudistributionsutredningen.

Utredningen yttrade, att ett lika utgångsläge mellan skilda företag i fråga om konkurrensförmåga visserligen är eftersträfvansvärt, men underströk att detta givetvis inte innebär, att man också bör sträva efter samma konsumentpriser hos olika företag. Tvärtom är, framhöll utredningen, en rörlig prisbildning det bästa medlet både för konkurrens och för rationalisering.

Detta visar enligt mitt förmenande att man för konsumentupplysning och väckande av konsumenternas prismedvetande måste söka andra vägar. Det mest effektiva sättet att åstadkomma resultat i det hänseendet anser vi vara den verksamhet som bedrivs av Hemmens forskningsinstitut. Detta organ förenar i sig undersökning och upplysning. Konsumenterna måste genom opartisk upplysningsverksamhet få kunskap om varorna. Forskningsinstitutet har möjlighet att genom broschyrer och på liknande sätt ge konsumenterna del av sina rön. För detta ändamål anser vi att företagen bör ha en uppgiftsskyldighet, begränsad till varans pris.

På de skäl som jag nu i korthet har anfört bör en distinktion göras mellan uppgiftsskyldighet för konkurrensövervakning å ena sidan och för konsumentupplysning å andra sidan. Denna distinktion bör komma till uttryck i texten till tredje paragrafen i lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. I reservationen av herr Sunne m. fl. till andra lagutskottets utlåtande nr 35 finns det ett förslag till lagtext. Jag kommer senare, herr talman, att yrka bifall till den nämnda reservationen.

Enligt herr talmannens uttalande önskan tillåter jag mig nu att omedelbart övergå till *statsutskottets utlåtande nr 123*, angående inrättande av en statens pris- och kartellnämnd.

Vid de upprepade tillfällen, när frågan om avveckling av priskontrollen varit på tal, har folkpartiet framfört förslag om förstärkning av det administrativa organ inom kommerskollegium, som handhar övervakningen av konkurrensbegränsningar. Dessa relativt begränsade förslag har varje gång avslagits, bland annat med hänvisning till den statsfinansiella situationen. Men när nu upphävandet av prisregleringslagen föreslås vill regeringen ha ett nytt, permanent ämbetsverk, kallat statens pris- och kartellnämnd.

Förslaget kommer ju från priskontrollutredningen och har varit föremål för mångsidig remissbehandling. Från åtskilliga håll har det därvid manats till försiktighet i fråga om inrättandet av ett nytt ämbetsverk. Men även om departementschefen förklarat sig i princip dela denna syn har han i propositionen kommit till ett annat resultat.

Bland de faktorer, som skulle vara ägnade att minska betänkligheterna mot tillskapandet av ett nytt ämbetsverk, nämner departementschefen att förslaget innefattar avveckling av vissa tillsammans icke obetydliga statliga organ. Men i den mån detta gäller priskontrollnämnden betyder ju dess överförande helt eller delvis till det nya ämbetsverket i realiteten bara en permanentning av ett organ av rent tillfällig karaktär, som tillkom under extrema krisförhållanden.

Det har vidare anförts att det nya verkets verksamhet kräver en jämförelsevis omfattande organisation. Men verksamhetens tillämnade omfattning ter sig nog skäligen diffus. Departementschefen säger själv i annat sammanhang, att det bör bli verksamhetens sak att avgöra vilken omfattning vissa arbeten skall få med hänsyn till

Allmän prisregleringslag m. m.

behov och önskemål samt till buds stående resurser.

Oklart ter sig också argumentet, att verkets motsedda arbetsuppgifter skulle ha speciell karaktär och till arten knappast sammanfalla med någon annan verksamhet på det ekonomisk-statistiska området. Mig synes att dess karaktär i allt väsentligt sammanfaller just med den verksamhet som avsetts att bedrivas i kommerskollegii monopolutredningsbyrå, och kollegium har självt förklarat att verksamheten naturligt ansluter sig till dess allmänna ämnesområde.

Man måste verkligen ställa sig frågande när departementschefen betecknar det som vanskligt att med kommerskollegii verksamhet förena en sådan »aktiv» prisövervakning och analys av konkurrensförhållanden, som avses med förslaget. Avsikten kan väl inte vara att överflytta priskontrollnämndens aktiva prisövervakning till det nya organet?

Den prisregistrering, som skall bli en av organets uppgifter, är ju motiverad bland annat som en del av grunden för konsumentupplysningen, och i den mån som den hålls inom de av ändamålet förestavade av mig förut berörda praktiska gränserna är ingenting att invända emot dylik registrering. Men aktiv prisövervakning är alls inget medel mot konkurrenshinder. Tvärtom verkar den själv som ett sådant hinder genom att bibringa konsumenterna uppfattningen, att alla priser är tillfredsställande som inte varit föremål för prisövervakning.

Jag skulle också vilja peka på en betydande skillnad mellan priskontrollutredningens förslag och propositionen. Utredningen understryker — liksom de flesta remissinstanserna — att det nya verket skall bli ett rent utredande organ, men enligt propositionen skall verket till andra myndigheter kunna framställa meningsyttringar eller förslag till åtgärder som verksledningen finner påkallade. Detta kan ju inte tillkomma ett

rent utredande organ, och inte heller kan en »aktiv» prisövervakning höra hemma hos ett sådant utredningsorgan. Och när departementschefen som exempel på konsumentupplysning anger upplysning om skäligheten av prismarginalerna i olika distributionsled, är det inte fråga om ett objektivt resultat av rent utredande verksamhet, utan om en subjektiv bedömning. Men en sådan har inte förutsatts vare sig av priskontrollutredningen eller av någon remissinstans.

Det synes mig därför angeläget att från riksdagens sida klart utsägas, att det nya organet skall ha enbart utredande karaktär. Med hänsyn till den vikt som näringslivet fäster vid denna fråga vore det tacknämligt om handelsministern här i dag ville förklara, att avsikten är att så utforma instruktionen för det nya verket, att det blir enbart ett utredande organ i enlighet med priskontrollutredningens förslag.

Vidare kan man göra den anmärkningen, att det inte är lämpligt att låta det nya organet ledas och övervakas av en särskild styrelse med starkt inslag av partsrepresentanter. All erfarenhet visar nämligen, att en opartisk verksamhet bäst utövas av en myndighet med självständigt och sakligt arbetande ämbets- och tjänstemän. Intressenternas synpunkter på olika frågor kan där emot tillföras organet genom en till det samma knuten nämnd med företrädare för konsumenter och företagare.

Den detalj i propositionen som går upp på bibehållande av priskontrollnämndens nuvarande fältorganisation — ett 30-tal tjänstemän vid länsstyrelsernas priskontor — är enligt mitt förmenande oekonomisk och opraktisk. Den organisationen kostar över en halv miljon kronor per år och går på länsstyrelsernas stat. Det återfinns alltså ingen redovisning av de kostnaderna i utlåtandet. Väsentligt billigare skulle det bli att insamla erforderliga prisuppgifter genom organet självt eller ge-

Allmän prisregleringslag m. m.

nom statistiska centralbyråns fältorganisation.

Slutligen är det anledning att opponera mot förslaget, att det nya organet skulle fungera som priskontrollnämnd, om det skulle uppkomma behov av ett sådant. Ges åt det nya organet en sådan beredskapskaraktär, är det risk för att det därav kommer att påverkas i en riktning som är främmande för dess egentliga utredande uppgift. Priskontrollutredningen motiverade den inställningen med att man inte för närvarande borde besluta om vilken myndighet som skulle handha priskontrollen i ett beredskapsfall, och samma ståndpunkt framförs också i den folkpartireservationen, som fogats till statsutskottets utlåtande. I denna yrkas att denna organisationsfråga görs till föremål för särskild utredning.

Varken vart för sig eller alla i förening utgör de av departementschefen i propositionen anförda skälen en tillräcklig grund för inrättande av ett nytt ämbetsverk. Både praktiska och ekonomiska skäl talar enligt folkpartiets mening för att verksamheten bibehålls hos kommerskollegium. Vi fäster därvid särskild vikt vid att denna lösning också förordats av kommerskollegium självt, som torde vara den myndighet som har den största kompetensen för bedömande av dessa spörsmål.

Över huvud taget bör man iaktta den största försiktighet i fråga om att tillskapa nya ämbetsverk. Sådant medför alltid risker för en överdriven expansion av den statliga administrationen. Redan av denna anledning bör förslaget om inrättande av en pris- och kartellnämnd avslås. I stället bör den nuvarande monopolutredningsbyrån och avdelningen för analys av pris- och marknadsförhållanden utbyggas i enlighet med en av kommerskollegium framlagd organisationsplan, som innebär en ökning av nuvarande antalet tjänster med 34. Det är också skäl att anta, att den praktiska effekten av arbetet skall

bli bättre, om det handhas av kommerskollegium med dess sedan gammalt utbyggda samverkan med näringslivet än om det anförtros åt ett nytt ämbetsverk.

Herr talman! Jag kommer sedermera att yrka bifall till den vid statsutskottets utlåtande fogade reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! I propositionerna 147 och 148 har nu framlagts förslag om införande av en ny beredskapslagstiftning i prisregleringsfrågor, om utvidgning av befogenheterna enligt 1953 års lag, om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning och om vidgad uppgiftsskyldighet för företagare. Därvid har anförts, såsom i 1954 års priskontrollutrednings betänkande Konkurrens och priser enhälligt uttalas, att »en effektiv konkurrens utgör den ur samhällsekonomisk synpunkt bästa prisregulatorn».

Det är, herr talman, enligt min mening viktigt att man vid bedömning av nu ifrågavarande förslag har detta klart för sig. Den permanenta beredskapslagstiftning som den nya prisregleringslagen är avsedd att vara och som skall ersätta den nu gällande lagen av 1947 är en fullmaktslag som ger Kungl. Maj:t ökade befogenheter i jämförelse med den gamla lagen att ingripa i olika situationer för att motverka prisstegringar. Den gamla lagen innebär att den endast kan efter särskilt förordnande sättas i tillämpning vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Fastän sådana förhållanden inte rått under en lång följd av år, har vi sett hur denna fullmaktslag tillämpats och att priskontrollen alltså fått fortsätta

Allmän prisregleringslag m. m.

utan att den haft stöd i lagen. Från högerhåll har vi kritiserat att riksdagen år efter år slentrianmässigt förlängt sitt bemyndigande utan att ingå i prövning.

Den nu föreslagna lagen är ägnad att i vissa extraordinära situationer göra det möjligt att vidta åtgärder, som befinnes vara nödvändiga för att motverka prisstegringar. Den upptar tre fall, nämligen om riket kommer i krig, då bestämmelserna automatiskt skall tillämpas, om det råder krigsfara, då Kungl. Maj:t äger förordna om lagens tillämpning, och dessutom i ett läge där av annan orsak än krig eller krigsfara betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket.

Vi finner det naturligt och riktigt och också betryggande ur folkets synpunkt att i de två förstnämnda situationerna en dylik fullmaktslag skall finnas, men vi vill inte vara med om att tillgripa denna lag då den samhällsekonomiska balansen hotar att rubbas till följd av inflation, orsakad av inhemska förhållanden. Man kan också hysa stora betänkligheter mot att acceptera lagen då internationell prisstegring orsakar prishöjningar inom landet. Återverkningarna kan nämligen bli ganska små till en början, eftersom de mången gång verkar först efter en längre tid. Gives Kungl. Maj:t då möjlighet att tillgripa prisreglering blir risken den att man ganska lätt tar till den, då den strängt taget efter kort tid visar sig vara alldeles obehövlig.

Emellertid kan det naturligtvis anses försvarligt att i viss omfattning utnyttja prisreglering för att dämpa de första yttringarna av en inflation, som är förorsakad av internationella förhållanden och spekulation, som man därvid kan befara, ävensom då det råder knapphet på varor till följd av händelser som inträffat utom riket.

Vi reserverar framhåller att vår uppfattning är den, att inflatoriska pris-

stegringar, fränsett vid krig och krigsfara, i allmänhet kan helt bekämpas med allmänt verkande penning- och finanspolitiska åtgärder. Risken finns nämligen att det kan te sig bekvämare för regeringen att tillgripa regleringsåtgärder än en långsiktigt verkande konjunkturdämpande politik, som måste utgöra grunden, om man skall få prisutvecklingen under kontroll.

Även om vi högerreservanter alltså med en viss tvekan har godtagit att lagen skall kunna tillämpas i Sverige vid internationella prisstegringar då varuknapphet råder i vårt land, så motsätter vi oss bestämt liksom folkpartiets reservanter prisreglering vid inflation av inhemska orsaker. För att en sådan inflation över huvud taget skall kunna uppkomma, måste ett betydande efterfrågeöverskott ha uppkommit och inflationsfaran till största delen bero på den inom landet förda ekonomiska politiken. Vi menar att om statsmakterna klart tillkännager sin uppfattning att bekämpa varje tendens till inflation och bedriver en väl avvägd penning- och finanspolitik, så kommer den psykologiska effekten därav att vara tillräcklig och den kommer dessutom, anser vi, att vida överträffa den psykologiska effekt, som departementschefen håller före att prisregleringen medför. Vi anser att hotet om prisreglering kan medföra alldeles motsatt verkan mot den avsedda och jag skall, herr talman, bara tillåta mig att peka på några av dessa olägenheter, vilka för övrigt betonats från en hel del remissinstansers sida.

Prisregleringen kan få en prisuppehållande verkan och kan verka snedvridande i produktionen och distributionen. Den har också ogynnsamma konsekvenser då det gäller t. ex. utländska företag, som säljer sina produkter på den svenska marknaden. De träffas inte av prisregleringen på samma sätt som de svenska tillverkarna, eftersom de utländska företagens fa-

Allmän prisregleringslag m. m.

brikpriser i regel accepteras utan granskning av prismyndigheten. Ju friare varuutbytet med utlandet blir desto orimligare och olägligare måste det vara att svenska tillverkare utsättes för kontroll och ingripanden som inte alls kommer att drabba deras utländska konkurrenter. Det medför vidare ogynnsamma verkningar på produktion och konkurrens, och det intima samrådet då det gäller t. ex. gemensam kalkylering, som prisregleringen framtvingar företagen emellan, utvecklar sig lätt till ett samarbete av rent konkurrensbegränsande karaktär.

Vidare har prisregleringen medfört att många småföretagare vant sig av med att självständigt kalkylera sina varor. Man kan vidare peka på de administrativa kostnaderna och på snedvridningen i varuförsörjningen, försämringen av kvalitet och service o. s. v. Det finns också risk för att företagen höjer sina priser för att komma i bättre utgångsläge, om de räknar med att prisreglering skall införas. Dessutom kan, som vi framhållit i vår motion, arbetsmarknadens parter utgå ifrån att de kanske inte behöver iakttä någon återhållsamhet, eftersom prisregleringen till sist kommer att skipa rättvisa mellan dem.

Vi reser vill alltså att lagen skall begränsas till — förutom krigs- och krigsfarefallen — sådana lägen, där till följd av utom riket inträffad utomordentlig händelse har uppkommit betydande fara för knapphet inom riket på förnödenheter, som är av mera allmän betydelse. Dessutom vill vi att Kungl. Maj:ts befogenheter i sådana krislägen skall begränsas så, att Kungl. Maj:t kan förordna om prisreglering först sedan riksdagens samtycke inhämtats. Detta är en uppfattning som delats av bland andra kommerskollegium och näringsfrihetsrådet liksom även av representanter från företagarkåll. Vi tror inte alls att det skulle kunna innebära ett ödesdigert dröjsmål,

som departementschefen säger, då ju riksdagen i alla fall är samlad under större delen av året. För resten, när det för några år sedan gällde tvångslagen för sjuksköterskor var det inte så förfärligt svårt att i en hast sammankalla riksdagen! Tillämpningen kan väl knappast anses vara mer brådstörtad då det gäller prisregleringslagen än då det gäller förfogande- och ransoneringslagarna, där riksdagens samtycke i andra fall än vid krig eller krigsfara förutsattes.

Vidare, herr talman, innebär förslaget, att den nuvarande prisregleringslagen skall förlängas att gälla till den 1 januari 1957, då den nya lagen beräknas träda i kraft. Mot detta förslag har högerrepresentanterna i utskottet en egen reservation. Vi anser, liksom vi framhållit tidigare år, att det saknas all anledning att förlänga giltighetstiden, som utgår den 30 juni i år. Frånsett att det är helt stridande mot rättsuppfattningen och lagens innebörd, vilket är det väsentliga skälet, var det endast 4,4 procent av den totala privata konsumtionen som den 1 maj i år omfattades av regleringen — det var brännved, radio, medicin, pensionatvistelse, buss- och taxiresor samt bildäck. Dessa detaljregleringar finns det ingen anledning att behålla.

Jämsides med förslaget om ny prisregleringslagstiftning har från departementschefshåll framhållits, att för att denna lag ej skall behöva tillämpas, måste statsmakternas konkurrensbefrämjande verksamhet på andra områden utökas. Vederbörande departementschef har sålunda bl. a. föreslagit, att 1953 års lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning skall utvidgas att omfatta alla slag av konkurrensbegränsningar, således icke endast monopol och karteller, och att ett nytt ämbetsverk inrättas med uppgift att företaga de härför nödvändiga utredningarna samt att bedriva en konsumentupplysningsverksamhet i prisfrågor.

Allmän prisregleringslag m. m.

Vad först beträffar departementschefens uttalande, att slopandet av nuvarande prisreglering förutsätter en utvidgning av samhällets övriga befogenheter till konkurrensfrämjande verksamhet, kan man med fog göra gällande, att så ej behöver vara fallet. Visserligen har näringsfrihetsrådet enligt tidigare gällande direktiv haft att särskilt uppmärksamma sådan prissättning, som sammanhängt med konkurrensbegränsande företeelser utan att några olägenheter ur samhällets synpunkt fördensskull torde ha uppkommit. En avveckling av prisregleringen synes sålunda ej nödvändigtvis behöva medföra en utvidgning av 1953 års lag.

Vad vidare angår utvidgningen av 1953 års lag må erinras, att man såväl bland konsumenterna som bland producenterna i allt större utsträckning klart inser konkurrensens betydelsefulla roll för den samhällsekonomiska utvecklingen. I första hand kan två faktorer anses ha bidragit här till, nämligen verksamheten till följd av 1946 och 1953 års lagar angående övervakning respektive motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning och det omfattande och intensiva arbete som näringslivets stora organisationer bedriver genom särskilt inrättade specialkommittéer. I samverkan mellan dessa faktorer har betydande praktiska resultat kunnat åstadkommas. Sålunda har icke mindre än närmare 40 procent av de av kommerskollegii monopolutredningsbyrå registrerade avtalen helt upphävts av parterna själva och ytterligare ett stort antal överenskommelser avsevärt modifierats i riktning mot friare konkurrensförhållanden, detta utan att någon lagstadgad möjlighet funnits för statsmakterna till förelägganden. Av de ännu i kraft varande avtalen torde den övervägande delen kunna anses vara ur allmän synpunkt helt oskadliga, i ej så få fall till och med önskvärda. På realistiska grunder kan det alltså hävdas, att man vid nuvarande lagstiftning kan

nå högst avsevärda resultat i konkurrensbefrämjande riktning — på frivillighetens väg.

Förslaget om en markant utvidgad statlig verksamhet på detta område är redan på grund härav svårt att sakligt motivera. Något reellt behov av en utvidgning av tillämpningsområdet för 1953 års lag till att omfatta andra konkurrensbegränsningar än de i lagen redan intagna kartell- och monopolfallen har ej påvisats. En utvidgning av lagen att omfatta alla slag av konkurrensbegränsningar, alltså även det s. k. oligopolfallet, står därtill i klart motsatsförhållande till vad som uttalades i propositionen med förslag om införande av 1953 års lag. Uppenbarligen kommer den nu föreslagna utvidgningen att skapa en betydande osäkerhet inom näringslivet rörande lagens innebörd till men för lagstiftningens syfte — icke minst på grund av svårigheten att med tillräcklig grad av klarhet definiera begreppen — och dess uppgift att skapa förtroende. Troligt är dessutom att en utvidgning av lagen kan komma att medföra en mängd obefogade eller rent av kverulantiska anmälningar till näringsfrihetsombudsmannaämbetet från sådana företag, som känner sig besvärade av en för dem obekväm konkurrens eller anser en i själva verket företagsekonomiskt fullt berättigad prisdifferentiering vara en prisdiskriminering. Det gäller att påvisa att en lagstiftning icke blott fyller ett teoretiskt utan även ett praktiskt behov.

Vad angår tanken att vidga 1953 års lag till att innefatta även en bestämmelse, som ger Kungl. Maj:t rätt att efter förslag från näringsfrihetsrådet i vissa fall och för viss tid fastställa ett högsta pris, finner vi högerreservanter starka principiellt grundade invändningar kunna göras. Å andra sidan har onekligen en bestämmelse om ett sista remedium i myndigheternas hand en försänkning i det allmänna rättsmedvetandet. En »ockerbestämmelse» synes

Allmän prisregleringslag m. m.

sålunda vara berättigad, men syftet bör endast vara att ge samhället en möjlighet att ingripa i sådana enstaka fall där priset på en vara till följd av ett hänsynslöst utnyttjande av en kartell- eller monopolställning hålles alldeles uppenbart oskäligt.

Beträffande förslaget om utvidgning av 1953 års lag får vi, herr talman, sålunda yrka, att någon ändring i nämnda lag ej införes utom för så vitt angår införandet av en »ockerbestämmelse» i fall av hänsynslöst utnyttjande av en kartell- eller monopolställning.

I proposition nr 148 har även föreslagits en utvidgning av uppgiftsskyldigheten för företagare. Enligt propositionens förslag till lagtext synes uppgiftsskyldigheten bli ganska vittgående och obestämd till sin omfattning. Att så blivit fallet synes bero på att den föreslagna uppgiftsskyldigheten även skulle gälla förhållanden av betydelse för konsumentupplysningen i pris- och prisbildningsfrågor. I lagen borde man därför söka närmare ange de två här ifrågavarande olika ändamålen för uppgiftssamlandet, nämligen å ena sidan sådana uppgifter, som behövs för att samhällets organ skall kunna bedöma förekomsten av konkurrensbegränsningar, och å andra sidan sådana uppgifter som erfordras för en saklig konsumentupplysning i prisfrågor. Av detta skäl, herr talman, bör det framlagda förslaget till lag om uppgiftsskyldighet jämkas så som följer av vår reservation vid utskottets hemställan under B.

Med vad jag här anfört ber jag slutligen att, då det gäller andra lagutskottets utlåtande nr 34, få yrka bifall under punkt A till reservation nr I och under punkt B till reservation nr II.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr NYGREN (h):

Herr talman! Då jag har deltagit i arbetet inom 1954 års priskontrollutred-

ning, vars enhälliga förslag ligger till grund för de tre propositioner, som vi nu har att behandla här, finner jag det angeläget att något redogöra för min syn på dessa frågor och för de omständigheter, som har kommit mig att biträda utredningens förslag.

Den huvudfråga, som utredningen hade att ta ställning till, var ju frågan om behovet av en fortsatt priskontroll i nuvarande läge samt formerna för en eventuell framtida priskontroll. Alla här i riksdagen hade så småningom kommit till klarhet om att den nuvarande priskontrollagen anständigtvis inte i fortsättningen kunde tillämpas. Denna lag förutsätter ju, att priskontroll skall utövas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden.

Riksdagen beslöt därför 1954 att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om den utredning, som sedan anförts under 1954 års priskontrollutredning. Det angavs i direktiven att utredningen skulle vara förutsättningslös. Jag vill gärna vitsorda, att den också bedrivits i enlighet med detta direktiv. Genom hörande av ett stort antal organisationer både på företagars- och löntagarsidan, genom företagsenkäter o. s. v. sökte utredningen få fram alla de skäl för och emot statlig priskontroll, som rimligen kunde redovisas. Om det var dessa utredningens undersökningar som gjorde, att man snart nog hade grupperat sig på två huvudlinjer inom utredningen — för och emot fortsatt administrativ priskontroll — eller om det var andra omständigheter, som bidrog härtill, skall jag lämna osagt. Alltnog, sådan var i stort sett grupperingen, när det förhandlande skedet i utredningsarbetet inträdde. Jag kan säkerligen utan risk att bli motsagd förklara, att minoriteitsgruppen, som främst bestod av näringslivets representanter, till vilka jag också vågar räkna mig, även om jag insatts i utredningen som parlamentarisk re-

Allmän prisregleringslag m. m.

presentant, främst önskade få den nuvarande administrativa priskontrollen avskaffad men ersatt av en beredskapslag, som skulle möjliggöra för Kungl. Maj:t att vid krig eller krigsfara snabbt åter införa priskontroll.

Vi var också beredda på vårt håll att förorda en viss utbyggnad av monopolutredningsbyrån inom kommerskollegium för handhavande av den insyn i och registrering av kartellavtal och andra konkurrensbegränsande företeelser, som denna byrå redan nu har sig pålagd.

Den starka gruppen av konsumentrepresentanter och företrädare för löntagarorganisationerna samt för det socialdemokratiska partiet var dock redan i början av förhandlingsskedet klart inställd på en permanentning av den nuvarande priskontrollen och att denna således skulle upprätthållas även under mera normala ekonomiska förhållanden. Det fanns till och med röster inom utredningen som höjdes för en utbyggnad och upprustning av priskontrollapparaten. Mellan dessa båda huvudinställningar fanns det sedan fritt spelrum för olika kompromisslinjer.

Jag talade nyss om att utredningen inträdde i ett förhandlande skede, och jag måste vidhålla, utan att därmed på något sätt klandra utredningens arbets sätt, att det senare skedet av utredningsarbetet i huvudsak blev av förhandlande art. Vi var alla besjälade av en önskan att om möjligt uppnå enighet. En sådan enighet — och den må gärna nämnas vid sitt rätta namn kompromiss — kunde ju också så småningom komma till stånd med det resultat som vi alla känner och som jag väl därför inte här behöver närmare gå in på.

Det som för mig var helt avgörande då det gällde att ta ställning till kompromissförslaget var en önskan att få bort den form av administrativ priskontroll, som vi varit »välsignade» med här i landet under ett och ett halvt decennium. För mig står det nämligen klart,

att denna priskontroll har varit till stor skada för vårt lands näringsliv och även för konsumenterna. Den har många gånger verkat konkurrenshämmande och snedvridande på produktionen och haft många andra menliga biverkningar utan att i gengäld kunna bjuda något effektivt skydd mot en inflationistisk utveckling.

Men det som för mig är det mest motbjudande och ur rättssäkerhetens synpunkt mest förkastliga är att ett administrativt organ sådant som den nuvarande priskontrollnämnden haft såväl utredande och förhandlande som anklagande och dömande myndighet förenade hos ett och samma organ.

Jag skall ärligt erkänna, att det finns åtskilligt i den kompromisslösning, som vi enades om, som jag personligen hyste och alltjämt hyser starka betänkligheter mot. Dit hör framför allt beredskapslagens vidsträckta omfattning. Enligt min mening borde det ha varit till fyllest med en beredskapslag av samma omfattning som ransonerings- och förfogandelagarna, alltså inskränkt till fallen krig och krigsfara.

Vidare har jag hyst betänkligheter mot inrättande av det nya ämbetsverket statens pris- och kartellnämnd, då de uppgifter som skall åligga detta organ säkerligen borde ha kunnat anförtros den nuvarande monopolutredningsbyrån inom kommerskollegium, varvid denna lämpligen bort få den förstärkning som kunde erfordras.

Jag har också hyst betänkligheter mot en utvidgning — i varje fall redan nu — av konkurrensbegränsningslagen och därmed av näringsfrihetsrådets befogenheter.

Men, herr talman, för att vinna något som man anser vara väsentligt måste man i regel också offra något. Det fanns faktiskt intet annat val. En reservation från min sida eller från något annat håll på de här berörda punkterna eller på någon enda av dem förklarades från majoritetspartens sida vara ett absolut

Allmän prisregleringslag m. m.

hinder för en kompromiss. »Freden skall vara hel och odelad, eljest blir det ingen fred.» Så lydde en deklaration från det hållet. Jag kritiserar inte denna ståndpunkt, jag endast refererar den.

Jag fick därför nöja mig med ett kortfattat särskilt yttrande till utredningens betänkande men avstå från reservation för så vitt jag skulle ha utsikt att vinna det mål, som för mig var det väsentliga, nämligen att få bort den nuvarande priskontrollen.

Jag skall emellertid inte inskränka mig till att avge denna mera negativa förklaring till mitt ställningstagande inom utredningen. Jag vill gärna framhålla, att det även finns klart positiva moment i det förslag, som vi slutligen enades om. Sålunda deklareras enhälligt, att konkurrensen under normala förhållanden är den främsta prisreglerande faktorn och är att föredraga framför statlig priskontroll.

Det sägs också lika klart och enstämmigt ifrån att samhället på alla områden bör bedriva en konkurrensbefrämjande politik. Det är klart att man kan inlägga olika tolkningar i ett uttalande som detta, men för min del är jag dock glad över att det uttalandet gjorts och att det vunnit anslutning även från de socialdemokratiska ledamöterna och företrädarna för fackföreningsrörelsen inom utredningen.

Även om man inte velat nöja sig med en beredskapslag, som inskränker sig till fallen krig eller krigsfara, utan ansett att Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att även i vissa andra situationer av utpräglat inflationshot kunna införa priskontroll, så uttalas dock enstämmigt från utredningens sida, att detta tillgripande av priskontroll i dylika fall i regel icke bör ske, utan att dessa situationer bör kunna bemästras med generellt verkande ekonomisk-politiska medel. En sådan principdeklaration från utredningens sida finner jag i hög grad värdefull, och jag vill endast uttala den

förhoppningen att den även omfattas och respekteras av regeringen.

Men, herr talman, säg mig en glädje eller ens en relativ tillfredsställelse som varar beständigt!

När jag tog del av Kungl. Maj:ts proposition nr 97, som bl. a. innehåller förslag om inrättandet av en statens pris- och kartellnämnd, så blev jag ytterligt förvånad över de uttalanden, som statsrådet och chefen för handelsdepartementet gör i denna proposition rörande det ifrågavarande organets uppgifter och befogenheter. I priskontrollutredningens enhälliga betänkande yttras det om organets arbetsuppgifter bl. a. följande: »Innan utredningen i det följande behandlar innebörden av dessa arbetsuppgifter samt sättet för deras lösende jämte vissa speciella frågor, är det angeläget att redan inledningsvis understryka pris- och kartellbyråns karaktär av rent utredande organ. Det ankommer på dess tjänstemän att klargöra de företeelser inom näringslivet, som sammanhänger med konkurrensbegränsningar och med prisbildningen över huvud taget, men *däremot icke att göra bedömningar eller att framställa kritik eller yrkanden*. Detta är uppgifter, som skall åvila ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor.» Så långt utredningen.

Statsrådet hävdar emellertid i propositionen att det nya organet icke endast skall objektivt undersöka förhållandena utan även att det skall ha rätt att göra uttalanden om skäligheten av prismarginalerna inom olika distributionsled. Jag måste slå fast att detta uttalande står i uppenbar strid mot den kompromiss, som träffats inom utredningen och detta i ett mycket väsentligt avseende. Det var bl. a. denna inställning från utredningens sida att pris- och kartellnämnden skulle vara ett rent utredande och i motsats till den nuvarande priskontrollnämnden icke dömande eller bedömande organ, som invercade på mitt och säkerligen på flera andra

Allmän prisregleringslag m. m.

ledamöters ställningstagande inom utredningen.

Att göra uttalanden om skäligheten av en prismarginal innebär ofrånkomligt ett omdöme, som måste bygga på en subjektiv prövning. På goda grunder kan man betvivla möjligheterna hos ett statligt organ av det ifrågavarande slaget att fälla ett sådant omdöme. Detta förutsätter nämligen en ingående branschkännedom, som icke kan påräknas inom en sådan nämnd. Risken för felaktiga bedömningar, som kan få ödesdigra verkningar för ett stort antal företag, är enligt min mening påtaglig.

Ytterligare bör erinras om att förutsättningen för att det nya organet skall kunna verka effektivt är att det måste omfattas med helt och fullt förtroende från näringslivets sida. Och förutsättningen för att ett sådant förtroende skall kunna skapas är att man helt renodlar den utredande funktionen och klart avstår från den dömande och bedömande. Detta har också fastslagits av priskontrollutredningen.

Då statsutskottet haft att behandla den proposition det här gäller har utskottet såvitt jag kan finna sökt skriva sig förbi den fråga jag här senast berört. Utskottet säger: »Departementschefen har som exempel på vad upplysningsverksamheten kan komma att gälla angivit bl. a. skäligheten av prismarginalerna inom olika distributionsled. Då, såsom tidigare framhållits, det nya organet skall vara ett rent utredande organ och alltså icke ha att ingå på bedömningar, förutsätter utskottet, att i det anförda exemplet avses upplysning om prismarginalernas storlek jämte eventuellt uppgifter om andra sakförhållanden, som kunna tjäna till ledning vid en bedömning av skäligheten.» Så långt utskottet.

Man vore frestad att säga, att »det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta». Jag finner i varje fall utskottets uttalande på denna punkt vara oklart och ingalunda entydigt. Jag tillåter mig där-

för att i likhet med herr Kollberg till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet rikta den direkta frågan: Är statsrådet beredd att till kammarens protokoll avge en deklaration av den innebörden att den nya pris- och kartellnämnden skall fungera som ett rent utredande organ?

I avvaktan på svaret på den frågan avstår jag, herr talman, tills vidare från att ställa något yrkande.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den fråga vi här behandlar gäller dels förslag till allmän prisregleringslag, dels förslag till ändring i lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet samt dels också förslag till inrättande av en statlig pris- och kartellnämnd. Det är endast i anledning av det sista förslaget som jag har begärt ordet för att här framföra några synpunkter.

Från löntagarhåll har vi många gånger förfäktat den meningen att samhället måste ha ett organ för prisövervakning. Vi har nämligen funnit, trots allt vad som från olika håll har sagts om den fria konkurrensens välsignelser, att dessa välsignelser ute i det praktiska livet icke är av sådan art, att vi utan vidare är beredda att anamma den fria konkurrensen.

I förslaget om inrättande av en pris- och kartellnämnd säges avsikten vara att ersätta den nuvarande priskontrollnämnden med ett annat organ, och propositionen grundar sig på ett förslag i frågan från en enhällig utredning. Vi anser emellertid att man vid den senare behandlingen av detta enhälliga utredningsförslag har prutat på detsamma, på ett sätt som gör att vi på löntagarsidan har blivit oroliga för om det tilltänkta organet i fortsättningen verkligen kommer att få en sådan utbyggnad att det kan fullfölja sina uppgifter. Utredningen har föreslagit att man skulle

Allmän prisregleringslag m. m.

överföra — alltså inte nyinrätta — 78 tjänster från den nuvarande priskontrollnämnden och 28 tjänster från kommerskollegium. Detta skulle ha inneburit en nedbantning av det nuvarande organet från 106 till 94 tjänster. Departementschefen har emellertid vid sin behandling av ärendet prutat ned organisationen ytterligare från dessa 94 till 79 tjänster, och dessutom har det skett en viss kvalitativ försämring av organisationen. I varje fall i det remissyttrande, som avlåtits av Landsorganisationen, betecknas förslaget som ett absolut minimum, om man avser att få till stånd en effektiv verksamhet på detta område. Jag menar därför att det varit skäl i att ta utredningens förslag och inte från början krympa ned organisationen på ett sätt som gör, att vi från löntagarhåll ställer oss tveksamma till huruvida det i fortsättningen kommer att vara möjligt för statens pris- och kartellnämnd att utöva den verksamhet, som vi anser vara nödvändig.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag tycker det finns skäl att inledningsvis fästa uppmärksamheten på att herr Kollberg och delvis också herr Nygren i stort sett kunde ansluta sig till principerna för de föreliggande lagförslagen. De särskilda erinringar, som herr Nygren hade att göra, framställde han ju i en direkt fråga till handelsministern, och jag förbigår därför denna del av hans yttrande. Jag dristar mig till att ta dessa uttalanden som ett gott tecken på att förslagen, när de skall tillämpas ute i praktiska livet, från företagarnas sida kommer att mötas av en vilja att göra det bästa möjliga.

Det föreligger således inte några större divergenser mellan de här nämnda talarnas uppfattning och den som kommer till uttryck i utskottsutlåtandet. Men när man lyssnade till fröken Wet-

terströms skildring av de nuvarande förhållandena och den framtida utvecklingen sådan den ter sig i hennes ögon, föreföll det ju som om riksdagen nu vore ute på ett mycket vådligt äventyr.

Förslaget till beredskapslagstiftning på prisregleringens område bygger på tanken, att man under normala förhållanden skall kunna avvara direkta statliga ingripanden och i stället lita till den effekt, som en verksam konkurrens inom näringslivet har såsom prisregulator. Prisregleringen skulle kunna förbehållas vissa extraordinära situationer, då åtgärder befinnas nödvändiga för att motverka prisstegringarna. Huvudfrågan är, om fortsatt behov föreligger av statlig priskontroll enligt 1947 års lag. Det är helt i linje med den hittills förda prispolitiken att man avstår från prisreglering, när en effektiv konkurrens utövar tillräcklig press på priserna. Råder normala förhållanden och får konkurrensen fritt verka, har enligt utskottets mening prisregleringen ingen funktion att fylla. Näringslivet företer emellertid i vissa avseenden avvikelser från effektiva konkurrensförhållanden, och det är detta som nödvändiggör, att möjligheter finns att ingripa mot konkurrensbegränsning inom näringslivet med prisövervakning och utvidgad konsumentupplysning.

Det är i fråga om tredje stycket 1 § som meningsskiljaktigheter föreligger. Reservanterna anser, att detta stycke inte skall tas med. Utskottet tvekar emellertid inte att lämna regeringen denna fullmakt. Jag föreställer mig att den inte kommer till användning annat än i ett kritiskt läge av prisstegringar, då regeringen anser sig förpliktad att vidtaga åtgärder till skydd för samhällets och konsumenternas intressen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i den del, som avser prisregleringslagen.

Vad sedan beträffar utvidgningen av 1953 års lag, är meningen med denna att staten framgångsrikt skall kunna

Allmän prisregleringslag m. m.

driva en konkurrensbefrämjande verksamhet, som tillräckligt kan följa förhållandena inom näringslivet. När vi antog 1953 års lag, förutsattes det att staten skulle ha möjligheter att utreda, var konkurrensbegränsningar förekommer och hur de verkar. Sådana utredningar förutsätter i sin tur insyn i de faktorer, som påverkar prisbildningen. Kunskapen i dessa ämnen måste bygga på allmän analys av prisutvecklingen; och en grundlig kännedom om priser och prisbildning måste även ligga till grund för den konsumentupplysning, som är avsedd att vara ett led i den konkurrensbefrämjande verksamheten.

Med detta anser jag mig i huvudsak ha utvecklat de motiv, som väglett utskottet, när vi accepterat Kungl. Maj:ts proposition. Jag har inte anledning att gå in på alla de aktuella spörsmål som här berörts utan yrkar endast, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Jag ber att få framföra ett tack, herr talman, för Ert medgivande att vi samtidigt får behandla dessa tre frågor, utlåtandena nr 34 och 35 från andra lagutskottet samt statsutskottets utlåtande nr 123, beträffande bland annat inrättande av en statens pris- och kartellnämnd. Jag tror att de hänger så samman att det kan vara skäl i att samtidigt behandla alla tre.

Det har redan i debatten erinrats om hur en offentlig priskontroll tillämpats alltsedan 1939. För närvarande sker det, som kammarens ledamöter säkert känner till, med stöd av prisregleringslagen av 1947. Den har varje år förlängts. Fröken Wetterström framhöll nyss, att denna förlängning hade skett efter en slentrianmässig behandling i riksdagen. Det har jag inte haft något intryck av. Nu är min erfarenhet av arbetet i andra lagutskottet mycket begränsad, men vad jag sett av vad som kommit

därifrån har inte givit mig ett intryck av att arbetet i detta utskott på något sätt kan betecknas som slentrianmässigt. Dessutom har under en följd av år från borgerliga ledamöter av utskottet framställts yrkanden, som gått emot de förslag som regeringen har framlagt om förlängning av prisregleringslagen. Även detta talar emot den betygssättning som här gavs av utskotts- och riksdagsarbetet i detta sammanhang.

Under senare år har prisregleringen i praktiken kunnat upphävas för betydande varukategorier. Om vi bortser från hyrespösten är för närvarande endast 4 procent av den enskilda konsumtionen föremål för direkt prisreglering. Verksamheten har i stället i allt större utsträckning kunnat inriktas på en prisregistrering och en prisövervakning. Det är denna verksamhet som bedrivits av den nuvarande priskontrollnämnden med stöd av den rätt, som enligt prisregleringslagen tillkommer nämnden, att infordra prisuppgifter samt att granska och kontrollera dem.

Herr Kollberg gjorde i sitt anförande gällande att intresset hos konsumenterna slappnar på grund av en dylik prisövervakande verksamhet. Jag har hört det talet förut, men jag har ännu aldrig funnit något verkligt bevis för riktigheten av det. Tvärtom tror jag att många tusen av Sveriges husmödrar kan stiga upp och vittna, att de känner ett stöd i den verksamhet som priskontrollnämnden bedrivit när det gäller att träffa ett riktigt varuval till rimliga priser. Jag tror inte att anklagelsen är så lätt att leda i bevis, även om man kanske skulle kunna leta fram något enskilt fall, där konsumentens intresse för prissättningen slappnat på grund av denna verksamhet, som i offentlig regi bedrivs.

Hur pass effektiva priskontrollen och prisövervakningen har varit kan naturligtvis alltid diskuteras, det skall jag gärna medge. Men att dessa anordningar under vissa tider har utgjort ett verk-

Allmän prisregleringslag m. m.

samt skydd mot oskäligen prissättning, spekulativa prisstegringar och uppskörtning av konsumenterna lär ingen kunna bestrida. Jag vill i sammanhanget erinra om prisstoppsåren under kriget. Är det verkligen någon i denna kammarare som tror att prisnivån skulle ha legat i stort sett oförändrad under en följd av år, även med lönestoppet i kraft, om vi inte haft tillgång till det instrument som priskontrollen erbjuder? Erfarenheterna från första världskriget pekar i varje fall inte i den riktningen.

Låt mig välja ännu ett exempel, mer närliggande i tiden, nämligen från åren 1950—52, Korea-krisens år. Den våldsamma prisstegring vi då utsattes för har väl de allra flesta i mycket färskt minne. Upprepade gånger företogs en analys av prisstegringarnas orsaker. Första gången skedde det, om jag minns rätt, på konjunkturinstitutets begäran. Vad visade dessa analyser? Jo, så gott som helt kunde höjningen av levnadskostnaderna hänföras till den svenska prisnivåns anpassning till priserna utomlands för det första och till de höjda lönerna och inkomstförbättringen inom jordbruket för det andra. Några spekulativa prisstegringsmoment kunde inte spåras enligt dessa utredningar.

Även dessa erfarenheter tyder på att prisövervakning och priskontroll kan utgöra ett effektivt skydd och hinder mot prisstegringar, som inte svarar mot verkliga ökningar av kostnaderna. Priskontrollnämnden kan säkerligen själv stå till tjänst med en lista på en rad förnödenheter, för vilka prismarginalerna pressats ned efter ingripanden från nämnden. Själv skall jag inte ta kammarens tid i anspråk med någon uppräknad därvidlag; jag tror det räcker med en erinran om vad många av oss kunnat ta del av genom dagspressen.

Mot bakgrunden av allt detta lär väl ingen kunna bestrida att prisreglerings-

lagen varit till nytta i olika sammanhang. Å andra sidan är naturligtvis de flesta medvetna om priskontrollens otillräcklighet. Det är visst inte möjligt att skapa stabilitet enbart genom priskontroll, och det har inte heller, såvitt jag vet, någon deltagare i debatten om priskontrollen på allvar velat göra gällande. För att priskontrollen skall fungera måste den samhällsekonomiska balansen stödjas genom andra åtgärder. Men som ett komplement till dylika åtgärder, som syftar till att hålla efterfrågan inom ramen för resurserna, fyller priskontrollen en viktig funktion. Jag skall gärna medge att dess effekt ofta kan vara svår att mäta. Ibland är nog priskontrollens verkan främst av psykologisk natur. Den omständigheten att statsmakterna har möjlighet att ingripa och justera marginaler och priser verkar ofta avskräckande. Prishöjningar, som annars skulle komma till stånd, undviks. Företag, som skulle ha möjlighet att i ett visst läge ta ut ett högre pris på marknaden, avstår därifrån inför risken av att priskontrollen kan komma att sättas i kraft.

Såsom jag nyss sade är jag visst inte blind för att prisregleringslagen har sina brister. Redan den omständigheten att villkoret för lagens ikraftträdande formulerats på det sätt som skett, d. v. s. att lagen skall träda i kraft »vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden», vittnar om att det finns behov av en översyn. Detta var väl åtminstone en av anledningarna till att min företrädare tillkallade en utredning just med den uppgiften.

Jag vill här inskjuta att det ingalunda varit främst socialdemokraterna som ivrat för en utredning om priskontrollens berättigande under mera normala förhållanden. Såvitt jag kommer ihåg har inte heller bondeförbundet varit någon särskilt pådrivande kraft i detta avseende. Vem är det då som krävt en sådan utredning? Jo, ära-

Allmän prisregleringslag m. m.

de kammarledamöter, det är oppositionen, högern och folkpartiet, som under en följd av år röstat mot förslagen om förlängning av prisregleringslagen. När utredningen tillsattes var detta närmast ett tillmötesgående av de önskemål som framförts från oppositionens sida.

De frågor som utredningen fick sig förelagda var, huruvida en priskontroll behövdes under lugnare förhållanden, och, om så inte var fallet, vad som i övrigt erfordrades på lagstiftningens väg för att uppnå det syfte som priskontrollen haft, nämligen att skydda konsumenterna för en oskälighetsprissättning. Om man kom till det resultatet att priskontrollen behövdes även under lugnare förhållanden, så hade utredningen till uppgift att närmare klargöra vilka förändringar i prisregleringslagen och i fråga om de organisatoriska och administrativa anordningarna som skulle erfordras.

Det utredningsresultat, som ligger till grund för de propositioner, vilka behandlas i andra lagutskottets och statsutskottets här föreliggande utlåtanden, bär — såsom bl. a. herr Nygren påpekat — i hög grad prägeln av en kompromissprodukt. Det är rätt naturligt. I utredningen har, såsom här också framhållits, ingått företrädare för delvis motstridiga intressen. Löntagare och konsumenter liksom representanter för näringslivet har deltagit i utredningen, och vi vet att man inom företagarvärlden inte ser likadant på dessa ting som man gör inom löntagarorganisationerna. Jag skall inte betygsätta utredningsresultatet, men det är uppenbart att de olika parterna i hög grad bemödat sig om att trots skiljaktigheterna i uppfattningar komma till samförstånd. Ömse-sidiga eftergifter präglar förslaget. En av talarna här i debatten, som deltagit i utredningen, har vittnat om att det var en svår process att uppnå en överenskommelse.

Under dessa omständigheter är det rätt naturligt att regeringen, givetvis

efter en omsorgsfull prövning, i allt väsentligt velat ansluta sig till vad en enhällig utredning föreslagit. Frånsett organisationsfrågan har utredningens förslag praktiskt taget enhälligt tillstyrkts också vid remissbehandlingen, även om därvidlag en viss oro ibland kommit till uttryck. I organisationsfrågan är det närmast statskontoret och kommerskollegium som haft en annan uppfattning.

Utgångspunkten för det här föreliggande lagstiftningskomplexet liksom för organisationsförslaget har varit, att den fria konkurrensen är den bästa prisregulatorn. I det hänseendet kan jag principiellt helt instämma i vad herr Kollberg här anförde. Men i verkligheten har vi ju inte, herr Kollberg, detta idealtillstånd med fri konkurrens. Det finns tvärtom många olika former av konkurrensbegränsning — vissa av dessa former registreras även för närvarande. Vidare kan ju en naturlig och sund strävan hos näringslivet efter ökad effektivitet och produktion i stor skala — och det finns sådana tendenser inom stora områden av företagsamheten — medföra att några få företagsenheter kommer att helt dominera marknaden. Det är inte alls säkert att en sådan monopolställning missbrukas, men en viss möjlighet till överblick av förhållandena är erforderlig för att man skall vara säker på att inte monopolställningen missbrukas och att prissättningen blir ogynnsam ur konsumenternas synpunkt.

För att en automatisk prisregulator skall fungera måste man också uppställa villkoret, att vi har samhällsekonomisk balans. Jag vill säga till tidigare talare i debatten, att det ju inte är meningen, att denna lagstiftning skall ersätta de åtgärder, som kan bli erforderliga för att bibehålla den samhälls-ekonomiska balansen, men i vissa lägen kan det vara av vikt, att man undviker spekulativa prispåspändningar vid en allmän prisuppgång, som kan vara föranledd av yttre omständigheter eller

Allmän prisregleringslag m. m.

andra. Slutsatsen av detta har ju blivit, att vi för normala och lugnare förhållanden i fortsättningen inte skall behöva räkna med någon priskontroll. Då måste emellertid också det allmänna sörja för effektivare konkurrensförhållanden och erhålla en ökad insyn i näringslivet. Vidare bör konsumentupplysning kring prisbildningen bedrivas och en effektiv och kontinuerlig prisregistrering äga rum.

I detta sammanhang kanske jag får besvara en fråga, som herr Nygren ställde till mig. Han hänvisade till ett uttryck i propositionen där man talade om att detta nya organ skulle ha som uppgift att upplysa om skäligheten i prissättningen. Jag erkänner gärna, att detta uttryckssätt är klumpigt. Därmed avses inte — vad jag förstår — annat än vad utredningen menat, nämligen att organet skall ha till uppgift att belysa prismarginalernas storlek. Någon bedömning av skäligheten skall den inte ge sig in på. Det blir deras sak att göra, som får ta del av upplysningen. Jag är angelägen om detta klarläggande; jag trodde i själva verket, att det redan gjorts av utskottet.

Såvitt jag vet går regeringsförslaget på dessa punkter inte längre än utredningen. Det kan kanske på någon enstaka punkt vara fråga om förtydliganden, som då närmast är av redaktionell innebörd, men jag har efter ett noggrant studium av utredningen inte kunnat finna, att vi i regeringen i detta avseende på något sätt fjärrat oss från utskottsförslaget i princip.

Som här också har erinrats om ingår ett förslag till en prisreglering i beredskapssyfte i den nya lagstiftningen. Den skall kunna träda i kraft vid krig eller krigsfara och vidare om av annan orsak betydande fara för allvarlig stegring av prisläget inom riket föreligger. I sistnämnda fall skall frågan underställas riksdagen en månad efter det denna samlats.

Mot denna enhälliga kompromisspro-
9 — *Andra kammarens protokoll 1956, Nr 19*

dukt har nu högern och folkpartiet reserverat sig. Först och främst finns det en gemensam reservation beträffande de villkor, under vilka prisregleringslagen skall kunna träda i kraft. Herr Kollberg gjorde sitt bästa för att försvara denna reservation. Han hänvisade till att de bestämmelser, som reservanterna uttalar sig för, ju återfinns i förfogandelagen och ransoneringslagen. Men, herr Kollberg, det är väl ändå en ganska stor skillnad mellan de åtgärder, som jämlikt prisregleringslagen i dess nya skick skall kunna tillgripas, och de åtgärder och djupgående ingripanden, som förfogande- och ransoneringslagarna förutsätter?

Redan denna skillnad gör — såvitt jag förstår — att parallellen mellan dessa två lagstiftningskomplex på intet sätt håller. Innebörden av vad reservanterna här begär är en klar försvagning av beredskapen på detta område. Jag tror icke att någon kan bestrida detta.

Högern vill för sin del gå ytterligare ett steg. I en särskild reservation yrkar dess representanter till och med på att prisregleringslagen redan från den 1 juli skall upphävas såsom varande obehövlig. Under perioden fram till den 1 januari, när den nya lagstiftningen — om riksdagen biträder utskottsmajoritetens förslag — träder i kraft, skulle vi alltså icke ha någon som helst möjlighet till vare sig prisövervakning eller prisreglering i de former, som nu finns. Högern vill för övrigt gå ännu något längre. I en reservation till ändringsförslaget beträffande konkurrensbegränsningslagen yrkar högern avslag, då den anser, att det inte finns något skäl för att inrymma nya områden under denna lagstiftning. Det räcker väl, som det är för närvarande.

Oppositionen vänder sig också emot den föreslagna organisationen och hänvisar till ett uttalande av kommerskollegium. Jag tror, att det var herr Kollberg, som under debatten gjorde gäl-

Allmän prisregleringslag m. m.

lande, att det vore lämpligt att lägga hela detta nya organ som byråer inom kommerskollegium. Då vill jag först och främst erinra om att denna fråga noga har prövats. Det framgår mycket väl av propositionen. Det är av vikt, att i styrelsen för det nya organet en bred representation beredes för parterna från näringslivet, konsumenterna och löntagarna. Detta ingår dessutom såsom en mycket väsentlig del i den träffade uppgörelsen mellan de olika intresseparterna. Såvitt jag kan förstå kan inte en sådan organisation lämpligen förenas med kommerskollegii nuvarande uppgifter att företräda näringslivets intressen och i samband med förberedelserna för handelsförhandlingar och försörjningsfrågornas lösning hålla kontinuerliga och förtroendefulla kontakter med näringslivet. Dessutom skulle alldeles säkert kommerskollegium själv bli ett ganska otympligt ämbetsverk. I kommerskollegii yttrande bör avstyrkandet av partrepresentationen, som utredningen föreslagit det, ses i sammanhang med förslaget om att lägga in detta organ i kommerskollegium. Bibehåller man partrepresentationen, passar emellertid detta inte kommerskollegii nuvarande organisation. Denna organisation är, tror jag, lämpligt avpassad efter de uppgifter som detta organ har fått sig anförtrodda.

Jag känner mig också tveksam om man verkligen skulle uppnå någon besparing på detta sätt. Om man vill försvaga möjligheten att över huvud taget bedriva en verksamhet av detta slag, då, ärade kammarledamöter, kan man möjligen reflektera på att följa den linje som reservanterna här har gjort sig till tolk för. I själva verket föreligger här — om uttrycket tillåts — en verklig auktion beträffande antalet befattningshavare. Högern har det lägsta budet med sammanlagt 54 befattningshavare, folkpartiet anser sig som vanligt kunna sträcka sig något längre och vill ha 62

befattningshavare, medan propositionen föreslår 79 befattningshavare.

Om kammaren följer reservanterna på denna punkt så tror jag, att följden skulle bli en allvarlig försvagning av den verksamhet, som man här avsett att bedriva och som i varje fall i princip tillstyrkts av flera talare här i debatten.

En motion har väckts i anledning av propositionens förslag om 79 befattningshavare. Motionärerna har ansett att Kungl. Maj:t även på denna punkt borde ha följt utredningen och föreslagit 94 befattningshavare. Det är klart, att man kan hysa olika meningar om hur många fast anställda tjänstemän, man lämpligen bör ha. Litet får väl erfarenheten utvisa. Vidare kommer detta organ att, såvitt jag förstår, ha en viss tillgång till den personal, som kommer att finnas kvar i priskontrollnämnden under avvecklingsperioden. Enligt min uppfattning behöver man sålunda inte — i varje fall inte under det första skedet — befara någon försvagning i det hänseendet i jämförelse med vad utredningen föreslagit. Skillnaden gäller i själva verket bara hur många fast anställda befattningshavare man önskar.

Ja, herr talman, jag har redan tagit kammarens tid kanske alltför länge i anspråk. Jag vill bara sammanfattningsvis framhålla följande. Jag är medveten om att nuvarande ordning kan vara behäftad med sina brister. Ingen kan emellertid garantera att vad som nu föreslås blir så förfärligt mycket bättre. Det vet vi inte ännu. Regeringen har emellertid ansett det vara värt att pröva det enhälliga förslag av den utredning, som närmare penetrerat dessa frågor. Erfarenheterna får som sagt utvisa om några väsentliga förbättringar har kunnat åstadkommas i detta hänseende.

Det har förvånat mig rätt mycket, att högern och folkpartiet, som ofta gör gällande att de företräder löntagarorga-

Allmän prisregleringslag m. m.

nisationerna i detta hänseende, på flera punkter har velat försvaga den kompromissprodukt, som med viss tvekan och viss oro kunnat tillstyrkas av de stora löntagarorganisationerna, Landsorganisationen och TCO. I all synnerhet har jag funnit det anmärkningsvärt att bland reservanterna finna en framstående medlem av TCO, herr Nihlfors. Jag tror att man kan göra gällande, att om riksdagen följer reservanternas förslag skulle en allvarlig fara för en oskäligen uppskörtning av konsumenterna i vissa lägen kunna föreligga.

Jag vill slutligen säga, herr talman, att när jag tog del av reservanternas uttalande kom jag att tänka på en liten parallell. Jag tänkte på faran av att till de mest äventyrliga trafikanterna överlåta rätten att utfärda trafikföreskrifter. Jag är rädd för att resultatet då skulle bli, att man kanske alldeles skulle slopa föreskrifterna beträffande bromsordningar på fordon. Man kanske också skulle slopa hastighetsbegränsningen, och säkerligen skulle man kasta ut automobilernas hastighetsmätare genom rutan. På samma sätt tror jag man kan tolka det ställningstagande, som reservanterna har gjort. Även om jag inte tror att riksdagen i detta hänseende kommer att följa reservanterna, så har jag ändå varit angelägen om att ge deras förslag en karaktéristik.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag fäste mig vid att handelsministern tyvärr totalt missuppfattade vad jag sade. Han tycktes tro att jag talat om en slentrianmässig behandling av denna fråga i andra lagutskottet och i riksdagen. Nej, herr handelsminister, det har jag inte talat om. Däremot har jag sagt, att vi år efter år här i riksdagen slentrianmässigt förlängt denna prisregleringslag utan att de utomordentliga förhållanden, som är förutsättningen för lagens tillämp-

ning, varit rådande. Detta har inte varit i enlighet med lagens innebörd, och det är därför jag använde ordet slentrianmässig.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall nu inför midnagsrasten endast ta upp några av de frågor, som är befogade med anledning av handelsministerns yttrande.

För det första lade kanske kammaren märke till att handelsministern för att försvara priskontrollnämndens funktion gick tillbaka ända till kriget och framhöll vilken stor betydelse den då hade. Vi har aldrig från folkpartiets sida gjort några som helst erinringar mot behovet av priskontroll under den tiden, även om handelsministern gjorde sig skyldig till överdriften att påstå, att priskontrollnämnden under kriget hade haft den verkan att prisnivån hade hållits nere i avsevärd grad. Det tror jag att vi som upplevde kriget inte gärna vill skriva under.

Handelsministern gjorde också kraftigt gällande, att vårt förslag skulle försvaga den nya organisationen. Detta är alldeles felaktigt. Vi har accepterat organisationen, men vi har kritiserat utformningen av densamma. Vi har sagt, att man kan få en effektivare organisation, om man låter verksamheten handhas av kommerskollegium. Kommerskollegium åtnjuter inom det svenska näringslivet det allra bästa förtroende. Det är det verk, som sedan många år samarbetar med näringslivet på bästa sätt. Det är utomordentligt värdefullt, att ett verk med sådant förtroende handhar en så ömtålig sak som övervakningen av konkurrensbegränsningar. Herr handelsminister, det är felaktigt att påstå att vi med detta förslag velat försvaga verket.

Handelsministern sade också något spydigt om att vi hade valt en medelväg genom att föreslå 62 befattningshavare. Jag vill påpeka, att detta antal överensstämmer med det förslag, som kom-

Allmän prisregleringslag m. m.

merskollegium har lagt fram och i detalj motiverat. Kommerskollegium har alltså den uppfattningen att det med denna personalstyrka på tillfredsställande sätt kan svara för att organisationen kommer att fungera på det sätt som har förutsatts.

Herr NYGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara be att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få uttala mitt tack för det mycket uppriktiga och enligt min mening oförtydliga svar, som han lämnade på min fråga. Jag hade inte väntat mig, att han skulle vara så uppriktig, att han erkände att uttryckssättet i propositionen var klumpigt, men jag är glad att han har sagt ifrån, att han inte har någon från priskontrollutredningen avvikande mening när det gäller frågan om att det nya organet skall vara uteslutande ett utredande organ. Jag tackar för svaret.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det måtte ha undgått herr Kollberg, att kommerskollegium har avstyrkt eller i varje fall inte har tillstyrkt utredningens förslag. Kommerskollegium ser tvärtom på det nya organets uppgifter på ett annat sätt än utredningen har gjort och förutsätter, att partrepresentation av den typ, som utredningen har föreslagit, inte skall förekomma. Möjligen skulle man ha ett råd men ingen partrepresentation med inflytande på utredningsarbetet, prisanalyserna och upplysningsverksamheten.

Man kan alltid tvista om huruvida 62 befattningshavare ger en lika effektiv organisation som 79. Jag hyser inte den uppfattningen. Men detta är inte mitt huvudskäl för att inte följa kommers-

kollegii rekommendation i dess remissutlåtande. Jag har tvärtom ansett, att de avgörande skälen även i övrigt ligger på utredningens sida.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det förhållandet, att kommerskollegium ansett det vara lämpligt med ett råd i stället för en styrelse, har ingen betydelse i detta sammanhang.

Handelsministern beräknar effekten efter antalet befattningshavare, men jag tycker detta är ett felaktigt resonemang. Övervakningen av konkurrensbegränsningarna är ingen statistisk uppgift, som kan klaras av ett visst antal tjänstemän vid skrivbordet. Det som är betydelsefullt i det sammanhanget är vederbörande tjänstemäns kännedom om näringslivets funktioner på olika områden. Denna kännedom har tjänstemännen inom kommerskollegium, på grund av att detta ämbetsverk är det centrala ämbetsverket för näringslivet här i landet. Det är därför, herr handelsminister, som kommerskollegiet i detta sammanhang skulle vara överlägset, trots att det bara skulle ha 62 befattningshavare i stället för den fristående pris- och kartellnämndens 79.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum kommer att fortsättas.

Kammarrens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.14.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 23 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Allmän prisregleringslag m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän prisregleringslag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnade därvid, jämlikt förut gjord anteckning, ordet till

Herr HAGBERG (k), som yttrade:

Herr talman! Det finns åtminstone fyra ärenden på dagens föredragningslista, som har ett mer eller mindre nära samband med den nu föreliggande frågan. Kampen mot de ständiga prisstegringarna och mot monopolens systematiska utplundring av konsumenterna är samtidigt den mest aktuella och brännande inrepolitiska frågan i dagens Sverige. Frågan är då: Betjänas denna kamp av de olika regeringsförslag som nu skall avgöras av att priskontrollen ersättes av en statens pris- och kartellnämnd, av åtgärder för konsumentvaruforskning och konsumentupplysning, av en beredskapslag för priskontroll eller av lagändringen om att motverka viss konkurrensbegränsning?

Ytterst är svaret på denna fråga beroende av den ekonomiska politik, som regering och riksdag vill genomföra. Skall man därför sätta in förslagen i deras aktuella sammanhang måste man

med beklagande konstatera, att det finns stor anledning för konsumenter och småsparare att oroa sig för framtiden.

De starka krafter i dagens Sverige, som är intresserade av att sälja sina varor så dyrt som möjligt, behöver inte oroa sig mer för de nu föreslagna åtgärderna än för de åtgärder som nu står under avveckling, så länge de tillåtes att verka på nuvarande sätt och så länge inflationen är ett statligt intresse. Därmed vill jag inte säga, att statsintresset är den primära faktor som driver fram prisstegringarna. Den primära faktorn är naturligtvis den kapitalistiska spekulatören och den väldiga ekonomiska makt som befordrar denna. Den har framdrivit sådana åtgärder som devalveringen hösten 1949, som höjde levnadskostnaderna bortåt 30 procent, begränsningen av bostadsbygget, som provocerar öppna och maskerade hyresstegringar, och fjolårets räntehöjning, som drev upp priserna på alla konsumentvaror, för att nu bara nämna några exempel.

Men om de statliga åtgärderna kan betecknas som den sekundära prisstegrande faktorn kommer man samtidigt inte ifrån att inflationen blivit ett slags statligt intresse för att öka skatteinkomsterna, minska de relativa kostnaderna för sociala och kulturella åtgärder och reducera trycket från den växande statsskulden. Den nuvarande regeringen har inte orkat prestera ett verkligt motstånd mot den kapitalistiska prispolitiken eller kunnat motstå de frestelser som inflationen skapar.

Naturligtvis talar regeringen mycket om fördelen av ett fast penningvärde.

Allmän prisregleringslag m. m.

Allt vad den företar sig — om det gäller devalvering, räntehöjning, lönestopp, begränsning av bostadsbygget eller nya indirekta skatter — har lika oföränderligt som årstiderna haft samma motivering: att hindra prisstegringar och bevara penningvärdet. Men alla dessa åtgärder har bevisligen vidtagits parallellt med ett oavbrutet sjunkande penningvärde. Fakta talar därvid ett förkrossande språk. 1935—1939 steg de officiellt erkända levnadskostnaderna 9 procent, under följande sex krigsår 39 procent, 1945—1949 10 procent och 1949—1955 inte mindre än 37 procent. Regeringen kan kanske säga att detta skett trots statliga motåtgärder, om den nu tror på ett sådant nonsens, men den tvingas i så fall medge, att den inte velat eller vågat genomdriva effektiva åtgärder för att hindra prisstegringarna och försvara penningvärdet.

Materialet om de kroniska prisstegringarna ställer i särskild belysning det resonemang, som utvecklas i dagens utskottsutlåtanden om avveckling av priskontrollen och förvandling av lagen om priskontroll till en beredskapslag. Finessen i detta resonemang är att vi nu har »normala tider», som inte kräver så långtgående metoder för att hålla ockrare och spekulanter på mattan. Man måste emellertid med oro fråga: Om levnadskostnaderna 1949—1955 kunde stiga lika mycket som under kriget, trots förekomsten av priskontroll och särskild lagstiftning, hur mycket skall de då klättra i höjden när dessa spärrar nu avvecklas?

Det finns 1 200 karteller och hundratusenden företag i vårt land, som är intresserade av att driva upp de egna priserna så mycket som möjligt. Märk väl att jag inte bedömer denna fråga ur moralisk synpunkt utan bara konstaterar att förhållandet är sådant. Detta har gjort slut på den tidigare normala s. k. fria konkurrensen och har skapat ett nytt normaltillstånd, där visserligen en konkurrens mellan jätteor-

ganisationer kan uppstå men där samtidigt fortgående prisstegringar är det typiska, ja, det normala.

År 1948, innan den verkliga inflationen satte in, hade priskontrollen 270 anställda. Efter den värsta inflationen i fredstid har statsmakterna under trycket från storfinansen och dess partier skurit ned priskontrollen till 75 anställda. Nu skall denna priskontroll avvecklas och ersättas med en statens pris- och kartellnämnd. Denna skall samtidigt följa både prisutvecklingen och kartellväsendet. 1954 års priskontrollutredning föreslog, att detta organ skulle erhålla minst 93 anställda. Under trycket från kapitalisterna och den borgerliga oppositionen har nu regeringen reducerat antalet till 78. Man kan förstå att LO-ledningen är förbittrad och att några talesmän i kammaren har rekommenderat utredningens förslag.

Det kanske invänds att det nya organ, som skall ersätta priskontrollen, dock inte får dess befogenheter. Nej, tyvärr. Den skall bara se över det hela, registrera, katalogisera och kanske arkivera missförhållandena. Den har visserligen rätt att ställa förslag till regeringen, men vilken laglig makt kommer regeringen att förfoga över för ingripande, sedan den har torpederat lagen om priskontroll?

Mot förslaget att det nya pris- och kartellorganet skall erhålla möjlighet att ingripa mot prisstegringar och för att pressa ner monopolpriserna har andra lagutskottet invänt, att priskontrollen nu bara omfattar styvt 4 procent av konsumentvarorna. Ja, det är verkligen för ynkligt, i all synnerhet med hänsyn till den av mig nu illustrerade prisstegringen. Och denna avveckling av priskontrollen och dess befogenheter, som skett under högerns och folkpartiets glada triumfrop, har samtidigt skapat misstro hos allmänheten, därför att denna själv kunnat kontrollera hur priskontrollen silat mygg och svalt kameler.

Allmän prisregleringslag m. m.

Vi försvarar inte priskontrollens underlåtenhetssynder, men den bär inte huvudansvaret. På några områden har priskontrollen gjort så gott den har kunnat, och den har inte alls gjort detta så dåligt. År 1953 sparade exempelvis priskontrollen 35 å 40 miljoner kronor åt allmänheten genom att pressa ned priserna på mopeder. Sedan år 1948 har priskontrollen sparat in ett hundratal miljoner kronor åt bilköparna. År 1954 pressades priserna på kameror med 20 procent, på musikinstrument med 15 procent, på bensin med 2 öre per liter och på skåpbilar med 1 300 kronor, för att nu bara nämna några få exempel.

Att en fortsatt verksamhet därför är nödvändig anser jag att det inte finns någon som helst tvekan om. I textilhandeln exempelvis har mellanhandsprovisionen pressats upp från 25 till 40 procent. I följd överskreds riktpriiserna på ost med 2 kronor 30 öre per kg. Handelsmarginalerna på dragspel är ofta över 130 procent, på trumpet 150 procent och på munspel 174 procent, för att ytterligare ange några exempel ur högen. Exempelen kan verka litet godtyckliga, men det beror på att jag rör mig inom det lilla område som priskontrollen ändå har försökt bevaka.

Priskontrollen kostade, om jag har läst rätt, 1,7 miljoner kronor, och det nya organet skall väl drivas för en liknande kostnad. Det är löjligt obetydliga belopp med tanke på uppgifterna och på vad som skulle kunna inbesparas åt konsumenterna vid en effektiv priskontroll. Jag nämner bara, att handelsannonsering kostar en halv miljard om året och att samma belopp slukas enbart för handelsresandenas representationsutgifter. Det är också pengar som skall betalas av konsumenterna.

Nej, herr talman, det är inte så lätt att försvara den nuvarande priskontrollens arbete. Men *principen* kan försvaras, och om regeringen hade lyssnat mer på konsumenterna och priskontroll-

len än på högern och folkpartiet skulle stortag ha kunnat tas i försvaret av penningvärdet och för att både hindra prisstegringar och sänka monopolpriser.

I den kommunistiska motionen II: 714 har vi förordat sådana befogenheter, som möjliggör prisstopp och beordrande av prissänkningar i vissa fall. Utskottet vill inte veta av detta. Men riksdagen måste dock klargöra för sig, att en negativ inställning i denna fråga kan släppa lös en ny syndaflod av prisstegringar, förr eller senare. Det är ett allvarligt beslut att slopa den lilla spärr, som priskontrollagen och priskontrollen dock utgör mot spekulanter och ockrare.

Därav följer också, att vi inte kan ta på allvar andra lagutskottets sofismer, exempelvis denna: »Råder normala förhållanden och får konkurrensen fritt verka har enligt utskottets mening prisreglering ingen funktion att fylla.» Men jag upprepar: det normala har blivit att konkurrensen inte får verka fritt. Förr sjönk priserna när det blev överflöd på varor, men det normala har nu blivit att priserna stiger, och penningvärdet undergrävs i lika hög grad vid varuöverflöd som vid varuknapphet. Att inte ta hänsyn till denna förändring av ekonomin vittnar om likgiltighet för själva prisfrågorna, eller också vittnar det om att man anser det fördelaktigt att konsumenterna betalar det höjda priset för att man själv skall vinna borgfred med den borgerliga oppositionen i denna centrala inrepolitiska fråga. Prispolitiken har nämligen som sagt blivit den inre politikens centrala problem. Löntagarnas, folkpensionärernas och barnfamiljernas största bekymmer är den fortgående prisstegringen, som berövar dem resultatet av löneförbättringarna och snabbt minskar realvärdet av genomförda socialreformer.

I dag fullbordas vad som inleddes 1948. Högern och folkpartiet har anled-

Allmän prisregleringslag m. m.

ning att glädjas. Deras ståndpunkt har krasst återgivits av språkrören i denna debatt. Herr Kollberg säger, att folkpartiet inte önskar någon beredskap mot stora prisstegringar, och fröken Wetterström säger cyniskt, att högern vill ingen prisreglering vid inflation som provocerats inom landet.

Handelsministern har före middagen talat om att priskontrollen har utfört en nyttig gärning, men man ville 1954 tillmötesgå högern och folkpartiet. Man har gjort det så fullständigt, att herr Lange i dag har velat skingra varje misstanke om att det nya pris- och kartellorganet skulle ha någon annan funktion än enbart utredande. Man kan inte undra på herr Kollbergs triumferande förklaring: Folkpartiet har fått som det har velat.

Handelsministern försökte trösta kammaren med att det inte har varit spekulationen och jakten efter höga vinster, som har föranlett de förskräckliga prisstegringarna, utan de höjda arbetslönerna och kompensationen åt jordbrukarna. Ja, tänk vad jordbrukarna måtte ha det bra! Det finns naturligtvis sådana som har det bra, nämligen de som får tusenlappar medan småbönderna bara får en hundralapp i kompensation, men det är i alla fall oriktigt att göra jordbrukshjälpen till den främsta syndabocken för prisstegringarna.

Ännu orimligare är det att ge arbetslönerna skulden. Det räcker att erinra om statistiska centralbyråns uppgifter i december i fjol om företagsvinster och företagens omkostnader under 1954. Enligt dessa uppgifter utgjorde arbetslönerna 13,7 procent av omkostnaderna. En lönehöjning med 10 procent skulle alltså påverka omkostnaderna med ungefär 1,5 procent, i den mån ökade omkostnader skall tillåtas avspegla sig i priserna, vilket som bekant inte är nödvändigt. Ja, man kan gå längre och säga, att det är orimligt på grund av den ständigt

ökade produktiviteten och de väldiga företagsvinsterna. Sanningen är naturligtvis den rakt motsatta mot vad herr Lange här har utformat: det är inte lönerna som är orsak till prisstegringarna, utan det är de fortgående prisstegringarna som resulterar i höjda löner. Sanningen är dock som herr Lange sade: det finns ingen fri konkurrens — därför måste man ha statliga maktmedel för att möta kapitalismen på dess nya mark.

I den kommunistiska motionen II: 756 i anledning av proposition nr 147 föreslås, att priskontrollagen skall kunna tillgripas även i syfte att sänka priserna. Den bör alltså enligt vår mening fungera som ett kampmedel mot monopol och spekulatör även i andra tider än vid krig respektive krigsfara. Priskontroll är nödvändig nu — i den uppfattningen skiljer vi oss från de övriga partierna i detta avseende.

Herr talman! Jag föreslår att i tredje stycket i 1 § förslaget till allmän prisregleringslag orden »Har av annan orsak uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket» skall ersättas med följande ord: »Finnes eljest fara för prisstegring inom riket eller befinnes det möjligt att sänka priserna på varor eller tjänster, vilka äro av betydelse för konsumtion och prispildning», varefter skall följa samma text som föreslås i utlåtandet.

Vidare anförde:

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Statsrådet Lange gjorde sig i sitt anförande stor möda att klargöra vad högerpartiet *inte* vill vara med om. Jag har ingenting att erinra mot denna redovisning, men herr Lange glömde bort att tala om vad vi vill sätta i stället. De meningsmotsättningar, som framträder i denna liksom i en rad andra frågor mellan regeringen och oppositionen, sammanhänger ju

Allmän prisregleringslag m. m.

med att vi i väsentliga hänseenden har olika uppfattningar om vilken politik som bör bedrivas i vårt land.

Hur skall ett ekonomiskt system, byggt på prispildning, konkurrens och privat äganderätt, bli ett verksamt redskap i konsumenternas händer? Jag skulle vilja sammanfatta svaret i följande fem punkter:

För det första: Självva grunden måste vara en fast och smidig penning- och kreditpolitik, där säkerhet och lönsamhet uteslutande är avgörande för kreditmedlens fördelning.

För det andra: Vi måste få till stånd en skattepolitik, som underlättar tillkomsten av nya företag och över huvud taget stärker den mindre företagsamhetens ställning. Konkurrentens underifrån, från de nya och uppväxande företagens sida, är av väsentlig betydelse för att bevara och befordra spänsten och framåtandan i näringslivet.

För det tredje: Där offentlig företagsamhet tävlar med enskild, måste en tävlan på lika villkor tryggas. I det aktuella läget är det av ofantlig vikt att denna synpunkt beaktas, speciellt i bostadsproduktionen och i kreditpolitiken.

För det fjärde: En sparstimulerande och kostnadssänkande politik måste bedrivas i både den privata och den offentliga sektorn.

För det femte: Den allmänna politiken måste ges en klart näringsvänlig inriktning. Både små och stora företag måste kunna känna, att de arbetar i ett näringsvänligt klimat, där de möts av uppmuntran och förtroende.

Det är, herr talman, en politik efter dessa riktlinjer som vi vill fullfölja. Gör man det, behöver man enligt vår uppfattning inte falla tillbaka på den sortens ingrepp och regleringar, som ingår som avgörande inslag i regeringens ekonomiska politik.

Herr Lange yttrade att det är farligt att överlåta åt de mest äventyrliga tra-

fikanterna att bestämma trafikreglerna, detta tydligen sagt med adress till oppositionen. Herr talman! Det är nog inte den rätta frågeställningen. Frågan är hur mycket trafikanterna över huvud taget skall ha att säga till om och hur mycket överheten skall bestämma.

Oppositionen vill kasta ut hastighetsmätaren genom bilrutan — så formulerade herr Lange en annan av sina liknelser. Nej, herr talman! Däremot har vi kommit underfund med att regeringens hastighetsmätare är ett föga tillförlitligt instrument, som vi vill byta ut mot ett rationellare och effektivare.

Låt mig så bara säga några ord för att motivera vår reservation till statsutskottets utlåtande om pris- och kartellnämnden. Jag skall nöja mig med att anföra följande fakta.

Monopolutredningsbyrån har redan i stort sett gått igenom de förekommande kartellavtalen på olika områden. Vidare har det saneringsarbete, som näringslivet självt ombesörjt på detta område, givit högst betydande resultat. Tjänstemännen i monopolutredningsbyrån bör härigenom framdeles i en helt annan utsträckning än tidigare kunna frigöras för specialundersökningar. Personalstaten bör kunna modifieras med hänsyn härtill. För den konsumentupplysning, som skall bedrivas, kan man enligt vårt förmenande nöja sig med en mindre personalstyrka än som redovisas i det föreliggande förslaget. Hela frågan om konsumentupplysningen kommer emellertid upp i ett senare sammanhang, och jag skall därför inte nu närmare gå in på den frågan.

I övrigt är vårt ställningstagande en direkt konsekvens av vår ståndpunkt till prisregleringslagen. Denna ståndpunkt har tidigare utvecklats av vår reservant i andra lagutskottet. Det argument, som man anför för att inrätta ett nytt ämbetsverk, nämligen att man samtidigt avvecklar vissa statliga organ, håller inte. Man inrättar ett nytt

Allmän prisregleringslag m. m.

permanent ämbetsverk men avvecklar tillfälliga statliga organ.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få motivera ett yrkande om bifall till den av herr Svärd m. fl. avgivna reservationen till statsutskottets utlåtande rörande pris- och kartellnämnden. Jag vet att själva yrkandet formellt måste framställas när denna punkt kommer på föredragningslistan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! När man före middagsrasten hörde handelsministerns anförande beträffande det föreliggande förslaget till pris- och kartellnämnd och kanske speciellt hans tal om oppositionens — högerns och folkpartiets — inställning till den frågan, så kunde man, när man suttit i det utskott, som haft hand om förarbetet till detta förslag, och följt detta ärende under ett antal år, inte frigöra sig från intrycket att handelsministern, sedan han tillträtt sitt nya ämbete, inte haft tid att sätta sig in i gången av denna fråga. Den är ju ändå inte helt ny.

För det första gav han ett intryck av att folkpartiet skulle ha motsatt sig en priskontroll under krigs- eller kristid, ett påstående som är komplett orimligt, eftersom alla som var med under den tiden vet att vi aktivt medverkade till en sådan priskontroll.

För det andra gav han ett intryck av att högern och folkpartiet befann sig på samma linje i detta ärende. Men det är ju så, som kammarens ledamöter vet efter att ha läst utskottsutlåtandet, att här föreligger två skilda reservationer, som slutar på väsentligt olika anslagsbelopp, där folkpartiet sträcker sig inte oväsentligt högre än vad högern har gjort.

För det tredje lämnade handelsministern ett svar på en fråga av herr Nygren om uppgifterna för det nya pris- och kartellverket, som var sådant, att man har svårt att förstå, hur han då har kunnat formulera propositionen på

det sätt som han har gjort. I propositionen har han nämligen tillagt det nya ämbetsverket helt andra uppgifter än vad han här förklarade som sin mening att detta nya ämbetsverk skall ha. Det måste sägas vara förvånande.

Får jag påpeka ytterligare ett fjärde faktum, så är det det, att på två punkter har inställningen från vårt håll hela tiden varit konsekvent och klar — jag vågar säga det, därför att jag under många år har deltagit i förbehandlingen av just detta ärende. Vi har för det första velat bidra till en effektiv övervakning av och kamp mot karteller och monopol. För det andra har vi velat bidra till en så effektiv konsumentupplysning som möjligt i lämpliga och effektiva former. Jag tror jag vågar säga, att i de två huvudstyckena är vår inställning lika klar i dag som den någonsin har varit.

Som ett belägg för detta skulle jag, herr talman, vilja nämna, att vi från vårt håll i motioner och i reservationer år efter år framfört krav på större anslag till monopolutredningsbyrån i kommerskollegium än något annat parti har velat vara med om. Vi har här sett, huruvida en majoritet bestående av socialdemokraterna, bondeförbundet och högern har gått emot de motioner och reservationer, som vi en följd av år på denna punkt har framfört.

Att under sådana förhållanden den relativt nye handelsministern nu i dag påstår, att vi skulle vara ointresserade för en effektiv kamp mot monopolbildningar och karteller, kan jag omöjligen tyda på annat sätt — om jag skall bedöma det så välvilligt som möjligt — än att han inte haft tid sedan han tillträdde sitt ämbete att sätta sig in i denna kanske något komplicerade mångfald av ärenden.

Man skall inte, herr talman, underskatta de monopolbildningar som har ägt rum, men man skall inte heller underskatta den kamp mot dem som förekommit och resultatet av denna.

Allmän prisregleringslag m. m.

I senaste numret av tidskriften *Ekonomien* fanns en artikel införd, som meddelar, att för närvarande är sammanlagt ungefär 1 650 konkurrensbegränsande samarbetsavtal införda i kartellregistret. Av dessa avtal är 610 nu upphävida, vilket motsvarar i runt tal 37 procent av det registrerade avtalsbeståndet. Härtill kommer att cirka 20 procent av återstoden, d. v. s. i runt tal 200 alltså gällande avtal, modifierats i sådan utsträckning, att anledning ej synes föreligga för ytterligare åtgärder i saneringssyfte. De upphävida eller modifierade konkurrensbegränsande avtalen utgör tillsammans ungefär hälften av kartellregistrets avtal. Kvar står alltså 800.

Man kan mot den bakgrunden, herr talman, fråga sig, om det finns fog för att så radikalt som här har skett underkänna kommerskollegii byrå för kartellregistrering och kartellövervakning, att man går in för att konstituera ett nytt ämbetsverk. Här är man emellertid inne på frågan om metoderna; vilken är den riktigaste, bästa och effektivaste metoden i nuvarande läge? Det är på den punkten som vi, som herr Kollberg här tidigare i debatten har påvisat, har hållit oss till kommerskollegii förslag. Kommerskollegium har självt förklarat, att det är i stånd att fullfölja denna verksamhet med den personal och exakt de kostnader, som i folktopareservationen här har angivits.

Då frågar man sig verkligen: Är det inte i nuvarande läge att bruka större våld än nöden kräver att nu inrätta ett nytt betydande ämbetsverk, om vilket handelsministern själv yttrade, att ingen vet, om den nya anordningen blir bättre än den gamla, men regeringen har funnit den vara värd att pröva? Jag frågar: Är detta från en departementschefs sida tillräcklig motivering för att gå så långt i dessa ändå ganska ansträngda tider, mina damer och herrar, att man inför detta nya ämbetsverk? Det är på den frågan vi

har svarat nej. Vi har sagt oss, att man inte kan fälla ett slutgiltigt omdöme om kommerskollegii byrå efter det att denna arbetat endast två år i sin nya form. Låt den vara i verksamhet ytterligare några år, så att vi kan bilda oss en säkrare uppfattning om vilka åtgärder som här behövs.

Det är ur den synpunkten som vi framfört vår reservation. Jag har här påvisat, att den har ett klart sakligt underlag — liksom herr Kollberg tidigare påpekat — i de framställningar som är gjorda från det ämbetsverk, som utan varje jämförelse får sägas vara mest kompetent när det gäller bedömningen av dessa frågor, nämligen kommerskollegium. Vi ansluter oss i fråga om både arbetsuppgifter och anslagskrav helt till kommerskollegium.

Sedan är det ytterligare en punkt, herr talman, som jag ville fästa uppmärksamheten på, och det sker i anslutning till den fråga som ställdes före middagen av herr Nygren.

Det är ju så, att utredningen tillade det nya ämbetsverk som föreslogs enbart utredande uppgifter. I propositionen har emellertid handelsministern tillagt detta ämbetsverk även andra uppgifter. Nu ställde herr Nygren ur näringslivets synpunkt en fråga, som var formulerad tidigare av herr Kollberg, ehuru på ett något annat sätt. Herr Kollberg frågade om herr statsrådet — jag beklagar livligt att han inte är i kammaren nu — var villig att här i debatten förklara, att i instruktionen för det nya ämbetsverket — jag fattade herr Kollberg så — införa den bestämmelsen, att detta nya ämbetsverk skall erhålla enbart utredande uppgifter. På den frågan svarade inte handelsministern.

Herr Nygren ställde då något senare frågan, huruvida handelsministern var villig att i debatten förklara, att ämbetsverket skulle ha enbart utredande uppgifter, och på den frågan fick herr Nygren ett positivt och mycket bestämt

Allmän prisregleringslag m. m.

svar, för vilket herr Nygren tackade både vördsamt och energiskt. Hade jag varit i herr Nygrens kläder, hade jag kanske inte varit lika kraftig i mitt tackande och inte heller lika vördsam, ty fortfarande står det inskrivet i utskottets utlåtande, mina damer och herrar, att verket skall ha andra uppgifter än dem som handelsministern här förklarade att det skulle ha.

Om nu riksdagen godkänner vad utskottsmajoriteten har skrivit, kan man fråga sig: Gäller statsrådsord, sagda här i kammaren, mera än vad utskottsmajoriteten har skrivit och riksdagen beslutat?

Jag är inte tillräcklig expert på författningsfrågor för att ha någon bestämd mening på den punkten, herr talman, men jag måste tyvärr tvivla på att statsrådsord, även om de numera — det vet vi ju alla — väger mycket tyngre än vad de egentligen är värda, tar över ett riksdagsbeslut.

För att på denna punkt, herr talman, vara på den säkra sidan skall jag be att få för kammarens ledamöter, som naturligtvis alla noggrant har läst utskottsutlåtandet, repetera, vad det i den delen säger. Det står nämligen nedtill på sid. 36: »Vad beträffar de arbetsuppgifter, som skola ankomma på det nya organet, bör detsamma jämväl enligt utskottets mening i princip vara ett rent utredande organ.»

Så långt är vi ense, både majoriteten och reservanterna. Men sedan kommer det: »Såsom departementschefen framhållit, bör det dock vara den blivande myndigheten obetaget att hos andra myndigheter eller Kungl. Maj:t göra de framställningar, innefattande meningsyttringar eller förslag till åtgärder, som dess ledning finner av omständigheterna påkallade.»

Nu har herr Lange i egenskap av departementschef på en uttrycklig fråga förklarat, att det sista inte har någon relevans. Det kommer icke att gälla. För att nu vara på den säkra sidan

skall jag vara lika vördsam som herr Nygren var, när han talade med statsrådet. Jag skall vända mig till någon representant för utskottsmajoriteten och hemställa, att man från det hållet yrkar strykning i majoritetens förslag av de ord, som jag här har läst upp, och att utlåtandet i denna del i stället kommer att få följande lydelse: »Vad beträffar de arbetsuppgifter, som skola ankomma på det nya organet, bör detsamma jämväl enligt utskottets mening i princip vara ett rent utredande organ.»

Jag hemställer att utskottsmajoriteten — jag kan gott rikta mig till första avdelningens ärade ordförande, herr Ward — i enlighet med handelsministerns nyss här uttalade bestämda mening yrkar strykning av denna passus i utskottets utlåtande.

Jag försäkrar kammaren, att det skall i hög grad underlätta för oppositionen — i varje fall för folkpartiet, och jag är övertygad om även för högern — att finna sig i ett majoritetsbeslut här i dag. Jag vågar dessutom säga, att det kommer att lugna mycken oro inom det svenska näringslivet, om denna strykning görs.

I övrigt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utlåtandet av herr Axel Andersson m. fl.

Herr JANSSON i Benestad (bf):

Herr talman! När man hör den långa debatten här i dag är man faktiskt litet förvånad med tanke på den kompromiss, som vi lyckades åstadkomma i utredningen.

Det är ju ett faktum, att i denna utredning var representerade inte bara politiskt skilda uppfattningar utan även näringslivets folk. Vi lyckades efter ingående arbete nå en enhetlig uppfattning i denna fråga. När man sedan studerar remissyttrandena finner man, att de allra flesta också var inne på att den nuvarande priskontrollen skulle

Allmän prisregleringslag m. m.

ersättas med något annat, en pris- och kartellnämnd. Sedan har det tydligen blivit på det sättet, att man till varje pris skall göra politik även av denna sak, och så har man dragit upp motsättningar, som egentligen inte finns i betänkanudet.

På en enda punkt vill jag emellertid säga, att statsrådet skärpt det förslag som utredningen kommit till. Vi hade klart skrivit ut, att det nya organet skulle ha utredande karaktär. Statsrådet har ju gått längre, och det kanske man kan kritisera, men jag tycker att debatten i dag inte rört sig så mycket här, utan om de andra frågor, där vi praktiskt taget varit eniga. Där har det också faktiskt fordrats en viss självövertunnelse från de deltagande parterna sida för att kunna komma överens. Där kan herr Nygren vittna, liksom jag tror allesammans i utredningen kan göra. Jag beklagar att man här skall försöka att med ljus och lykta göra politik av allt, som vi lyckats nå enighet om.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag skulle vilja ge herr Ståhl det erkännandet, att sedan vi i 10 års tid diskuterat denna fråga en gång om året har jag nog funnit dagens debatt vara ett framsteg i det avseendet, att man nu fått en principiell förklaring från både högern och folkpartiets sida, att i varje fall under vissa förhållanden är en permanent observation av prisområdet synnerligen av nöden. Jag har ju personlig erfarenhet från den tid jag satt som chef för folkhushållningsdepartementet och hade nöjet att föra dessa debatter i denna kammare, att oppositionen på den tiden var mycket mer antiinställd till priskontrollen även om denna betingades av krig eller krigsfara eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden, som det heter, och därför betraktar jag

dagens debatt som ett framsteg i enighetens tecken.

Jag vill vidare understryka vad den siste ärade talaren var inne på och som jag tyckte mig kunna utläsa av herr Nygrens anförande tidigare under dagen. Herr Nygren analyserade den kompromiss utredningen kommit fram till, och han gjorde det med de orden, att man måste offra en del för att vinna något väsentligt. Och i den partsituation utredningsmännen satt var herr Nygren säkerligen inte den ende som resonerade på det sättet, utan den ståndpunkten har säkerligen varit gemensam för alla i utredningen.

Jag skulle vilja utveckla detta vidare och säga, att jag tror att ett förslag till beredskapslag i priskontrollsyfte är en ganska ömtålig produkt, som riksdagen bör behandla med mycket varsamma händer. Det har varit mycket starka, ja outrerade önskemål från de båda ytterlighetsståndpunkternas sida. Man har diskuterat sig fram till en lösning, och det vore säkerligen icke till bättnad ifall man här i riksdagen genom att låta de politiska lidelserna bli litet för lössläppta äventyrade det goodwill-värde, som jag faktiskt anser ligga i detta enhälliga utredningsförslag. Det är ingen tvekan om att man på löntagarsidan räknar en beredskapslag i priskontrollerande riktning som ett konkret försvar för reallön och levnadsstandard.

Skiljaktigheten såsom den framkommit här i kammaren är ju för dagen endast den, om man skall ha möjlighet att sätta beredskapslagen i kraft, när man isolerat inom landet befarar en utveckling i inflationistisk riktning. Utredningen har ju diskuterat detta ganska ingående. Jag skall inte så här sent i debatten uppta kammarens tid med att referera vad utredningen säger, och det finns praktiskt taget refererat på en sida i propositionen, där det sägs, att »utredningen är emellertid av den uppfattningen att, om det nämnda läget inträffat och en inflationistisk löne- och prisspiral är

Allmän prisregieringslag m. m.

under full utveckling, en priskontroll kan verksamt bidra till att stabilisera prisnivån. Detta sker enligt utredningens uppfattning dels genom priskontrollens direkta verkan på prisnivån, dels genom den psykologiska effekt som priskontrollen får på förväntningarna om den framtida prisutvecklingen och därmed på både löntagarnas och företagarnas handlande».

Man har efter vad jag vill minnas från högerreservanternas sida sagt, att denna lugnande och bromsande effekt på spekulationen, det må vara spekulering från löntagarhåll eller från företagarhus, bör man åstadkomma med generella medel, med en penningpolitisk och finanspolitisk giv av sådan stramhet och karaktär, att man därmed schackar dessa tendenser. Ja, vi som har att syssla med detta och vet hur pass besvärligt det är med en finanspolitisk åtstramning såsom den presenteras i en totalt överbalanserad budget, och som vet vilka besvärligheter varje skruv innebär på det penningpolitiska området i form av ytterligare begränsning av kreditgivningen, vi är också på det klara med att man inte så där utan vidare kan lägga vissa vapen i arsenalen åt sidan och bara skjuta så mycket kraftigare med de vapen man har kvar. Vi har tvärtom den mycket bestämda uppfattningen, att man har större möjligheter att få harmoni i spelet, om man har flera stämmor att spela på — om jag får använda den bilden.

Priskontrollen har en bastant goodwill hos löntagarorganisationerna. Här i debatten har förfäktats den meningen, att priskontrollen inte betyder någonting alls, och man har framhållit att det i april månad i år endast var 4 å $4\frac{1}{2}$ procent av alla varor, som var direkt priskontrollerade. Alla de övriga var fria. Är priskontrollen då något vapen att tala om? har man frågat. Men man avläser ju inte ett vapens effekt genom så enkel matematik. Priskontrollen, som den i dag är beskaffad, gör det möjligt

att när som helst och mycket snabbt fördubbla dessa $4\frac{1}{2}$ procent eller att tre-, fyr- eller femdubbla dem. Vi kan från en dag till den nästa införa priskontroll på alla områden, där det konstateras att företagen missbrukat friheten. Jag har en bestämd känsla av att detta verkar som en allvarlig varning för företagen att inte gå alltför lättsinnigt fram, om de slipper priskontrollen — och den meningen delas nog av löntagarna i allmänhet.

Sedan har det i diskussionen sagts, att man på löntagarhåll hyser ganska överdrivna föreställningar om priskontrollens betydelse. Jag skall inte därvid ingå på någon analys. Jag konstaterar endast att denna uppfattning är en realitet bland löntagarna av mycket bestämd valör. Det är ingen tvekan om, mina damer och herrar, att om vi gör beredskapslagstiftningen i detta stycke mera liberal och om vi binder möjligheterna att införa priskontrollen på nytt endast till förhållanden, som betingas av utvecklingen utanför våra gränser, så skulle detta bland löntagarorganisationerna uppfattas som en eftergift, som det gäller att få kompensation för. Den omständigheten, att vi har en priskontroll av beredskapskaraktär, vilken snabbt och effektivt kan ta konkret form — även om det skulle vara på grund av orsaker endast inom det egna landet — är en avgjord lugnande faktor, när löntagarorganisationerna suveränt bestämmer i vilken omfattning de skall resa krav på löneökningar för att gardera sig för en tid som ligger framför dem, i allmänhet ett år. Man får inte nonchalera den ståndpunkten. Man må ha vilken mening som helst om realvärdet bakom denna uppfattning; för närvarande är det ändå en absolut faktor, och därmed får uppfattningen också ett reellt värde.

Vidare har det i denna diskussion anförts, att den gamla priskontrollen konserverar ett högprisläge. Jag har hört det argumentet till leda, och jag har alltid varit angelägen om att understryka, att

Allmän prisregleringslag m. m.

vi aldrig sedan priskontrollens införande 1940 har förvägrat någon företagare, som vill vinna affärsmässiga fördelar, att tillämpa priser *under* de av priskontrollen fixerade. Regeln har alltid varit frihet nedåt och stopp uppåt. Då är det inte riktigt att göra gällande, att den gamla priskontrollen konserverar de höga priserna. Under mina år som folkhushållningsminister fick jag många exempel på att priskontrollen var av oskattbart värde för löntagarna, och om inte debatten nu hade varit så långt framskriden, skulle jag redovisat åtskilliga sådana exempel.

Man har också här kritiserat, att riksdagen icke skall få besluta om priskontrollåtgärder. När regeringen lagt fram sitt förslag, har den velat skaffa sig fullmakt att ingripa omedelbart, om läget så kräver. Åtgärderna kommer givetvis inte att vidtagas annat än om och när regeringen betraktar dem som nödvändiga. Då kan oppositionen naturligtvis fråga hur regeringen kan sitta inne med denna förmåga att objektivt bedöma läget. Ja, jag skall inte göra gällande att regeringen har denna förmåga, men regeringen kommer väl att handla efter sin bedömning — och det finns ju ändå den säkerhetsventilen i lagstiftningen, att riksdagen har möjlighet att inom en månad antingen acceptera regeringens åtgärd eller att ge regeringen bakläxa.

Slutligen bara en sak till, som jag tycker bör understrykas. Handelsministern har redan berört den och egentligen sagt vad som behöver sägas i det stycket, men i anledning av herr Ståhls senaste inlägg förtjänar den kanske att framhållas en gång till. Skillnaden mellan det nya ämbetsverket och kommerskollegium såsom instans för den nya verksamhet, som skall ersätta den gamla priskontrollnämnden, är ju den, att kommerskollegium är ett byråkratiskt ämbetsverk. Man kan visserligen som besittare höra en rådsförsamling av konsumenter och företagare, men i sista hand är det ändå verket, d. v. s. generaldirek-

tören, som byråkratiskt bestämmer vad som skall vara verkets uppfattning. Det är ett ganska väsentligt avsteg från den princip som under en tioårsperiod, ja, jag kan säga en femtonårsperiod tillämpats på priskontrollens område. Här har konsumenterna varit vana vid att ha sina egna fritt valda representanter som ledamöter av styrelsen, att där föra konsumenternas talan och att i denna sin egenskap av styrelseledamöter föra fram sin uppfattning till regeringen och i sista hand till riksdagen. »Finessen» med det nya ämbetsverket är att man inte velat bryta denna gamla goda ordning, som man på både löntagarhåll och konsumenthåll och jag hoppas även på företagarehåll — ty företagarna blir ju representerade paritetiskt med konsumenterna i den nya verkstyrelsen — sätter ett stort värde på.

Det går således inte att så här enkelt jämföra det hela och säga att vi vill lägga in detta under det statliga ämbetsverk vi har och vi vill icke ha ett nytt ämbetsverk. Läger man in det under det statliga ämbetsverket får man en byråkratisk behandling. Det är inte något diskriminerande i byråkratien såsom jag presenterar den här; den är utmärkt och det enda tänkbara i många av våra statliga verk. Men i denna fråga, som så intensivt berör konsumenternas ekonomiska intressen och deras speciella intressen, tycker jag det är ganska naturligt att de av konsumenterna fritt valda representanterna för konsumenternas talan.

Herr WARD (s):

Herr talman! Efter de redogörelser som lämnats ifrån de fyra tävlande i denna fråga finns det ingen anledning för mig att närmare ingå på en diskussion om de stora linjerna i de spörsmål som här behandlas. Jag avstår alltså från detta. Jag finner att handelsministern har så ingående redogjort för regeringens ståndpunkt, som sammanfaller med statsutskottets majoritets, att det

Allmän prisregleringslag m. m.

som sagt inte finns någon anledning att nu ytterligare gå in på den saken.

I sin brinnande nitälskan för den folkpartistiska linjen tycks herr Ståhl se spöken på ljusa dagen. Han gör ett stort nummer av statsutskottets uttalande i sista stycket på sidan 36. Jag tror att det finns goda skäl att behålla detta avsnitt i utlåtandet. »Vad beträffar de arbetsuppgifter», heter det, »som skola ankomma på det nya organet, bör det samma jämväl enligt utskottets mening i princip vara ett rent utredande organ. Såsom departementschefen framhållit, bör det dock vara den blivande myndigheten obetaget att hos andra myndigheter eller Kungl. Maj:t göra de framställningar, innefattande meningsyttringar eller förslag till åtgärder, som dess ledning finner av omständigheter-na påkallade.»

Det är, herr Ståhl, inte alls frågan om att utrusta det nya organet med befogenhet att utan vidare gå utanför den rent utredande uppgiften, men nog bör väl det nya verket ha rätt att göra framställningar hos andra myndigheter för att redogöra för hur man bedömer olika frågor. Besluten kommer i alla fall inte att fattas av det nya verket utan av de myndigheter, till vilka framställningar göres. Och nog bör väl ett verk av denna betydelse ha rätt att göra framställningar innefattande meningsyttringar eller förslag, en rätt som för övrigt tillkommer vilken medborgare som helst i detta land. Skall man försätta det nya organet i ett sämre läge än herr Ståhl — han får ju skriva hur mycket han vill till myndigheter och till regeringen? Det tycker jag vore orimligt.

För att slippa återkomma skall jag, om herr talmannen tillåter det, redan nu be att få yrka att detta avsnitt må bibehållas samt att utskottets hemställan i dess helhet må godkännas.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Om jag får börja bakifrån vill jag till herr Ward säga att den

polemik han riktade till mig borde han rimligen ha riktat till handelsministern, eftersom jag bara citerade vad handelsministern ett par timmar tidigare i dag yttrat. Det var han som förklarade att han icke menade något allvar med den passus som jag här ifrågasatte att utskottsmajoriteten med anledning därav skulle stryka. Jag konstaterar nu att utskottsmajoriteten med herr Ward i spetsen uppenbarligen än en gång har visat sig vara mer konungslig än konungen själv.

Får jag sedan säga till herr finansministern, eftersom han gått in som ställföreträdare för sin kollega i handelsdepartementet, att hans framställning i långa stycken var helt i överensstämmelse med tänkesätten på vårt håll. Vi har mycket klart understrukit behovet av dels kartellövervakning, dels konsumentupplysning. Vad vi här diskuterat är metoderna för att uppnå dessa syften.

När finansministern nu säger att han är tillfredsställd med att det äntligen har kommit till en principdebatt, där partiernas ståndpunkter har klargjorts, vill jag genmäla att om finansministern bland sina många andra bekymmer också hade ägnat denna fråga uppmärksamhet, skulle han ha observerat att vi år efter år har deklarerat vår anslutning till prisreglerande åtgärder under sådana extraordinära förhållanden som krig och krigsfara. Vi har aktivt yrkat på åtgärder för en effektiv kartellövervakning. Detta kan alltså inte vara något nytt.

Finansministern läste upp följande avsnitt från s. 24 av andra lagutskottets utlåtande nr 34: »Otvivelaktigt kan förekomsten av en lagstiftning, som även i denna situation medger snabba ingripanden för att stävja prisstegringar, förbygga spekulativa prishöjningar och därigenom medverka till större trygghet hos löntagarna inför den ekonomiska utvecklingen.» Jag försäkrar finansministern, att många från vår sida oreserverat skulle vara med om ifrågavarande

Allmän prisregleringslag m. m.

åtgärder, om detta vore riktigt. Men har inte finansministern erfarenhet av hur det har varit under de senaste inflations-åren? Vi har haft en våldsamt kraftig penningvärdeförsämring och en mycket stark prisstegring. Under hela denna tid har vi haft priskontroll, herr finansminister, och jag frågar: Kan man verkligen säga som i detta uttalande, till vilket finansministern här så energiskt ansluter sig, att priskontrollen har förebyggt spekulativa eller andra prishöjningar? Vi måste alla på denna fråga svara nej.

Jag vill tillägga att det innebär en allvarlig risk, om man från statsmakternas och i främsta rummet regeringens sida inger stora löntagargrupper den föreställningen, som tyvärr saknar grund i verkligheten, att vi genom sådana här kontrollerande åtgärder och inrättande av nya ämbetsverk kan ställa garantier åt löntagarna. Det kan vi tyvärr inte, och jag är rädd för att handelsministern, när han yttrade sig påfallande försiktigt om vad det nya ämbetsverket kan komma att uträtta, anade att det kanske inte blir så mycket av denna förebyggande verksamhet.

Finansministern berörde i anslutning till mitt tidigare anförande frågan om skillnaden mellan det nya ämbetsverket och det gamla kommerskollegium. Varför, yttrade finansministern, kan vi inte som herr Ståhl vill behålla kommerskollegium, när vi har detta verk, i stället för att inrätta ett nytt ämbetsverk? Jo, det nya verket skall träda i aktiv funktion. Det måste följa utvecklingen, det måste kalla in näringslivets parter och höra dem o. s. v. Det nya verket måste vara i aktiv verksamhet, medan det däremot i kommerskollegium, som är ett byråkratiskt ämbetsverk, blir en byråkratisk behandling, vid vilken chefen till sist bestämmer.

Är nu denna skildring riktig? Så långt jag kunnat läsa i skrifterna är den det icke, ty hur kommer det att bli? Jo, enligt handelsministerns högtidliga förklaring är det inte meningen att parterna

skall höras, utan det nya organet skall bli ett utredande verk. Då frågar jag: Är det regeringens allvarliga mening att det skall bli ett utredande verk, måste inte då kommerskollegium, med sin decennier långa, för att inte säga sekel-gamla erfarenhet på näringslivets områden, kunna utföra detta utredande arbete bättre än något annat verk?

Och vad det aktiva ingripandet beträffar, herr talman, så har vi ju redan nu ett organ, nämligen näringsfrihetsrådet. Om jag inte missuppfattat saken, är det allas vår mening att näringsfrihetsrådet skall fortsätta denna sin aktiva verksamhet och följa bland annat prisutvecklingen på marknaden. Därför kan jag inte förstå annat än att den jämförelse, med vilken finansministern ville avrätta mina argument, går helt vid sidan om saken och att vi har å ena sidan det aktiva organet i näringsfrihetsrådet och å andra sidan det utredande organet i kommerskollegium.

Jag har efter de anföranden, som hållits av finansministern och herr Ward, blivit styrkt i min uppfattning, att vi från vår sida måste hålla fast vid vår reservation. Jag är övertygad om att den ställer kyrkan mera mitt i byn, och därför har jag, herr talman, ingen anledning att ändra mitt yrkande.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag uppkallas av finansministerns yttrande, som möjligen skulle kunna ge anledning till missförstånd, om det inte på en punkt bemöttes ytterligare utöver vad herr Ståhl nu efteråt sagt och vad herr Kollberg i själva verket delvis framhållit redan tidigare.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet förklarade, att det i alla fall var ett stort framsteg i dag, att man fått en principiell förklaring från oppositionspartierna, att de var med om en övervakning, eller vad han nu använde för uttryck, av prisbildningen med sikte på förekomsten av ofullkomlig konkur-

Allmän prisregleringslag m. m.

rens och dylika fenomen. Men, herr statsråd, såsom redan betonats av herrar Kollberg och Ståhl, är i varje fall vad folkpartiet beträffar — och jag tror att högern kan säga på samma sätt — den principiella ståndpunkt, som kommer till uttryck i här föreliggande dokument, densamma som vi hävdade under tidigare diskussioner kring frågan. Vi har då gjort försök att få större effektivitet just i övervakningen av prisbildningen på sådana områden, där det kunde misstänkas att konkurrens inte var till förmån.

Däremot skall jag, herr talman, säga att *vi* på vår sida ju i alla fall har *en* orsak att vara tillfreds med vad som föreligger här i dag och att konstatera ett framsteg i regeringens och regeringspartiernas inställning. Det är, att regeringens proposition i dag mycket mera konsekvent än tidigare bygger på tanken att fri konkurrens är det bästa skyddet för konsumenterna. Det har ibland verkat som om det, när regeringen gjort uttalanden av denna art, varit mera en läpparnas bekännelse, som man i grund och botten inte vill ta konsekvenserna av. Självva attityden när det tidigare gällt att prolongera priskontrollen har onekligen inte stått i god överensstämmelse med den här av mig citerade liberala principen. Jag hälsar därför med stor tillfredsställelse att regeringen nu åtminstone i vissa avseenden har visat sig vara villig att ta följderna av yttranden i denna stil och att regeringspartiernas majoritet i kammaren är villig att följa den. Man skulle annars möjligen ha kunnat befara, att priskontrollnämndens otvivelaktigt mycket effektiva propagandaapparat, som ständigt har sökt ge det intrycket, att alla prissänkningar berott på priskontrollnämnden, till slut skulle kunna vilseleda regeringen och dess vänner. Det tycks dock inte ha blivit fallet. Det vill jag med glädje konstatera.

Nu hävdas det här av herr Jansson i Benestad, och även av andra talare, att

man skall ha respekt för den i kommittén träffade kompromissen. Visst är vi villiga att fästa stor vikt vid att det har uppnåtts en kompromiss, och det har också folkpartiets representanter vid utskottsbehandlingen i hög grad gjort. Detta kan emellertid inte innebära, att vi i riksdagen skulle vara bundna till punkt och pricka av uppgörelser inom en utredningskommitté av detta slag. Regeringen ändrar ju allt emellanåt, när det passar den, propositionerna, så att de får ett annat innehåll än vad som föreslås av eniga kommittéer.

Det är litet oklart, om regeringen här helt och hållet har följt kompromissen. Herr Jansson i Benestad menade tydligen, att den på *en* punkt inte hade gjort det. Varför skulle vi då inom oppositionen vara bundna av en kompromiss i kommittén, så att vi inte skulle ha tillfälle att lägga fram välmotiverade ändringsförslag?

Nu skall jag här med hänsyn till tiden inte upprepa vad som har sagts om t. ex. kommerskollegium. Därvidlag hänvisar jag till vad herr Kollberg och herr Ståhl har anfört. Jag skall också betona, att man på vår sida ingalunda vill överdriva olikheterna mellan majoritetens och minoritetens ståndpunkter, men jag vill dock med anledning av finansministerns och handelsministerns yttranden framhålla två saker.

Statsrådet Lange yttrade, att för att konkurrensen skall fungera måste man ha samhällsekonomisk balans. Ja, jag tror, att om man inte pressar uttrycket för mycket, ligger det onekligen något riktigt och väsentligt i detta uttalande. Men konsekvensen måste då, när en inre inflation hotar, bli att man vidtar åtgärder för att återställa balansen. Tron att man då kan improvisera en priskontroll och få den till ett effektivt medel mot en begynnande inflation anser jag vara ogrundad. Då svarar finansministern: »Det är inte lätt att återställa balansen.» Herr statsrådet är inte övertygad om att man bör lägga vissa vapen åt

Allmän prisregleringslag m. m.

sidan. Han vill ha möjlighet att använda dem alla. Man skulle kunna bemöta herr statsrådet med att den som försöker slåss med för många vapen på en gång väl inte får full effekt med något av dem. Eftersom inte parallellen med vapen är riktigt träffande, kanske vi hellre skall göra en jämförelse med medicin. Därvidlag torde det förhålla sig så, att man inte genom att blanda ihop en massa olika mediciner får de största utsikterna att bota en groende sjukdom. Det gäller snarare att välja rätt medicin på rätt sjukdomsstadium. Då är det väl uppenbart, att den riktiga medicinen vid en begynnande inre inflation och brist på samhällsekonomisk balans icke är att återinföra en krisreglering av priskontrollens typ utan att vidta åtgärder för att återställa den samhällsekonomiska balansen. Ett försök att återuppliva priskontrollen skulle medföra många olägenheter och risker, bland annat att man inte med tillräcklig styrka tillgrepe de andra medel, som kunde behövas. Herr Ståhl har nyss med all rätt erinrat finansministern om att vi har haft priskontroll under efterkrigstidens tre engångsinflationer. Detta torde väl ändå vara ett bevis för att det finns lägen, då det är helt andra ting som behövs än en nyinförd eller skärpt priskontroll, framför allt under fredliga förhållanden. Jag tror därför, att det vore mycket klokt, om statsrådet ville acceptera att använda priskontrollen i de lägen, där den passar, men inte eljest.

Statsrådet Lange talade tidigare om effektiviteten av övervakningsarbetet och menade, att om man hade flera tjänster måste det bli ett effektivare arbete. Jag skall till det bara foga den reflexionen, att om man ordnar arbetet praktiskt och inriktar det på sådana punkter, där det sannolikt kan ge gott resultat, så får man bättre effekt än om man försöker sprida sina krafter över ett mycket stort område. Om man, såsom vi föreslår, i främsta rummet inriktar övervakningen på att få fram ett prismaterial och annat

dylikt material, som möjliggör en bedömning av behovet av en närmare utredning rörande ofullständig konkurrens, monopol o. d. — och redan detta är ett stort arbetsområde, herr statsråd — så kan man få ett gott resultat. Men skall man, såsom det här säges, göra en *allmän* prisregistrering, då räcker inte, herr statsråd, de extra tjänstemän som Ni har föreslagit. Då kommer Ni i stället att finna att det, som kunde göras i form av nyttigt arbete av de tjänstemän inom kommerskollegium som från oppositionshåll föreslagits, inte kommer att medhinnas därför att man sprider sin verksamhet över ett alltför stort och olämpligt område, där det finns mycket små utsikter att så att säga få napp i form av nyttiga resultat.

Vad det här gäller är att inrikta arbetet på sådana punkter, där man kan uppnå resultat som är av betydelse för konsumenterna och för det svenska folkushållet. Det är i den fasta uppfattningen, att reservationerna vilar på den mest realistiska bedömningen av detta problem, som jag ansluter mig till de yrkanden som förut framställts och kommer att framställas av herr Kollberg och herr Ståhl.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag tillät mig uttala en allmän tillfredsställelse över att oppositionen numera i långa stycken principiellt delar vår uppfattning om nödvändigheten i vissa lägen av en priskontroll. Herr Ohlin svarar med att säga att även han är tillfredsställd. Under sådana förhållanden har jag ingen anledning att polemisera med honom. En allmän tillfredsställelse är ju alltid bättre än en ensidig tillfredsställelse.

Men så säger herr Ohlin att riksdagen ju inte kan vara bunden av utredningens kompromiss, som regeringen inte heller

Allmän prisregleringslag m. m.

till alla delar har godtagit. Jag har rekommenderat kammaren att vara försiktig med att ändra på det förhandlingsresultat som priskontrollutredningen i sitt betänkande har presenterat. Jag anser försiktigheten bjuda att man på avgörande punkter icke ändrar detta resultat. Det har inte regeringen gjort, utan regeringen har varit mycket angelägen om att låta förhandlingsresultatet föras vidare till riksdagen. Att regeringen har skurit ned personalorganisationen med 10—15 tjänster — jag kan inte påminna mig det exakta antalet — kan försvaras därmed, att man i själva initialskedet inte är beredd att inrätta fasta tjänster över hela fältet. Men regeringen är inställd på att, därest personaluppsättningen inte räcker till, skall man på det extra planet kunna anställa folk, som i priskontrollnämnden har fått en viss erfarenhet av arbete av detta slag, och på det sättet förstärka den reguljära organisationen. När man sedan fått större erfarenhet av verksamheten, kan det vara lämpligt att ta upp frågan, huruvida antalet reguljära tjänstemän skall ökas eller om man skall nöja sig med det utgångsläge som regeringen nu har stannat för.

Detta är emellertid bara en liten detalj, som efter vad jag förstår inte i något avseende kan äventyra det förhandlingsresultat utredningen har framlagt. Men om man kommer med sådana yrkanden som att denna beredskapslag icke skall få sättas i kraft på grund av inhemska inflationstendenser, då vill man göra ändringar på ett mycket avgörande principiellt avsnitt av kompromissen. Ett annat sådant avgörande avsnitt är frågan om hur organisationen skall se ut — om den skall såsom en byrå inordnas i ett reguljärt ämbetsverk eller om den skall få ungefär samma ställning som den gamla priskontrollnämnden.

Herr Ohlin försökte raljera och säga, att vill man vara en skicklig medicin-

man, då skall man använda rätt medicin vid rätt tillfälle. Jag skulle vilja fortsätta den intressanta liknelsen: tror inte herr Ohlin att en skicklig läkare har intresse av att apoteket är väl fyllt och inte bara har flaskor på varannan hylla?

Herr Ståhl har här vid ett par tillfällen uppmanat dem, som har en annan mening än han, att studera akterna i ärendet. Jag skulle vilja be herr Ståhl att själv läsa följande passus på s. 39 i statsutskottets utlåtande: »Vad här efter beträffar statens pris- och kartellnämnds organisation m. m. har priskontrollutredningen med hänsyn till de krav, som måste ställas på det nya organet, ansett nödvändigt, att detsamma ledes och övervakas av en allsidigt sammansatt styrelse. Enligt utredningens förslag skall styrelsen bestå av 13 ledamöter. Av dessa skola fem representera konsumenterna och fem näringslivet. De övriga tre ledamöterna skola företräda ekonomisk och juridisk sakkunskap och icke vara knutna till något partsintresse. Utskottet finner i likhet med departementschefen, att de parter, som äro närmast intresserade av nämndens verksamhet, nämligen konsumenter och företagare, också böra genom representanter i styrelsen få utöva inflytande på verksamhetens utformning och inriktning. Utskottet vill därför förorda en styrelse av i huvudsak nu angivna typ. Det synes få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om styrelsens sammansättning.»

Det som här föreslås är, herr Ståhl, någonting helt annat än ett byråkratiskt ämbetsverk. Det var det som jag ville understyrka i mitt föregående anförande.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Får jag först säga till finansministern, att jag i främsta rummet syftade på de fall, där regeringen

Allmän prisregleringslag m. m.

gått ifrån en enig kommittés rekommendationer. Vi talade för inte så länge sedan om valsättsutredningen, och en forskning i akterna skulle kunna ge oss åtskilliga andra exempel, det vet herrarna på regeringsbanken bättre än jag — och damen också, förlåt!

Emellertid skulle jag vilja säga till finansministern, att han kanske missförstått mig litet. Jag sade inte att man skulle använda många olika mediciner, utan jag varnade för att blanda ihop många olika mediciner. Man skall tänka efter vilken medicin som passar en viss sjukdom på ett visst stadium. Då svarade finansministern att det är bra med ett välfyllt apotek med många mediciner.

Herr statsråd, vi tänker oss en medicinman — Ni använde själv den termen och jag tycker att den passar bättre än ordet läkare — som visar sig ha en väldig förkärlek för bröstdroppar, priskontroll droppar, som använts länge och i stora doser men med alltför dåligt resultat. Medicinmannen medger då, att man bör lägga om det hela, men framför allt måste bröstdropparna stå färdiga på apotekshyllan. Då är det ganska naturligt att de som har erfarenhet av att det inte är så lyckat med denna medicin säger: Låt bli att blanda till de där dropparna, ty ni frestas att ta dem alldeles i onödan. Om det kommer ett läge där man verkligen behöver dropparna, har man all anledning att, med hänsyn till sjukdomens natur, vänta sig att man har god tid på sig. Man får god tid på sig att gå till riksdagen och få den sortens bröstdroppar tillblandade. Men det skall då finnas sannolika skäl för att de verkligen behövs och inte används i onödan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! För att det inte skall bli något missförstånd ber jag med anledning av finansministerns sista yttrande att få säga, att jag nog observerat ut-

talandet i utskottets utlåtande. Men saken har ju kommit i ett annat läge, herr finansminister, sedan handelsministern här på eftermiddagen förklarade, att detta organ bara skall vara utredande. Därmed borde man väl kunna enas om att även kommerskollegium skulle duga. Det skall ju inte längre vara ett prisutvecklingsföljande organ, som det står skrivet i propositionen och i utskottets utlåtande. Enligt denna sista auktoritativa förklaring borde det räcka med det näringsfrihetsråd, som vi redan förut har och som har till uppgift att följa utvecklingen på marknaden. Jag tror, herr finansminister, att vi efter några år, när vi har sett hur denna verksamhet har utvecklat sig, kommer att vara överens om att vi i dessa ekonomiskt och personellt överansträngda tider inte skulle ha behövt inrätta ett stort och tungt ämbetsverk för detta ändamål. Jag skulle vilja be inte minst mina vänner inom bondeförbundet att överväga, huruvida inte denna enkla sparsamhetssynpunkt, om man nu inte anlägger någon annan, bör tillmätas betydelse.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag måste bekänna att det är litet svårt att föra en debatt med herr Ohlin. När vi talar om den fråga som nu behandlas och jag då tillåter mig att påminna kammarens damer och herrar om att det är klokt att ta försiktigt på utredningsförslaget och inte ändra detta på viktiga principiella punkter, svarar herr Ohlin med att säga att regeringen ändrat på utredningsförslag, inte i denna fråga utan i andra ting, som legat på riksdagens bord. Skall vi börja tala om en hel del andra ting i samband med denna fråga, gissar jag att vi frestar talmannens tålamod över hövan. Jag kommer i varje fall att vilja hålla mig till den fråga som vi debatterar nu.

Allmän prisregleringslag m. m.

Till sist, herr talman, om man har använt bröstdroppar och kommit underfund med att detta varit hälsosam medicin, kastar man inte bort bröstdropparna ur apoteket.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Finansministerns sista yttrande ger bara anledning till den reflexionen, att han erkänner att det ofta förekommer att regeringen går ifrån ett enigt kommittébetänkande. Men denna gång, säger han, har regeringen i huvudsak följt betänkandet — på en viktig punkt har dock herr Jansson i Benestad ansett motsatsen — och eftersom regeringen följer utredningen måste, menar han, oppositionen också följa utredningen. Oppositionen får naturligtvis avvika, när regeringen avviker från utredningsförslaget, men inte eljest. En sådan följsamhet gentemot regeringen tror jag inte att vi inom oppositionen kan acceptera. Vi förbehåller oss samma handlingsfrihet som regeringen har förbehållit sig, även om vi utnyttjar den vid andra tillfällen.

Vad sedan bröstdropparna beträffar, herr finansminister, har de under de sista tio åren visat sig vara föga effektiva. Regeringen har haft benägenhet att servera dem år efter år även efter det att uppenbarligen ett tillstånd förelåg, i vilket en annan medicin hade varit mera att rekommendera. Det är mot denna bakgrund man får se vår skepsis.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A, nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen; samt 3:o) bifall till det av herr Hagberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Tobo begärde likväl votering, i anledning varav och sedan

till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten A. i utskottets utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Tobo begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 127 ja och 80 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen gav härefter propositioner i avseende å punkten B, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten B. i utskottets utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Ändring i lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 156 ja och 29 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten B.

Slutligen biföll kammaren på framställd proposition vad utskottet under punkten C. hemställt.

§ 2**Ändring i lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 148, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet;

2) lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden; samt

3) lag angående ändrad lydelse av 20

§ lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Det i propositionen framlagda förslaget, som anknöt till det genom propositionen nr 147 framlagda förslaget till ny allmän prisregleringslag, innebar utvidgning i vissa avseenden av statens konkurrensbefrämjande verksamhet.

I samband med propositionen hade utskottet förehäft fyra i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med bifall till förevarande proposition, nr 148, och med avslag å motionerna I: 579 och II: 759, såvitt propositionen och motionerna avsåge förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, måtte för sin del antaga nämnda lagförslag;

B. att riksdagen, med bifall till förevarande proposition och med avslag å motionerna I: 578 och II: 760 samt I: 579 och II: 759, såvitt propositionen och motionerna avsåge förslag till lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden, måtte för sin del antaga nämnda lagförslag; samt

C. att riksdagen, med bifall till förevarande proposition, såvitt gällde förslag till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, måtte för sin del antaga nämnda lagförslag.

Reservationer hade avgivits:

I. vid utskottets hemställan under A: av herr *Mannerskantz* och fröken *Wetterström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen i anledning av motionerna I: 579 och II: 759 funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda försla-

Ändring i lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m.

get till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet — för sin del antaga av reservanterna framlagt förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet;

II. vid utskottets hemställan under B: av herrar *Sunne, Mannerskantz, Åkeson* och *Jacobsson* i Tobo, fru *Sandström* och fröken *Wetterström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 579 och II: 759, såvitt nu vore i fråga, och med förklaring att riksdagen i anledning av motionerna I: 578 och II: 760 funnit viss ändring böra vidtagas i förslaget till lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden — för sin del antaga förslaget med den ändringen, att 3 § erhöles av reservanterna angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! När det gäller detta utskottsutlåtande ber jag att få yrka bifall till reservationen II vid utskottets hemställan under B av herr *Sunne* m. fl.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen I vid utskottets hemställan under A av herr *Mannarskantz* och mig.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början, beträffande punkten A, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann

herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken *Wetterström* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten A. i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken *Wetterström* begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 170 ja och 28 nej, varjämte 9 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten A.

Beträffande punkten B gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Jacobsson* i Tobo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten B. i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobson i Tobo begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 127 ja och 80 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten B.

På därå av herr talmannen framställd proposition biföll kammaren slutligen utskottets hemställan i punkten C.

§ 3**Inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m., dels ock anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 97, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 23 februari 1956, föreslagit riksdagen att godkänna, att en statens pris- och kartellnämnd inrättades den 1 januari 1957 i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll framlagt förslag, ävensom i samband härmed framlagt vissa förslag angående anslag m. m.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 103, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över han-

delsärenden för den 23 februari 1956, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen framlagt förslag om överflyttning av vissa arbetsuppgifter från statens handels- och industrikommission till kommerskollegium samt i anslutning därtill gjort vissa äskanden om anslag m. m.

Utskottet hade i samband härmed till behandling förehåft ett antal motioner.

I en inom andra kammaren av herrar *Hagberg* och *Holmberg* väckt motion (II: 714) hade hemställts att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 97, måtte besluta att uttala att statens pris- och kartellnämnd skulle erhålla sådana befogenheter, som gäve styrelsen möjlighet till självständigt ingripande, exempelvis införande av prisstopp för vissa varuslag, beordrande av prissänkningar etc., samt att bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter härför.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 531 och II: 687, I: 532 och II: 688, I: 551 och II: 715, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt II: 714 godkänna, att en statens pris- och kartellnämnd inrättades den 1 januari 1957 i huvudsaklig överensstämmelse med det av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 23 februari 1956 framlagda förslaget;

II, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 531 och II: 687, I: 551 och II: 715, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt I: 530 och II: 686

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med det i förberörda statsrådsprotokoll framlagda förslaget, med tillämpning tills vidare från och med den 1 januari 1957 fastställa personalförteckning för statens pris- och kartellnämnd;

Inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m.

b) godkänna i utlåtandet intagen avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1957;

c) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 661 400 kronor;

d) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kronor;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 531 och II: 687, såvitt nu vore i fråga, samt II: 716

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med av departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll framlagda förslaget, med tillämpning tills vidare från och med den 1 januari 1957, vidtaga ändringar i personalförteckningen för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 178 500 kronor;

IV. för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa till

a) Näringsfrihetsrådet: Avlöningar 89 000 kronor;

b) Näringsfrihetsrådet: Omkostnader 9 200 kronor;

c) Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader 19 200 kronor;

d) Statens priskontrollnämnd: Avlöningar 679 500 kronor;

e) Statens priskontrollnämnd: Omkostnader 159 500 kronor;

f) Avvecklingskostnader för statens priskontrollnämnd 180 000 kronor;

g) Kostnader för statens upplysningsbyrå 160 000 kronor;

V. godkänna det av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 23 februari 1956 framlagda förslaget om överflyttning av vissa arbetsuppgifter från statens handels- och industrikommission till kommerskollegium;

VI. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i berörda statsrådsprotokoll framlagda förslag, fastställa personalförteckning för kommerskollegium, att tillämpas tills vidare under tiden 1 juli—31 december 1956;

VII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 532 och II: 688, I: 551 och II: 715 samt II: 685, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med av departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll framlagda förslag, i personalförteckningen för kommerskollegium vidtaga ändringar, att gälla tills vidare från och med den 1 januari 1957;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för kommerskollegium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Kommerskollegium: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 2 744 300 kronor;

d) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Kommerskollegium: Omkostnader anvisa ett förslagsanslag av 562 900 kronor;

VIII. för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) Statens handels- och industrikommission: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

b) Statens handels- och industrikommission: Omkostnader ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

Inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m.

IX. avslå motionerna I: 551 och II: 715, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning av frågan om insamling av de primäruppgifter angående priser m. m., som erfordrades för utredningsarbetet rörande pris- och konkurrensbegränsnings-spörsmål;

X. avslå motionerna I: 551 och II: 715, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning av frågan om organisationen av priskontrollen för det fall, då den allmänna prisregleringslagen trädde i tillämpning;

XI. avslå motionerna I: 551 och II: 715, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t vid utfärdandet av instruktion för kommerskollegiets råd i pris- och kartellärenden samt för det i kommerskollegium ingående utredningsinstitutet för pris- och kartellfrågor ville beakta vad i nämnda motioner anförts beträffande uppgiftsinsamlingens syfte och omfattning.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Svärd*, *Skoglund* i Do-verstorp och *Hjalmarson*, vilka ansett att utskottet bort under punkterna I, II, III och VII hemställa, att riksdagen måtte,

I. med bifall till motionerna I: 531 och II: 687 och I: 532 och II: 688, i anledning av motionerna I: 551 och II: 715, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 714, avslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättandet av en statens pris- och kartellnämnd samt besluta, att till kommerskollegium skulle knytas en kartell- och en prisbyrå med en rådgivande nämnd i överensstämmelse med vad reservanterna förordat;

II. med bifall till motionerna I: 531 och II: 687 samt I: 551 och II: 715, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 530 och II: 686, avslå Kungl. Maj:ts förslag om

a) bemyndigande för Kungl. Maj:t att,

med tillämpning tills vidare från och med den 1 januari 1957, fastställa personalförteckning för statens pris- och kontrollnämnd;

b) godkännande av avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1957;

c) beviljande av anslag till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar;

d) beviljande av anslag till Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader;

III. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 531 och II: 687, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 716,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med av departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll och av utskottet framlagda förslag, vidtaga ändringar i personalförteckningen för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor;

b) godkänna i reservationen framlagd avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 150 500 kronor;

VII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 551 och II: 715 och II: 685 samt med bifall till motionerna I: 532 och II: 688, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med av departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll och av utskottet framlagda förslag, i personalförteckningen för kommerskollegium vidtaga ändringar, att gälla tills vidare från och med den 1 januari 1957;

b) godkänna av reservanterna föreslagna avlöningsstat för kommerskollegium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) för budgetåret 1956/57 under tion-

Inrättande av en statens pris- och kartellnämnd m. m.

de huvudtiteln till Kommerskollegium: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 3 157 800 kronor;

d) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Kommerskollegium: Omkostnader anvisa ett förslagsanslag av 652 900 kronor;

b) av herrar *Axel Andersson, Aastrup, Jacobsson, Ståhl, Nihlfors* samt *Löfroth* och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet bort under punkterna I, II, VII och IX—XI hemställa, att riksdagen måtte,

I. med bifall till motionerna I: 551 och II: 715, i anledning av motionerna I: 531 och II: 687, I: 532 och II: 688, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 714, avslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättandet av en statens pris- och kartellnämnd samt besluta, att till kommerskollegium skulle knytas ett utredningsinstitut, omfattande en kartell- och en prisbyrå samt ett kommerskollegiets råd i pris- och kartellärenden i överensstämmelse med vad dessa reservanter förordat;

II. med bifall till motionerna I: 531 och II: 687 samt I: 551 och II: 715, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 530 och II: 686, avslå Kungl. Maj:ts förslag om

a) bemyndigande för Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med den 1 januari 1957, fastställa personalförteckning för statens pris- och kartellnämnd;

b) godkännande av avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1957;

c) beviljande av anslag till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar;

d) beviljande av anslag till Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader;

VII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 532 och II: 688 samt med bifall till motionerna I: 551 och II: 715 och II: 685, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med av departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll och av reservanterna framlagda förslag, i personalförteckningen för kommerskollegium vidtaga ändringar, att gälla tills vidare från och med den 1 januari 1957;

b) godkänna i reservationen framlagd avlöningsstat för kommerskollegium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Kommerskollegium: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 3 304 300 kronor;

d) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Kommerskollegium: Omkostnader anvisa ett förslagsanslag av 712 900 kronor;

IX. med bifall till motionerna I: 551 och II: 715, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om insamling av de primäruppgifter angående priser m. m. som erfordrades för utredningsarbetet rörande pris- och konkurrensbegränsningsspörsmål;

X. med bifall till motionerna I: 551 och II: 715, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om organisationen av priskontrollen för det fall, då den allmänna prisregleringslagen trädde i tillämpning;

XI. med bifall till motionerna I: 551 och II: 715, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t vid utfärdandet av instruktion för kommerskollegiets råd i pris- och kartellärenden samt för det i kommerskollegium ingående utredningsinstitutet för pris- och kartellfrågor beakta vad reservanterna anfört beträffande uppgiftsinsamlingens syfte och omfattning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag anhåller att få yrka

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

bifall till reservationen b) av herr Axel Andersson m. fl.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 714.

Herr WARD (s):

Herr talman! Jag har visserligen redan tidigare framställt yrkande om bifall till statsutskottets förslag, men av formella skäl upprepar jag nu detta yrkande.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Svärd m. fl. avgivna reservationen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen till en början propositioner i fråga om utskottets hemställan utom i vad avsåg motionen II: 714, nämligen på 1: o) bifall till utskottets berörda hemställan; 2: o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Svärd m. fl.; samt 3: o) bifall till den av herr Axel Andersson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3: o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 123, utom i vad angår motionen II: 714, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall

till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 129 ja och 78 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande del.

Herr talmannen gav härefter propositioner beträffande motionen II: 714, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i detta avseende dels ock på bifall till motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4**Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 105, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 2 mars 1956, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av föredragande statsrådet framlagt förslag om inrättandet från och med den 1 januari 1957 av ett statens konsumentråd och ett statens institut för konsumentfrågor;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i förberörda statsrådsprotokoll framlagda förslag, fastställa personalförteckningar för statens konsument-

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

råd och statens institut för konsumentfrågor;

III. godkänna av statsrådet förordad avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1957;

IV. å driftbudgeten under tionde huvudtiteln för budgetåret 1956/57 anvisa till

a) Bidrag till Hemmens forskningsinstitut ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

b) Statens konsumentråd ett förslagsanslag av 21 600 kronor;

c) Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

d) Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar ett förslagsanslag av 288 400 kronor;

e) Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader ett förslagsanslag av 85 500 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 533) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ager m. fl.* (II: 695), i vilka hemställts att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 105 dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om formerna för konsumentvaruforskningen och konsumentupplysningen bleve föremål för en översyn, så att ett förslag, som mer effektivt tillgodosåge behovet av en ökad hemforskning och konsumentupplysning, kunde föreläggas 1957 års riksdag dels ock till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* och herr *Svärd* (I: 534) och den andra inom andra kammaren av herr *Cassel* och fröken *Wetterström* (II: 694), i vilka hemställts

att riksdagen måtte vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 105 dels avslå de under punkterna I, II, III och under IV b, c och d framförda förslagen dels i enlighet med hittills rådande normer å driftbudgeten under tionde huvudtiteln för budgetåret 1956/57 anvisa till bidrag åt Hemmens forskningsinstitut ett reservationsanslag av 465 000 kronor dels ock uppdraga åt Kungl. Maj:t att utforma riktlinjer för en samordning av nuvarande statlig forskning på konsumentvaruområdet med Hemmens forskningsinstitut som samarbetsorgan.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:t förslag och med avslag å motionerna I: 533 och II: 695 samt I: 534 och II: 694, i vad de avsåge inrättandet från och med den 1 januari 1957 av ett statens konsumentråd och ett statens institut för konsumentfrågor,

a) godkänna det av föredragande statsrådet framlagda förslaget om inrättandet från och med den 1 januari 1957 av ett statens konsumentråd och ett statens institut för konsumentfrågor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 2 mars 1956 framlagda förslag, fastställa personalförteckningar för statens konsumentråd och statens institut för konsumentfrågor;

c) godkänna av utskottet föreslagen avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1957;

d) för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln anvisa till

1) Statens konsumentråd ett förslagsanslag av 21 600 kronor;

2) Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

3) Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar ett förslagsanslag av 288 400 kronor;

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

4) Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader ett förslagsanslag av 85 500 kronor;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 533 och II: 695 samt I: 534 och II: 694, såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

III. avslå motionerna I: 533 och II: 695 samt I: 534 och I: 694, i vad de icke behandlats under I och II.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Näsström, Aastrup, Svärd, Jacobsson, Skoglund* i Dovers-
torp, *Ward, Ståhl, Rubbestad, Petterson*
i Degerfors och *Hjalmarson*, vilka an-
sett att utskottet bort hemställa, att riks-
dagen måtte

I. med bifall till motionerna I: 533 och II: 695 samt I: 534 och II: 694, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättandet från och med den 1 januari 1957 av ett statens konsumentråd och ett statens institut för konsumentfrågor;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 533 och II: 695 samt I: 534 och II: 694, såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor;

III. i anledning av motionerna I: 533 och II: 695 samt I: 534 och II: 694, i vad de icke behandlats under I. och II., i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om de framtida riktlinjerna för konsumentvaruforskningens och konsumentupplysningens bedrivande bleve föremål för ytterligare översyn;

b) av herrar *Axel Andersson* och *Löf-
roth* samt fröken *Ager*, vilka med in-
stämmande i övrigt i vad i reservationen
under a) anförts och föreslagits ansett,
att utskottet under II. och III. bort hem-
ställa att riksdagen måtte

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 534 och II: 694 samt med bifall till motionerna I: 533 och II: 695, såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor;

III. i anledning av motionerna I: 534 och II: 694 samt med bifall till motionerna I: 533 och II: 695, i vad de icke behandlats under I. och II., i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om de framtida riktlinjerna för konsumentvaruforskningens och konsumentupplysningens bedrivande bleve föremål för ytterligare översyn och förslag i anledning av översynen förelades 1957 års riksdag;

c) av herr *Nihlfors* utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken *AGER* (fp):

Herr talman! Hemmens forskningsinstitut har under senare tid nästan varje år varit uppe till debatt här i riksdagen. Motioner har förelegat om ökade anslag från 1944, då institutet startades och fick sina första 50 000 kronor, till 1955, då anslaget hade krupit upp till 330 000 kronor.

I år föreligger en proposition om förstatligande av institutionen, en omorganisation och samtidigt en ökning av anslaget. Mot detta har jag och några kamrater i denna kammare motionerat, och det tarvar helt säkert en förklaring i förhållande till den inställning jag har haft tidigare när jag har motionerat i denna fråga.

HFI:s organisation har ju behandlats av ett flertal utredningar och senast av den utredning, som var tillsatt inom handelsdepartementet och som på mycket kort tid har gått igenom hela detta problemkomplex. Betänkandet avlämnades till de olika remissinstanserna den

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

12 december, och remisstiden utgick den 15 januari. Alltså hade dessa instanser inte längre tid till förfogande än en månad. En månad är ju en bra tid annars, men när det var över jul, nyår och trettondagshelgen, då det är svårt att samla styrelserna, förstår man att tiden var för kort.

Den snabba handläggningen har givetvis gjort att inte ens de organisationer, som varit mest intresserade av frågan och arbetat mest intensivt på dess tillfredsställande lösning, har haft möjlighet att grundligt penetrera denna fråga eller lägga fram några alternativa förslag. Man måste ju också anse det egendomligt att inte Hemmens forskningsinstituts fullmäktige har fått promemorian i ärendet på remiss.

Jag delar i stort sett åsikterna i HFI:s remissutlåtande, som jag också medverkat till, men det finns även i det en hel del propåer och tveksamhet mot detta PM, som inte har beaktats när propositionen har skrivits. Jag ansåg, när jag deltog i utformandet av detta remissvar, att det var ett minimikrav — utredningen har också föreslagit det — att man skulle framlägga förslaget i två etapper. Detta skulle alltså vara den första etappen. Men det förslag som nu föreligger är synnerligen nedbantat, och av den anledningen anser jag att det är bättre att det får vila ett år, att man får bearbeta de framkomna förslagen och så till nästa års riksdag framlägga ett genomarbetat förslag.

Jag är i princip inte emot ett förstatligande av institutet. Jag hälsar med tillfredsställelse förslaget till en utbyggnad av konsumentvaruforskning och -upplysning i vårt land och en förstärkning av det statliga stödet, då behovet av en vidgad och fördjupad forskning och information av allmänheten gör sig starkt gällande. Jag anser det också viktigt och nödvändigt att försöka samordna den forskningsverksamhet som bedrivs på olika områden, och det är

givet att man genom en sådan samordning kan nå en effektivare arbetsfördelning och ett bättre utnyttjande av tillgängliga forskare och anslagna medel. Det hade väl varit önskvärt, att utredningen, innan riksdagen tog ställning till ett förstatligande, hade, som också flera remissinstanser påpekat, tagit upp andra alternativ, t. ex. en verksamhet under halvstatliga former, något som bland andra Kooperativa förbundet i sitt remissvar har framlagt som sin synpunkt.

Kommerskollegium säger också, att frågan om omfattningen och sättet för statens stöd hade bort övervägas mera djupgående och grundligt än som varit möjligt på grundval av utredningen och med den korta remisstiden. Sveriges grossistförbund säger att utredningen har varit alltför bristfällig för att laggas till grund för de föreslagna åtgärderna. Detta bara för att nämna några av de tveksamma rösterna. Socialdemokratiska kvinnoförbundet har också sagt att det i detta PM framlagda förslaget är ett absolut minimikrav.

Vad så konsumentrådet beträffar så har jag inte i princip någonting att invända emot själva organisationen under förutsättning att det inte blir någon överstyrelse för institutet. Men när jag läser statens organisationsnämnds utlåtande, vill jag kanske även ansluta mig till detta och säga att jag ifrågasätter om här inte föreligger en överorganisation och om man inte eventuellt borde få fram en ändamålsenligare lösning.

Vad jag däremot vänt mig mot vad gäller konsumentrådet är representationen inom rådet. Rådet skall bestå av 14 ledamöter, en ordförande, sju representanter från löntagare och kvinnosammanslutningar, tre från näringslivet och tre från vetenskap och allmän expertis. Där har ju Hemmens forskningsinstitut påpekat i sitt remissvar, att man anser att expertisen är alldeles för litet tillgodosedd. Vad jag särskilt opponerar mig emot är att man tappat bort hela

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

den stora gruppen hushållspedagoger och konsulenter, som hittills varit institutet till ovärderlig hjälp i upplysnings tjänst och som tillhör de organisationer som bl. a. skapade HFI. De om några borde väl vara med här med sina speciella kunskaper, både vad gäller institutet och dess verksamhet och de närliggande organen. De har alldeles glömts bort, trots att det påpekats av flera remissinstanser, bland dem HFI.

Jag ifrågasätter också om representationen i institutets styrelse är som den borde vara. Det skall vara tre representanter tillsatta från staten, pris- och kartellnämnden och konsumentrådet och endast två från konsumenterna. Det är alltså de två personer som kan representera alla de kvinnoorganisationer som varit med om att bygga upp institutet.

Vad sedan gäller institutets organisation så måste man finna det något underligt, att chefen för institutet endast skall vara föredragande i styrelsen men inte ledamot. Det är väl ändå den personen som skall ta initiativen och bära huvudansvaret för verksamheten, och nog borde väl den personen ha plats i styrelsen.

I propositionen har heller inte föreslagits någon utbyggnad etappvis såsom utredningsmännen hade föreslagit. Den första etappen är alltså synnerligen nedbantad, och jag vänder mig särskilt mot att basen för institutet är alltför liten. Den bör enligt min mening breddas.

Utredningsmännen har föreslagit att institutet utöver upplysningsavdelning och kansli skulle ha fem avdelningar. I propositionen har detta nedskrivits till tre avdelningar. Bostadsplanerings- och inredningssektionerna skulle helt slopas och uppgifterna fördelas på de övriga sektionerna, i den mån bostadsplanering över huvud taget skall ingå bland institutets uppgifter. Livsmedels- och kemiska avdelningarna har sam-

manlagits, men samtidigt har personalen skurits ned.

Hemmens forskningsinstituts styrelse påpekade redan i sitt remissyttrande, att den föreslagna personalen var för liten. Det hade föreslagits 39 personer, och framför allt biträdespersonalen ansågs alldeles för liten. Trots detta har personalen skurits ned till 34, d. v. s. institutet får två personer mer. Det kan knappast kallas för en upprustning av Hemmens forskningsinstitut. På hushållssektionen arbetar för närvarande fyra biträden; det har föreslagits ett. Man borde väl åtminstone ha tagit med två biträden när hushållstekniska avdelningen och bostadsplaneringsavdelningen sammanslås. Dessutom har tjänsterna placerats i begynnelselönegraden Ca 8. Man frågar sig om det är meningen att den kvalificerade personalen skall utföra rutinarbetet eller om det är meningen att tillfällig personal skall anställas. Jag tror det är svårt att ha tillfällig personal till sådant här arbete; det är nödvändigt att kontinuerligt följa uppgifterna.

Jag har över huvud taget en känsla av att man sökt göra alla avdelningar lika stora utan att avväga arbetsuppgifterna. Jag är rädd att vad jag nu säger kan misstolkas, men jag undrar om inte upplysningsavdelningen enligt nu föreliggande förslag är något överdimensionerad i förhållande till de övriga avdelningarna. Jag har därmed inte sagt att upplysningsavdelningen skall vara mindre — när den väl blir utbyggd bör den vara så stor som nu har föreslagits, om inte större — men i nuvarande läge är jag tveksam om huruvida de olika sektionerna kan ha material till upplysningsavdelningen. Vore det inte värdefullare att i stället förstärka sektionerna?

En arbetsuppgift som Hemmens forskningsinstitut har arbetat en hel del med men som jag inte kunnat finna omnämnd i propositionen är tvättfrågorna. Var skall de hamna? Skall de

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

hamna hos andra forskningsinstitut, frågar jag mig, vem som skall ta hand om frågor rörande tvättmateriel och redskap. Borde inte de uppgifterna tillhöra institutets arbete såsom de gjort tidigare?

Det är således många väsentliga frågor som inte är utredda eller som propositionen över huvud taget inte lämnar någon upplysning om.

Flera remissmyndigheter har påpekat, att den föreslagna lönesättningen är för låg. I Hemmens forskningsinstituts remissyttrande pekas bl. a. på att direktörens lön är satt för lågt för att man skall kunna knyta en verkligt god kraft till sig. Någoting som jag emellertid finner ännu mer upprörande är lönesättningen för hushållspedagogerna. Det går inte att få personer i det föreslagna löneläget, 20 lönegraden. Skall det bli en upprustning av institutet och skall arbetet intensifieras, måste man kunna tävla på den fria arbetsmarknaden, men det går inte med de föreslagna lönerna. Jag tror man måste göra tjänsterna mycket mer attraktiva och över huvud taget vara mera generös och smidig i lönesättningen. Skall institutet förstärkas, måste det utrustas med personer som fyller de stora krav som allmänheten kommer att ställa på en statlig institution, men det är inte möjligt med den nuvarande lönesättningen.

I samband med omorganisationen har också en namnförändring föreslagits. Institutets målsättning skall inte i första hand vara en grundforskning, utan huvuduppgiften är att prova olika material och sedan föra ut upplysning till allmänheten. Man vill därför att ordet forskning inte skall ingå i namnet. Jag beklagar om HFI:s namn måste ändras, eftersom det har vunnit en goodwill hos allmänheten, vilken är av utomordentlig betydelse.

Måste namnet ändras, vill jag ansluta mig till den tanken, som har uttalats i remissyttrandena, att ordet hem bör vara med. Jag anser att det namn som

Hemmens forskningsinstitut har föreslagit, nämligen Institutet för hemfrågor, är bättre än det som föreslås i propositionen, nämligen statens institut för konsumentfrågor. Jag är inte av samma mening som statsrådet Lindström, att ordet hem kan begränsa arbetsuppgifterna, ty de flesta av de utomstående arbetsuppgifter som institutet arbetar med rör väl hemmet och dess olika arbetsuppgifter.

Jag skulle kunna peka på en hel del andra saker, men med de synpunkter jag här framfört har jag kommit till det slutresultatet, att hela institutet skulle må bättre av att remissyttrandena sammanställdes och promemorian överarbetades med ledning av remissvaren.

Statsrådet Lindström och jag är väl lika måna om att institutet får en utformning, som på alla sätt främjar konsumenterna. Om riksdagen i dag antar det framlagda förslaget, är jag rädd för att ingenting görs åt institutet på flera år. Önskar man någon ändring motionsvägen, avslås det med den motiveringen, att man nyligen behandlat denna fråga och att man då har uttalat sig om det och därför inte vill ta ställning på nytt till frågan.

Jag vill understryka en sak som står i vår reservation, nämligen att institutet sammanslogs med Aktiv hushållning 1954. Det har alltså arbetat mycket kort tid. Jag anser det därför välbetänkt att låta verksamheten fortgå under samma former som hittills och avvakta resultatet. Därefter kan man förstärka organisationen.

Den av mig avlämnade reservation b) sammanfaller i motivering med reservation a). Vad som skiljer dessa åt är själva klämman. I denna reservation begär jag en skyndsam överarbetning, och att ett nytt förslag skall föreläggas 1957 års riksdag, ävensom en uppräknings anslag till 750 000 kronor. Det innebär alltså en ökning av nu utgående anslag med 285 000 kronor. Jag förutsätter också att enskilda institutioner

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

anslag skall utgå under detta år och att även clearingmedel kommer att utbetalas. En förstärkning av anslaget motiverar jag med att vi behöver den för själva arbetet inom institutet men också för en utvidgning av själva upplysningsarbetet. Husmödrarna är ju vårt lands största yrkesgrupp. Betydelsen av deras arbete för de enskilda hemmen liksom för samhällsekonomin är av allra största räckvidd. Den framlagda propositionen visar också positivt intresse för dessa frågors lösning — det vill jag villigt erkänna. Men jag framför min kritik därför att jag anser det så viktigt, att institutets organisation och utbyggnad blir helt tillgodosedd redan vid starten, vilket enligt min mening inte har skett i den nu framlagda propositionen. Jag yrkar således bifall till reservation b) vid utlåtandet.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Fröken Ager har och med större sakkunskap än jag besitter på det här området tagit upp en rad väsentliga frågor, som jag skall göra mitt bästa att inte tugga om här, vilket ju understundom sker här i kammaren. Jag kan emellertid inte underlåta att säga några ord i en fråga, som så nära berör husmödrarna, landets största yrkesgrupp. Värdet av deras arbete, även ekonomiskt, för hem och samhälle lär väl ingen längre bestrida. Men det har gått långsamt fram i fråga om deras arbetsförhållanden. Det har gått kanske lika långsamt som utvecklingen har varit snabb när det har gällt rationalisering och effektivisering inom t. ex. industrien.

Jag minns en debatt för några år sedan i denna kammare. Det gällde ett anslag till Hemmens forskningsinstitut, ett anslag, som skulle göra det möjligt för institutet att via en pressekreterare föra ut i levande livet resultatet av den forskning som bedrivs inom institutet. Det var inte bara jag som talade mig

varm för detta anslag. Åtskilliga representanter för de övriga partierna var lika angelägna om att få dessa pengar till institutet. Men riksdagen avslag. Jag nämner detta bara för att understryka att vad Hemmens forskningsinstitut än har gjort för rationalisering och effektivisering av kvinnornas arbete och vilket är en pionjärgärning, som betytt oerhört mycket, så har det inte kunnat få den betydelse som varit önskvärd, därför att institutets anslag varit för små.

Nu vill statsmakterna väsentligt förstärka stödet åt forskning och upplysning inom konsumentvaruområdet. Man vill också inrätta ett statens konsumtionsråd för samordning av vad som sker på detta område, och man vill slutligen genom en omorganisation och utbyggnad av Hemmens forskningsinstitut och genom att förstatliga detsamma bidra till att denna forskning och denna upplysning kan utökas.

Den utredning som ligger bakom den nu förevarande propositionen, har väl rönt samma öde som betänkanden i allmänhet gör. Det har tillstyrkts i vissa avseenden. I allmänhet har man uttalat sig för en upprustning av forskning och upplysning på dessa områden. Den kritik som framförts har i första hand gällt organisationens uppbyggnad.

I detta sammanhang vill jag säga en sak, som man i regel återkommer till i dessa sammanhang, nämligen att remisstiden var kort. De kanske allra mest intresserade kvinnoorganisationerna ansåg, att remisstiden var för kort. Jag tillhör själv en kvinnoorganisation, som var utomordentligt intresserad, nämligen Fredrika Bremerförbundet, vi fick aldrig ens betänkandet på remiss.

När man begrundar hur denna omorganisation skall företagas, kan jag inte låta bli att i all anspråkslöshet — jag är inte sakkunnig på dessa områden — framhålla, att endast två år har flutit sedan Hemmens forskningsinsti-

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

tut och Aktiv hushållning slogs ihop. Borde man inte kunnat avvakta resultatet av hur detta verkat? Två år är dock en kort tid för att kunna nå resultat.

Jag instämmer också med Kooperativa förbundet i dess remissvar, då det konstaterar, att det hade varit tilltalande, om för det utvidgade institutets organisation även andra alternativ än det helstatliga hade undersökts och framlagts. Jag kan nämligen inte värja mig för den uppfattningen, att konsumentforskning och konsumentupplysning ska vara obunden och fri, fri från statligt inflytande och fri från producentinflytande. Det är själva förutsättningen för att konsumenternas intressen skall snabbt och effektivt tillgodoses.

Vad är det då som främst ligger i konsumenternas intresse? Det är forskning — det är vi alla ense om — det är betygsättning på resultatet av forskningen, det är prisuppgifter på namngivna varor och — vilket är ett kolossalt viktigt moment — det är att snabbt få ut till husmödrarna, till hemmen och till konsumenterna över huvud taget resultatet av forskningen.

Statsrådet säger i propositionen på ett ställe följande: »Det är självklart att bidrag från anslaget icke skall lämnas till undersökningar om varor av mera exklusiv eller mindre nyttobetonat slag som exempelvis bilar och television.»

Efter vilka normer skall det avgöras, vad som är mera exklusivt eller mindre nyttobetonat? Jag tror att det blir svårt att övertyga det svenska folket om att bilar inte är nyttobetonade, och jag tror att inom en ganska nära framtid är televisionen något som liksom radion anses vara ofrånkomlig i de flesta svenska hem.

Det är utomordentligt angeläget, det är en angelägenhetsgrad av hög vikt, skulle jag vilja säga, att HFI:s organisation blir så smidig som möjlig. Vad konsumtionen betyder i vårt samhälle får man en föreställning om när man be-

sinnar, att 1955 gick 26 miljarder kronor till konsumtion, 70 procent av nettonationalinkomsten. Det säger bättre än något annat, hur utomordentligt viktigt detta är.

Sedan skulle jag vilja kasta fram någonting som kanske kan betraktas som en förflugen tanke. Det är nämligen så att här i Stockholm har under det senaste året pågått en undersökning i privat regi, där man sysslat med konsumentforskning och konsumentupplysning både inom vårt land och utanför våra gränser. I första hand har man då självfallet vänt sig till det land som har den största konsumentupplysningen i världen, nämligen Amerika. Man har då konstaterat att det organ som där finns till konsumenternas fromma, Consumers' Union, står fullkomligt fritt både från statligt inflytande och från producentinflytande, och det har betytt enormt mycket. Det har visat sig att det helt finansieras genom konsumenternas egna avgifter.

Nu är ju de som har sysslat med denna sak fullkomligt på det klara med — och det måste vi vara litet var — att man inte kan jämföra amerikanska förhållanden och svenska. Man kan inte jämföra den amerikanska marknaden med den svenska. Och så har de, som bedrivit denna undersökning, kommit fram till: Kan man inte vidga denna marknad till att omfatta hela den nordiska marknaden?

Här försöker vi på olika områden när det gäller lagstiftning, sociala förhållanden och kulturella förbindelser att samordna det nordiska. Skulle man inte kunna bygga upp ett samarbete även på detta område och det av två skäl, att man fick ett större befolkningsunderlag och att man inte blev så beroende av den teknikerbrist som vårt land lider av?

Jag är medveten om att denna tanke inte kan tas upp i den här diskussionen, men jag har fört fram den av det skälet, att vad vi yrkar på är ju en

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

ny, allsidig utredning och kanske skulle man, om en sådan kommer till stånd, kunna föra in även detta moment i blickfältet.

Herr talman! Jag har intet vidare att tillägga. Jag ber att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Näsström m. fl.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag har till föreliggande utskottsutlåtande fogat en blank reservation, som väl enligt gängse skick och bruk bör motiveras här i kammaren. Den innebär att jag har ställt mig bakom utskottsmajoritetens hemställan i klämman och sålunda funnit att Kungl. Maj:ts proposition bör kunna bifallas av riksdagen, men inte helt kan acceptera motiveringen.

I utskottets utlåtande göres nämligen en hänvisning till gränsdragningen mellan institutet och den pris- och kartellnämnd, som riksdagen nyss beslutat om, och med hänsyn till min principiella inställning till priskontrollfrågorna, vilken tagit sig uttryck i att jag reserverat mig i det tidigare behandlade utskottsutlåtandet, — tydligen till statsrådet Langes förvåning, inom parentes sagt — har jag ansett mig böra skilja mig från den övriga utskottsmajoriteten beträffande motiveringen i denna del.

Jag vill passa på tillfället att här något beröra min allmänna inställning till frågan om konsumentvaruforskning m. m. Jag kan där i stora stycken dela fröken Agers uppfattning, sådan den uttryckts i hennes anförande nyss. Liksom hon är jag övertygad om att den föreslagna organisationen är alldeles för liten för att kunna bedriva en verksamhet av tillfredsställande omfattning, och det skulle ha varit betydelsefullt att få organisationsfrågorna prövade ytterligare. Till skillnad från fru Ewerlöf är jag emellertid inte i princip emot ett förställicande. Om vi hade varit i sam-

ma situation som Amerika, där man har en fri konsumentorganisation med egen tidskrift och vars finanser grundar sig på influtna medlemsavgifter, är det klart att även jag i motsvarande läge skulle ansett något behov av en statlig institution icke föreliggande. Nu har vi emellertid i praktiken redan tagit ett så långt steg, att det steg, som riksdagen sannolikt kommer att ta ytterligare här i kväll, egentligen inte är något att fästa sig vid. Jag vill i sammanhanget nämna att numera 85 procent av kostnaderna för här ifrågasatt verksamhet bestrides av staten och endast 15 procent av näringslivet. I likhet med övervägande antalet remissinstanser tycker jag därför, att vi bör kunna ta ett steg ytterligare för att få en fastare organisatorisk grund att bygga den framtida verksamheten på.

Jag tror också att det ur personalsynpunkt är till viss fördel att verksamheten förställicas, och samma uppfattning har man åtminstone inom löntagarorganisationerna.

När jag sade, att jag i mångt och mycket delade fröken Agers uppfattning, innebär detta emellertid inte, att jag kommit fram till samma slutsats som hon, nämligen att vi bör skjuta på frågan och efter verkställd översyn begära nytt förslag till nästa års riksdag. Jag har en känsla av att vi knappast kan komma så mycket längre på inte fullt ett år. Dessutom har jag den inställningen till problemen, att vi bör kunna pröva oss fram praktiskt och betrakta regeringens nu framlagda förslag endast som en etapplösning, ett minimiförslag. Jag är övertygad om att vi inte kommer att i framtiden nöja oss med den ram för organisationen, som nu föreslagits.

I det sammanhanget har jag behov av att fästa uppmärksamheten på den passus i utskottets utlåtande, där utskottet beträffande den organisatoriska utformningen skriver följande:

»Det är möjligt, att förslaget i denna

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

del kan i ett eller annat avseende behöva revideras. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer verksamheten och låter föranstalta om de ändringar, som efter närmare erfarenhet kunna befinnas påkallade. Såvitt utskottet emellertid kan finna, är, såsom också bestyrkes av ett flertal av remissinstanserna, uppläggningsen av denna fråga i stort sett ändamålsenlig, varför förutsättningar torde föreligga för att organisationen skall komma att visa sig gynnsam för den fortsatta utvecklingen.»

I den sista satsen skulle jag vilja inlägga den tolkningen, att själva omorganiseringen blir gynnsamt som en grund för den fortsatta utvecklingen. Liksom fröken Ager tror jag att de organisatoriska detaljerna nog kan behöva revideras ganska snart. Jag tror t. ex. inte att lönesättningen vid institutet kommer att locka de personer, som man vill ha placerade där. Jag har en känsla av att det här blivit fråga om en s. k. kvinnlig lönesättning, eftersom det ju i stor utsträckning är kvinnliga experter man kommer att anlita, och jag tror som sagt inte att den lönesättningen kommer att visa sig tillfredsställande. Därför kommer det troligen att bli svårt att få folk till institutet, och detta borde ge statsrådet fru Lindström — om det nu är hon som får syssla med dessa frågor efter valet — anledning att återkomma till riksdagen nästa år med ytterligare yrkanden.

En sak som här i debatten och kanske i framtiden ännu mera kommer att poängteras är den rädsla som föreligger på sina håll för namngivningen på vissa undersökta varor. Jag är på den punkten på det klara med att utskottsmajoritetens skrivning inte är särskilt konkretiserad. Det sägs att man förutsätter, att namngivningen av undersökta varor skall äga rum när den bygger på vederhäftiga forskningsresultat. Detta är naturligtvis en olycklig formulering, eftersom man ju måste förut-

sätta, att alla resultat från detta forskningsinstitut skall vara vederhäftiga. Men det framgår klart att de stora organisationerna, som i sig innesluter det stora antalet konsumenter, vill ha namngivning och reda på vilka varumärken som varit föremål för forskning, ur kvalitetssynpunkt bl. a., annars blir det lätt en ganska misslyckad information, något som också i nuvarande form väckt löje bland allmänheten. När man från Hemmens forskningsinstituts sida försökt tala om, vilket resultat man kommit till vid sina forskning, har nämligen institutet måst gå som katten kring het gröt i fråga om själva varumärket. En upplysning som inte ger klart besked på den punkten är det inte mycket bevänt med. Jag tror inte, herr talman, att vi därvidlag behöver befara några övertramp från ett statligt institut, som alltid måste ha objektiviteten som ledstjärna. Det utsatta läge detta institut befinner sig i gör, att det måste vara mycket försiktigt vid sina överväganden. Men det är klart att även på detta område måste man pröva sig fram erfarenhetsmässigt, och jag tror inte att man på denna punkt har anledning räkna med att ett uppskov skulle betyda någon förbättring.

Herr talman! Detta är endast några få synpunkter som jag velat uppehålla mig vid i mina kommentarer till min blanka reservation. Det skulle naturligtvis finnas ytterligare att tillägga, men eftersom jag står på utskottsmajoritetens linje och utskottet har en ordinarie talesman i herr Thapper, skall jag nu sluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Vad vi nu diskuterar är inte en partipolitisk fråga utan en praktisk fråga, av vars lösning många av oss sedan länge varit intresserade. Hur skall en konsumentupplysning egentligen vara beskaffad för att kunna fylla

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

sitt ändamål? Jag tror att den måste tillgodose fyra krav. Den bör vara lättillgänglig, den bör vara snabb, den bör ge en vederhäftig överblick över marknaden utan pedanteri, och den bör vara oberoende av alla särintressen. Den moderna, objektiva affärsreklamen har självfallet en mycket stor uppgift att fylla, när det gäller att informera människorna om vad som händer och sker på varumarknaden. Men den ensam räcker inte till, det är vi alla överens om, bl. a. därför att den inte avser att jämföra de olika produkterna med varandra.

Men, herr talman, vilka förutsättningar har ett offentligt organ att gå i land med denna uppgift? Jag för min del tvivlar starkt på att det kan bli ett effektivt instrument, ett instrument som skall kunna fylla de fyra nämnda kraven. Först och främst vet vi att ett offentligt organ måste arbeta med en sådan vetenskaplig apparat, att det i praktiken ofta är mycket svårt för hushållen att tillgodogöra sig resultatet. Jag skall be att få åskådliggöra detta med ett enda aktuellt exempel. I sista numret av HFI:s Meddelanden redovisas en i intimt samarbete mellan varudeklarationsnämnden och HFI utförd undersökning av kokkärlens vidbränningsegenskaper. Det visade sig att dessa bör bedömas med hjälp av en matematisk formel, som jag inte kunnat tolka men som en matematiskt begåvad vän till mig läst ut så här:

$$N = \frac{1}{\cosh \sqrt{\frac{100}{n}}}$$

där N = vidbränningsegenskaperna och n = produkten av bottenjockleken (i mm) och bottenmaterialalets värmeledningstal (i kcal/mh C°). Max. värde av $N = 1$, vilket innebär minsta vidbränningsrisk.

Denna formel gäller dels om kärlet används på gas- eller andra spisar, som ej har plana plattor, dels om kärlet an-

vänds på plana plattor och dess deklarerade bottenplanhet är högsta möjliga, d. v. s. redovisat med siffran 5.»

På grundval av dessa principer skall sedermera varudeklarationsnämndens formulär utarbetas. Allt detta är säkerligen utmärkt, men ingen tror väl på allvar att resultatet blir en populär konsumentupplysning. Ställ häremot en i nr 3/1956 i tidskriften Hem i Sverige redovisad motsvarande undersökning av vidbränningsrisken i olika typer av kokkärl. Vem som helst kan med ledning av den välja ut den lämpligaste kastrullen. Det krävs inte märkvärdigare kunskaper än någon hum om vanlig matlagning.

Vidare, herr talman! Ett offentligt organ tvingas alltid att arbeta omständligt — det vet vi också av erfarenhet. På ett sådant organ måste nämligen det anspråket ställas, att det skall ta hänsyn till alla tänkbara faktorer för att inte riskera att förlora sin auktoritet. Men marknaden ändrar ofta så snabbt karaktär, att omständligheten blir ett hinder för konsumentupplysningens effektivitet.

Jag vill understryka att detta inte innebär någon kritik av HFI. En sådan institution måste arbeta utifrån sina speciella förutsättningar. Men tyvärr, herr talman, kan det ibland också vara risk för att vetenskapligheten blir kvasivetenskap eller att den medför en opraktisk metodik. Jag undrar om inte temperaturmätningen av olika maträtter enligt näst sista meddelandet från HFI exemplifierar det förra och HFI:s golvslitningsmaskin, åt vilken huvudutrymmet har ägnats i sista numret av institutets meddelanden, exemplifierar det senare. När jag tog del av beskrivningen av denna maskin, så undrade jag, om det inte skulle ha varit bra mycket mera tillförlitligt och praktiskt att helt enkelt prova nya sorters golvbeläggning i korridorerna i de skolor, som undan för undan nyuppförs.

De temperaturmätningar, som jag

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

nyss nämnde och som väckt en sådan uppmärksamhet på sina håll i pressen, skildras på följande sätt. De avsåg att ta reda på den lämpligaste temperatur i vilken man bör servera kaffe, välling, ärtsoppa, kokt potatis, köttbullar och ugnspannkaka. Man anlidade tretton försökspersoner, av vilka dock endast tio deltog i samtliga prov. För undersökningen lämnas följande redogörelse.

»Kaffe, välling och ärtsoppa serverades i koppar och temperaturen mättes i innehållet i koppen omedelbart innan försökspersonen drack av kaffet eller åt välling och soppa med sked. Skedarna hade därvid förvärmts till samma temperatur som innehållet. Potatis, köttbullar och pannkaka serverades på tallrik. Vid temperaturmätningen placerades termometerens kvicksilverkula mitt i potatisen, respektive köttbullen, och avlästes omedelbart innan försökspersonen delade och åt av potatisen, respektive köttbullen. Ugnspannkakan delades i mindre bitar och termometern stacks in snett så att hela kvicksilverkulan befann sig inne i pannkaksbiten. Temperaturen avlästes före avsmakningen. Givetvis blir temperaturbestämningarna mera tillförlitliga för de flytande rätterna, där man kan röra om innehållet, än för de fasta, där temperaturen varierar i olika delar.»

Tillåt mig, herr talman, att i all blygsamhet sätta ett frågetecken för om detta verkligen kan sägas vara vetenskaplig forskning!

För egen del har jag kommit till den slutsatsen, att en snabb och lättillgänglig men ändå vederhäftig och oberoende konsumentupplysning endast kan ombesörjas av enskilda organ. I första hand tror jag att vi här måste sätta vår lit till vad tidningar och tidskrifter själva kan prestera.

Det är också alldeles tydligt att här har hemma hos oss kommit i gång en verksamhet, som redan har givit en hel del och som i framtiden säkerligen kommer att ge ännu mycket mera. Jag tror

att konkurrensen själv kommer att driva fram en utveckling i den riktningen i vårt land lika väl som t. ex. i Förenta staterna: tidningarna och tidskrifterna själva undersöker varorna eller gör det i samarbete med privata eller offentliga laboratorier. En viss naturlig uppdelning av intresseområdena kommer så småningom till stånd och gör det lättare för konsumenterna att skaffa sig de informationer som de önskar få.

Vad bör då den offentliga forskningen och den offentliga upplysningen inrikta sig på? HFI har gjort flera bra ting, det vet vi. Dess förslag exempelvis till inredning och planering av våra kök har, där de genomförts, förebyggt mycken ryggvärk hos våra husmödrar och hindrat en massa onödigt spring. Jag tror också att detta exempel kan ge en fingervisning om var en offentlig institution bör förlägga tyngdpunkten i sin verksamhet. Den bör koncentrera sig på mer långsiktig forskning på konsumentvaru- och heminredningsområdet. Den bör vidare kunna hjälpa till med att söka få fram praktiska metoder för utprovning av olika varor, metoder som man sedermera kan använda i den privata sektorn och som kan ställas både till producenternas och till konsumenternas förfogande. Därjämte kan en sådan institution i mån av tid utföra beställningsarbeten för industri, tidningar och tidskrifter.

Däremot tror jag att den inte bör inriktas på sådan forskning som hör samman med själva produktionen av nya och förbättrade artiklar. Sådan forskning bör industrien själv svara för. Eljest är det fara för att den offentliga verksamheten alldeles kommer att plottas bort, att den kommer att sakna den koncentration på det väsentliga som är ett villkor för att man skall kunna nå ett gott resultat.

Vad det nu gäller, som jag ser saken, är att se till, att vi får en så smidig och effektiv offentlig apparat som möjligt. Först och främst måste dess

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

uppgifter antligen bli ordentligt preciserade. Det gäller att klarlägga såväl dess möjligheter som dess begränsning. Det bör öppet sägas ut vad vi väntar oss att de enskilda skall ombesörja och vad staten lämpligen kan ta på sig. Jag skulle för min del vilja ha, låt oss säga en forskare, en tidningsman, en duktig husmor och en erfaren industriman som åtog sig att kartlägga detta problem.

Viktigast av allt för ögonblicket tror jag emellertid är att förhindra en överdimensionering av den offentliga apparaten. Att stapla organ ovanpå eller bredvid varandra löser inte några problem. Låt oss inte heller utan vidare falla i farstun för allt som *kallas* konsumentforskning, och låt oss slutligen inte underskatta vanligt folks förmåga att själva bilda sig en uppfattning om varorna på marknaden.

Den utredning som ligger bakom propositionen har enligt mitt förmenande gått förbi den centrala frågeställningen, och den föreslagna organisationen tror jag kommer att bli förfärligt tungrodd och byråkratisk. På dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Näsström m. fl.

Fröken AGER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är mycket jag skulle vilja säga till herr Hjalmarson angående det arbete, som utföres på HFI. Vad herr Hjalmarson yttrade angående de forskningsresultat för värmemätning av mat, som han läste upp, kan jag under alla förhållanden inte låta stå oemotsagt. Det var ju på uppdrag av Centrala sjukvårdsberedningen som HFI gjorde dessa värmemätningar, och rönen har stor betydelse då det gäller transporten av mat inom sjukhusen. Det är farligt att på detta sätt lösrycka ett avsnitt ur en allmän utredning.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Den långt framskridna tiden gör det omöjligt att gå in på närmare diskussion om dessa ting. Jag är

fullt medveten om uppdragets karaktär, fröken Ager, men jag betvivlar för det första starkt det praktiska värdet även för sjukhusen av denna undersökning. För det andra vill jag fästa uppmärksamheten vid att detta publiceras i HFI:s Meddelanden för att kunna tjäna som vägledning för husmödrarna här i landet. Att det kan bli någon vägledning av denna undersökning, tvivlar jag på. Jag tillhör visserligen inte husmödrarnas kategori, men fröken Ager vet nog, att i det samhälle vi lever i måste även husfäderna understundom engagera sig i de göromål, som tidigare ansetts vara exklusivt husmodersbetonade. Alldeles saknar vi inte förmåga att skilja mellan det vettiga och det verklighetsfrämmande.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Det har inte rått och råder väl knappast heller nu några delade meningar om att HFI under sin verksamhet haft och har en viktig funktion att fylla. Jag tror att dess arbete fortfarande skattas högt. Jag gör en liten reservation för herr Hjalmarson, sedan jag hört hans skildring av verksamheten nyss, men jag skall återkomma till det.

Jag erinrar om att när jag tidigare haft äran att tala på statsutskottets vägnar i denna fråga, har det i regel varit för att föra sparsamhetens talan gentemot motionsvis framförda krav på ökade anslag för institutets verksamhet. Det är ganska underligt, att just därför att det nu blivit tal om ett förstärkt läge anses institutet ha blivit mycket sämre och, när det bedrivit sådan verksamhet som herr Hjalmarson här skildrade, närmast ha dragit ett löjets skimmer över sig.

Jag utgår emellertid ifrån att flertalet av dem som ställt sig bakom reservanterna gentemot ett förstärkt läge ändå är med om denna verksamhet för konsumentforskning och konsumentupplysning och att de fortfarande har

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

kvar ett positivt intresse för saken som sådan. Ja, jag undrar om inte trots allt även herr Hjalmarson har det.

Vi i utskottsmajoriteten är övertygade om att ett ökat ekonomiskt stöd från statens sida är nödvändig, om forskning och upplysning på detta område skall kunna fylla sina såväl för den enskilde som för samhället så betydelsefulla uppgifter. Jag säger detta trots den drastiska skildring herr Hjalmarson nyss lämnat. Jag är inte medansvarig i beställningen från Centrala sjukvårdsberedningens sida — den gjordes före min tid — men det är för sjukhusen icke oväsentligt att veta, vilken temperatur maten har när den lagas och hur mycket värme den förlorar när den transporteras till avdelningarna, etc.

Om jag skulle försöka mig på att ge en skildring i stil med herr Hjalmarsons, vad gäller en vetenskaplig utredning, och anföra exempel från andra områden, är det mycket möjligt att man skulle skratta åt den vetenskapliga exaktheten. Jag varnar alltså för konklusioner av en sådan framställning. Det är mycket lätt att vara rolig, men i sådana fall blir man det ofta på sakens bekostnad. Däremot går jag gärna med på att man kan diskutera om dessa lärda utredningar bör publiceras i dessa Meddelanden eller endast tillhandahållas en trängre krets; kanske vore det bättre om man i dessa Meddelanden försökte popularisera rönen i fråga.

Jag finner här en viss motsättning mellan herr Hjalmarson och exempelvis hans partivän fru Ewerlöf. Herr Hjalmarson drar i tvivelsmål om det är någon nytta med att försöka utröna, hur det ligger till med kokkärlen, medan fru Ewerlöf går så långt att hon vill att man även skall undersöka telefonsapparater och bilar. Jag tycker att mellan dessa ståndpunkter är steget rätt långt, det måste jag säga.

Även om jag är varm anhängare av

en konsumentupplysning står det klart för mig att man såsom hittills bör gå försiktigt fram och utvidga verksamheten successivt. Vad som tilltalar både mig personligen och utskottsmajoriteten är att statsrådet just intagit den ståndpunkten. Herr Nihlfors var också inne på samma linje. Jag är därför överens med honom, även om jag inte kan dra samma slutsats som han, nämligen att det enbart skall ske en utveckling beträffande lönerna. Jag vill gärna se att det kommer till stånd en utveckling även i andra avseenden.

Vad reservationerna beträffar vill jag först inom parentes säga, att det är rätt underligt att av reservanterna, som samtliga anfört samma motivering, har de flesta stannat för ett oförändrat anslag, medan ett mindre antal reservanter vill ytterligare öka anslaget till Hemmens forskningsinstitut. Vad som egentligen skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna är emellertid frågan om förstatligandet. Reservanterna säger i sitt utlåtande att det måhända skulle vara »välbetänt att ytterligare någon tid låta verksamheten fortgå under samma former som hittills och därunder avvakta resultaten av densamma». Reservanterna vill därför ha en ytterligare utredning. Inom vårt parlamentariska liv brukar man ju vilja utreda allting i överkant. Jag tror att detta med fog kan sägas om reservanternas krav på en förnyad utredning. Denna fråga har nämligen varit föremål för inte mindre än tre utredningar, åren 1947, 1949 och 1955, och varje utredningsbetänkande har åtföljts av en omfattande remissbehandling. Över det sista betänkandet, varudistributionskommitténs betänkande, avgavs inte mindre än 60 remissyttranden. Så nog måste frågan sägas vara grundligt utredd.

I reservationen framhålles att »de myndigheter och organisationer, som avgivit yttrande över den utredning, på vilken det föreliggande förslaget i allt väsentligt bygger, ha i allmänhet uttalat

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

sig till förmån för en upprustning av forsknings- och upplysningsverksamheten på konsumentvaruområdet». På den punkten är reservanternas praktiskt taget ense med utskottet. Men så fortsätter reservanternas: »Detta innebär dock icke, att de funnit förslaget tillfredsställande i alla avseenden. Den framställda kritiken har särskilt riktat sig mot det föreslagna sättet för organisationens uppbyggnad.» Såsom jag förut nämnt vänder sig reservanternas särskilt mot tanken på ett förstатligande. Det kan därför vara värdefullt att göra klart för sig, hur man i remissinstansernas yttranden ställer sig till den saken. Vid en närmare granskning av dessa yttranden visar det sig att ett förstатligande av institutet tillstyrkes i mycket bestämda ordalag av 20 remissorgan, däribland LO, TCO, RLF, Lantbruksförbundet, Hemmens forskningsinstitut, yrkeskvinnornas och husmödrarnas respektive riksförbund samt de tre politiska kvinnoförbunden, Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Landsbygdens kvinnoförbund och Folkpartiets kvinnoförbund. Sju remissorgan uttalar ingen erinran eller säger sig inte vilja motsätta sig ett förstатligande, medan sju andra remissorgan avstyrker förstатligandet. Det är väl ingen överraskning för någon att bland dessa senare remissorgan återfinnes statskontoret, ty man frågar sig vad som inte avstyrkes från det hållet. De övriga avstyrkande remissorganen är sakrevisionen, organisationsnämnden, Konserverings- och forskningsinstitutet, Högersns kvinnoförbund, Grossistförbundet och Svenska försäljnings- och reklamförbundet. Efter att ha lyssnat till herr Hjalmarson och även till fru Ewerlöf tycker jag ju inte att det är så underligt, att högersns kvinnoförbund avstyrker ett förstатligande. På herr Hjalmarsons håll är man tydligen betänksam, såsom han uttryckte sig, mot offentlig verksamhet — jag vill däri gärna inlägga statlig verksamhet —

över huvud taget. Även om herr Hjalmarson säger att det inte ligger politik bakom denna inställning, har jag på den punkten en diametralt motsatt uppfattning.

Fru Ewerlöf säger, att ett sådant organ som Hemmens forskningsinstitut skall vara fritt från både statligt inflytande och producentinflytande. För närvarande finns det emellertid ett visst producentinflytande i Hemmens forskningsinstitut. Jag vill inte på något sätt säga att detta inflytande har gjort sig otillbörligt gällande, men det är ganska klart att stora konsumentgrupper med en viss misstänksamhet ser att det finns ett sådant producentinflytande. Det är ju ett förhållande som skulle rättas till genom ett förstатligande. Jag är också övertygad om att de stora konsumentgrupperna delar min uppfattning — det framgår av yttrandena från de stora folkrörelser som jag här förut talat om — att den omständigheten, att Hemmens forskningsinstitut blir ett offentligt organ, utgör en garanti för att det sker en ordentlig redovisning av de rön som göres vid institutet.

Såsom kammarens ledamöter säkerligen vet är den ekonomiska bidragsgivningen till Hemmens forskningsinstitut redan förstатligad till 85 procent. Såsom jag inledningsvis antydde brukar det vid varje riksdag motioneras om att statens bidrag skall ytterligare ökas, d. v. s. att den statliga andelen skall bli ännu större. Men egendomligt nog är det bara i fråga om bidragsgivningen som man vill få till stånd ett förstатligande. För utskottsmajoriteten står det klart att när staten redan nu svarar för mer än $\frac{1}{5}$ av kostnaderna och denna andel skall ytterligare ökas, bör man ta steget fullt ut och helt förstатliga institutet. Det måste betyda en klar fördel och är ägnat att öka — jag säger det i motsats till herr Hjalmarson — institutets oberoende ställning och därigenom dess auktoritet och förtroendet från konsumentgruppernas sida.

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

Fru Ewerlöf var med all rätt inne på vad institutets upplysningsverksamhet kan betyda för konsumtionen. Hon nämnde för år 1954 siffran 26 miljarder kronor — enligt utredningen var det faktiskt 26,4 miljarder kronor — men för år 1955 kan man beräkna, att summan har stigit ytterligare och måste ligga någonstans i närheten av 30 miljarder kronor. Jag håller också med fru Ewerlöf om att det otvivelaktigt är våra hushåll som fungerar som de olika hushållens finansministrar och omsätter största delen av dessa 30 miljarder kronor. Detta om något utgör ett klart belägg för behovet av både forskning och konsumentupplysning på detta område. För mig är det sålunda tydligt, att det begränsade anslag, som behövs för förstatligandet av Hemmens forskningsinstitut, säkerligen är mycket väl använda pengar, framför allt ur konsumenternas synpunkt, även om man, såsom herr Hjalmarson gjorde, kan påtala brister i den nuvarande verksamheten. Intet mänskligt är ju fullkomligt, men hittills — det vill jag understryka — har Hemmens forskningsinstitut gjort en värdefull insats, och ingenting talar för att inte denna verksamhet skall kunna intensifieras och göras ännu mera fruktbringande. Enligt min mening kan detta ske på bästa sätt, om vi får institutet helt förstatligat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr WARD (s):

Herr talman! Från min synpunkt sett finns egentligen ingenting annat att anföra än vad som återfinns i den första reservationen, men eftersom jag fungerar som ordförande i den avdelning inom statsutskottet, som har behandlat denna fråga, anser jag mig i alla fall böra göra ett par påminnelser. Jag vill då först säga, att det — efter vad jag vet — inte finns någon inom denna avdelning av utskottet, som motsätter sig

ett eventuellt förstatligande av Hemmens forskningsinstitut, om så befinnes vara lämpligt. Man anser emellertid rätt allmänt inom denna krets, att förslaget inte har fått den utformning, som det borde ha för att bli så smidigt, som man har anledning att önska. Det sägs visserligen, att det övervägande antalet remissyttranden är positivt, och det är alldeles riktigt, men samtliga är ingalunda reservationslösa, utan man har gjort vissa erinringar emot utformningen. Alla är emellertid fullkomligt överens om att forskningsverksamhet på detta område är nödvändig och att upplysning mycket väl behövs i skilda ting, som angår hemmens ekonomi. Frågan är dock om man inte borde kunna vänta och se, om det verkligen fordras en utbyggnad av organisationen. Endast ett par år har ju förflutit, sedan Hemmens forskningsinstitut sammanslogs med Aktiv hushållning. Det blev då en koncentration på detta område, och ännu för något år sedan ansåg man på regeringshåll, att man borde avvakta resultaten, innan man vidtog några ytterligare åtgärder. Att det skulle ha inträtt en sådan förändring under ett års tid, att man nu måste hasta i väg, har jag mycket svårt att föreställa mig.

Reservanterna understryker mycket kraftigt på skilda sätt, att de är positivt inställda till förslaget. Nu vill jag, för att vara fullt uppriktig, bekänna, att min inställning inom utskottet naturligtvis i viss mån har influerats av att jag i en av de statliga remissinstanserna just har förordat, att man tills vidare skulle ställa sig avvaktande. Jag tycker också, att det finns goda skäl för denna ståndpunkt.

Jag har intet vidare yrkande i frågan men kommer självfallet att rösta för den reservation, till vilken jag anslutit mig.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Konsumentupplysning är ju en ganska ung företeelse. Man kan säga, att den föddes under andra världs-

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

kriget med dess varuknapphet, som gjorde det önskvärt att rätt hushålla med resurserna och bistå konsumenterna med råd härom. Efter kriget har det tvärtom varit varuöverflödet, som har tjänat som pådrivare på konsumentupplysningen. På en marknad, där antalet varor numera i nästan alla branscher uppgår till fem- å sexsiffriga tal, blir konsumenten lätt villrådlig vid sina inköp. Goda och praktiska informationer om våra vardagsvaror har därför blivit en alltmer efterfrågad service.

Mot denna bakgrund är det man bör se den obestridliga goodwill, som en institution som Hemmens forskningsinstitut åtnjuter med kanske ett och annat undantag, såsom herr Hjalmarson. Samtidigt har den allmänna opinionen i tidningspressen och konsumentorganisationerna ofta kritiserat dess otillräckliga ekonomiska och personella resurser, vilka gjort att institutet dels inte kunnat forska tillräckligt snabbt för att ge forskningsresultaten den aktualitet, som allmänheten kräver, dels inte kunnat tillräckligt bredda och popularisera upplysningen om dessa resultat såsom man önskat, dels slutligen inte varit ekonomiskt oberoende av den intressepart, vars produkter institutet examinerat.

Detta har betytt behov av ökade resurser för konsumentvaruforskningen och -upplysningen. Det är dock inte bara Hemmens forskningsinstitut, som här kräver mera resurser, utan även specialforskningsinstitut, som forskar på andra sektorer på konsumentvaruområdet, kan behöva det. Sådan forskning förekommer nu i liten skala på många håll, och bristen på ordnat samarbete innebär onekligen en risk för dubbelarbete. Vi har i propositionen pekat på en inventering, som gjorts av konsumentvaruforskningen i statliga och statsunderstödda institutioner och som visar, att det finns en stor splittning inom denna forskning och att här behövs en samordning. Ökade anslag och bättre överblick kräver dock organ

som handskas med dem. Det angelägna är då att få de intresserade parterna, i första hand konsumenterna, aktivt engagerade i verksamheten. Av dessa skäl tänkte man sig ett organ, i vilket beslutanderätten så mycket som möjligt lades i konsumenternas egna händer. Detta är motiveringen bakom förslaget om ett konsumentråd, som skall representera de tongivande löntagar- och kvinnoorganisationerna, de olika leden inom näringslivet och litet av den vetenskapliga och praktiska expertisen på området dessutom och som skall dra upp principiella riktlinjer för konsumentupplysningen och fördela forskningsuppgifterna på de institutioner, som bäst kan fylla dessa uppgifter — allt inom ramen för de anslag som Kungl. Maj:t ställer till rådets förfogande. Man delegerar härmed till en grupp av fackkunniga och intressenter en stor del av de initiativ och den beslutanderätt, som hittills utövats av Kungl. Maj:t ensam — en enligt min mening önskvärd decentralisering.

Konsumentupplysningen, vars allmänna riktlinjer konsumentrådet anger, måste självklart vara objektiv och vederhäftig — jag håller med herr Nihlfors om att det kan verka som en truism att säga det, men det bör ändå understrykas. Den skall också vara oberoende och även uppfattas som oberoende av allmänheten. Det betyder att den vinner mest förtroende, om den är fri från ekonomiska bidrag från parter, som möter varandra på varumarknaden, från industri och handel, som till äventyrs kan ha olika intressen att bevaka, även som från konsumenterna, som kanske vill dra för långtgående slutsatser av ett material, som inte ger anledning till annat än begränsade värderingar.

För att få ett sådant fullt opartiskt organ för konsumentupplysning och forskning på vissa konsumentvaruområden har det föreslagits, att Hemmens forskningsinstitut skall förstärkas. Som herr Thapper redan har påpekat, ut-

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

görs bortåt 85 procent av de rörelsemedel, varmed institutet arbetar, av statsbidrag av olika slag. En ytterligare upprustning, som institutet efter hand kunde komma att behöva, skulle betyda att statens andel ökade proportionellt, eftersom näringslivet låtit förstå att det för sin del icke är berett att öka sina insatser. Det har då varit naturligt att ta det lilla steget ytterligare att förstatta institutet och därmed göra det till en institution uteslutande för allmänhetens service. Samverkan med näringsorganisationerna och enskilda företag skall inte därmed upphöra. Tvärtom. Man får i konsumentrådet ett forum, där representanter för producenterna och handeln kommer att kunna reguljärt möta konsumentrepresentanterna i överläggningar om verksamheten.

Jag har velat ge denna korta presentation av innebörden av det regeringsförslag, som jag hoppas att riksdagen kommer att godkänna i dag, så att de i ämnet mindre insatta, som till äventyrs lyssnat till denna debatt, kan litet bättre urskilja konturerna i de olika ståndpunkterna för och emot. Utanför riksdagen har mer än 80 procent av opinionen hos de 36 organisationer och myndigheter, som remissbehandlat förslaget, gett detta ett mycket gott mottagande. Alla löntagare-, jordbrukare- och tongivande kvinnoorganisationer — utom Högerns kvinnoförbund — har uttalat sig positivt för det förslag som propositionen lägger fram. Inte heller industriens, hantverkets och detaljhandelns organisationer gör några erinringar mot principerna i den organisatoriska uppbyggnad av verksamheten, som förslaget innefattar.

Det är under sådana förhållanden svårt att begripa vad reservanternas skulle vinna på att återförvisa hela frågan till Kungl. Maj:t. Ett uppskov, som betyder minskad utgift och med all sannolikhet hindrar, att någonting alls sker på detta område under en rätt lång tid

framöver, vilket reservation A syftar till, är naturligtvis en vinst för dem som över huvud taget är negativt inställda till konsumentupplysning med samhällets stöd, som t. ex. högern är under allt fagert tal av herr Hjalmarson. Ett uppskov med ökade anslag under interimstiden och ny snabbutredning med förslag till nästa års riksdag, såsom reservanternas bakom reservation B önskat, kan tyckas mera konsumentvänligt men är icke förty alldeles meningslöst. Det är meningslöst därför att den mycket enhetliga remissopinion hos intresseparterna, som jag nyss nämnde om, inte torde vara hågad att från det ena året till det andra svänga runt till förmån för det enda alternativ, som nu erbjuder sig till regeringens förslag, nämligen att bevara den nuvarande organisationen. Detta alternativ är redan prövat och som remissopinionen vitsordat befunnet mindre gott.

Hur det verkar vet bland andra fröken Ager, som suttit i Hemmens forskningsinstitutets styrelse i många år. Jag är inom parentes sagt inte så litet förvånad över fröken Agers omsvängning i denna sak. I Hemmens forskningsinstitutets styrelse har hon punkt för punkt godkänt de förslag, som ligger till grund för propositionen, men som hon här underkänt både som motionär och reservant. Fröken Ager gör ju intet försök att dölja att hon deltagit i styrelsens beslut. I följd förnekade hon att hon varit närvarande i styrelsen då de petita gjordes upp, mot vilka hon sedermera uppträdde här i kammaren. Av protokollet har efteråt framgått, att fröken Ager varit närvarande i styrelsen vid både det ena och det andra tillfället. Naturligtvis går detta att förklara så, att fröken Ager helt enkelt har ändrat sig och kommit på andra tankar, och det må en människa ha rätt till. Men om en sådan ombytthet skulle bli allmän, så blir remissförfarandet ett ganska otillförlitligt instrument att mäta uppfattningarna med, och nog vore

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

detta till skada för noggrannheten i den prövningsprocedur, som alla förslag underkastas, innan de föreläggs riksdagen. Fröken Agers argument i kväll har varit så motstridiga dem som hon skrivit under på i Hemmens forskningsinstitut yttrande, att jag tycker att det verkar vara rena personlighetsklyvningen.

Lyckligtvis har jag det intrycket, att remissopinionen i denna fråga eljest är hållfast. Jag kan t. ex. tacka herr Nihlfors för det sätt, varpå han i konsekvens med sin hållning i TCO representerat den positiva tjänstemannaopinionen till förmån för en utbyggd konsumentupplysning. Herr Nihlfors är inte nöjd med den nedbantning, som Kungl. Maj:ts förslag fått, och jag kan visst förstå honom i detta. Men när ett nytt förslag skall genomföras är det som att lirka en kamel genom ett nålsöga — debatten här i kammaren utgör om något ett belägg för det — och kamelen får inte vara för fet, om det skall lyckas. Den får lägga på hullet så småningom, alltefter- som riksdagen anslår medel.

Jag skall säga ännu ett par ord om remissbehandlingen, eftersom det gjorts gällande här av fröken Ager och fru Ewerlöf, att remisstiden varit för kort för att tillåta de intresserade att tillräckligt tränga in i ämnet. Ett förslag till årets riksdag förutsatte en remisstid på endast någon månad eller upp till sex veckor. Många större frågor, som inte tidigare har diskuterats så ingående som denna fråga, har emellertid presenterats efter lika kort eller kortare remissbehandling. Det förslag om pris- och kartellnämnd, som vi antog här för några timmar sedan, hade sex veckors remisstid, atomenergiutredningen hade 14 dagar för att nu ta några exempel. Det är visst inte bra med korta remisstider, det kan jag oreserverat hålla med om, men ibland är det mera önskvärt att få fram ett förslag i tid. I detta fall var det en sakkunnigpromemoria på något hundratal stencilsidor, som organisationerna ombads

att yttra sig om. Det var så att säga slut-etappen i en lång diskussion, som sträckt sig över flera år och över hela tre tidigare statliga betänkanden, som samma remissorgan hade yttrat sig över i vanlig ordning. De flesta var förtrogna med tankegångarna på förhand. Inom fem veckor hade också alla ombedda remissorgan — 26 stycken — inkommit med fylliga yttranden. Dessutom hade ett tiotal andra, icke ombedda, yttrat sig.

De negativt inställda remissinstanserna har, som jag redan sagt, varit fåtaliga, varför deras argument också omsorgsfullt tillvaratagits av reservanterna. Sakrevisionen, statskontoret och organisationsnämnden — det är närmast *de* — har inte haft någonting annat i sak att anföra mot förslaget än att det inte hänt något på senare år, som motiverar en ändring i nuvarande förhållanden, samt att behovet inte är nöjaktigt preciserat av utredningsmännen.

Jag vill uppehålla mig ett ögonblick vid det herr Ward här nämnde om sakrevisionens kritik av utredningen. Jag vill dock först säga att jag mycket väl förstår, att man som riksdagsman ibland är bunden av ståndpunkter som man intagit på ett tidigare stadium av en frågas behandling och att man tycker att man måste agera i konsekvens därmed. Jag vill sedan säga, att sakrevisionens krav på att man skulle ha gjort en kartläggning av alla de forskningsbehov som kan yppa sig inom konsumentvaruområdena, innan någon ökad medelstildelning sker, i sig självt var ganska orimligt. En sådan undersökning skulle, som Sveriges industriförbund så riktigt säger i sitt yttrande, bli »omständlig och tidsödande» av skäl som är uppenbara för alla, som sysslat något med dessa ting. Det är, som Industriförbundet också framhöll, »vanskt att uttala sig om storleken av de ökade resurser som kan behövas». Med de föreslagna beloppen, som tillsammans med tidigare anslag inte uppgår till mer

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

än en procent av vad den privata reklamen kostar folkhushållet, är man förvisso på den säkra sidan, bortom allt slöseri. Behovet av en starkare motvikt mot den säljande reklamen är så stort, att det är absurt att ifrågasätta, att den blygsamma anslagshöjning som sker vid konsumentupplysningens successiva utbyggnad — som är en försiktig utbyggnad, enligt vad en del framhållit i denna debatt — inte skulle få den rätta användningen, därför att utredningsmännen inte på förhand preciserat varje kommande forskningsuppgift inom olika sektorer av varumarknaden. Det har tyvärr förbigått sakrevisionen att avsikten är, att det skall vara en fortlöpande uppgift för ett representativt sammansatt konsumentråd att bedöma behovet av insatser på olika områden och noga undersöka varje forskningsprojekt, som anmäls, så att statsmakterna får trygghet för att pengar sätts in endast, där avkastningen blir god.

Reservanterna har vidare som skäl mot att nu godkänna regeringens förslag åberopat, att detta förslag kommer så »kort tid» efter sammanslagningen mellan Aktiv hushållning och Hemmens forskningsinstitut, vidare att respektive föredragande statsråd åren 1953, 1954 och 1955 inte varslat om några avsikter i den här vägen och slutligen att den sista av dem — d. v. s. jag — i fjolårets statsverksproposition ansett att »goda förutsättningar» förelåg för den sålunda sammanslagna institutionens arbete. Ja, visst förhåller det sig så. Men när det helstatliga Aktiv hushållning sammanslogs med det halvstatliga Hemmens forskningsinstitut år 1954, skedde detta under trycket av att någonting måste göras raskt, eftersom en avveckling av priskontrollnämnden, där Aktiv hushållning var en av byråerna, föreföll nära förestående. Kammaren vet ju hur vi varje vår diskuterat en förestående avveckling av priskontrollnämnden. Den dåvarande handelsministern, som genomförde sammanslagningen, gjorde

ingalunda något uttalande, som kan tolkas så, att den slutgiltiga organisationsformen härmed var bestämd. Han anslöt sig tvärtom till sakrevisionen, som yttrat, att personalens pensioneringsfråga borde anstå tills »större klarhet vunnits om hur institutet skulle organiseras och vilka befattningshavare som på längre sikt skulle knytas till det samma». Det var sakrevisionen år 1953. Själv har jag alltså den uppfattningen, att sammanslagningen av Aktiv hushållning och Hemmens forskningsinstitut var ägnad att ge goda förutsättningar för det fortsatta arbetet på konsumentupplysningens förstärkande, men detta är endast de *första* goda förutsättningarna, som vi sedan måste bygga vidare på. Två års erfarenhet av den anpassning, som har ägt rum mellan de båda halvorna av institutet, har klart visat att behov föreligger av en mer genomgående rationalisering av institutets organisation med tyngdpunkten lagd på en förstärkning av upplysningsavdelningen. Här sade för resten fröken Ager något underligt om att hon fann upplysningsavdelningen överdimensionerad, men ville ha uppskov med hela förslaget bland annat därför att det behövdes utredning om förstärkning i upplysningsarbetet.

F. ö. har här i debatten berörts en sådan rad specialfrågor — om institutets arbete och namn, presentationen av undersökta varor, lönesättningen för personalen, tidningspressens roll, consumers' unions i Amerika och allt detta — att det är omöjligt att hinna kommentera dem alla utan att otillbörligt minska utrymmet för efterföljande talare. Med hänsyn till att det dessutom samtidigt diskuteras i första kammaren och jag gärna vill få tillfälle att säga några ord där, kommer jag nu att stanna vid detta, herr talman, för att eventuellt återkomma litet senare i debatten och då ge de repliker som kan vara erforderliga.

Jag ber att få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! För mig är frågan om förstalligande eller inte förstalligande av HFI en sekundär fråga. Jag är inte frälst vare sig på den ena eller den andra linjen.

Jag är, herr Thapper, inte misstänksam mot all statlig verksamhet. Men jag är misstänksam mot dem som vill att staten skall nästan allting ombesörja även på detta område. HFI har -- och det var jag angelägen att stryka under i mitt första inlägg -- gjort flera mycket bra saker, och jag är övertygad om att institutet skulle kunna göra ännu mycket mera med en större koncentration av sina arbetsuppgifter. Det finns emellertid icke någon som helst anledning att okritiskt svälja allting bara därför att det råkar ha en statlig stämpel, och det finns inte heller någon anledning att okritiskt svälja allting som *kallas* för konsumentupplysning.

Vad är det nu, herr talman, som det enligt mitt sätt att se framför allt gäller? Jo, låt oss först och främst dra upp riktlinjerna för den samordning på detta område, som alla inser vara nödvändig. Låt oss klarlägga vilka uppgifter en offentlig institution lämpligen bör ha. Låt oss undersöka vad ett statligt organ lämpar sig för och vad som bör skiljas ut från den statliga sektorn. Detta är det rationella tillvägagångssättet. Sedan denna undersökning är gjord bör man bygga upp organisationen. Det kan inte vara klokt att börja med att bygga upp en organisation som skall ha till första uppgift att bestämma sina egna arbetsuppgifter.

Detta, fru statsråd, är inte att vara negativt inställd till konsumentupplysning med samhällets stöd. Det bottnar i stället i en vilja att göra något bra av denna konsumentupplysning, men med klar blick för dess begränsning, detta

helt enkelt för att vi desto starkare skall kunna stryka under vad konsumenterna själva samt tidningar, tidskrifter och andra enskilda organ bör ta sig an. Med en sådan arbetsfördelning tror jag, herr talman, att vi skall kunna komma fram till ett gott resultat av konsumentupplysningen, men jag befarar att vi inte gör det på den av statsrådet valda vägen.

Fröken AGER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lindström sade att jag gjort en omsvängning med hänsyn till mitt ställningstagande till Hemmens forskningsinstitut. Då måste statsrådet Lindström inte ha läst Hemmens forskningsinstituts remissyttrande, ty där tas upp en hel del av de frågor jag framförde. Jag har inte gått emot ett förstalligande, det sade jag redan från början, men jag har gjort vissa reservationer, och det har ju också Hemmens forskningsinstitut gjort i sitt utlåtande, där det står: »Även om ett enskilt institut kan ha större frihet i handläggningen av vissa frågor...» Man har alltså minskat kravet på förstalligande.

Angående lönerna står det i Hemmens forskningsinstituts yttrande bland annat att man vill öka chefens lön från Ca 37 till Cp 14, ty det ansågs inte möjligt att få en chefstjänsteman med den lönesättning som föreslagits i utredningen. Det står en och en halv sida om lönesättningen för hushållspedagoger, assistenter, konsulenter o. s. v. Det var också detta jag anmärkte på. Jag har alltså inte gjort någon omsvängning.

Även frågan om personalorganisationen har av Hemmens forskningsinstitut tagits upp på en hel sida. Där berörs framför allt biträdespersonalen, beträffande vilken man anser att utredningsmännen inte har föreslagit ett tillräckligt antal tjänster. Sedan har statsrådet i propositionen skurit ner antalet ännu mera. Jag frågar än en gång: Tror statsrådet att den hushållstekniska avdelningen kan klara sig med ett biträde

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

då den har fyra nu? Vad skall vi upplysa dem om?

I början av sitt anförande sade statsrådet att denna nya organisation skall ge möjlighet till större effektivitet. Det var fasligt vad två människor skall kunna öka effektiviteten hos Hemmens forskningsinstitut; ökningen är nämligen inte större. Det är 32 personer i dag, och det blir 34 enligt det nya förslaget.

Statsrådet yttrade vidare något om att remisstiden inte var kortare i detta ärende än vid andra tillfällen och att remisstiden måste sättas så kort för att vi över huvud taget skulle få fram ett förslag. Jag frågar mig: Varför satte man inte till utredningen tidigare så att organisationerna kunde ha beretts tillfälle att få längre tid att penetrera dessa viktiga frågor? Det är också litet skillnad att få en remisstid på tre veckor under normal arbetstid och att få motsvarande frist under den tid det här är fråga om, nämligen under jul-, nyårs- och trettondedagshelgerna.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM**:

Herr talman! Herr Hjalmarson drog här upp vad han ansåg vara den rationella ordningen för en planering av konsumentupplysningen, och jag måste säga att det var roligt att få det betyget, ty det är just så vi har förfarit. Vi har haft sakkunniga personer som sysslat med dessa ting under åratals, och det sista stencilerade betänkandet, som Ni yttrat Er om, var ju, som jag nämnde i mitt förra anförande, slutessens av åratals diskussioner. Det var ju en kommitté, bestående av en journalist, en husmor, en fackman och några till, som herr Hjalmarson efterlyste i sitt första anförande, en kommitté som skulle sitta och diskutera konsumentupplysningens innehåll. Men den kommittén har redan varit. Under namn av »1946 års kvalitetsutredning» hade den en ungefärlig sådan sammansättning och höll på i fyra år att utreda just konsumentupp-

lysningens innehåll och redovisade resultatet i ett betänkande, som utmynnade i förslag, som ligger mycket nära dem vi behandlar här i dag.

Till fröken Ager, som värjer sig mot mitt påstående att hon har »svängt», vill jag först säga, att jag naturligtvis har läst Hemmens forskningsinstituts remissyttrande liksom jag ingående läst varje annat remissyttrande i detta ärende. HFI-yttrandet går 95-procentigt på utredningens förslag, men har självfallet önskemål och kritiska synpunkter i detaljer, såsom det organ skall ha, som är föremål för utredning och förslag. Det kan ju inte gärna vara fröken Ager obekant att man i allmänhet, när betänkanden har gått igenom den allmänna remissluten, gör en överarbetning av förslagen och även i viss mån gör beskärningar och nedprutningar i det allmänna ekonomiska intresset. Jag vill se hur många betänkanden i detta land, som möts med ett »halleluja» från alla remissinstanser, och jag vill se det förslag på riksdagens bord, där man hundraprocentigt gått på utredningens och remissorganens förslag. Jag åtminstone känner inte till något sådant fall. Det är ett ganska ordinarie nedprutat förslag, som här ligger på riksdagens bord, men det upptar alla de principiella ståndpunkter och förslag, som fröken Ager punkt för punkt godkänt i Hemmens forskningsinstituts styrelse.

Herr **THAPPER** (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Hjalmarson sade till mig i sin replik, att han är misstänksam mot statlig drift över huvud taget, är för mig ingen nyhet, och han må gärna behålla denna misstänksamhet, även om jag inte hyser denna misstänksamhet i samma utsträckning som herr Hjalmarson.

Att tidningar och tidskrifter kan bedriva upplysningsverksamhet är ju tacknämligt, men även dessa måste fourneras med material för denna upplysning någonstans ifrån. Och vad beträffar reklamen, som herr Hjalmarson var

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

inne på, är det jag som är mycket missnöjdh. Jag är övertygad om att man med reklam kan få fram praktiskt taget vilken köpkraft som helst, om man bara driver reklamen tillräckligt effektivt. Jag tror att det därvidlag är nödvändigt med en motverkande anordning och med en konsumentupplysning.

Nu säger herr Hjalmarson, att han är kritisk mot institutet i den vällovliga avsikten att förbättra det. Det är en vällovlig avsikt, men det finns ett uttryck som säger att man kan äga så mycket, att det går för långt, och jag hade det intrycket av herr Hjalmarsons första anförande att det kunde tillämpas även på den verksamhet som hittills har bedrivits.

När det talas om förstatligandet vill jag erinra om att staten redan betalar 85 procent av kostnaderna. Statens andel av kostnaderna har ökat oavbrutet och närmar sig alltmer 100 procent. Jag kan inte finna det principiellt oriktigt att det sitter representanter för producenterna i det nuvarande institutet, när staten ändå lämnar ett så stort bidrag, som täcker praktiskt taget alla kostnaderna.

Med anledning av vad som yttrats tidigare vill jag säga, att det inte är egendomligt att man har framfört erinringar reservationsvis. I vilken fråga görs inte det? Jag konstaterar ändå att det överväldigande antalet remissinstanser har varit positivt inställda till tankarna i förslaget.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det är onödigt att det finns kvar ett missförstånd mellan min gode vän herr Thapper och mig. Jag sade inte att jag är misstänksam mot all statlig verksamhet — jag framhöll motsatsen — men att jag däremot är misstänksam mot dem som tror att staten kan ombesörja allting även på detta område. — Därmed är kanske detta missförstånd uppklärat.

Slutligen, herr talman, vill jag säga en sak till fru Lindström. Om nu det

som redovisas i propositionen så att säga skall innebära punkt och amen för en långvarig utredning, kan jag inte låta bli att påminna om vad som en gång sades till en teolog här i landet, nämligen att det inte räcker med att säga amen; det gäller att *göra* det också. Jag betvivlar starkt att statsrådet med sina utgångspunkter blir i stånd här till.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Redan under den förra punkten på föredragningslistan hade vi tillfälle att från vår sida betona vårt positiva intresse och vår sympati för konsumentupplysningen och strävandena att finna riktiga och effektiva arbetsformer för den. Eftersom husmödrarna är den utan jämförelse största gruppen av arbetare i detta land, skulle mycket stora värden kunna vinnas om man lyckades effektivisera och rationalisera deras arbete. Kan man spara tid för husmödrarna genom experiment, går det att spara stora pengar.

Nu är det emellertid fråga om att finna en effektiv och lämplig form för denna verksamhet. Att hälften av första avdelningens ledamöter har känt sig tveksamma till det förslag som här föreligger beror, såsom avdelningens ärade ordförande herr Ward för en stund sedan sade, inte på någon negativ inställning till konsumentupplysning, utan på tveksamhet beträffande de former som här har föreslagits. Jag är också angelägen att betona att icke mindre än 13 av statsutskottets ledamöter har reserverat sig, vilka företräder samtliga i utskottet representerade partier. Detta visar att det här inte är fråga om partipolitisk inställning, utan att frågan gäller huruvida de arbetsformer som föreslagits är de riktiga.

När jag förut lyssnade till statsrådet fru Lindströms framställning liksom till herr Thappers anförande frapperade det mig, och antagligen även de övriga ledamöterna av kammaren, att man återfaller på remissyttrandena över

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

sakkunnigförslaget. Att man på det sättet försöker skjuta remissinstanserna framför sig måste bero på att man känner att det föreligger svagheter i regeringsförslaget som man inte vill presentera. Det är en avsevärd skillnad mellan sakkunnigförslaget och det förslag som har kontrasignerats av statsrådet fru Lindström.

Jag skall tillåta mig fästa kammarens uppmärksamhet på några sådana svagheter. Jag skall inte, såsom tidigare här har gjorts på några håll, gå in på själva frågan om konsumentupplysning, eftersom min inställning där är klart positiv, utan jag nöjer mig med att fästa uppmärksamheten på de organisatoriskt svaga punkterna.

För det första vill jag då säga, att redan utredningen i vissa avgörande punkter är oklar. Man har där icke fått övertygande skäl för att ett förstатligande nu skulle vara erforderligt. Jag fäster uppmärksamheten på att Kooperativa förbundet, som det icke har refererats till bland alla de remissinstanser som statsrådet Lindström och herr Thapper här har anfört, för sin del har ifrågasatt huruvida det finns några vägande skäl att nu vidta detta förstатligande. Kooperativa förbundet, som väl inte kan sägas sakna intresse för konsumentupplysning, förmenar att det är många skäl som talar för att det samarbete, som här har bedrivits emellan staten och industrien, skulle fortsätta.

För det andra vill jag framhålla att det är två år sedan sammanslagningen skedde mellan Hemmens forskningsinstitut och Aktiv hushållning. Sedan dess har det icke gjorts några så klara erfarenheter, att man därav kan döma att det nu skulle vara givet att en ny form borde sökas.

En annan fråga, som tangerades av herr Hjalmarson, gäller hur man skall få ut resultatet av verksamheten till konsumenterna. Här har sagts att tidningarna skulle vidarebefordra dem. Det är en punkt som är fullkomligt oklar både i utredningen och i propo-

sitionen. Här finns ingenting klarlagt om hur denna viktiga, ytterst avgörande verksamhet skall bedrivas, och det gör att det även på den punkten behövdes en ny och klarläggande utredning.

Men sedan är det ett par som jag ser det konstitutiva punkter i organisationsförslaget, som man måste fästa uppmärksamheten på. Här föreslås ett antal extra ordinarie tjänster, som nu flyttas över från extra till extra ordinarie, alltså pensionsberättigande tjänster. Det är icke mindre än 34 sådana tjänster. Men det kvarstår, herr talman, en stor fråga, och det är hur man skall ordna för att få den stora grupp manuell arbetskraft som behövs för detta arbete. De tjänsterna finns icke upptagna i organisationsförslaget, och man kan icke läsa sig till det vare sig i propositionen eller i majoritetens utskottsutlåtande. Om man har forskarpersonal och annan kvalificerad personal men inte den personal, som skall sköta det rent hantverksmässiga i försöken och experimenten, vart kan man då komma? Är det inte nödvändigt att få klarlagt hur man skall ordna denna detalj innan man vidtar en dylik omorganisation?

Jag skulle vidare vilja fråga statsrådet Lindström hur man skall begränsa denna verksamhet. Pondera att man från näringslivet kommer och vill ha mängder av produkter undersökta och godkända av Hemmens forskningsinstitut. Det finns ju inga möjligheter, även efter omorganisationen, att Hemmens forskningsinstitut skall kunna ta emot och pröva hur många varugrupper som helst. Här måste en avgränsning och en mycket sträng restriktion ske med en begränsning till vissa sådana grupper av varor. Ingenting finns antytt i propositionen om hur denna gränsdragning skall ske. Nog måste man väl ändå säga att detta är en så viktig fråga att det på förhand borde vara något så när angivet vilka grupper av varor Hemmens forskningsinstitut över huvud taget skall ta hand om och ägna sig åt och vilka grupper man skall låta vara.

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

Slutligen kommer en annan som jag tycker också mycket väsentlig fråga: När skall namngivning ske? När skall forskningsinstitutet säga, att den här hammaren och den här förskäraren, den här klänningen och kvaliteten på de här skorna har Hemmens forskningsinstitut undersökt och godkänt, och de där har vi undersökt men dem har vi icke kunnat godkänna? Hittills har det varit så, att man noggrant underlåtit att namnge några sådana varugrupper. Bl. a. i konsumentupplysningen i radio avhåller man ju sig mycket noga från att namnge några preparat eller varor för att man på det sättet icke skall träda illojal reklam för nära. Men nu är det meningen att namngivning skall ske. Man skall kunna sätta etikett på en vara och säga att den är undersökt och godkänd av Hemmens forskningsinstitut. Då frågar man sig, om vi på det sättet skall få statsauktoriserade konsumtionsvaror: När skall detta ske, och när skall det icke ske? Vad säger statsrådet på den punkten och vad säger utskottet? Jo, utskottet säger: »I den speciella frågan om konsumentupplysningen skall sträcka sig till ett namngivande av varorna har delade meningar gjort sig gällande. Utskottet finner i likhet med föredragande statsrådet, att en förutsättning för att ett namngivande av undersökta varor skall äga rum är, att det bygger på vederhäftiga forskningsresultat.» Jag för min del trodde, herr talman, att alla forskningsresultat som utgick från Hemmens forskningsinstitut skulle vara vederhäftiga. Är det nu så att man skall ha vissa vederhäftiga resultat, där namngivning skall ske, och vissa ovederhäftiga, där namngivning icke skall ske? Då undrar jag hur det blir med både varornas och forskningsinstitutets anseende i längden.

Jag har liksom herr Ward varit med vid prövningen av denna fråga i två instanser, först i statens organisationsnämnd, där vi var eniga om att man såsom utredningen förelåg icke nu kunde rekommendera dem till antagande,

och sedan i statsutskottets första avdelning. Jag vill försäkra, att när man har ställt sig så avvisande som reservanterna har gjort, till själva omorganisationsförslaget, så är det av månhet om att konsumentupplysningen inte genom ett illa genomtänkt organisationsförslag skall råka i vanrykte. Det är bättre att av månhet om denna upplysning låta det hela anstå och låta forskningsinstitutet arbeta i hittills hävdvunna former, till dess att man verkligen fått en organisationsform, som man är övertygad om skall hålla i framtiden. Det är just för att gardera sig mot att man här gör någonting förhastat, som reservanterna gått på den linjen att för närvarande yrka avslag och begära ny utredning.

Jag ber med detta, herr talman, att få biträda det yrkande, som här tidigare har ställts om bifall till reservationen under a) av herr Näsström m. fl.

Herr THAPPER (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord till herr Ståhl med anledning av den beskyllning som han riktade mot mig, att jag skulle skjuta remissinstanserna framför mig och inte ha någon egen uppfattning i denna fråga. Det är alldeles felaktigt, herr Ståhl. Vi har tvärtom från utskottsmajoritetens sida mycket klart sagt ut vad vi menar. Vi är medvetna om och är så ärliga, att vi också redovisar det, att när man startar en ny verksamhet, så är den inte färdig från första början. Vi säger från utskottsmajoritetens sida härom bland annat följande: »Vad härefter beträffar den organisatoriska utformningen av ifrågavarande verksamhet ha från en del remissinstanser riktats vissa invändningar mot de härvidlag föreslagna åtgärderna. Det är möjligt, att förslaget i denna del kan i ett eller annat avseende behöva revideras. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer verksamheten och låter föranstalta om de ändringar, som efter närmare erfarenhet kunna befinnas påkallade.»

Det är vi alltså medvetna om, och

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

jag vill säga, att när herr Ståhl beskyl-
ler mig för att skjuta remissinstanserna
framför mig, begär han samma fel själv.
Det gör man också i reservationen, som
jag förut citerade. Nu återoppar herr
Ståhl bland annat Kooperativa förbun-
det. Vi kan alltså på den punkten vara
ungefär kvitt.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Ur konsumentsynpunkt
och som representant för Kooperativa
förbundet i den fullmäktiginstitution
som Hemmens forskningsinstitut har,
vill jag bara kort och gott säga, att jag
med tillfredsställelse hälsar den nya
organisation som föreslagits i proposi-
tionen. Skall vi ha en konsumentupplys-
ning, är det också nödvändigt att man
skapar förutsättningar för denna.

Som representant för konsumenterna
och givetvis även för Kooperativa för-
bundet vill jag hävda den meningen, att
man bäst gagnar konsumentintresset ge-
nom att följa den proposition som fram-
lagts och det utskottsutlåtande som här
föreligger.

Jag vill till herr Ståhl säga, att skall
man följa hans uppläggning i denna
fråga, skapar man en jätteorganisation,
och den nya organisation, som vi nu
står i begrepp att antaga, kommer då
aldrig att finna den form, som den be-
höver för att kunna tjäna konsumen-
terna. Därför, herr talman, ber jag att
få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga till
herr Lundberg, att jag aldrig yrkat på
någon jätteorganisation, men jag har
yrkat att vi på förhand bör något så
när veta, vilken organisation riksdagen
går att besluta.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till
herr Ståhl, att med de olika krav han
ställde på organisationen måste detta
leda till en jätteorganisation.

Om man sysslat något med konsu-

mentfrågor både inom handeln och som
konsument måste man säga sig, att herr
Ståhls uppläggning av dessa frågor är
orimlig och icke kan realiserars, såvida
man inte skapar en jätteorganisation.

Jag tror man skall försöka finna de
rätta formerna genom praktiskt arbete.
Jag förutsätter att de, som skall komma
i styrelsen och i det råd som skall fin-
nas, skall vara folk med sunt förnuft
och vilja att åstadkomma ett gott re-
sultat.

Härmed var överläggningen slutad.
Herr talmannen gav till en början pro-
positioner beträffande utskottets hem-
ställen i punkten I, nämligen dels på
bifall till utskottets berörda hemställen
dels ock på bifall till den av herr Näs-
ström m. fl. avgivna reservationen i
motsvarande del; och fann herr talman-
nen den förra propositionen vara med
överbärande ja besvarad. Herr Ståhl be-
gärde emellertid votering, i anledning
varav efter given varsel följande vote-
ringsproposition upplästes och godkän-
des:

Den, som vill, att kammaren bifaller
statsutskottets hemställen i punkten I i
utskottets utlåtande nr 124, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den
vid utlåtandet fogade reservationen av
herr Näsström m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter
intagit sina platser och voteringspro-
positionen blivit ännu en gång uppläst,
verkställdes omröstning genom uppres-
ning. Herr talmannen tillkännagav, att
han funne flertalet av kammarens leda-
möter hava röstat för ja-propositionen.
Herr Ståhl begärde emellertid rösträk-
ning, vadan votering medelst omröst-
ningsapparat verkställdes. Därvid avgå-
vos 100 ja och 88 nej, varjämte 14 av
kammarens ledamöter förklarade sig
avstå från att rösta.

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten I.

Härefter framställde herr talmannen i fråga om punkten II propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Näsström m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall till den av herr Axel Andersson m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ager begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade likväl fröken Ager votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten II i statsutskottets utlåtande nr 124 antager det förslag, som innefattas i den av herr Näsström m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den av herr Axel Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens utgång, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 97 ja och 65 nej, varjämte 39 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Näsström m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II i utskottets utlåtande nr 124, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Näsström m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Ager begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 111 ja och 81 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten II.

Slutligen gav herr talmannen i fråga om punkten III propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall i motsvarande del till den av herr Näsström m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall i motsvarande del till den av herr Axel Andersson m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan i punkten.

§ 5

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren att statsutskottets utlåtanden nr 127 och 147 skulle i nu nämnd ordning uppföras främst bland två gång-

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning m. m.

er bordlagda ärenden på föredragningslistan för fredagen den 25 innevarande maj.

§ 6

Anmälades och lades till handlingarna ett meddelande från bankoutsittet att utskottet beslutit att icke avgiva något utlåtande till riksdagen i anledning av riksdagens justitieombudsmans framställning om vissa ändringar i personalförteckningen för riksdagens verk, beträffande vilken framställning utskottet den 18 sislidna april ingivit i § 21 riksdagsstadgan föreskriven anmälan.

§ 7

Till bordläggning anmälades

Statsutskottets utlåtanden:

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1956/57 till tekniska högskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till Stockholms högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande av ett godsspår Morjärv—Karlsborgs bruk jämte i ämnet väckta motioner,

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1956/57 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar, och

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 till universitetskanslersämbetet jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Nya Zeeland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter; samt

första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken dels ock i ämnet väckt motion.

§ 8

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen dels ock lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen samt lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt

från jordbruksutskottet:

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Skogsvård m. m.: Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fråga om befrielse från betalningsskyldighet till kronan;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för visst lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Jönninge 1^a i Uppsala län m. fl. fastigheter.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.48.

In fidem
Gunnar Britth